

ENEXIS
HOLDING N.V.

DE ZEKERHEID VAN **NU** DE ENERGIE VAN **MORGEN**

JAARVERSLAG 2018

INHOUD VAN DIT VERSLAG

3 OPBOUW VAN DIT VERSLAG

4 VOORWOORD RAAD VAN BESTUUR

7 OVER ENEXIS

- 7 Profiel
- 10 Onze omgeving
- 12 Missie, strategie en waardecreatie
- 15 Sustainable Development Goals
- 17 Doelstellingen en prestaties

19 VERSLAG OVER 2018

- 19 Klanten en netwerken
- 27 Duurzaam handelen
- 34 Expertise en veiligheid
- 41 Financiële positie
- 49 Wet- en regelgeving

53 GOVERNANCE EN RISICOMANAGEMENT

- 53 Corporate governance
- 57 Verslag Raad van Commissarissen
- 63 Strategische risico's
- 69 Medezeggenschap bij Enexis
- 70 Bestuursverklaring
- 71 Personalia

73 JAARREKENING

- 75 Geconsolideerde jaarrekening 2018
- 133 Enkelvoudige jaarrekening 2018

147 VERKLARINGEN VAN DE ACCOUNTANT

- 147 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant
- 158 Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

162 AANVULLENDE INFORMATIE

- 163 Over dit verslag
- 170 Statutaire regeling ten aanzien van de winstbestemming
- 171 Feiten en cijfers
- 180 GRI-index
- 186 Bekendmaking niet-financiële informatie
- 188 Begrippenlijst
- 191 Colofon

OPBOUW VAN DIT VERSLAG

In dit jaarverslag leggen we verantwoording af over ons beleid, activiteiten, bedrijfsvoering en gebeurtenissen in 2018. Het geeft een beeld van onze ambities op lange termijn en hoe we hieraan dagelijks werkten in het afgelopen jaar. Anders dan voorgaande jaren is het verslag opgebouwd volgens het waardecreatiemodel. Hiermee willen wij onze toegevoegde waarde voor stakeholders verder verduidelijken in vijf 'waardestromen': Klanten en netwerken, Duurzaam handelen, Expertise en veiligheid, Financiële positie en Wet- en regelgeving. Elke waardestroom is een hoofdstuk. De top tien materiële onderwerpen, die vorig jaar de basis vormden voor de reikwijdte en inhoud van dit verslag, zijn nu een onderdeel van deze vijf waardestromen en worden in de hoofdstukken toegelicht.

Wij realiseren ons steeds meer hoe waardevol het is om transparant te zijn over onze resultaten en de impact hiervan op mensen, het milieu en de maatschappij. Want door onze bijdrage concreet te maken en te analyseren, zijn we in staat te leren en onze organisatie gericht te verbeteren. Ook in de totstandkoming van ons jaarverslag zien we door de jaren heen een beweging naar meer transparantie. We rapporteren niet alleen over de toegevoegde waarde van onze activiteiten, maar sluiten elk hoofdstuk af met onze dilemma's, inzichten en leerpunten.

“
ENERGIE DOOR
VOORUITGANG”

Maarten Blacquière CFO en Peter Vermaat CEO

Op het vlak van energie is er in 2018 op internationaal, nationaal en lokaal niveau veel gebeurd. Duurzame oplossingsrichtingen werden verder uitgediept, bediscussieerd en op talloze plekken tot uitvoering gebracht. Onze medewerkers leverden een bijdrage aan het realiseren van klimaatdoelen van de maatschappij als geheel en van onze klanten in het bijzonder. Dat geeft energie.

Veilig werken aan een betrouwbare en betaalbare energievoorziening is onze belangrijkste maatschappelijke taak. Een energiestoring is direct merkbaar voor klanten en kan zelfs het openbare leven grotendeels stilleggen. Dat het de afgelopen jaren is gelukt om de betrouwbaarheid van ons netwerk op een zeer hoog niveau te houden, is iets om trots op te zijn. Anderzijds is de netcapaciteit in Nederland niet berekend op de forse groei van zonneparken. Daarom pleit Enexis voor nieuwe wettelijke kaders om de energietransitie te versnellen en bekijken we welke technische oplossingen er mogelijk zijn.

Waar we als organisatie nog niet tevreden mee zijn, is ons serviceniveau. Wellicht was ons doel te ambitieus om klanten in 2018 beter te willen bedienen in een tijd dat ook de energietransitie veel inspanning van ons vroeg. We merken dat klanten hoge eisen aan ons stellen en het Enexis aanrekenen als zaken niet in één keer goed of te traag gaan. Dat is terecht. Echter, de snelle en grote groei van duurzame opwek en het tekort aan technisch personeel op de arbeidsmarkt zetten de dienstverlening onder druk. De toename van zonneparken is zo groot, dat er op diverse plekken onvoldoende netcapaciteit is om deze nog te kunnen aansluiten. Er is aangepaste regelgeving noodzakelijk om het elektriciteitsnetwerk effectiever te kunnen gebruiken en hiermee kostbare aanpassing van het net te voorkomen.

Klanten moeten er rekening mee houden dat hun aansluiting mogelijk later wordt opgeleverd dan gewenst; daar moet Enexis hen op voorbereiden. Wij merkten in het afgelopen jaar dat persoonlijk contact met klanten leidt tot meer begrip hiervoor. Samen met onze aannemers zetten we dit initiatief de komende tijd voort. Ook zullen we het makkelijker maken voor klanten om zaken bij Enexis geregeld te krijgen. Met een toenemend werkpakket ligt de focus in excellent netbeheer daarom in 2019 op klantgedreven werk en verbeterprojecten voor de klant.

VEILIGHEID ALS BELANGRIJKSTE WAARDE

Onze nummer één prioriteit is altijd veiligheid. Dat iedereen veilig thuiskomt, is de belangrijkste waarde voor medewerkers, aannemers en voor de omgeving waarin we werken. Voor ons geldt: ieder ongeval is er één te veel. In 2018 gebeurden er helaas enkele ongevallen met medewerkers en aannemers. In november raakte ook een voorbijganger gewond door een brand in een van onze elektriciteitshuisjes. Dit stelt ons als organisatie voor vragen. Dat we veel aandacht besteden aan veiligheidsinstructies en opleidingen is kennelijk niet genoeg. Desondanks blijft ons streven ook in 2019 dat er geen ongevallen gebeuren, want op het terrein van veiligheid is alleen het beste goed genoeg. Als Raad van Bestuur moeten we samen met het directieteam meer leiderschap tonen, het goede voorbeeld geven en managers beter equiperen. De dialoog met medewerkers is hierbij essentieel. Wij streven naar continue verbetering in de organisatie van ons werk, zodat medewerkers veilig werken en elke dag veilig thuiskomen.

SLIMME ENERGIEKEUZES

Naast een betrouwbare en veilige energiedistributie voor vandaag ging in 2018 veel aandacht uit naar de energiehuishouding van de toekomst. Op diverse plekken versterkte Enexis de infrastructuur om voorbereid te zijn op een snelle toename van duurzaam opgewekte energie en een hogere vraag naar elektriciteit. Het maken van investeringskeuzes is echter geen gemakkelijke opgave. Als netbeheerder moeten we flexibel blijven in onze oplossingen en de kosten beheersen om de energievoorziening voor alle klanten betaalbaar te houden. Al moeten we ook realistisch zijn: de transitie naar een CO₂-neutrale energievoorziening kost de samenleving geld.

Op landelijk niveau zette Enexis in 2018 expertise in om aan de Klimaattafels slimme energiekeuzes te maken in het Energie- en Klimaatakkoord en hiermee de gehele samenleving vooruit te helpen. Bijvoorbeeld door te benadrukken dat er meer alternatieven zijn om CO₂ te besparen dan all-electric oplossingen en het aanleggen van warmtenetten. Met name het potentieel van duurzame gassen als waterstof en groen gas bleef in het maatschappelijk debat soms nog onderbelicht. Inmiddels worden alternatieve opties onderkend voor een haalbare en betaalbare energietransitie. Ook heeft Enexis bij de gesprekken over het nieuwe Klimaatakkoord aangedrongen op meer energiebesparing in huizen en gebouwen, in feite de meest voor de hand liggende manier om CO₂ te besparen. Het faciliteren van een betaalbare energievoorziening is een van de manieren waarop we als netwerkbedrijf op lange termijn waarde creëren en delen.

De inrichting van de toekomstige, duurzame energievoorziening hangt de komende jaren sterk af van de lokale keuzes die gemaakt worden. Provincies en gemeenten hebben hierin een regierol en zoeken samenwerking met bedrijven, woningcorporaties, maatschappelijke organisaties en burgers. Enexis staat klaar deze partijen te helpen bij hun energieplannen.

Ook zetten we ons in 2019 maximaal in om regionale overheden te ondersteunen bij het opstellen van de Regionale Energie Strategieën. Onze bijdrage is participatief op het proces en proactief op de inhoud. Het helpt dat onze medewerkers in het allereerste stadium betrokken zijn, omdat zij de regio's kennen en samen voor elk gebied tot de beste oplossingen kunnen komen.

VIER PRIORITEITEN IN 2019

Samen met stakeholders blijft Enexis werken aan oplossingen om de energievoorziening te verduurzamen. Met het oog op de twee strategische pijlers 'excellent netbeheer' en 'versnellen van de energietransitie', hebben wij voor 2019 vier prioriteiten vastgesteld: veilig werken, klantgedreven werk, verbeterprojecten voor de klant en de energietransitie versnellen. Essentieel hierbij is het werven, opleiden en behouden van technisch personeel. Want de overgang naar een duurzame energievoorziening en de groeiende economie in combinatie met schaarste aan technisch personeel is een enorme uitdaging. In de realisatie van onze doelen bouwen wij op de energie en expertise van onze medewerkers.

Peter Vermaat, CEO

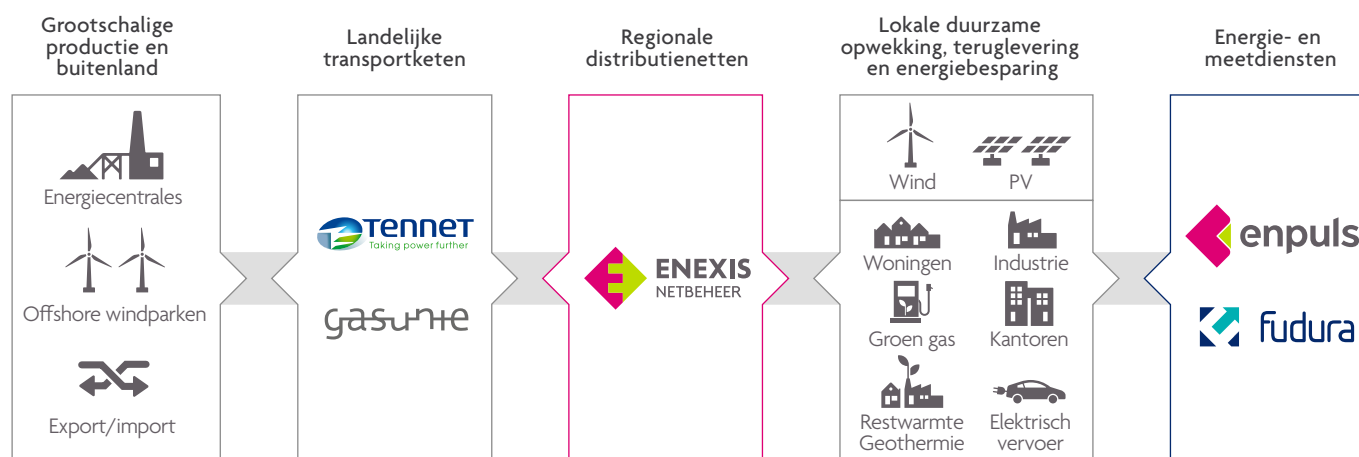
Maarten Blacquièrè, CFO

PROFIEL

Enexis Groep is een netwerkbedrijf in de energiebranche.

We brengen elektriciteit en gas bij miljoenen klanten en werken aan verduurzaming van de energievoorziening. In de energietransitie helpen we consumenten, bedrijven en gemeenten om duurzame energiekeuzes te maken.

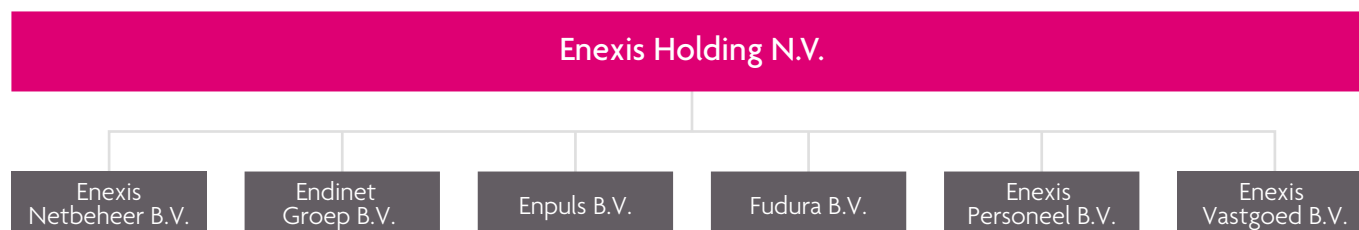
In de keten van energie zien wij onszelf letterlijk en figuurlijk als verbinder. Want via onze netwerken wordt energie gedistribueerd van producenten naar gebruikers en vice versa. We brengen elektriciteit bij 2,8 miljoen klanten en gas bij 2,3 miljoen klanten in de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. Tegelijk leveren klanten via circa 290.000 aansluitingen duurzaam opgewekte energie terug aan ons net. In ons werkgebied verbinden we partijen aan elkaar om samen doelstellingen van het Energieakkoord uit 2013 te realiseren.

ONZE ORGANISATIE

Enexis Holding N.V.¹ heeft diverse dochterbedrijven met elk hun eigen specifieke aandachtsgebied. Het geheel van onze activiteiten is georganiseerd in Enexis Groep. Onze aandeelhouders zijn provincies en gemeenten binnen ons verzorgingsgebied.

ORGANOGRAM ENEXIS HOLDING N.V. (per 31 december 2018)

¹ Daar waar in dit verslag 'Enexis' wordt genoemd, wordt het geheel aan activiteiten bedoeld binnen de Enexis Groep van ondernemingen, tenzij expliciet anders vermeld.

Enexis Netbeheer B.V. verzorgt gereguleerde activiteiten, zoals de aanleg, het onderhoud, de ontwikkeling en het beheer van het elektriciteits- en gasnetwerk. De Autoriteit Consument & Markt (ACM) ziet toe op de kwaliteit van de dienstverlening en bepaalt de tariefruimte voor netbeheerders.

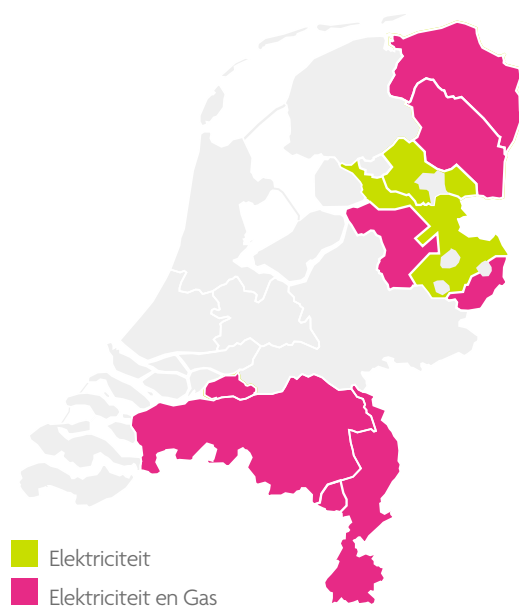
Endinet Groep B.V., dat per 1 januari 2016 onderdeel werd van Enexis, is bijna volledig geïntegreerd in de Enexis ondernemingen.

Enpuls B.V. richt zich op de energietransitie en focust hierbij op vijf thema's: duurzame gebiedsontwikkeling, flexibiliteit, energiebesparing, duurzame mobiliteit en nieuwe ontwikkelingen. Enpuls ontwikkelt schaalbare oplossingen om samen met overheden en marktpartijen de energietransitie te versnellen.

Fudura B.V. richt zich op de niet-gereguleerde zakelijke markt en zorgt ervoor dat bedrijven hun energievoorziening kunnen optimaliseren. Fudura biedt hiervoor diensten aan, zoals advies, het meten van energiestromen, ontwerp en realisatie van infrastructuur en verhuur en onderhoud van laadpalen, transformatoren en schakelinstallaties.

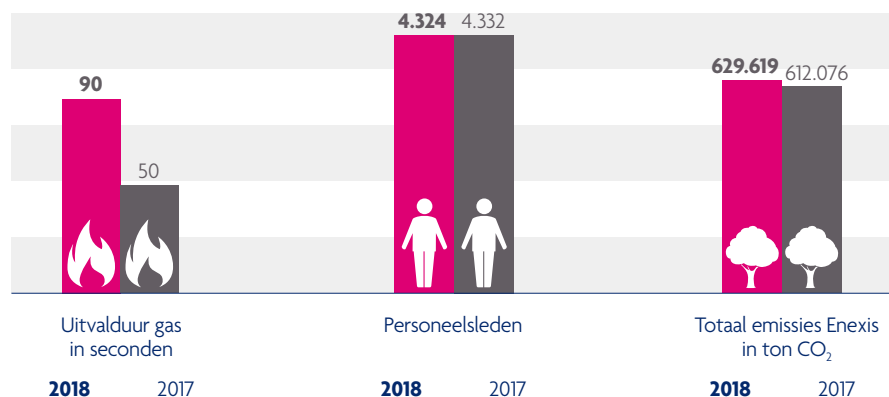
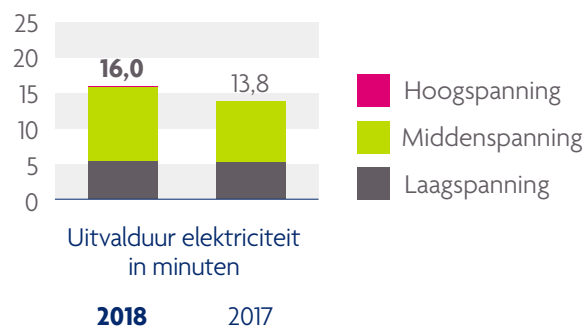
Enexis Personeel B.V. en Enexis Vastgoed B.V. ondersteunen de verschillende bedrijven van Enexis Groep op het gebied van arbeid en (register)goederen.

ONS VERZORGINGSGBIED

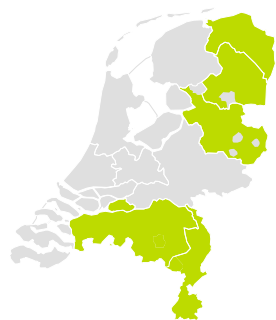

KERNGEGEVENS (PER 31 DECEMBER 2018)

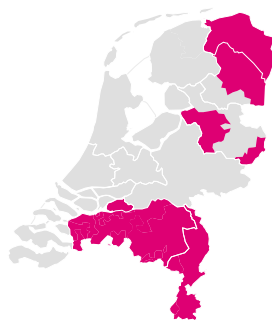
Elektriciteitsnet ⚡

139.900 km
2.814.000 aansluitingen
34.112 GWh

Gasnet 🔥

46.400 km
2.324.000 aansluitingen
6.204 Mm³

NETTO-OMZET

In miljoenen euro's

1.445

2017: 1.398

RESULTAAT NA BELASTINGEN

In miljoenen euro's

319

2017: 207

BALANSTOTAAL

In miljoenen euro's

7.715

2017: 7.668

INVESTERINGEN IN DE NETTEN

In miljoenen euro's

467

2017: 423

LTIF ENEXIS

Veiligheidsindex

1,48

2017: 1,65

ONZE OMGEVING

De energietransitie is zowel op internationaal niveau als aan de keukentafel van klanten vaker het onderwerp van gesprek.

En dat is niet voor niets. Het gaat om een set van complexe ontwikkelingen die de samenleving direct raken. Voor Enexis is het essentieel om hierop vroegtijdig in te spelen en klanten vooruit te helpen.

INTERNATIONALE KLIMAATAFSPRAKEN

Om de gevolgen van klimaatverandering te beteugelen zijn drastische maatregelen nodig. De Verenigde Naties waarschuwen dat de wereldwijde inspanningen verdrievoudigd moeten worden om de opwarming van de aarde onder de 2 graden te houden. De Nederlandse regering committeert zich aan de klimaatafspraken die in december 2015 in Parijs zijn gemaakt, met een CO₂-reductie van 49% in 2030 en van minimaal 95% in 2050. Om dit te realiseren zijn nu aanvullende maatregelen nodig. Als gevolg van de internationale koers verwachten wij dat de komende decennia het gebruik van fossiele grondstoffen afgebouwd wordt, de hoeveelheid duurzame energie toeneemt en het energiegebruik elektrificeert.

LANDELIJKE AFSPRAKEN

Concrete maatregelen voor CO₂-reductie in Nederland worden uitgewerkt in een Nederlands Klimaatakkoord, waarvan in 2018 de hoofdlijnen werden gepresenteerd. Belangrijk uitgangspunt voor het kabinet is dat de transitie haalbaar en betaalbaar moet blijven voor iedere Nederlander. Naar verwachting wordt het Klimaatakkoord in 2019 vastgesteld.

Vooruitlopend op het Klimaatakkoord werd in 2018 de gasaansluitplicht voor nieuwbouw afgeschaft. Hiermee is een fundamentele stap gezet naar verduurzaming van woningen in Nederland. Met name voor de bestaande bouw is de verduurzamingsopgave fors.

Provincies en gemeenten krijgen een regierol in de uitwerking van de lokale en regionale verduurzamingsmaatregelen. Samen met bedrijven, woningcorporaties, netbeheerders, maatschappelijke organisaties en burgers werken zij in 2019 aan Regionale Energie Strategieën. Hierin staan de regionale keuzes centraal voor ruimtelijke inpassing en uitvoering van duurzame energieopwekking en de energie-infrastructuur. Ook de warmtevoorziening in de gebouwde omgeving en elektrisch vervoer spelen een rol in deze plannen. Volgens de doelstellingen in het Regeerakkoord en Klimaatakkoord worden vanaf 2030 alleen nog emissievrije auto's verkocht.

HOE SPEELT ENEXIS HIEROP IN?

Nu de energietransitie de komende jaren snelheid krijgt, levert dit voor Enexis meer werk op. Voor klanten realiseren we een toenemend aantal aansluitingen om duurzaam opgewekte energie te kunnen terugleveren. Op diverse plekken is er onvoldoende netcapaciteit om zonneparken nog te kunnen aansluiten. Er is aangepaste regelgeving noodzakelijk om het elektriciteitsnetwerk effectiever te kunnen gebruiken en hiermee kostbare aanpassing van het net te voorkomen en tegelijk zo veel mogelijk duurzame elektriciteit aan te sluiten op het net. Op dit moment legt de combinatie van schaarse transportcapaciteit en de schaarste aan technisch personeel druk op het realiseren van ons werkpakket en op een snelle en transparante dienstverlening voor de klant. Enerzijds zoeken we met nieuwe technologieën naar manieren om het werk slimmer te doen. Anderzijds zoeken we op de arbeidsmarkt naar kansen door bijvoorbeeld allianties aan te gaan met andere sectoren en mogelijkheden te creëren voor onder meer zij-instromers.

In ons werkgebied worden in 2019 tien Regionale Energie Strategieën uitgewerkt. Wij nemen een actieve rol in de totstandkoming hiervan. We zijn proactief op de inhoud en nemen actief deel aan het proces. Ook stimuleren we het duurzame gebruik van onze bestaande betrouwbare netwerken. Want kostbare verzwaring van het elektriciteitsnetwerk kan zoveel mogelijk voorkomen worden als we slimmer gebruikmaken van het bestaande netwerk en de energievoorziening meer flexibiliseren door onder meer energieopslag. In 13 van de 27 wijken die door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn aangewezen als 'proeftuin Aardgasvrije Wijken' doen wij ervaring op met alternatieve warmtesystemen. Naast all-electric en warmtenetten zien wij potentie in hybride warmtepompen die kunnen werken op duurzaam gas en duurzame elektriciteit. Voor klanten is het praktisch dat een hybride warmtepomp op nagenoeg ieder bestaand systeem aangesloten kan worden, relatief eenvoudig te installeren is en zorgt voor een besparing op energiekosten en CO₂-uitstoot. Zo wordt verduurzaming haalbaar en betaalbaar.

MISSIE, STRATEGIE EN WAARDECREATIE

Iedere dag rekenen consumenten, bedrijven en gemeenten op onze dienstverlening. Daarnaast hebben zij te maken met nieuwe energievraagstukken, zoals energiebesparing. Het is ons belangrijkste doel om met onze netwerken, kennis en activiteiten waardevol te zijn voor al onze stakeholders en hen vooruit te helpen. Onze missie en strategie zijn de leidraad voor onze keuzes en oplossingsrichtingen.

MISSIE

We realiseren een duurzame energievoorziening door *state of the art* dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen.

VISIE

- Iedereen wil altijd en overal energie kunnen gebruiken.
- De noodzakelijke verandering van de energievoorziening gaat steeds sneller. Groeiende opwek van duurzame energie en energiebesparing vragen om nieuwe oplossingen.

STRATEGIE

Als medeondertekenaar van het Energieakkoord voor duurzame groei uit 2013 hebben we ons verbonden aan drie belangrijke ambities: het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen met 16% in 2020, het verhogen van het Nederlands energieverbruik uit duurzame bronnen met 14% in 2020 en een jaarlijkse energiebesparing van 1,5%. Als *follow up* van het Energieakkoord voor duurzame groei wordt op dit moment gewerkt aan een Klimaatakkoord. Enexis is in meerdere sectoren betrokken bij de totstandkoming van het Klimaatakkoord.

Vanuit onze kerntaak om te zorgen voor een betrouwbare en betaalbare energievoorziening vergroten we onze bijdrage aan de transitie naar een duurzame energievoorziening. We hebben de kennis en kunde in huis om samen met lokale partners de Nederlandse klimaatdoelen te realiseren. We onderscheiden twee strategische pijlers: excellent netbeheer én het versnellen van de energietransitie.

Excellent netbeheer

Het excellent beheren van het net zien we als ons bestaansrecht. Onze dienstverlening passen we aan op de behoeften van klanten. We vereenvoudigen onze processen en systemen zodat klanten moeiteloos en op elk gewenst moment hun zaken kunnen regelen. Daarmee willen we een hoge klanttevredenheid bereiken en het heeft een verlaging van de kosten tot gevolg. We bereiden ons voor op externe ontwikkelingen die de kern van ons werk raken, zoals (decentrale) duurzame opwek, energieopslag, diversificatie van warmtebronnen en elektrisch vervoer. We moeten de groeiende fluctuaties in vraag en

aanbod van energie aankunnen en voegen daarom ICT toe aan onze netten. Zo houden we onze netten betrouwbaar en toekomstbestendig. Bovenal blijft veiligheid onze hoogste prioriteit.

Versnellen van de energietransitie

We willen de energietransitie versnellen door innovatieve, schaalbare oplossingen te realiseren. We richten ons daarbij op energiebesparing en -vergroening; thema's die relevant zijn in het licht van de Nederlandse klimaatdoelen en een relatie hebben met onze energie-infrastructuur. We kiezen nadrukkelijk voor samenwerking met andere bedrijven, overheden, consumenten, coöperaties en kennisinstellingen. Want alleen door de krachten te bundelen en kennis maximaal te delen, komen er oplossingen die voor alle partijen werken. Met onze activiteiten op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling, energiebesparing, elektrisch vervoer en flexibiliteit geven we invulling aan het versnellen van de transitie naar een duurzame energievoorziening.

HOE WIJ WAARDE CREËREN EN DELEN

In het proces van waardecreatie maken we zorgvuldige afwegingen. Zo zorgen we ervoor dat onze activiteiten voor stakeholders zo veel mogelijk waarde opleveren. Dit begint bij onze uitgangspositie: de dynamische omgeving waarin wij werken. Ontwikkelingen als lokale energieopwekking, verduurzaming van woningen en elektrisch vervoer hebben invloed op ons werk. Daarnaast maken provincies, gemeenten, bedrijven en consumenten nieuwe, duurzame energiekeuzes die wij als netwerkbedrijf moeten faciliteren.

Ons waardecreatiemodel is als volgt opgebouwd:

Wij onderscheiden vijf 'waardestromen' waarop wij op lange termijn waarde creëren, te weten Klanten en netwerken, Duurzaam handelen, Expertise en veiligheid, Financiële positie en Wet- en regelgeving. De 'input' maakt het mogelijk om ons werk te doen, denk hierbij aan de netwerken, onze medewerkers en voldoende financiën. Onze strategie is de belangrijkste manier om waarde toe te voegen voor stakeholders. Het bepaalt hoe wij werken en welke keuzes we maken. De waarde die we hiermee creëren is uitgesplitst naar korte termijn en lange termijn. Het feitelijke resultaat dat we in 2018 behaalden is de 'output'. De doelen voor 2019 staan beschreven bij Doelstellingen en prestaties. Wij realiseren ons dat de impact van ons werk op stakeholders verder gaat dan de cijfers. In het waardecreatiemodel beschrijft de 'outcome' de waarde die wij, door onze manier van werken, op lange termijn bereiken.

Waardecreatie klinkt positief en in veel gevallen is dat ook zo. Het is van maatschappelijke waarde dat klanten kunnen rekenen op energie die veilig en betrouwbaar is en dat de energievoorziening voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast bieden wij werkgelegenheid en daarmee welzijn aan circa 4.300 medewerkers en zijn we jaarlijks in staat om aandeelhouders dividend uit te keren. We zijn ons ook bewust van de negatieve gevolgen van ons werk. Veiligheid heeft voor onze organisatie prioriteit, maar het werk aan elektrische installaties of gas is nooit zonder gevaren. Het brengt risico's mee voor onze medewerkers en de omgeving, die wij doorlopend proberen te mitigeren. Ook de impact van ons werk op het milieu is negatief. Denk aan het gebruik van grondstoffen en de uitstoot van CO₂. Hoewel wij eraan werken om de CO₂-uitstoot te reduceren en netverliezen te vergroenen, is onze emissie aanzienlijk. Het is een direct gevolg van de kernactiviteiten. Wij compenseren de emissies waar wij zelf invloed op hebben en helpen de samenleving bij CO₂-reductie.

INPUT

KLANTEN EN NETWERKEN

Via onze energienetwerken brengen we elektriciteit en gas bij klanten en leveren zij energie aan ons terug. Systemen en data maken het mogelijk dat klanten eigen energiekeuzes maken.

DUURZAAM HANDELEN

We ondersteunen gemeenten bij energieplannen om de gebouwde omgeving te verduurzamen. Daarnaast verduurzamen wij onze eigen bedrijfsvoering.

EXPERTISE EN VEILIGHEID

Bij Enexis werken 4.324 medewerkers. Zij werken aan hun vakkenis en duurzame inzetbaarheid.

FINANCIËLE POSITIE

Met ontvangen netwerktarieven onderhouden we de energie-infrastructuur. We investeerden 467 miljoen in de netten.

WET- EN REGELGEVING

Ons compliancebeleid geeft sturing en richting om aan wet- en regelgeving te voldoen.

OUTPUT

KLANTEN EN NETWERKEN

Gemiddelde uitvalduur elektriciteit: 16,0 minuten
 Gemiddelde uitvalduur gas: 90 seconden
 Aantal stations voorzien van distributie-automatisering: 379
 Plaatsen slimme meters: 85,6%

DUURZAAM HANDELEN

CO₂-reductie via Buurkracht in 2018: > 4.000 ton
 CO₂-reductie medewerkers via mobiliteit in 2018: 13,8%
 Afvalbeleid: 90% gerecycled afval

EXPERTISE EN VEILIGHEID

Lost Time Injury Frequency Enexis: 1,48
 Medewerker-tevredenheid: - samenwerking: 6,2
 - bevoegtheid: 7,7

FINANCIËLE POSITIE

Omzet: 1.445 miljoen euro
 Beïnvloedbare kosten en opbrengsten Enexis Netbeheer: 405 miljoen euro
 Nettowinst: 319 miljoen euro
 Solvabiliteit: 52,2%

WET- EN REGELGEVING

Geen overtredingen die geleid hebben tot boetes van materiele aard.

OUTCOME

KLANTEN EN NETWERKEN

Klanten kunnen rekenen op energie die veilig en betrouwbaar is. Zij zijn vrij om eigen (duurzame) energiekeuzes te maken.

DUURZAAM HANDELEN

Gemeenten krijgen inzicht in de mogelijkheden om de energievoorziening te verduurzamen. Continue focus op reductie van onze bruto CO₂-uitstoot.

EXPERTISE EN VEILIGHEID

Het welzijn van medewerkers en hun familieleden wordt vergroot door een veilige werkomgeving en duurzame inzetbaarheid. We bieden werkgelegenheid in gemeenten.

FINANCIËLE POSITIE

Aandeelhouders ontvangen een jaarlijks dividend. Onze credit rating geeft vertrouwen.

WET- EN REGELGEVING

Toegang tot de energievoorziening is non-discriminatoire. We borgen de privacy en zorgen voor een veilige data-omgeving.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Met onze activiteiten leveren wij een actieve bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Dit zijn de werelddoelen voor duurzame ontwikkeling waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd. We nemen verantwoordelijkheid voor een betere wereld door met lokale partners duurzame opwek en energiebesparing te realiseren. En we werken aan innovatieve, schaalbare oplossingen die de energietransitie versnellen.

Vanuit onze strategie en doelstellingen leveren wij een concrete bijdrage aan 5 van de 17 SDG doelstellingen.

SDG 7: VERZEKER TOEGANG TOT BETAALBARE, BETROUWBARE, DUURZAME EN MODERNE ENERGIE VOOR IEDEREEN.

Via onze betrouwbare energie-infrastructuur geven we huishoudens en bedrijven in ons verzorgingsgebied toegang tot energie (SDG 7.1). We ontwikkelen nieuwe, duurzame diensten (zoals online tools voor energiebesparing) en nemen de regie als het gaat om de ontwikkeling van innovatieve oplossingen met als doel onze energievoorziening betaalbaar te houden en te verduurzamen. Zo brengen we energiebesparingsmaatregelen dichterbij en leggen we de basis voor gedragsverandering. Onze infrastructuur bereiden we voor op een toename van hernieuwbare energie, zoals biogas en waterstof (SDG 7.2). Ook streven we ernaar duurzame restwarmte lokaal te benutten. Wij zoeken naar mogelijkheden om in bestaande netten slimmer om te gaan met groeiende pieken in vraag en aanbod (SDG 7.3). Zo zijn onze klanten ook in de toekomst verzekerd van een veilige, betrouwbare en betaalbare energievoorziening.

SDG 8: BEVORDER AANHOUDENDE, INCLUSIEVE EN DUURZAME ECONOMISCHE GROEI, VOLLEDIGE EN PRODUCTIEVE TEWERKSTELLING EN WAARDIG WERK VOOR IEDEREEN.

Bij ons werk aan de energietransitie willen we ieder talent in de maatschappij benutten. Conform de Participatiewet streven we naar voldoende participatie van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We werken samen met het UWV om vijftigplussers zonder werk op te leiden voor onder meer het installeren van slimme meters. Zo helpen we mensen om weer aan de slag te gaan, hun werkritme op te pakken en zich nuttig te voelen. Ook werken

we samen met opleidingsinstituten om toekomstige generaties te helpen om een bijdrage te leveren aan de transitie naar een duurzame toekomst. Veiligheid, vitaliteit en duurzame inzetbaarheid zijn belangrijke uitgangspunten in ons personeelsbeleid.

SDG 9: BOUW VEERKRACHTIGE INFRASTRUCTUUR, BEVORDER INCLUSIEVE EN DUURZAME INDUSTRIALISERING EN STIMULEER INNOVATIE.

Het is de basis van onze rol als netbeheerder om te werken aan kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur die regionale en grensoverschrijdende ontwikkelingen mogelijk maakt (SDG 9.1). Onze medewerkers en partners ontwikkelen samen innovatieve oplossingen en diensten die de samenleving verder helpen en de economie bevorderen. Het is ons uitgangspunt energie voor iedereen betaalbaar en toegankelijk te houden. Wij bevorderen slimme netwerktarieven en kostenefficiënte oplossingen voor een duurzame, lokale energievoorziening. Ook vereenvoudigen we onze processen en systemen zodat klanten moeiteloos en op elk gewenst moment hun zaken kunnen regelen.

SDG 11: MAAK STEDEN EN MENSELIJKE NEDERZETTINGEN INCLUSIEF, VEILIG, VEERKRACHTIG EN DUURZAAM.

Wij ondersteunen provincies en gemeenten bij de totstandkoming van Regionale Energie Strategieën. Op wijkniveau adviseren wij gemeenten over de beste en meest kostenefficiënte oplossing voor de lokale energievoorziening en verduurzaming van woningen. Door rekening te houden met de lokale situatie ondersteunen we economische, sociale en ecologische verbanden en dragen we bij aan de nationale en regionale ontwikkelingsplanning. Met de overheid en marktpartijen intensiveren we de samenwerking voor een publieke laadinfrastructuur en de ontwikkeling van slimme laaddiensten voor elektrisch vervoer.

SDG 12: VERZEKER DUURZAME CONSUMPTIE- EN PRODUCTIEPATRONEN

Wij maken duurzame keuzes in bedrijfsvoering en dragen dit actief uit aan onze omgeving. We ondertekenden het Energieakkoord voor duurzame groei en dragen bij aan het terugdringen van CO₂-uitstoot, de toename van duurzame opwekking van energie en energiebesparing. Om zelf het goede voorbeeld te geven, maken we duurzame keuzes in onze bedrijfsvoering, zoals duurzame mobiliteit en maatschappelijk verantwoorde inkoop van materialen en diensten. In 2018 sloten externe bedrijven zich aan bij ons initiatief voor Autovrije Dagen.

DOELSTELLINGEN EN PRESTATIES

KPI	DOELSTELLING 2018	REALISATIE 2018	DOELSTELLING 2019
EXCELLENT NETBEHEER			
Bevlogenheid medewerkers en samenwerking	Q4 score bevlogenheid $\geq 8,0$ Q4 score samenwerking $\geq 6,8$	Bevlogenheid: 7,7 Samenwerking: 6,2	Q4 score bevlogenheid $\geq 8,0$ Q4 score samenwerking $\geq 6,5$
Lost Time Injury Frequency Enexis ¹	$\leq 0,95$	1,48	
Lost Time Injury Frequency Derden ¹		4,53	
Jaarlijkse uitvalduur elektriciteit	$\leq 19,5$ minuten	16,0 minuten	$\leq 18,5$ minuten
Beïnvloedbare kosten en opbrengsten ²	$\leq$ EUR 394 mln	EUR 405 mln	$\leq$ EUR 434 mln
Customer Effort Scores (CES) ³	<ul style="list-style-type: none"> • Standaard aansluitingen $\leq 23\%$ • Aanleg primaire Infrastructuur $\leq 19\%$ • Storingen $\leq 15\%$ 	<ul style="list-style-type: none"> • Standaard aansluitingen 28% • Aanleg primaire Infrastructuur 28% • Storingen 18% 	<ul style="list-style-type: none"> • Standaard aansluitingen $\leq 24\%$ • Aanleg primaire Infrastructuur $\leq 29\%$ • Storingen $\leq 16\%$
VERSNELLEN ENERGIETRANSITIE			
CO ₂ -reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers ⁴	$\geq 17,8\%$ reductie t.o.v. score 2014	13,8%	$\geq 29\%$ reductie t.o.v. score 2014
Het aantal stations dat wordt voorzien van Distributie Automatisering en Distributie Automatisering Light ⁵	DA ≥ 320 stations DALI ≥ 3.800 stations	DA 379 stations DALI 1.502 stations	DA ≥ 250 stations DALI ≥ 2.000 stations
Aantal ton bespaarde CO ₂ uitstoot project Buurkracht ⁶	≥ 6.000 ton CO ₂ -besparing	Target niet behaald	n.v.t.
Aanwezigheid Enexis bij provinciale stuurgroepen	n.v.t.	n.v.t.	5 van de 5 provincies

1 Geen doelstelling 2019 "ieder ongeval is er één te veel".
 2 Enexis Netbeheer (incl. staven); doelstelling en realisatie 2018 zijn genormaliseerd.
 3 Een CES-jaar loopt van december t/m november, waarbij iedere kwartaalscore wordt berekend over de periode: Q1: dec, jan, feb; Q2: mrt, apr, mei; Q3: jun, jul, aug; Q4: sept, okt, nov.
 4 Deze KPI – cijfers betreffen periode december t/m november – wordt berekend inclusief stagiaires en WEP'ers, voertuigen met een grijs kenteken zijn uitgesloten van deze meting. Vergelijkingsperiode is gewijzigd van januari t/m november 2014 in januari t/m december 2014.
 5 Doelstelling 2018 en realisatie 2018 betreffen t/m november cijfers.
 6 Bij het berekenen van de CO₂-besparing is gebruikgemaakt van de conversiefactor voor de Nederlandse productiemix van stroom onbekend. Doelstelling 2019 n.v.t. omdat KPI geen onderdeel uitmaakt van de balanced score card 2019 Enexis.

Zie definities in het hoofdstuk Begrippenlijst in dit jaarverslag.

De resultaten van 2018 laten zien dat de doelstellingen te ambitieus waren. Op diverse vlakken hebben onze inspanningen helaas niet geleid tot het gewenste resultaat. De energietransitie levert voor Enexis extra werk op en ook het tekort aan technisch personeel speelde ons parten. Dit hebben we vooraf niet voldoende ingeschat. Omdat er voor deze situatie op korte termijn geen oplossing is, hebben wij onze doelstellingen voor 2019 realistischer geformuleerd. Om klantvragen sneller op te lossen, besloten wij in de eerste helft van 2018 om meer technische medewerkers in te zetten voor de klant in plaats van distributieautomatisering te implementeren. Een ontwikkeling die wij in 2019 kracht bij zetten door prioriteit te geven aan klantgedreven werk en verbeterprojecten voor de klant.

VOORUITGANG DOOR SAMENHANG

Met ons werk willen wij zo veel mogelijk waarde toevoegen voor mensen, het milieu en de maatschappij als geheel. Om onze bijdrage concreet en meetbaar te maken, hebben wij organisatiedoelen, onze bijdrage aan Sustainable Development Goals, materiële onderwerpen en risico's met elkaar in samenhang gebracht in een zogenoemde 'connectiviteitsmatrix'. Het laat zien op welke manier activiteiten samenhangen en elkaar versterken. Hoewel de toegevoegde waarde van dit soort exercities op voorhand soms lastig is, merken wij dat het bepalen van connectiviteit inzichten oplevert. In de komende jaren zullen wij verdere verbinding zoeken tussen onze ambities, doelen en kansen om onze toegevoegde waarde te vergroten.

Waardespoor	Materiële onderwerpen	KPI's	Strategische risico's	Resultaat 2018	Bijdrage aan Sustainable Development Goals	
Excellent netbeheer	KLANTEN EN NETWERKEN	<ul style="list-style-type: none"> Betrouwbaarheid energievoorziening Klant centraal Innovatie en digitalisering 	<ul style="list-style-type: none"> Jaarlijkse uitvalduur elektriciteit Customer Effect Scores Het aantal stations dat wordt voorzien van Distributie Automatisering en Distributie Automatisering Light 	<ul style="list-style-type: none"> Publieke veiligheid (falende assets) Klantprocessen Enexis voldoen niet aan verwachting klanten Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie 	<ul style="list-style-type: none"> Behoud lage uitvalduur elektriciteit, digitalisering netwerken, doel CES-score niet behaald 	
Versnellen energietransitie	DUURZAAM HANDELEN	<ul style="list-style-type: none"> Verduurzaming energievoorziening Duurzaamheid eigen bedrijfsvoering 	<ul style="list-style-type: none"> Aantal ton bespaarde CO₂-uitstoot project Buurkracht CO₂-reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers 	<ul style="list-style-type: none"> Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie 	<ul style="list-style-type: none"> Doelen CO₂-besparing Buurkracht en duurzaam vervoer niet behaald 	
Excellent netbeheer	EXPERTISE EN VEILIGHEID	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid Aanpassingsvermogen organisatie 	<ul style="list-style-type: none"> Lost Time Injury Frequency Enexis Bevlogenheid medewerkers en samenwerking 	<ul style="list-style-type: none"> Veiligheid medewerkers Toenemende schaarste personeel, kwalitatief en kwantitatief Ontoereikend verandervermogen en focus organisatie voor realisatie energietransitie en digitale transitie 	<ul style="list-style-type: none"> Meer ongevallen met verzuim, doel bevlogenheid en samenwerking niet behaald 	
Versnellen energietransitie	FINANCIËLE POSITIE	<ul style="list-style-type: none"> Toegankelijke energievoorziening Financiële waarde voor aandeelhouders 	<ul style="list-style-type: none"> Beïnvloedbare kosten en opbrengsten 	<ul style="list-style-type: none"> Strategische risico's kunnen een financiële impact hebben 	<ul style="list-style-type: none"> Netwerktarieven zijn conform de bandbreedte van de ACM en geïndexeerd met 2,1% (cpi), doel beïnvloedbare kosten en opbrengsten niet behaald 	
Excellent netbeheer	WET- EN REGELGEVING	<ul style="list-style-type: none"> Compliance 	<ul style="list-style-type: none"> Geen kpi; Enexis is compliant aan wet- en regelgeving 	<ul style="list-style-type: none"> Energiewetgeving en beperkt extern draagvlak belemmerend voor rol van netwerkbedrijven bij faciliteren energietransitie Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security) 	<ul style="list-style-type: none"> Geen overtredingen die geleid hebben tot boetes van ACM, SodM en AP 	

BERNARD SLUIS

Enexis klant, werkzaam als verandermanager en ondernemer

HAN SLOOTWEG

Directeur Asset management, Enexis Netbeheer

“ WE ZIJN IN NEDERLAND EIGENLIJK HEEL VERWEND. ALS WE DE STEKKER IN HET STOPCONTACT STEKEN, VERWACHTEN WE STROOM. ”
Bernard Sluis

Bernard en zijn vrouw kochten hun huis elf jaar geleden. Ze isoleerden meteen de muren, legden extra platen op het dak en de tuindeuren kregen dubbel glas.

Bernard: “Hebben we dat nou gedaan voor het milieu of voor ons eigen comfort en portemonnee? Als ik heel eerlijk ben, denk ik dat laatste.”

Han: “Een van de dingen die bij het verduurzamen speelt, is dat iedereen in deze tijd keuzevrijheid wil. Maar als jij een hybride warmtepomp wilt en de buurman een warmtenet, dan is dat bijna niet te doen. Dat is dus een discussiepunt: hoeveel individuele vrijheid heb je bij een systeem dat een zekere mate van gezamenlijkheid vraagt?”

Bernard: “Ik zou best met mijn burens willen overleggen over dit soort dingen, maar ik zou het niet willen coördineren. Ik denk wel eens: de overheid wil dat we allemaal verduurzamen. Kom maar met advies.

Help me maar. En dan heb ik liever dat jullie me adviseren dan een commerciële partij die ook targets moet halen en bonussen verdient.”

Han: “Wat wij doen is actief het gesprek aangaan met gemeenten en provincies en ze vertellen wat wel en niet realistisch is. Je kunt wel roepen dat een jaren dertig-wijk binnen een paar jaar all-electric moet zijn, maar dat is zowel voor de bewoners die hun huizen moeten aanpassen als voor degenen die verantwoordelijk zijn voor de infrastructuur gewoon niet haalbaar.”

Bernard: “We zijn in Nederland eigenlijk heel verwend. Als we de stekker in het stopcontact steken, verwachten we stroom. Dat is in Frankrijk al heel anders.”

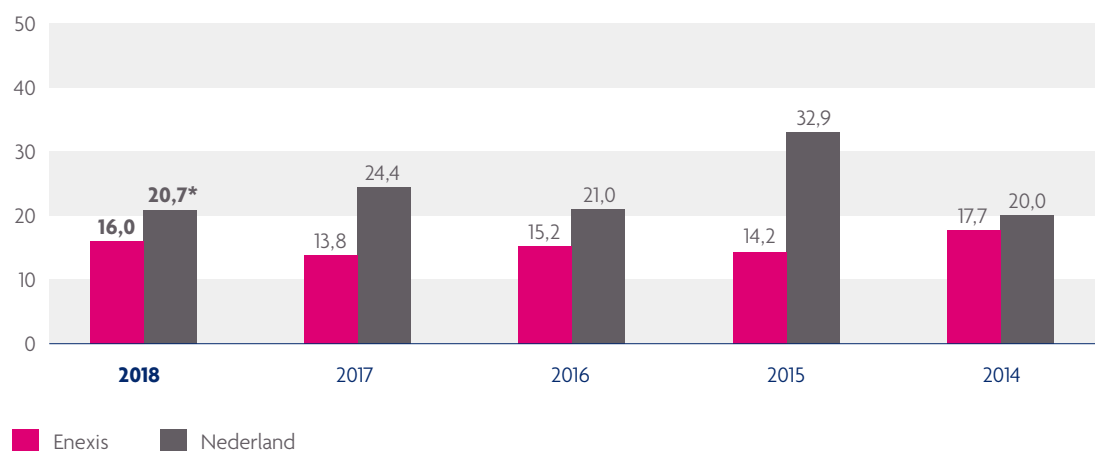
Han: “Mensen zijn daar inderdaad aan gewend geraakt, en dat is prima. De kunst is om als we verduurzamen, die hoge betrouwbaarheid te handhaven.”

KLANTEN EN NETWERKEN

Digitalisering en verduurzaming zijn belangrijke ontwikkelingen in de samenleving. Mensen willen ‘connected’ zijn en zowel privé als zakelijk 24/7 energie tot hun beschikking hebben. Ook willen zij zelf regie hebben over hoe ze energie gebruiken en opwekken. Wat deed Enexis in 2018 om het netwerk excellent te beheren en hoe tevreden zijn klanten?

Om aan de energiebehoefte van klanten te voldoen, is het noodzakelijk dat er voldoende netcapaciteit is. Het is de taak van ons als netbeheerder om hiervoor te zorgen. Een complexe opdracht, omdat vraag en aanbod steeds dynamischer zijn. Toch lukte het om de uitvalduur van elektriciteit in 2018 te beperken tot gemiddeld 16,0 minuten. Die betrouwbaarheid is ook in een duurzame energievoorziening essentieel; een onderbreking kan grote effecten hebben in het leven of ondernemen van klanten.

UITVALDUUR ELEKTRICITEIT T.O.V. HET NEDERLANDSE GEMIDDELDE

* Dit betreft een schatting

UITVALDUUR PER GEBIED

De storingsduur in onze gasnetten liep in 2018 op tot 90 seconden. De oorzaak hiervan ligt in een beperkt aantal bijzondere storingen.

	Elektriciteit (in minuten)	Gas (in seconden)
Uitvalduur		
Groningen/Drenthe	24,5	134
Overijssel	14,7	53
Noord-Brabant Oost	11,0	57
Noord-Brabant West	16,3	41
Limburg	14,0	159
Hoogspanning ¹⁾	0,2	-
Gemiddeld	16,0	90

¹ Niet geografisch toe te wijzen.

DIENSTVERLENING AAN KLANTEN

In hoeverre klanten zich door ons goed geholpen voelen, meten we via de Customer Effort Score. Voor de score geldt 'hoe lager hoe beter'. Wanneer klanten contact hebben met onze medewerkers zijn ze te spreken over de vriendelijkheid en deskundigheid. Toch laat de totale ontwikkeling van de Customer Effort Score in de afgelopen jaren een lichte verslechtering zien. De service en transparantie van internetwinkels beïnvloeden het verwachtingspatroon van klanten. Wat vroeger goed genoeg was, is dat nu niet meer. Vooral bij het aanvragen of wijzigen van een aansluiting ervaren klanten een te lange doorlooptijd. Er komen zoveel extra aanvragen bij ons binnen als gevolg van de groeiende economie en verduurzaming dat we meer medewerkers nodig hebben om het werk op tijd af te ronden. In de hele energiebranche ervaren we een tekort aan technisch personeel op de arbeidsmarkt.

	Target Q4 2018	Q4 2018	Q3 2018	Q2 2018	Q1 2018
Customer Effort Scores					
Keten Aanleg Primaire Infrastructuur	≤ 19%	28%	30%	33%	31%
Keten Standaard Aansluitingen	≤ 23%	28%	23%	26%	28%
Storingen	≤ 15%	18%	17%	19%	20%

Om klantvragen sneller op te lossen, besloten wij in de eerste helft van 2018 om meer technische medewerkers in te zetten voor de klant in plaats van distributieautomatisering te implementeren. Een ontwikkeling die wij in 2019 kracht bij zetten door prioriteit te geven aan klantgedreven werk en verbeterprojecten voor de klant.

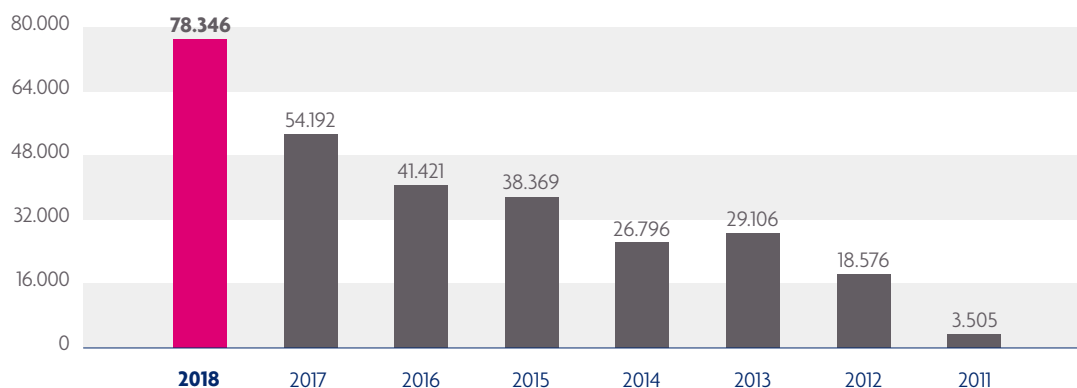
VRAAG NAAR ELEKTRICITEIT STIJGT, AANBOD FLUCTUEERT

Een betrouwbare stroomvoorziening – zoals we in Nederland gewend zijn – is een vereiste voor het functioneren van de maatschappij en de economie. Vandaag de dag gebruiken onze klanten steeds meer apparaten die in verbinding staan met het energienet én het internet. Zowel thuis, op het werk, alsook in de openbare ruimte. In 2018 steeg de vraag naar elektriciteit in ons werkgebied met 1,7%, van 33.544 GWh tot 34.112 GWh. En de verwachting is dat die vraag blijft stijgen door toenemende elektrificatie van mobiliteit en verwarming.

Een andere ontwikkeling is dat steeds meer klanten zelf energie opwekken. In 2018 kregen wij 78.346 verzoeken om energie terug te leveren aan ons netwerk; een toename van

ca. 45% ten opzichte van 2017. Hiermee is het Nederlandse aanbod van elektriciteit sterker afhankelijk geworden van natuurlijke bronnen, zoals de wind en de zon. Vooral de groei van zonne-energie in Nederland overtreft alle verwachtingen. We sloten dit jaar het 250.000ste particuliere zonnepaneelensysteem aan.

JAARLIJKSE TOENAME IN AANSLUITINGEN WAAROP WORDT TERUGGELEVERD

Duurzame energie langdurig bewaren

Nu steeds meer klanten duurzame energie lokaal opwekken, kan het gebeuren dat er zoveel groene stroom wordt geproduceerd dat er op bepaalde momenten op de dag een overschot ontstaat. Om te voorkomen dat we windmolens en zonneparken moeten uitzetten om zo'n productiepiek op te vangen, zoeken we onder andere naar vormen van langdurige opslag. Opslag in accu's is nog vrij kostbaar en met name geschikt voor snel laden en ontladen. Op wijkniveau kan het zelfs tot capaciteitsproblemen leiden als een groot aantal batterijen tegelijkertijd gaat (ont)laden; met storingen tot gevolg. We onderzoeken daarom ook de mogelijkheden van thermische opslag in water. Dit is mogelijk een goede oplossing voor nieuwe wijken.

ONTWIKKELING VAN NETWERKEN

Door duurzame energiekeuzes van consumenten, bedrijven en gemeenten zal het gebruik van fossiele energie, zoals kolen en aardgas, in de komende jaren dalen. Dit zorgt voor een andere belasting van ons net. Nieuwe initiatieven voor duurzame opwek (met name zonneparken) vragen om zoveel aansluitcapaciteit dat het regionale net op korte termijn en op verschillende plaatsen de grenzen van de maximale belastbaarheid nadert. Met name in de regio's Zuid-Groningen, Drenthe en delen van Overijssel is een aanzienlijke extra groei van zonne-energie voorzien. Omdat wij ons als netbeheerder moeten houden aan een wettelijke reservecapaciteit, is het in sommige gevallen niet mogelijk om zonneparken of lokale initiatieven aan te sluiten op onze netten. Het net daarvoor aan te passen is kostbaar, terwijl alternatieven voorhanden zijn, mits bestaande regelgeving aangepast wordt.

Het maken van investeringskeuzes voor het energienet van 2050 en verder, is geen eenvoudige opgave. Op diverse plekken hebben wij in 2018 het elektriciteitsnet uitgebreid of verzaamd om alle toekomstige zon- en windenergie te kunnen transporteren. Tegelijkertijd stimuleren wij efficiënt netgebruik en slimme oplossingen om te voorkomen dat we onnodig veel moeten investeren in netverzwaring. We moeten flexibel blijven in onze oplossingen en oog houden voor alternatieve energiebronnen, zoals waterstof. Met slimme innovaties

proberen we de verwachte verandering in energievraag en -aanbod op te vangen zonder het elektriciteitsnet te verzwaken. Een voorbeeld is *smart charging* van elektrische voertuigen, waarbij het moment van laden of de snelheid automatisch aangepast wordt aan de beschikbaarheid van stroom of de netcapaciteit. Door de vraag naar stroom aan te passen aan het aanbod, voorkomen we verspilling van zonne- en windenergie.

DUURZAAM HERGEBRUIK GASNETTEN

In 2050 wil Nederland niet meer afhankelijk zijn van aardgas voor de verwarming van woningen. Alternatieven voor het aardgasnet in de bebouwde omgeving zijn er: een volledig elektrisch net of een warmtenet. Een ander soort gas in het bestaande aardgasnetwerk behoort ook tot de opties. Het volledig benutten van de bestaande infrastructuur speelt voor Enexis een sleutelrol. Relatief eenvoudig kunnen we onze netten geschikt maken voor 'groene moleculen', zoals groen gas en groene waterstof. De benodigde netaanpassingen zijn sneller gerealiseerd dan het aanleggen van nieuwe netten en leveren minder hinder op voor de omgeving. Bovendien houden we hiermee de energievoorziening betaalbaar en voorkomen we onnodige investeringen en afschrijvingen in de energienetten. Het gasnet wordt benut voor het transport van groen gas en op termijn mogelijk ook voor waterstofgas. Ook handhaven we de gasnetten waar nodig als back up-voorziening. Bijvoorbeeld in wijken met een warmtenet of als noodvoorziening bij tekorten aan elektriciteit.

Waterstof

Waterstof kan een sleutelpositie krijgen in de duurzame energievoorziening. Ofschoon het rendement nu misschien nog aan de lage kant is, is waterstof veelbelovend. Als energiedrager is het breed inzetbaar in de industrie, de mobiliteit, de energiesector en in de gebouwde omgeving. Uit onderzoek van Kiwa ('rapport Toekomstbestendige gasdistributienetten') blijkt dat voor het gebruik van waterstof beperkte aanpassingen nodig zijn in de bestaande aardgasinfrastructuur en gebouwinstallaties. Aardgasapparatuur moet wel worden aangepast.

Groen gas

De Nederlandse gasnetbeheerders werken samen om groen gas te stimuleren door het grootschalig transport van groen gas mogelijk te maken. Groen gas is momenteel alleen nog regionaal beschikbaar. In 2018 introduceerde Enexis Netbeheer, samen met Gasunie Transport Services, de *groen gas booster*. Deze compressor maakt het mogelijk om het regionaal geproduceerd groen gas onbeperkt te distribueren naar het landelijke gasnetwerk, waardoor er ruim baan is voor verdere groei. Het potentieel van groengasproductie is aanzienlijk. Alleen al in het Enexis-verzorgingsgebied werd 53 miljoen kubieke meter groen gas geproduceerd in 2018. Naar verwachting kan de *groen gas booster* vanaf medio 2019 in gebruik worden genomen en kunnen jaarlijks 17.000 huishoudens extra worden voorzien van groen gas.

INTELLIGENTE NETTEN

Door ICT toe te voegen aan onze netwerken, krijgen we beter inzicht in de status van het middenspanningsnet. Bestaande netwerken worden 'smart grids'. We ontdekken hiermee sneller een onjuiste fasespanning of massale teruglevering via zonnepanelen, waardoor we storingen voorkomen en de betrouwbaarheid voor onze klanten hoog houden. De slimme meter, die inmiddels bij circa 1,8 miljoen klanten is geïnstalleerd, is een belangrijk onderdeel van onze smart grids.

Met onze kennis van distributieautomatisering lopen wij nationaal en internationaal voorop. Het draagt bij aan onze strategische ambitie om een betrouwbare en efficiënte netbeheerder te zijn én te blijven. De uitrol van Distributie Automatisering in onze 35.000 stations liep in 2018 vertraging op, omdat wij voorrang gaven aan het tijdig oplossen van klantaanvragen. Eind 2018 was de technologie in circa 2.300 stations gerealiseerd. Vanwege de goede staat van onze netwerken bedreigt deze vertraging onze prestaties op de korte termijn niet.

INVESTERINGEN IN DE ENERGIE-INFRASTRUCTUUR

In 2018 investeerden wij 467 miljoen euro in onze energie-infrastructuur. Aan deze langetermijninvestering gaat een zorgvuldige afweging vooraf. Factoren als betrouwbaarheid, veiligheid, wettelijke bepalingen, kosten, klanttevredenheid en duurzaamheid wegen we tegen elkaar af. We gebruiken hiervoor onze ISO-55001 en NTA 8120 gecertificeerde Risk & Opportunity Based Asset Management (ROBAM) methodiek.

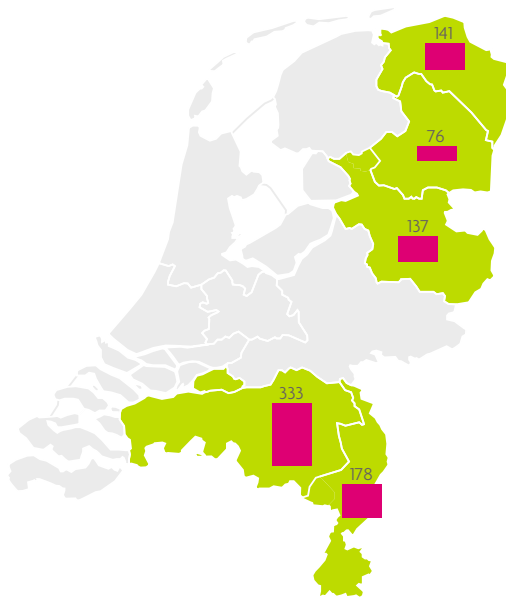
bedragen in miljoenen euro's	Bruto-investering				
	2018	2017	2016 ¹⁾	2015	2014
Elektriciteit					
Standaardansluitingen	26	23	21	21	22
Maatwerkansluitingen	34	25	19	20	19
Netuitbreidingen	153	120	93	93	89
Reconstructies	24	22	27	25	26
Vervangingen	34	38	46	40	37
Overig	20	18	15	16	14
Totaal Elektriciteit	291	246	221	215	207
Gas					
Standaardansluitingen	9	9	7	7	7
Maatwerkansluitingen	2	2	2	2	2
Netuitbreidingen	17	19	17	15	15
Reconstructies	19	18	19	19	20
Vervangingen	127	127	116	117	105
Overig	2	2	2	2	2
Totaal Gas	176	177	163	162	151
Totaal Elektriciteit en Gas	467	423	384	377	358

¹ Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

Ook in 2019 investeren wij in onze energienetten om de betrouwbaarheid van energie voor onze klanten hoog te houden. Het totale werkpakket bevat, naast de hierboven genoemde bruto-investeringen in elektriciteits- en gasnetten, ook de investeringen in slimme meters, exploitatiewerkzaamheden met betrekking tot de gereguleerde energie-infrastructuur en de toeslag van algemene kosten. Het verwachte werkpakket in ons verzorgingsgebied heeft in 2019 een omvang van 865 miljoen euro en ligt hiermee 76 miljoen euro hoger dan het gerealiseerde werkpakket in 2018 (789 miljoen euro).

Werkpakket 2019

Inclusief toeslag algemene kosten.

ONZE DILEMMA'S, INZICHTEN EN LEERPUNTEN

Als netwerkbedrijf zijn we er voor de samenleving. Voor onze klanten moet het eenvoudig zijn om zaken bij ons te regelen. In de afgelopen jaren investeerden wij in procesverbetering om 'gedoe' voor klanten te verminderen. Onze inspanningen waren in de Customer Effort Score niet of nauwelijks zichtbaar. Dit heeft ons denkkader ontwikkeld. Belangrijker dan processen is het voor klanten dat onze afspraken transparant zijn en dat de planning realistisch is. Daarom hebben we samen met aannemers onze communicatie aangepast. We informeren klanten sneller en vaker over de status van hun aanvraag. Hoewel de doorlooptijden lang zijn, waarderen klanten het dat ze door de aannemer worden gebeld en geïnformeerd. Samen met andere netbeheerders en aannemers werken we aan een structurele oplossing.

De media besteedden in 2018 meerdere keren aandacht aan productiefouten in de slimme gasmeter. Door productiefouten met schroefdraad moesten bepaalde meters vervangen worden en konden andere meters niet opgehangen worden. Wij stuurden tientallen exemplaren terug naar de betreffende fabrikanten. Ook stopten wij direct met het plaatsen van een ander specifiek type gasmeter toen bleek dat enkele van deze meters een relatief kleine hoeveelheid gas lekten. Bijna 50.000 meters, afkomstig uit deze productielijn, worden preventief vervangen omdat de leverancier van deze meters onvoldoende kan aantonen dat deze meters veilig blijven. Onze klanten zijn hierover geïnformeerd. Bij ons onderzoek en vervolgacties zijn toezichthouder SodM en onafhankelijk keuringsinstituut Kiwa nauw betrokken.

MATERIËLE ONDERWERPEN

- Betrouwbaarheid van de energievoorziening
- Klant centraal
- Innovatie en digitalisering

STRATEGISCHE RISICO'S

- Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie
- Klantprocessen Enexis voldoen niet aan verwachting klanten
- Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap
- Publieke veiligheid (falende assets)

Meer specifieke informatie over klanten en netwerken vindt u in het hoofdstuk **Aanvullende informatie.**

MARLOUS VAN DER VEEN
Senior adviseur Strategie – MVO

DONALD POLS
Directeur Milieudéfensie

“EEN SUCCESVOLLE ENERGIETRANSITIE KAN ALLEEN SLAGEN ALS ER BREDE BETROKKENHEID VAN DE SAMENLEVING IS.”

Donald Pols

Donald en Marlous zijn beiden met de trein naar Amsterdam gekomen en wandelen door de Hortus Botanicus.

Donald: “Je kunt als bedrijf mensen niet dwingen om de auto te laten staan. Maar je kunt wel maatregelen treffen. Bijvoorbeeld iedereen dezelfde kilometervergoeding geven. As je met de fiets komt, heb je meer winst. En terecht, want dan spaar je de aarde.”

Marlous: “In 2030 willen we 50% minder CO₂-uitstoot door onze zakelijke reizen. Daarom stimuleren we fietsgebruik, OV en elektrisch rijden. Voor mij is dit waar mvo over gaat – denken in kansen, experimenten aandurven en als het werkt slim genoeg zijn om het breder toe te passen. Mobiliteit is een relatief klein deel van onze totale footprint, maar deze denkwijze kun je ook toepassen op de energietransitie in maatschappelijke zin.”

Donald: “Mijn overtuiging is dat een succesvolle energietransitie alleen kan slagen als er brede betrokkenheid van de samenleving is. Enexis zou daar

ook een rol bij moeten spelen. Waar het om gaat, is hoe je invloed hebt op je omgeving. Op consumenten, toeleveranciers, de sector en de politiek.”

Marlous: “Die samenwerking is cruciaal en zie ik ook bij ons steeds verder groeien. Zo denken we actief mee met provincies en gemeenten over hun energieplannen en werken we samen met bewoners via Buurkracht.”

Donald: “Waar ik benieuwd naar ben: kwantificeren jullie het mvo-beleid ook? Als je dit doet, kun je er prestatiebeloningen aan koppelen. Zo kun je laten zien dat mvo menens is. Dat kun jij niet regelen natuurlijk, maar dit is mijn oproep aan de CEO.”

Marlous: “We hebben nu een jaar of vijf een mvo-beleid en zien dat kwantificeren ons kan helpen om hierin de volgende stap te zetten. Kwantificeren kan sowieso leiden tot nieuwe inzichten en verbazingen. Kleine oplossingen kunnen soms een wereld van verschil maken.”

DUURZAAM HANDELEN

Op internationaal niveau zijn afspraken gemaakt over het terugdringen van broeikasgassen en het remmen van de opwarming van de aarde. Landelijk, regionaal en lokaal leidt dit tot verduurzamingsmaatregelen. Wat deed Enexis in 2018 om de samenleving te helpen bij verduurzaming én hoe duurzaam zijn we zelf?

Onze bijdrage aan maatschappelijke verduurzaming is pragmatisch. Hiermee dragen wij bij aan de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Op landelijk niveau zijn we betrokken bij afspraken aan de sectortafels van het Nederlands Klimaatakkoord. Tegelijkertijd nemen wij onze verantwoordelijkheid op regionaal, gemeentelijk en wijkniveau binnen ons verzorgingsgebied. Onder regie van gemeenten werken wij de komende jaren mee aan de transitie naar een duurzame energievoorziening. Met onze data, kennis en ervaring dragen we bij aan Regionale Energie Strategieën. Daarnaast verduurzamen we onze eigen bedrijfsvoering om zelf het goede voorbeeld te geven in duurzaamheid.

VERDUURZAMING VAN DE GEBOUWDE OMGEVING

De verduurzaming van de gebouwde omgeving is één van de grootste uitdagingen in de energietransitie. In 2030 moeten twee miljoen Nederlandse woningen van het aardgas af zijn, met als uiteindelijke doel een CO₂-neutrale gebouwde omgeving in 2050. Met gemeenten, woningcorporaties en huiseigenaren zoeken we naar een geschikte en betaalbare oplossing als alternatief voor aardgas. In principe zijn er drie technologieën mogelijk om de warmtevraag in de gebouwde omgeving te verduurzamen: all-electric, warmtenetten en hybride warmtepompen (op duurzame gassen en groene elektriciteit). Omdat niemand de ultieme eindoplossing kent, houden we alle opties open. Op wijkniveau adviseren wij over de beste en meest kostenefficiënte oplossing, waarbij we rekening houden met de lokale situatie. Een radicale omslag naar all-electric vinden wij niet in alle gevallen de beste keuze. Dit geldt wel voor nieuwbouw en veelal ook voor recent gebouwde nieuwbouw. In bestaande wijken zijn hybride warmtepompen vaak voordeliger. Bovendien kunnen deze nu al toegepast worden en leveren ze CO₂-besparing op. In stedelijk gebied met hoogbouw is een warmtenet vaak een serieus alternatief. Maatwerk is noodzakelijk om op kostenefficiënte manier lokale oplossingen te ontwikkelen. Om recht te doen aan de lokale situatie adviseren wij een pragmatische aanpak die flexibel is voor nieuwe technologische ontwikkelingen. Zo zijn we met onze partners in staat om verduurzamingsplannen te realiseren en blijven de kosten beheersbaar.

ENERGIEBESPARING

Ook energiebesparing speelt een belangrijke rol om Nederlandse klimaatdoelen te realiseren. In het Energieakkoord is een reductie van 1,5% per jaar afgesproken. Met het programma Buurkracht helpt Enpuls om burens in beweging te krijgen om samen energie te besparen en de CO₂-uitstoot gezamenlijk te verminderen. In totaal leverden de Buurkracht-initiatieven in 2018 een gezamenlijke besparing op van meer dan 4.000 ton CO₂. Dit is lager dan wij hadden verwacht en is onder meer het gevolg van uitstel van enkele projecten.

De ervaringen die wij in ruim 300 buurten opdeden met het programma Buurkracht komen van pas in de wijkgerichte aanpak voor verduurzaming. Omdat we weten dat energiebesparing begint bij inzicht in energieverbruik, biedt Enpuls sinds 2018 een online energieverbruiksmanager aan voor klanten die verkrijgbaar is via gemeenten. Om zakelijke klanten te helpen bij energiebesparing nam Fudura in 2018 een belang van 40% in Sustainable Buildings B.V. dat gespecialiseerd is in energiemanagementsystemen.

ELEKTRISCH VERVOER

Volgens de doelstellingen in het Energieakkoord moet mobiliteit in 2050 emissievrij zijn en moeten alle nieuwe personenauto's in 2030 al elektrisch zijn. Daarom hielpen wij gemeenten en provincies in 2018 met onze expertise, kennis en data. We boden onder meer inzicht in de verwachte groei van elektrisch vervoer op wijkniveau en in geschikte locaties voor laadpalen, zodat gemeenten vooruit kunnen plannen en keuzes maken voor een toekomstbestendig laadnetwerk. Omdat de toename van elektrisch vervoer impact heeft op de benodigde capaciteit van het elektriciteitsnet, volgen wij de ontwikkelingen nauwgezet. In het Europese project 'Interflex' onderzoeken we hoe intelligente netten elektrisch vervoer kunnen faciliteren.

SAMENWERKING MET LOKALE PARTNERS

We realiseren ons dat samenwerking nodig is om de energietransitie te versnellen. Als netwerkbedrijf zien we een taak voor onszelf om partijen samen te brengen. In 2018 zaten we aan tafel met provincies, de industrie en universiteiten om samen te werken aan innovatieve, schaalbare oplossingen die voor alle partijen werken. Zo startten we in 2018 een onderzoekstraject naar restwarmtebenutting in datacenters in samenwerking met Nederland ICT, Dutch Data Center Association en provincie Noord-Brabant.

Ook binnen de sector bundelen we de krachten om onze maatschappelijke impact te vergroten en de energietransitie te versnellen. Enexis is onder meer lid van Netbeheer Nederland, MVO Nederland, Dutch Power, Nederlandse Vereniging Duurzame Energie, EDSO for smart grids, KVGn, de Coalitie Groene Netten en de Dutch Blockchain Coalition.

EIGEN BEDRIJFSVOERING

Naast de ondersteuning van de maatschappij in de verduurzaming, willen wij als bedrijf een voorbeeld zijn in duurzaamheid. Door actief aan de slag te gaan met onze eigen verduurzaming laten we zien dat duurzaamheid kan. We willen anderen inspireren om mee te doen, bijvoorbeeld aan onze Autovrije Dagen. In de verduurzaming van onze eigen bedrijfsvoering richten we op het verminderen van onze eigen CO₂ uitstoot, gaan we zuinig om met materialen en grondstoffen en betrekken wij leveranciers bij onze duurzame ambities.

CO₂-VOETAFDruk

In 2018 was onze uitstoot met 17.543 ton CO₂ hoger dan in 2017. De oorzaak hiervan ligt enerzijds bij de netverliezen elektriciteit en zijn het gevolg van de stijging van de totale klantvraag. Dit wordt deels gecompenseerd doordat dit jaar wederom duurzamer is ingekocht. Anderzijds wordt in 2018 een geactualiseerde CO₂-equivalent voor methaan en SF₆ gebruikt. Dit resulteert in een toename van ruim 10% uitstoot als gevolg van lekkages in het gasnetwerk.

De negatieve milieueffecten van de CO₂-uitstoot waar wij zelf direct invloed op hebben (scope 1 en 2 en de mobiliteitsitems uit scope 3), worden volledig gecompenseerd met

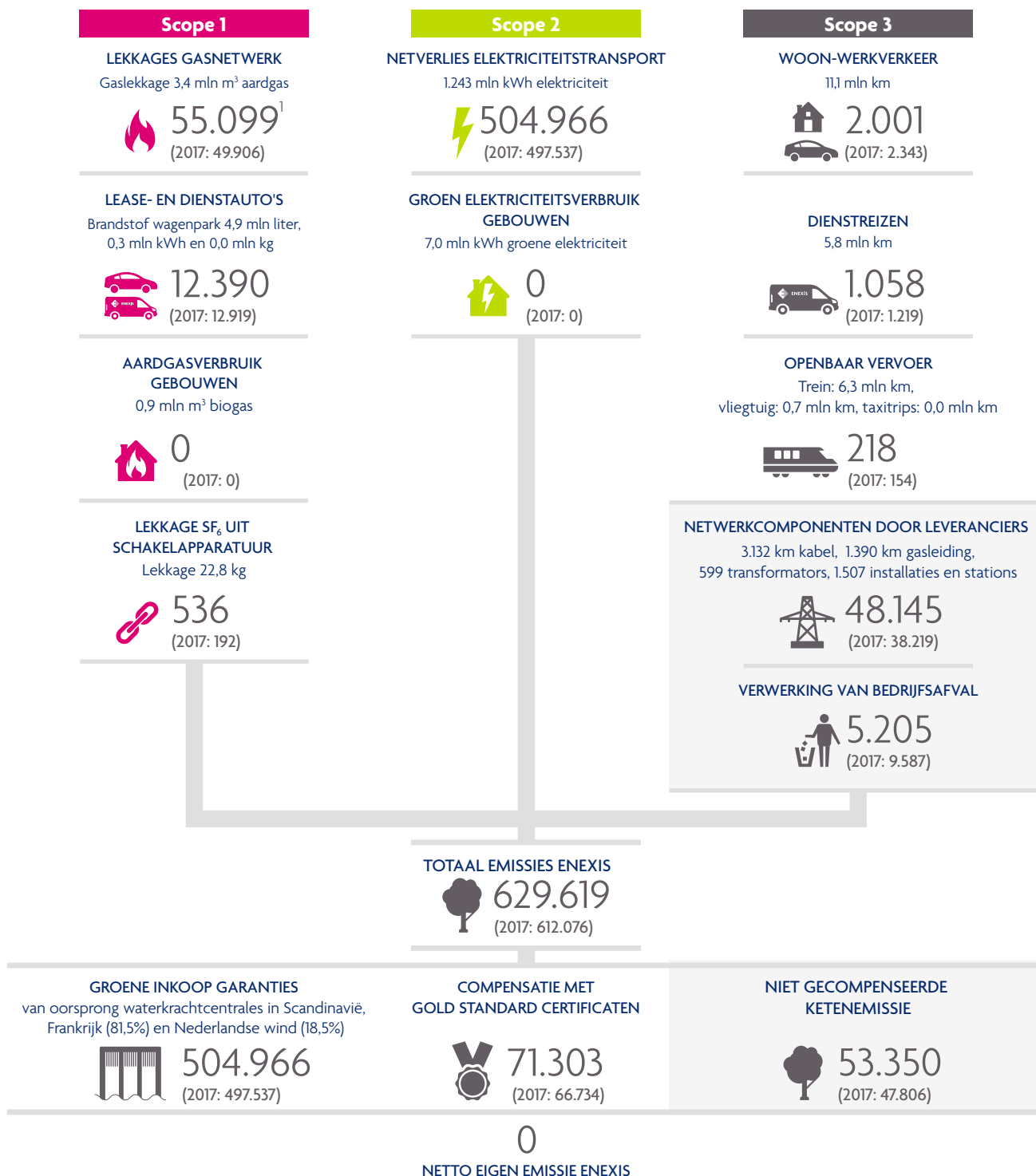
Garanties van Oorsprong en Gold Standard Certificaten. Deze 'groencertificaten' bewijzen dat de geleverde energie duurzaam is opgewekt c.q. zorgt voor klimaatcompensatie. Hierdoor is onze netto eigen emissie gelijk aan 0. De Garanties van Oorsprong zijn voor 81,5% afkomstig van Scandinavische en Franse waterkrachtcentrales (2017: 84%) en 18,5% van Nederlandse wind (2017: 16%). In 2023 willen we dat 40% van onze netverliezen duurzaam zijn opgewekt met additioneel in Nederland opgewekte duurzame energie.

Ook voor de uitstoot in de keten voelen wij ons verantwoordelijk. Om onze ketenemissies in kaart te brengen en te kunnen reduceren, maken wij gebruik van gegevens over de CO₂-uitstoot van onze ketenpartners, zoals onze leveranciers van kabels, gasleidingen en transformatoren.

Een gedetailleerde toelichting op de CO₂-voetafdruk vindt u in het hoofdstuk [Aanvullende informatie](#).

CO₂-VOETAFDRIJK ENEXIS

CO₂-uitstoot (in ton CO₂-equivalent)

Scope: Emissie scopes GHG (Greenhouse Gas Protocol)
 Scope 1: Directe emissies: Dit zijn emissies van broeikasgassen van eigendommen of door geleasede apparatuur die het directe gevolg zijn van de kernactiviteiten.
 Scope 2: Indirecte emissies: Alle uitstoot van broeikasgassen bij het opwekken van elektriciteit gebruikt door het bedrijf, maar opgewekt door derden.
 Scope 3: Andere indirecte emissies: uitstoot broeikasgassen door energie en brandstofgebruik vanuit vervoer, winning, energieproductie (excl. elektriciteitsopwek) en emissies bij derden, die het gevolg zijn van de activiteiten van de netbeheerder.

1. In 2018 heeft er een update van de Global Warming Potential factoren plaatsgevonden.

DUURZAME MOBILITEIT

In 2018 is de CO₂-uitstoot van het wagenpark met 13,8% gedaald ten opzichte van 2014. Dit is minder dan onze doelstelling. Naast het verduurzamen van ons wagenpark willen we de vaste gewoonte om met de auto te reizen doorbreken. Daarom laten we medewerkers ervaren hoe het is om duurzaam te reizen tijdens de Autovrije Dagen. Nieuw ten opzichte van 2017 was dat we in 2018 ook andere bedrijven uitdaagden om ons voorbeeld te volgen. Grote bedrijven, waaronder Capgemini, Essent, Asito, het UMCG en Brabant Water deden op twee dagen mee om samen CO₂ te besparen. Dit vergrootte de impact van onze actie. Ook doen enkele uitvoerders ervaring op met het rijden in waterstofauto's, testen medewerkers elektrische auto's en stimuleren we collega's om te carpoolen. Uit een enquête onder onze medewerkers blijkt dat collega's in het afgelopen jaar duurzamer zijn gaan reizen en bewustere keuzes maken.

	2018	2017	2016	2015	2014
Duurzaam wagenpark					
100% elektrische personenauto's	168	54	37	16	28
Personenauto's op biogas/aardgas	3	7	12	17	24
Personenauto's elektrisch met range-extender	220	62	49	25	15

HERGEBRUIK VAN AFVAL

Onze materialen en grondstoffen willen wij zoveel als mogelijk hergebruiken. Met leveranciers zoeken we actief naar manieren om afval in de toekomst te verminderen. In 2018 werkten we, samen met andere netbeheerders, aan de ontwikkeling van een circulaire kabel. Het concept is klaar om in 2019 toegepast te worden. In totaal kreeg 96% van ons afval een nuttige bestemming. Dit is meer dan in 2017. Bij het recyclen van ons afval worden we ondersteund door de nieuwe afvalverwerker waar we sinds 2018 mee samenwerken.

	2018	2017	2016 ¹⁾	2015	2014
Hoeveelheid afval (in ton)^{2) 3)}					
Hergebruikt afval	27.281	30.185	16.115	22.383	13.291
Verbrand afval	1.618	1.529	1.129	1.238	1.203
Gestort afval	1.142	2.177	1.173	1.018	927
Biomassa	203	-	-	-	-
Vergisten	101	-	-	-	-
Composteren	35	-	-	-	-
Totaal	30.380	33.891	18.417	24.639	15.421
Waarvan gevaarlijk afval (%)	5,3	0,4	0,7	0,7	1,0

1 Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

2 Vanaf 2018 wordt classificatiemethode Milgro toegepast; t/m 2017 werd classificatiemethode SUEZ gehanteerd (ladder van Lansink).

3 Enexis voert geen radioactief afval af; dit komt niet vrij in onze werkprocessen.

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD INKOPEN (MVI)

Bij de inkoop van producten en diensten is eerlijk zakendoen met leveranciers ons uitgangspunt. Dit vraagt om verantwoordelijk en integer gedrag van onszelf en van leveranciers in de keten. In de overtuiging dat we samen meer kunnen bereiken, betrekken wij leveranciers ook bij onze duurzame ambities.

In contracten met leveranciers maken wij afspraken over gezamenlijke resultaten op het gebied van mens, materiaal en milieu. Dit is verankerd in ons Maatschappelijk Verantwoord

Inkoopbeleid, dat per 1 januari 2018 actief gevoerd wordt en op hoofdlijnen overeenkomt met de richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Als het gaat om de mens, maken we bijvoorbeeld afspraken over mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. We spreken met al onze leveranciers een Gedragscode Leveranciers af en behouden ons hierin het recht voor van een audit. Daarnaast respecteren wij minimaal de (inter)nationale wet- en regelgeving en hanteren een zero-tolerance beleid ten aanzien van corruptie en omkoping en verlangen dat ook van onze leveranciers. De Gedragscode Leveranciers is opgenomen in de Algemene Inkoopvoorwaarden.

Bij Europese aanbestedingen en andere grote opdrachten stellen wij vooraf selectie- en gunningscriteria op met maatschappelijke-, sociale- en milieuaspecten. Zijn er bij de aanbesteding MVI-afspraken gemaakt, dan wordt ook een MVI-addendum afgesloten. Dit wordt tijdens contractgesprekken aan de orde gesteld. Een bedrijfsbezoek kan gedaan worden om de omstandigheden bij de leverancier in praktijk te beoordelen. Tijdens evaluatiegesprekken bespreken wij de samenwerking met leveranciers. Naast andere doelen en resultaten komen ook de gemaakte MVI-afspraken aan de orde. Worden deze niet nagekomen of is de kwaliteit onvoldoende, dan gaan we in gesprek en bieden wij ruimte voor verbetering. We hechten belang aan een goede samenwerking en langdurige relatie met leveranciers. Om elkaar te inspireren en van elkaar te leren worden ook leveranciersmeetings georganiseerd, waarin we aan de hand van thema's als duurzaamheid, innovatie of veiligheid, in gesprek gaan. Verantwoord ketendenken en -beleid zien wij als een belangrijk thema, dat in de komende jaren onze aandacht heeft.

ONZE DILEMMA'S, INZICHTEN EN LEERPUNTEN

Onze CO₂-uitstoot is aanzienlijk en het verminderen ervan gecompliceerd, omdat bij de distributie van elektriciteit altijd energie verloren gaat. Onze invloed op het verminderen van de negatieve milieueffecten van de CO₂-uitstoot is hierdoor beperkt. Door Garanties van Oorsprong en Gold Standard Certificaten te kopen, compenseren we onze emissie volledig. Toch nemen wij hiermee geen genoegen. We zijn kritisch op ons eigen handelen. Door duurzame mobiliteit willen wij in 2020 50% minder CO₂ uitstoten op een kostenneutrale wijze. We zoeken ook naar creatieve manieren om reisbewegingen te veranderen, te vergroenen en te voorkomen. Zo steunen wij als 'fietsambassadeur' het initiatief van staatssecretaris Van Veldhoven om werknemers uit de auto en op de fiets te krijgen.

MATERIËLE ONDERWERPEN

- Verduurzaming energievoorziening
- Duurzaamheid eigen bedrijfsvoering

STRATEGISCHE RISICO'S

- Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie

RUTGER VAN DER LEEUW
Directeur Infra, Enexis Netbeheer

JOLANDA VAN ZANEN
Directeur BAM Energie & Water

“ **HET WERK NEEMT TOE, DE MENSEN ZIJN ER NIET – DAN MOET JE CREATIEVE OPLOSSINGEN BEDENKEN.** ”
Jolanda van Zanen

Jolanda en Rutger treffen elkaar regelmatig bij gezamenlijke projecten. Allebei lopen ze aan tegen het grote probleem binnen de sector: het tekort aan technisch personeel. Een groot deel van de monteurs gaat binnenkort met pensioen en er zijn te weinig technisch opgeleide jongeren om hun plek op te vullen.

Jolanda: “Het werk neemt toe, de mensen zijn er niet – dan moet je creatieve oplossingen bedenken. We moeten als sector meer innoveren. Bij BAM wil ik bijvoorbeeld een pilot starten met een 3D-bril – dan staat één man aan de sleuf en een oudere, meer ervaren werknemer, voor wie het fysiek te zwaar zou zijn om buiten te werken, kijkt op die manier mee. Dat soort innovaties heeft onze sector nodig.”

Rutger: “De wal keert het schip. Wat vroeger echt onbespreekbaar was, gebeurt nu. Wat bij ons het beste werkt, is de actie dat je 1000 euro krijgt als je een collega aandraagt. De jongens dragen nooit ongemotiveerde mensen aan, omdat ze weten dat die straks naast een van hun collega's staat.”

Jolanda: “We hebben een onderzoek gedaan naar wat mensen belangrijk vinden in hun werk en salaris staat niet in de top drie. Mijn mannen willen gehoord en gewaardeerd worden. Dat doe je door naar buiten te gaan. Door het gesprek te hebben in de keet. In dit werk vinden mensen het fijn als ze op elkaar ingespeeld zijn.”

Rutger: “Omdat het om veiligheid gaat. Je moet erop kunnen vertrouwen dat als een collega tegen je zegt dat hij iets heeft vrijgeschakeld, dat daar dan ook daadwerkelijk de spanning vanaf is. Ik weet niet hoe het bij jou is, Jolanda, maar ik hoor het vaak: je neemt nu zoveel jonge gasten aan, maar ik moet ze inwerken en met ze op pad.”

Jolanda: “Herkenbaar. We moeten ons realiseren dat je ook wel wat vraagt van de bestaande garde.”

EXPERTISE EN VEILIGHEID

Werken in de energiebranche bood nog nooit zoveel perspectief. Er is volop vakkennis nodig voor de grootste uitdaging van de 21e eeuw: de energietransitie. Nu we alle zeilen moeten bijzetten om klimaatdoelen te halen, is er een tekort aan technici die het werk kunnen doen. Hoe benutte Enexis de talenten van medewerkers in 2018 en hoe zorgen we op lange termijn voor expertise?

De veiligheid van medewerkers is onze belangrijkste waarde. Hoe druk of hectisch het werk soms ook is, op het gebied van veiligheid doen we geen concessies. We stellen veilig werken in alles voorop. We volgen (mogelijke) incidenten dagelijks om direct actie te kunnen ondernemen en ervan te kunnen leren. In november vond helaas een zeer ernstig ongeval plaats met drie gewonde Enexis-collega's en een ernstig verwonde voorbijganger tot gevolg. Het ongeluk heeft diepe indruk gemaakt op alle collega's. Er zijn informatiebijeenkomsten georganiseerd voor collega's en omwonenden. Hoewel er naar de toedracht van het incident nog onderzoek plaatsvindt, namen we ook direct maatregelen.

De aandacht voor veiligheid wordt in de komende jaren onverminderd voortgezet. Onder andere door trainingen met leidinggevendenden over veiligheidsleaderschap. Daarnaast besteden wij aandacht aan de veiligheid van medewerkers van aannemers die voor ons aan het werk zijn. Wij stellen ook aan hen hoge veiligheidseisen. In 2018 meldden zij meer ongevallen met verzuim dan in voorgaande jaren. Hierover zijn we in gesprek en wij helpen om de veiligheid te verbeteren.

	2018	2017	2016	2015	2014
Ongevallen en LTIF¹⁾					
Dodelijk ongeluk	-	1	-	-	-
Enexis	1,48	1,65	0,85	1,65	3,00
Derden ²⁾	4,53	2,20	4,30	3,90	4,50

1 LTIF: de LTIF staat voor het aantal ongevallen met als gevolg verzuim per 1.000.000 gewerkte uren.

2 Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

SCHAARSTE AAN TECHNISCH PERSONEEL

Voor bijna al onze werkzaamheden zijn we afhankelijk van technische expertise. Of het gaat om vernieuwing in het energienetwerk, het installeren van slimme meters of het veilig aansluiten van nieuwbouwwijken, zonneweides en windmolens. Evenzo is onze kennis van de energie-infrastructuur van belangrijke waarde voor gemeenten die we ondersteunen bij verduurzamingsvraagstukken. Als geen ander weten onze medewerkers wat er komt kijken bij veilige, duurzame energiedistributie.

Het tekort aan technisch personeel was in 2018 merkbaar in onze organisatie. Er lag zoveel werk dat het, ondanks alle inspanningen, soms niet lukte om klantvragen op tijd te realiseren. In de komende jaren verwachten wij dat het tekort aan technici verder oploopt, waardoor functies in ons primaire proces langdurig onderbezet blijven. Met name technici met een achtergrond in elektrotechniek zijn schaars. Dit komt onder meer door een:

- verschuiving in ons werkpakket en een toename van werk als gevolg van de economische groei en de energietransitie;
- verminderde instroom op vmbo- en mbo-scholen en daardoor dus ook een verminderde instroom op de arbeidsmarkt op het gebied van elektrotechniek;
- hogere uitstroom van technici als gevolg van pensionering en als gevolg van de gunstige arbeidsmarkt voor technici om loopbaanstappen te maken.

ZOEKTOCHT NAAR NIEUWE MEDEWERKERS

Omdat technisch werk de komende jaren alleen maar zal toenemen, is het werven van nieuwe medewerkers geïntensiveerd. Ondernemersorganisatie UNETO-VNI verwacht een tekort aan circa 40.000 vakmensen in de installatiebranche en technische detailhandel. In 2018 zijn we een nieuwe arbeidsmarktcampagne en een referral-programma gestart. Dit heeft circa 60 nieuwe collega's opgeleverd. Vaak moeten medewerkers een opleidingsprogramma volgen voordat zij volledig inzetbaar zijn, want veilig en gedisciplineerd werken is in ons werkveld van het grootste belang. In 2018 zijn er circa 60 jongeren gestart met onze erkende mbo-opleiding tot monteur.

	2018	2017	2016 ²⁾	2015	2014
Training en opleiding					
Gemiddeld aantal opleidingsuren ¹⁾	22,2	24	28	30	32
waarvan:					
- man	26,3	28,7	32,6	-	-
- vrouw	5,4	6,7	7,2	-	-

1 Berekening gemiddeld aantal opleidingsuren is in de jaren t/m 2015 onjuist uitgevoerd; cijfers kunnen niet met terugwerkende kracht worden aangepast.

2 Cijfers 2016 zijn exclusief Endinet.

Dat het aantal opleidingsuren per medewerker afneemt, is onder meer het gevolg van efficiënte online trainingen die medewerkers volgen en waar geen tijd aan gekoppeld is. Ook is zichtbaar dat er door de toegenomen werkdruk minder niet-verplichte opleidingen en trainingen worden gevolgd. We bieden medewerkers de kans nieuwe kennis op te doen en zich te ontplooiën voor hun verdere carrière. Dit biedt henzelf perspectief en welzijn voor hun gezinnen.

SAMENWERKING MET ONDERWIJS

Om studenten direct met de juiste competenties voor de energietransitie op te leiden, is samenwerking met onderwijsinstellingen van groot belang. In 2018 presenteerden bedrijven en onderwijsinstellingen een gezamenlijk plan van aanpak om een *boost* te geven aan de instroom van vakmensen, de vernieuwing van het onderwijsaanbod en duurzame samenwerking. Ook tekende Enpuls de Green Deal Warmtepompen om in de komende vijf jaar 6.000 monteurs op te leiden tot specialist op het gebied van warmtepompen.

Op alle niveaus en door ons hele werkgebied worden studenten, omscholers en herintreders opgeleid. Zo werken wij met Avans Hogeschool in Noord-Brabant aan een associate degree voor engineers. Ook is er een traject voor 16- tot 18-jarigen die uitstromen van het vmbo

en maken we een infra lespakket voor vmbo-leerlingen. Met Hogeschool Windesheim in Zwolle is een nauwe samenwerking bij de opleiding Elektrotechniek en een dergelijke samenwerking bestaat ook met het Institute of Engineering van de Hanze Hogeschool in Groningen. Enexis levert projectopdrachten, begeleidt stage- en afstudeeropdrachten en participeert actief in het onderwijs. Naast kennisontwikkeling geeft het ons de kans om in een vroeg stadium kennis te maken met potentiële nieuwe medewerkers. Belangrijk is ook dat we jongeren laten zien hoe mooi en belangrijk het werk in de energiesector is en dat we banen hebben waar ruimte is voor hun talent. Dit doen we bijvoorbeeld door het lespakket 'Eventuriers' aan te bieden voor groep 1 tot en met 8 van de basisschool.

AANPASSINGSVERMOGEN VAN DE ORGANISATIE

In de afgelopen jaren is ons vak sterk veranderd. Naast elektrotechniek, mechanica en gastechniek zijn ook data-analyse en informatica belangrijk. En er is behoefte aan specialisten op het gebied van wind op zee, zonne-energie, energiebesparing en opslag. Omdat competenties veranderen, is het belangrijk dat medewerkers flexibel inzetbaar zijn. Ook in de toekomst. We dagen medewerkers uit om hun kennis up-to-date te houden en nieuwe vaardigheden te ontwikkelen.

Soft-skills, zoals de omgang met klanten en collega's, plannen en samenwerken, worden belangrijker om snel te kunnen inspelen op veranderingen. In 2017 is een veranderprogramma gestart om medewerkers mee te nemen in de uitdagingen richting 2020. Aan de hand van een maatwerkprogramma ontdekken zij welk gedrag zij als team en als individu nodig hebben en hoe zij hun talenten in de toekomst kunnen benutten. Drie ontwikkelpunten ('van > naars') zijn geformuleerd: samen veranderen met ambitie, eigenaarschap nemen voor resultaat en aanspreken om te groeien. Verandercoaches en -gidsen helpen het management en hun teams om gedragsverandering te doorleven en in praktijk te brengen. Elke afdeling, elk team en iedere medewerker krijgen daarvoor handvatten aangereikt. Door over de gewenste gedragsverandering intensief te spreken en elkaar open feedback te geven, wordt duidelijk dat we sámen optrekken en ontdekkingen doen. Het levert een bijdrage aan de teamspirit en persoonlijke groei van medewerkers. De bevologenheid van medewerkers en de onderlinge samenwerking zijn voor ons een graadmeter voor de ingezette verandering. We doen elk kwartaal een steekproef onder medewerkers. In het laatste kwartaal van 2018 scoorde de samenwerking een 6,2 en de bevologenheid een 7,7.

Hoewel ons werk uitdagender wordt, zien we ook wat de impact van deze tijd is op het welzijn van onze medewerkers. De opeenstapeling van innovaties, nieuwe werkwijzen, reorganisaties en werkdruk valt sommigen zwaar. Daar hebben we nadrukkelijk oog voor. Bij reorganisaties is de DI+-regeling van toepassing. Uitgangspunt hierbij is dat er voorafgaand aan een reorganisatie gestart wordt aan een traject waarbij we samen met de medewerkers werken aan het vinden van een nieuwe baan. Medewerkers worden dan begeleid van werk naar werk.

Ons ziekteverzuimpercentage is in 2018 gestegen tot 5,6%. Met name het middellang verzuim, waarbij medewerkers tussen 8 en 42 dagen niet in staat waren om te werken, nam toe. Door het stijgen van de gemiddelde leeftijd is er steeds vaker sprake van (ernstige) leeftijdsgebonden aandoeningen. Daarnaast heeft de griepgolf aan het begin van het jaar invloed gehad op de hoogte van het verzuim. Een projectgroep is bezig met het in kaart

brenge van risicogroepen binnen Enexis waarbij onderscheid wordt gemaakt in de groepen: at home, at risk en at work. Bij iedere groep zullen passende interventies worden voorgesteld met als doel het verzuim terug te dringen.

	2018	2017	2016	2015	2014
Personeel					
Personeelsleden ultimo jaar (eigen personeel)	4.324	4.332	4.390	4.299	4.316
Fte's ultimo jaar (eigen personeel)	4.167	4.175	4.229	4.148	4.161
Vrouwen in personeelsbestand (%)	18,6	18,5	18,6	18,2	17,5
Ziekteverzuim (%)	5,6	4,8	4,4	4,3	4,2

	Man	Vrouw	Totaal
Leeftijdscategorie			
onder 30 jaar	307	49	356
30 t/m 50 jaar	1.424	392	1.816
boven 50 jaar	1.790	362	2.152
Totaal	3.521	803	4.324
Percentage	81,4%	18,6%	100%

PERSONEELSBELEID

De aandacht voor onze medewerkers is ook vastgelegd in ons beleid. Dit geldt onder meer voor veiligheid op de werkvloer en voor een sociaal veilige werkomgeving. In 2018 is overeenstemming tussen werkgevers en vakbonden bereikt over een nieuwe cao Nwb. De cao biedt een mix van salarisverhoging, een Persoonlijk Budget en extra verlof. Dat geeft werknemers in elke levensfase maximale keuzevrijheid tussen geld en vrije tijd én de mogelijkheid om verlof te sparen. Daarnaast kunnen werknemers vanaf 62 jaar gebruik maken van een vitaliteitsregeling om minder te werken met behoud van pensioen. De looptijd van de nieuwe cao is 36 maanden; van 1 mei 2018 tot 1 mei 2021.

Enexis erkent en onderschrijft in het MVO-beleid de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Aspecten met betrekking tot mensenrechten, zoals gelijke behandeling en medezeggenschap, zijn uitgewerkt in de cao, bedrijfsregelingen en de Enexis Gedragswijzer. Voor de melding van eventuele schendingen zijn er diverse meldingsprocedures, vertrouwenspersonen en een klokkenluidersregeling. Tevens hangen wij de richtlijnen aan voor arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden die gelden als fundamentele principes en rechten op het werk, zoals deze zijn geformuleerd door de International Labour Organization (ILO).

Ons beleid om corruptie of omkoping van medewerkers te voorkomen, is vastgelegd in het MVI-beleid, de Gedragswijzer voor medewerkers en de Gedragscodes Leveranciers. Hierin staat ook vermeld dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens wordt nageleefd. De Gedragscodes Leveranciers is opgenomen in de Algemene Inkoopvoorwaarden. Voor melding van eventuele schendingen hebben wij een klachtenprocedure, vertrouwenspersonen en een klokkenluidersregeling. Daarnaast is er een interne integriteitscommissie die eventuele integriteitsschendingen bespreekt.

	Man				Vrouw			
	Instroom	Uitstroom	Totaal man	Gemiddelde lengte dienstverband bij uitstroom	Instroom	Uitstroom	Totaal vrouw	Gemiddelde lengte dienstverband bij uitstroom
In- en uitstroom								
onder 30 jaar	91	22	69	3,59	20	3	17	2,00
30 t/m 50 jaar	115	65	50	6,83	27	24	3	9,42
boven 50 jaar	20	147	-127	34,88	4	24	-20	31,79
Totaal	226	234	-8	24,15	51	51	-	19,51

	Man				Vrouw				
	Wajong	WAO	WIA	Totaal man	Wajong	WAO	WIA	Totaal vrouw	Totaal
Arbeidsparticipatie									
onder 30 jaar	2	-	-	2	1	-	-	1	3
30 t/m 50 jaar	3	-	4	7	1	-	1	2	9
boven 50 jaar	-	16	12	28	-	2	7	9	37
Totaal	5	16	16	37	2	2	8	12	49

ONZE DILEMMA'S, INZICHTEN EN LEERPUNTEN

Onze nummer één prioriteit is altijd veiligheid. We besteden al jaren veel aandacht aan veiligheidsinstructies en opleidingen. Toch gebeuren er nog steeds ongelukken en zijn wij nog niet tevreden met de veiligheidsscore. Dit stelt ons voor vragen. Kennelijk is er een andere aanpak nodig. In 2018 is een Meerjarenplan Veiligheid opgesteld. Hoewel veiligheid begint met het uitspreken van een ambitie, draait het uiteindelijk om wat we ermee doen. Daarbij is de rol van leidinggevenden cruciaal. We zullen meer leiderschap moeten tonen en managers beter moeten equiperen. We kijken ook of we het werk op een andere manier moeten organiseren, zodat medewerkers beter in staat zijn om in elke situatie te voldoen aan de veiligheidseisen en elke dag veilig thuiskomen. Ook in 2019 blijft ons streven dat er 0 ongevallen gebeuren. Dat vraagt om 100% duidelijke normen en waarden en tolereert geen compromissen. Het is niet waarschijnlijk dat we dit halen, maar op het terrein van veiligheid is alleen het beste goed genoeg. In 2019 worden Life Saving Rules geïntroduceerd, een set regels en maatregelen waarmee (ernstig) letsel/ongeval kan worden voorkomen.

Het tekort aan technisch personeel was in 2018 merkbaar in onze organisatie. En de komende jaren zal het tekort aan vakmensen op de arbeidsmarkt nog verder toenemen. Nu we alle zeilen moeten bijzetten om klimaatdoelen te halen, vormt personeelsschaarste in de hele sector een probleem voor de uitvoering. Omdat het opleiden van ongeschoolde mensen jaren in beslag neemt en tijd kost van onze ervaren krachten, is een oplossing op korte termijn complex. Om studenten direct met de juiste competenties voor de energietransitie op te leiden, hebben wij samen met bedrijven en onderwijsinstellingen een plan van aanpak gemaakt voor de vernieuwing van het onderwijsaanbod en duurzame samenwerking.

MATERIËLE ONDERWERPEN

- Veiligheid
- Aanpassingsvermogen van de organisatie

STRATEGISCHE RISICO'S

- Toenemende schaarste personeel, kwalitatief en kwantitatief (bij Enexis, aannemers en leveranciers)
- Ontoereikend verander-
vermogen en focus organisatie voor realisatie energietransitie en digitale transitie
- Veiligheid medewerkers

Meer specifieke informatie over onze personeelsontwikkeling vindt u in het hoofdstuk **Aanvullende informatie.**

MARIËLLE VOGT

Directeur Financiën Enexis Groep

BEREND DE VRIES

Wethouder economie & energietransitie gemeente Tilburg

“ IK ZOU HET FIJN VINDEN ALS HET HEBBEN VAN EEN WARM HUIS UITEINDELIJK BIJNA EEN SOORT RECHT IS. ”

Mariëlle Vogt

Mariëlle Vogt, directeur Financiën Enexis Groep, maakte onlangs een rekensommetje. Als haar elektrische auto's avonds drie uur laadt, verbruikt hij net zoveel energie als haar gezin in een hele dag en vervijfvoudigt de netbelasting.

“Eigenlijk is het oneerlijk dat mensen zonder elektrische auto net zoveel voor hun netwerkgebruik betalen als mensen zoals ik. En de elektrische auto-rijders zijn al vaak meer kapitaalkrachtige mensen. Daarom willen we bij Enexis graag naar een eerlijker tarief. Misschien zoals databundels op telefoons werken – je koopt een bepaalde hoeveelheid in en als je het netwerk zwaarder belast, ga je meer betalen. Hoe sta jij daar eigenlijk tegenover?”

Berend de Vries, wethouder in de gemeente Tilburg, denkt al wandelend even na. “Het lijkt me logisch dat er zo'n soort stelsel komt, al is het een breinbreker hoe het dan werkt met teruglevering via zonnepanelen bijvoorbeeld. Burgers moeten wel zeker weten wat ze terug kunnen verdienen met hun zonnepanelen, anders leggen ze ze niet op hun dak. Ook moeten

de kosten die huiseigenaren moeten maken om hun huis te verduurzamen, platgeslagen worden. Om te voorkomen dat de verhoging van de energiebelasting niet juist op minder kapitaalkrachtige inkomensgroepen terecht gaat komen.”

Mariëlle: “Ik zou het fijn vinden als het uiteindelijk bijna een soort recht is om een warm huis te hebben. Wat nou als iedereen daarvoor in de basis hetzelfde betaalt, ongeacht welke energiebron je gebruikt? Want je hebt bij wijze van spreken natuurlijk mazzel als je in een makkelijk te renoveren nieuwbouwwijk woont, en pech als je een oud huis hebt dat niet zo maar van het aardgas af kan.”

Berend: “Dat iedereen recht heeft op een warm huis, onderschrijf ik. Maar ik geloof ook in prikkels in het systeem, die mensen stimuleren een duurzame keuze te maken. Dus dat er gedifferentieerd wordt tussen warmte, elektriciteit en gas, snap ik wel. Maar als het dan te ver scheef groeit, dan moet je heel veel compenserende maatregelen gaan nemen voor specifieke doelgroepen, en dan krijg je een heel ingewikkeld stelsel.”

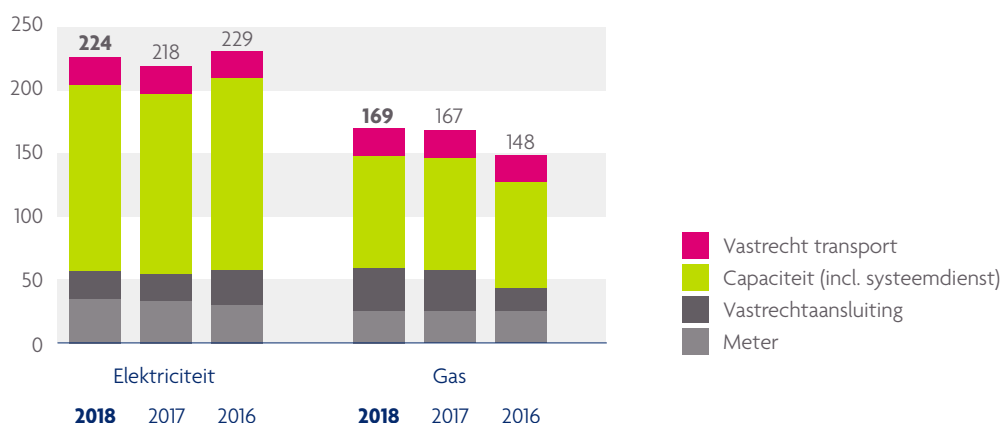
FINANCIËLE POSITIE

De transitie naar de energievoorziening van de toekomst vraagt om hoge investeringen. Er is veel geld nodig om onze netten aan te passen voor (duurzame) ontwikkelingen in steden en dorpen. Welke financiële middelen heeft Enexis en hoe wordt dit ingezet voor het maatschappelijk belang?

In Nederland betalen consumenten een vast bedrag voor het gebruik van het energienetwerk. Of ze nu veel of weinig gebruik maken van het elektriciteitsnet. De Autoriteit Consument & Markt (ACM) stelt maximumtarieven vast voor de aansluiting, het transport en de verbruiksmeting van gas en elektriciteit. In 2018 hebben wij onze tarieven van huishoudelijke klanten verhoogd met gemiddeld 2,1%, in lijn met de tariefbesluiten van de ACM.

GEMIDDELDE NOTA VOOR HUISHOUDELIJK GEBRUIK

(kosten op jaarbasis in euro's)

BENODIGDE INVESTERINGEN IN HET KADER VAN DE ENERGIETRANSITIE

De komende jaren zijn er hoge investeringen nodig om de energie-infrastructuur klaar te maken voor de toekomst. Als de investeringen stijgen en klanten 'van het aardgas af' gaan, is het onvermijdelijk dat de kosten van het gasnet per gebruiker stijgen. Voor consumenten komen de hogere kosten voor energietransport bovenop de kosten voor ingrepen aan hun woning of de aanschaf van een warmtepomp. De betaalbaarheid van de energietransitie en het draagvlak staan hierdoor onder druk. Alleen met slimme netwerktarieven en kostenefficiënte oplossingen voor een duurzame, lokale energievoorziening houden we de energietransitie voor iedereen betaalbaar. Ook geldt: hoe meer duidelijkheid er is over de koers van de energietransitie, hoe efficiënter we investeringen kunnen inplannen.

SLIMME NETWERKTARIEVEN

Om energie voor iedereen betaalbaar te houden, verkennen wij beleidsoplossingen met de ACM. Ook werken we aan nieuwe businessmodellen, zoals flexibele energietarieven, die huishoudens aansporen om hun verbruik zoveel mogelijk te verplaatsen naar goedkope momenten. Dit levert lagere kosten op voor de klant en voorkomt piekbelasting in het netwerk. Bovendien worden de kosten in dit model eerlijker verdeeld. Gebruikers die het net zwaarder belasten, betalen meer. Met innovatieve technologieën, zoals apps en slimme laadgrids, willen we klanten in de toekomst helpen om efficiënt gebruik te realiseren.

FINANCIËLE PRESTATIES 2018

De nettowinst steeg in 2018 naar € 319 miljoen en is hiermee € 112 miljoen hoger dan de nettowinst van 2017. De stijging is voornamelijk het gevolg van een aantal incidentele posten. Deze incidentele posten betreffen een gedeeltelijke vrijval van de belastinglatentie als gevolg van een toekomstige verlaging van het VpB-tarief, aanpassingen in voorzieningen en hogere afschrijvingen op slimme meters. Na normalisatie van de incidentele posten bedraagt de nettowinst € 243 miljoen waardoor deze € 21 miljoen boven de genormaliseerde nettowinst 2017 ligt. Deze stijging is hoofdzakelijk het resultaat van een gunstige omzetontwikkeling, die deels teniet wordt gedaan door hogere kosten voor verbeter- en transitieprojecten. Deze projecten stellen ons in staat om onze strategische doelen waar te maken. Zo werken we onder meer aan klantgerichte en efficiënte processen, verdere automatisering van de netten en de bedrijfsvoering en het flexibiliseren van het ICT-landschap.

€ miljoen	2018	2017	2016	2015	2014
Resultaat					
Netto-omzet	1.445	1.398	1.376	1.353	1.399
Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	228	231	228	231	243
Overige bedrijfsopbrengsten	4	4	31	19	20
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo	1.221	1.171	1.179	1.141	1.177
Bedrijfslasten exclusief afschrijvingen en buitengebruikstellingen	468	487	492	447	433
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	349	345	344	301	310
Bedrijfsresultaat	404	339	343	393	433
Resultaat deelnemingen en joint arrangements	0	-3	1	1	1
EBIT ¹⁾	404	336	344	395	435
Financiële baten en lasten	-58	-59	-73	-93	-79
Resultaat voor belastingen	346	277	271	302	356
Resultaat na belastingen	319	207	207	223	266
Balans (voor winstbestemming)					
Netto werkkapitaal ¹⁾	-89	-61	-53	-80	-73
Vaste activa	7.480	7.181	6.884	5.862	6.015
Geïnvesteerd vermogen ¹⁾	6.594	6.386	6.150	5.477	5.340
Eigen vermogen	4.024	3.912	3.704	3.607	3.517
Netto rentedragende schulden ¹⁾	2.272	2.201	2.078	1.777	1.619
Balanstotaal	7.715	7.668	7.284	7.079	6.417
Ratio's					
Solvabiliteit ¹⁾	52,2	51,0	50,9	51,0	54,8
ROIC ¹⁾	6,1	5,3	5,6	7,2	8,1
Return on equity ¹⁾	7,9	5,3	5,6	6,2	7,6
Kasstroom					
Kasstroom uit operationele activiteiten	679	628	528	535	578
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-646	-597	-813	-457	-419
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	-58	-9	-217	376	-124
Kasstroom	-25	22	-502	454	35

¹⁾ Zie definities in Begrippenlijst.

NETTOWINST

De in 2018 gerealiseerde nettowinst bedraagt € 319 miljoen en is hiermee € 112 miljoen hoger dan de nettowinst van 2017. Met name de gedeeltelijke vrijval van de belastinglatentie als gevolg van een toekomstige verlaging van het VpB-tarief, een gedeeltelijke vrijval van voorzieningen en een hogere omzet dragen bij aan deze hogere nettowinst. In 2018 zijn de operationele kosten gestegen. Dit komt onder meer door een toename in verbeter- en transitieprojecten. Deze verbeterprojecten stellen ons in staat om onze strategische doelen waar te maken. Zo werken we onder meer aan klantgerichte en efficiënte processen, verdere automatisering van de netten en de bedrijfsvoering en het flexibiliseren van het ICT-landschap. De toename in projectkosten komt ook tot uitdrukking in extra inhuur van tijdelijk personeel.

VOOR BEDRIJFSACTIVITEITEN BESCHIKBAAR SALDO

Het voor bedrijfsactiviteiten beschikbare saldo stijgt met € 50 miljoen door een hogere omzet en gedaalde kosten voor transportkosten en distributieverliezen.

De totale omzet bedroeg in 2018 € 1.445 miljoen, een toename van € 47 miljoen ten opzichte van 2017. Deze toename wordt voornamelijk verklaard door een tariefstijging bij elektriciteit en gas. Daarnaast is er sprake van een stijging van de omzet als gevolg van de acquisitie van N.V. Stedin Netten Weert op 1 juli 2017. De specificatie naar de gereguleerde diensten is als volgt:

- Elektriciteit: de omzet is met € 36 miljoen toegenomen ten opzichte van 2017. Deze toename is voornamelijk het gevolg van een gemiddelde tariefstijging van 2,9%.
- Gas: de omzet is met € 4 miljoen toegenomen ten opzichte van 2017. Deze toename wordt voornamelijk verklaard als gevolg van een gemiddelde tariefstijging van 0,8%.
- De omzet uit gereguleerde meetdiensten is met € 5 miljoen toegenomen ten opzichte van 2017 en is voornamelijk het gevolg van een gemiddelde tariefstijging van 3,0%.

De niet-gereguleerde omzet bedraagt circa 8% van de totale omzet en is in omvang gelijk aan 2017.

De kosten van transportdiensten en distributieverliezen zijn in 2018 met € 3 miljoen afgenomen tot € 228 miljoen. De kosten voor distributieverliezen nemen af als gevolg van lagere prijzen en lagere hoeveelheden. Daartegenover staan hogere kosten voor groencertificaten als gevolg van prijsontwikkelingen, alsmede hogere TenneT transportkosten vanwege een hogere piekbelasting.

BEDRIJFSKOSTEN

De totale bedrijfskosten zijn in 2018 met € 14 miljoen afgenomen tot € 817 miljoen. Met name het saldo van gedeeltelijke vrijval van voorzieningen en een toename van verbeter- en transitieprojecten leiden tot lagere kosten.

De voornaamste ontwikkelingen zijn:

- € 25 miljoen lagere personeelskosten: deze afname wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de vrijval van voorzieningen verlof en de impact van de nieuwe cao. Daarnaast zien we een toegenomen inzet op verbeter- en transitieprojecten. Met name de kosten voor tijdelijk personeel stijgen hierdoor met € 20 miljoen.
- € 16 miljoen hogere kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten: de toename in kosten van verbeter- en transitieprojecten komt ook tot uitdrukking in een stijging van de ICT-kosten met € 13 miljoen. Door het stijgende werkpakket hebben we meer werk uitbesteed aan aannemers en meer materialen ingekocht.
- € 8 miljoen hogere overige bedrijfskosten: de toename wordt bijna volledig verklaard door hogere dotaties aan voorzieningen.
- € 17 miljoen hogere geactiveerde kosten van de eigen productie: extra kosten van inhuur ten behoeve van de verbeter- en transitieprojecten leiden tot een stijging van de geactiveerde productie.
- € 3 miljoen hogere afschrijvingen: de afschrijvingen van materiële vaste activa nemen met € 9 miljoen toe, voornamelijk vanwege de groei van het aantal slimme meters en versnelde afschrijvingen van gasmeters. De afschrijvingen van immateriële vaste activa nemen met € 6 miljoen af, vooral omdat een aantal grote investeringen als gevolg van het nieuwe marktmodel per 2017 zijn afgeschreven.

RESULTAAT DEELNEMINGEN

Het resultaat deelnemingen is nihil.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

Het saldo van de financiële baten en lasten bedraagt in 2018 € 58 miljoen en ligt hiermee in lijn met 2017.

BELASTINGEN

De winstbelasting bedraagt in 2018 € 27 miljoen. Dit is met inachtneming van de gedeeltelijke vrijval van de latente belastingverplichting als gevolg van de tariefsaanpassing vanaf 2020. Deze vrijval ter hoogte van € 56 miljoen is het gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019 waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen.

BRUTO INVESTERINGEN

De bruto investeringen in 2018 bedragen € 643 miljoen en zijn hiermee € 58 miljoen hoger dan de bruto investeringen in 2017.

De aantrekkelijke economie en de ter beschikking gestelde subsidies ter stimulering van duurzame energieproductie leiden tot extra klantvragen in de vorm van meer netuitbreidingen en meer 'Duurzaam op Land' projecten, zoals aansluitingen voor zonne- en windparken. De bruto investeringen in elektriciteits- en gasnetten zijn hierdoor met € 44 miljoen toegenomen.

Daarnaast zien we een stijging van € 16 miljoen aan overige investeringen, die grotendeels wordt veroorzaakt door de toename in verbeter- en transitieprojecten.

FINANCIERING EN CREDIT RATING

De (her)financieringsbehoefte van Enexis Holding N.V. voor de komende jaren bestaat uit het financieren van werkkapitaal, operationele kasbehoefte, herfinanciering van bestaande leningen en groei in netinvesteringen. Voor het invullen van deze financieringsbehoefte maakt Enexis gebruik van de externe geld- en kapitaalmarkt. De financiering via haar Euro Commercial Paper (ECP)-programma en Euro Medium Term Notes (EMTN)-programma biedt voldoende flexibiliteit om in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen vanuit de energietransitie.

De lange termijn credit rating van Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V. is in 2018 herbevestigd door rating agencies. De credit rating afgegeven door Standard & Poor's voor Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V. bleef ongewijzigd op A+ stable outlook. Door Moody's wordt alleen een credit rating afgegeven voor Enexis Holding N.V. en deze bleef ongewijzigd op Aa3 stable outlook. De lange termijn credit ratings eind 2018 van Aa3/ A+ met stable outlook, voldoen ruimschoots aan de interne eisen voor het behoud van een A credit rating-profiel.

De korte termijn credit rating van Enexis Holding N.V. is per ultimo 2018, P-1 (Moody's) en A-1 (Standard & Poor's).

FISCALITEIT EN ENEXIS

Het belastingbeleid van Enexis is ondersteunend aan onze strategische, financiële en operationele doelstellingen. Het beleid is goedgekeurd door de Raad van Bestuur en besproken met de Audit Commissie van de Raad van Commissarissen. Ons belastingbeleid is erop gericht om volledig in overeenstemming met fiscale wet- en regelgeving te handelen en een minimum aan fiscale risico's te lopen. Ons belastingbeleid beperkt zich niet tot de vennootschapsbelasting, maar richt zich op alle belastingen die wij afdragen. In onderstaand overzicht is voor de belangrijkste landelijke belastingmiddelen de afdracht weergegeven.

Afgedragen belastingen

€ miljoen	2018	2017
Loonheffing	120	119
Omzetbelasting	179	175
Vennootschapsbelasting	66	65
Dividendbelasting	16	15
Totaal	381	374

Informatie over de verschuldigde vennootschapsbelasting en de effectieve belastingdruk in 2018 is opgenomen in de jaarrekening.

BELASTINGRISICO'S EN RISICOBEBEER

Enexis streeft ernaar om tijdig juiste en volledige aangiften in te dienen en de belasting tijdig te betalen. Toch vloeien er onvermijdelijk gangbare fiscale risico's voort uit onze processen. Met ons risicobeheersingssysteem identificeren wij op proactieve wijze risico's om hierop vervolgens te acteren en risico's te mitigeren. Ook monitoren wij opzet, bestaan en werking van de beheersmaatregelen, conform het beleid en de procedures op het gebied van risicomangement.

RELATIE MET BELASTINGAUTORITEITEN

Wij hechten belang aan fiscale transparantie en een goede relatie met de Belastingdienst. Begin 2012 is deze intentie onderstreept door het tekenen van het Convenant Horizontaal Toezicht. Er is regelmatig contact met de Belastingdienst om proactief zaken te bespreken en meningen uit te wisselen. In de praktijk leggen wij actuele fiscale vraagstukken op transparante wijze voor aan de Belastingdienst. Zo geven wij concreet invulling aan de in het Convenant genoemde beginselen begrip, transparantie en vertrouwen. De relatie met de Belastingdienst, en de invulling die beide partijen hieraan geven, draagt bij aan het vermijden van onze fiscale risico's.

GOVERNANCE TEN AANZIEN VAN FISCALITEIT

De fiscale afdeling van Enexis is adviseur en coördinator op belastinggebied. De fiscale afdeling maakt regelmatig gebruik van externe belastingadviseurs. Dit gebeurt om een second opinion te krijgen over belangrijke fiscale vraagstukken, gebruik te maken van specialistische kennis of om een beter begrip te krijgen van nieuwe belastingwetgeving.

Voor het voldoen aan alle fiscale verplichtingen werkt de fiscale afdeling intensief samen met diverse afdelingen binnen Enexis. Via periodieke publicaties en het deelnemen aan werkgroepen en overlegstructuren vergroten onze fiscalisten de fiscale bewustheid binnen de organisatie.

ONZE DILEMMA'S, INZICHTEN EN LEERPUNTEN

Het zijn verschillende factoren en maatschappelijke keuzes die van invloed zijn op onze investeringsbehoefte en financiering. Gaat Nederland voor all electric of wordt de hybride warmtepomp uitgerold? Moet er versneld worden afgeschreven op de gasnetten? Hoeveel keuzevrijheid wil de overheid burgers geven? Krijgen gemeenten de vrije hand bij het kiezen van de infrastructuur voor de verwarming? En hoeveel extra productie van duurzame elektriciteit uit zon en wind (op land en op zee) is gewenst? Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft becijferd dat de regionale netbeheerders tot 2030 € 6 miljard extra moeten investeren om de ambities uit het klimaatakkoord te kunnen realiseren. Netbeheerders benadrukken wel dat het alleen voor dit bedrag kan als er harde afspraken worden gemaakt over planbaarheid en versnelde investeringen. Te lang wachten leidt tot knelpunten in de uitvoering en tot hogere kosten. We hebben scenario's tot 2030 doorgerekend en zien dat we de extra investeringen kunnen financieren. Maar we weten niet hoe de toekomst zich ontwikkelt en welke (politieke) keuzes worden gemaakt. Wij zien een pragmatische aanpak als dé oplossing om de energietransitie betaalbaar te houden en zoeken per situatie naar de meest geschikte oplossing die zowel duurzaam als rendabel is. Hierover zijn we in gesprek met klanten, gemeenten, projectontwikkelaars, de ACM en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

MATERIËLE ONDERWERPEN

- Financiële waarde voor aandeelhouders
- Toegankelijke energievoorziening

Meer specifieke informatie over onze financiële positie vindt u in de **jaarrekening**

PATRICK LAMMERS
CEO Essent

COR BROCKHOVEN
Directeur PA & Communicatie
Enexis Groep

“ DE ENERGIETRANSITIE HEEFT ZOVEEL VAART GEKREGEN, DAT HET BIJNA WEKELIJKS NIEUWE VRAGEN OPROEPT. ”

Cor Brockhoven

In 2009 werd netbeheerder Enexis afgesplitst van energieleverancier Essent. De energietransitie, zo merkt Cor Brockhoven, vraagt om samenwerking.

Cor: “Wij zien dat de laatste twee, drie jaar dat de energietransitie zoveel vaart krijgt het bijna wekelijks nieuwe vragen oproept. Neem nu bijvoorbeeld de spanningsdips in het noorden – toen het net tekortschoot door de enorme toename van zonnepanelen – moesten we razendsnel op zoek naar oplossingen. Wat voor zulke zaken geregeld is in de wet- en regelgeving is in principe prima, maar je moet die straks gaan updaten met ervaringen uit de praktijk.”

Patrick: “Nederland is eigenlijk een grote tandwielkast. Elk radartje drijft weer een ander aan. We hebben een plan bedacht waarin we asbestdaken vervangen door daken met zonnepanelen. Op het platteland. Om die aan te kunnen sluiten, hebben we de

netbeheerders nodig – wij mogen van de wet niets aan het net doen. Maar misschien kunnen we het doen onder regie van netbeheer?”

Cor: “Dit is nu typisch zo’n vraag die voortkomt uit de fase waarin we ons nu in de energietransitie bevinden. Mooi voorbeeld, of dat wettelijk mag, weet ik niet.”

Patrick: “Dat zouden we moeten bestuderen. Maar dan moet er ook de wil zijn om dat te onderzoeken. Dat een netbeheerder niet zonder meer zegt: wacht je beurt maar af, over anderhalf jaar ben je de eerste. Bij Enexis gebeurt dat niet – jullie willen wel praten over hoe we elkaar kunnen helpen binnen de wet- en regelgeving die er is. Misschien ook omdat we oude familieleden zijn.”

Cor: “Samenwerking is cruciaal voor vooruitgang. Er is geen blauwdruk voor de energietransitie. We moeten het met elkáár uitvinden.”

WET- EN REGELGEVING

De ontwikkeling naar een duurzaam energiesysteem brengt vraagstukken met zich mee over onder meer keuzevrijheid, marktwerking en het solidariteitsprincipe. Er zijn nieuwe wettelijke kaders nodig voor verduurzaming. Wat doet Enexis om aan wet- en regelgeving te voldoen?

Vanzelfsprekend is Enexis compliant aan huidige wet- en regelgeving. Daarnaast denken we mee over benodigde kaders en richtlijnen van de toekomst.

WET VOORTGANG ENERGIETRANSITIE

De basis van ons werk als netbeheerder ligt wettelijk vast in de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet. Om Nederland te helpen om over te schakelen naar een duurzaam energiesysteem, is vanaf 1 juli 2018 de Wet Voortgang Energietransitie gefaseerd van kracht geworden. Deze wet bevat onder meer een regeling met extra ruimte voor experimenten. Ook is de aansluitplicht op aardgas vervallen voor nieuwbouw.

AANSLUITPLICHT AARDGAS VERVALLEN

Voor nieuwbouwprojecten, waarvan de bouwvergunning op 1 juli 2018 nog niet was aangevraagd, is de aansluitplicht voor aardgas vervallen. Het is een belangrijke stap in het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Gemeenten hebben het recht om uitzonderingsgebieden aan te wijzen, bijvoorbeeld als aardgasvrij technisch onmogelijk is of tot hoge kosten leidt. Voor bestaande woningen en gebouwen kunnen klanten nog wel een nieuwe gasaansluiting aanvragen. Enexis volgt de wet en toetst bij aanvragen van nieuwe gasaansluitingen of we deze wettelijk gezien mogen aanleggen. Gemeenten zijn hierover per brief geïnformeerd.

MEER RUIMTE VOOR EXPERIMENTEN

Om de energietransitie te kunnen versnellen, is het belangrijk dat het voor netbeheerders is toegestaan om praktijkproeven uit te voeren met nieuwe technologie en diensten. Samen met beleidsbepalers en markt- en ketenpartners kunnen we best practices ontwikkelen die als voorbeeld dienen voor slimme verduurzaming. Denk aan energieopslag of het gebruik van waterstofgas in cv-ketels en kooktoestellen in de woning. De Wet Voortgang Energietransitie voorziet in extra experimenteeruimte.

ALGEMENE VERORDENING GEGEVENSBESCHERMING

We zijn ons ervan bewust dat data uit ons netwerk de ontwikkeling kan versnellen van diensten op het gebied van energiebesparing en -vergroening. Enerzijds willen wij daarom zoveel mogelijk data delen; anderzijds eist de wet van ons geheimhouding en bescherming van privacy. Binnen de wettelijke kaders stellen wij momenteel verschillende soorten energiedata beschikbaar. We verstrekken assetdata en geografische data als open data en voorzien ook in data op geaggregeerd niveau. Daarnaast verstrekken we data over onder andere zonne-energie via het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Omdat het delen van energiedata steeds belangrijker wordt, pleiten wij voor heldere wettelijke kaders over het delen van data. Met collega-netbeheerders maken wij afspraken over samenwerking, uniformering en standaardisering van data en delen we ervaringen over open data. In het afgelopen jaar is samen met collega-netbeheerders en leveranciers, in nauwe afstemming met de toezichthouders een actieplan dataveiligheid geïmplementeerd. Er is nu een klantsleutel (toestemming) vereist voor derden om data van een aansluiting te mogen ontvangen. Ook werken we aan de ontwikkeling van een toestemmingenplatform, waarbij de klant aangeeft aan wie welke data mag worden verstrekt.

Vanwege het van toepassing worden van de Algemene Verordening gegevensbescherming op 25 mei 2018 heeft Enexis een aantal wijzigingen doorgevoerd. Dit betreft bijvoorbeeld:

- het aanstellen van een Functionaris Gegevensbescherming en een team van Privacy Officers;
- het beheer van een centraal register gegevensverwerkingen dat de basis vormt voor het uitvoeren van privacy impact analyses per proces;
- een update van het Enexis-brede interne privacybeleid en van de privacyverklaring op de website.

MEEDENKEN OVER NIEUWE KADERS

In 2018 namen wij deel aan de onderhandelingen voor het Nederlands Klimaatakkoord. Samen met honderden bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden spraken we over concrete maatregelen die bijdragen aan het internationale doel om in 2030 49% minder broeikasgassen uit te stoten dan in 1990. Het Klimaatakkoord is de concrete uitwerking van de Klimaatwet die naar verwachting in 2019 van kracht wordt.

NIEUWE ENERGIEWET

De voortdurende ontwikkelingen en innovaties op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare energie vragen om flexibiliteit tussen de verschillende spelers. Eind 2017 werd in dit kader een nieuwe energiewet aangekondigd. Deze brede energiewet is nog in ontwikkeling en moet ruimte scheppen voor producenten en gebruikers van energie en netbeheerders om tot lokale, duurzame oplossingen te komen. Deze wet moet bovendien borgen dat nieuwe marktpartijen dezelfde toegang hebben tot het energienet als bestaande aanbieders. Via Netbeheer Nederland denken wij mee over de invulling van de Energiewet 1.0, een integrale wet voor elektriciteit en gas. De komst van de Energiewet 2.0 is reeds voorzien.

WARMTEWET 2.0

Duurzame warmte speelt een belangrijke rol in de energietransitie en het verduurzamen van de gebouwde omgeving. Naast gas en elektriciteit moet warmte een gelijkwaardige positie krijgen in het Nederlandse energiesysteem. De huidige warmtewet sluit onvoldoende aan bij de energietransitie. Belangrijke vraagstukken zijn marktordening en de kostenverdeling.

EUROPESE ONTWIKKELINGEN

In de Europese Unie wordt gewerkt aan het Clean Energy Package (CEP), een set van voorstellen van de Europese Commissie voor een update van wetgeving en richtlijnen ter bevordering van de energietransitie en modernisering van de energiemarkt. Na de onderhandelingen over amendementen van het Europese Parlement en van de Raad van de Europese Unie in 2018, worden begin 2019 de definitieve teksten vastgesteld.

Wij vinden dat netbeheerders de ruimte moeten hebben om gebruik te maken van innovatieve oplossingen. Bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe services (geleverd door de markt) of nieuwe technologie die wij als netbeheerder inzetten. De energietransitie leidt tot nieuwe uitdagingen, maar de verantwoordelijkheid voor leveringszekerheid en leveringskwaliteit blijft onveranderd. Het CEP beoogt hervormingen van de energiemarkt. Hierin wordt weliswaar een belangrijke rol voor ons als *neutral market facilitator* voorzien, maar de focus op *market first* zou netbeheerders nogal in de taken kunnen belemmeren. In het onderhandelings- en besluitvormingsproces brengen wij, samen met collega-netbeheerders, onze visie en standpunten naar voren in Den Haag en Brussel. Daarbij pleiten wij voor het maken van een duidelijk onderscheid tussen activiteiten ten behoeve van en noodzakelijk voor de netbeheertaken, die voorbehouden moeten blijven aan de netbeheerder, en overige activiteiten, waarvoor het “market first”-principe zou kunnen gelden.

ONZE DILEMMA'S, INZICHTEN EN LEERPUNTEN

Het naleven van wet- en regelgeving (compliance) is iets wat stakeholders van ons mogen verwachten. In de energietransitie hebben we als netwerkbedrijf behoefte aan een heldere koers en concrete beleidsmaatregelen. Zo is aangepaste regelgeving noodzakelijk om de enorme toename van zonneparken op het elektriciteitsnetwerk te kunnen aansluiten. Hoe meer duidelijkheid er is over de koers van de energietransitie, hoe efficiënter we onze investeringen kunnen inplannen. Zolang er geen duidelijke richting wordt gegeven, moeten we met alle mogelijke scenario's rekening houden. Dit kan onnodige investeringen tot gevolg hebben, waardoor de rekening voor de burger hoger wordt en het draagvlak daalt. Onze kennis van de energievoorziening zetten we in voor de totstandkoming van wet- en regelgeving. In 2018 namen wij deel aan de onderhandelingen voor het Klimaatakkoord. Daarnaast denken wij via Netbeheer Nederland mee over ontwikkeling van energiewetgeving.

MATERIËLE ONDERWERPEN

- Compliance

STRATEGISCHE RISICO'S

- Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security)
- Energiewetgeving en beperkt extern draagvlak belemmerend voor rol van netwerkbedrijven bij faciliteren energietransitie

Meer specifieke informatie over wet- en regelgeving vindt u in het hoofdstuk **Aanvullende informatie**.

CORPORATE GOVERNANCE

Het zorgen voor een betrouwbare energievoorziening voor vandaag en de toekomst is een essentiële maatschappelijke taak die grotendeels met maatschappelijk geld bekostigd wordt. Daarom vinden wij het belangrijk om transparant te zijn over de manier waarop onze onderneming wordt bestuurd en hoe hierop toezicht wordt gehouden.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap volgens Nederlands recht. Inherent aan de taak van Enexis is de strategie gericht op het creëren van maatschappelijke waarde. Ook voor de langere termijn. Op onze onderneming is het zogenoemde structuurregime van toepassing. We passen de Corporate Governance Code (de Code 2016) toe voor zover mogelijk en van toepassing. Hiermee benadrukken wij onze verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke aspecten van ondernemen.

De statuten, diverse reglementen en overige documentatie over corporate governance zijn te raadplegen via de website van enexisgroep.nl.

RAAD VAN BESTUUR

De Raad van Bestuur (RvB) is verantwoordelijk voor het bestuur van Enexis. De RvB definieert de strategie, stelt de operationele en financiële doelstellingen van de vennootschap vast en benoemt de randvoorwaarden voor het realiseren van de strategie. De RvB is verantwoordelijk voor naleving van alle relevante wet- en regelgeving, beheersing van de risico's en financiering van de onderneming.

De RvB opereert binnen de statutaire bepalingen onder toezicht van de Raad van Commissarissen (RvC). Aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) wordt verantwoording afgelegd. Samen met de RvC is de RvB verantwoordelijk voor de corporate governancestructuur van Enexis en de naleving van de Corporate Governance Code.

Leden van de RvB worden beloond volgens het bezoldigingsbeleid van de vennootschap, conform de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Dit bezoldigingsbeleid is vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA). De RvC stelt, op voorstel van de Remuneratie- en Selectiecommissie, de hoogte van de bezoldiging per RvB-lid vast. De bezoldiging van de RvB is vermeld in de jaarrekening.

De man-vrouwverdeling in de Raad van Bestuur voldoet op dit moment niet aan de (sinds 13 april 2017) geldende wettelijke eis van ten minste 30% mannen en 30% vrouwen. Zodra er een vacature komt in de Raad van Bestuur is er kans op een evenwichtige verdeling van de zetels. In de profielschets voor de Raad van Bestuur is in het algemene deel een bepaling opgenomen inzake diversiteit.

RAAD VAN COMMISSARISSEN

De Raad van Commissarissen (RvC) heeft drie taken: toezicht houden, advies geven en optreden als werkgever van de RvB. De RvC houdt toezicht op het beleid van de RvB, in het bijzonder als het gaat om de realisatie van de doelstellingen van de vennootschap, de strategie en de risico's verbonden aan de ondernemingsactiviteiten, de interne systemen voor risicobeheersing en controle en de financiële verslaggeving.

Leden van de RvC hebben zitting in twee permanente commissies: de Auditcommissie en de Remuneratie- en Selectiecommissie. Leden van de RvC ontvangen een bezoldiging, vastgesteld door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA), conform de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Gegevens over de bezoldiging van de RvC staan in de jaarrekening.

De man-vrouwverdeling in de Raad van Commissarissen voldoet aan de (sinds 13 april 2017) geldende wettelijke eis van ten minste 30% mannen en 30% vrouwen.

ALGEMENE VERGADERING VAN AANDEELHOUDERS

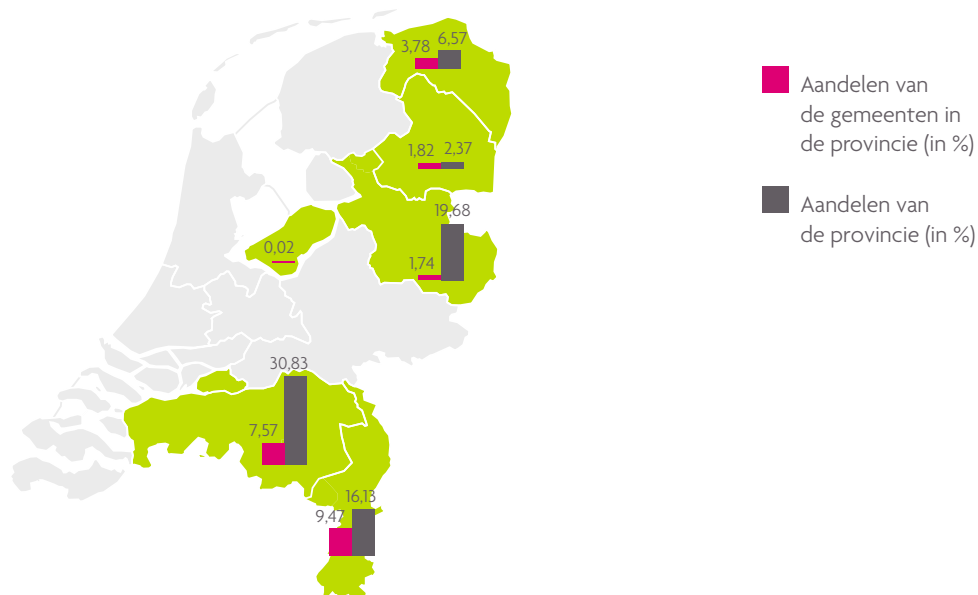
De Algemene Vergadering van Aandeelhouders (AVA) is het hoogste besluitvormingsorgaan binnen Enexis. In de AVA vindt besluitvorming plaats over onder meer het jaarverslag, het dechargeren van de RvB en de RvC, het vaststellen van de jaarrekening en het bepalen van de winstbestemming. Ook keurt de AVA de strategie van de vennootschap goed en benoemt zij de leden van de RvC.

Bepaalde bevoegdheden van de AVA zijn toegekend aan de Aandeelhouderscommissie (AHC). Deze commissie telt zeven leden en heeft als doel de slagvaardigheid en effectiviteit van de besluitvorming binnen de AVA te bevorderen. De leden van de AHC ontvangen voor hun werkzaamheden geen vergoeding.

De aandeelhouders van Enexis Holding N.V. zijn provincies en gemeenten binnen het verzorgingsgebied van Enexis Netbeheer B.V.

AANDELEN ENEXIS HOLDING N.V.

(percentage aandelen van de provincies en de gemeenten in de provincies)

INTERNE AUDITFUNCTIE

Enexis heeft een interne auditfunctie met onafhankelijke auditors. Zij geven de RvB en het management aanvullende zekerheid over de beheersing, effectiviteit, efficiency en compliance van de bedrijfsvoering.

De interne auditfunctie functioneert onder verantwoordelijkheid van de voorzitter van de RvB. De Auditcommissie houdt toezicht op de interne auditfunctie en adviseert de RvC over de rol en het functioneren van de interne auditfunctie.

Jaarlijks wordt een risicogebaseerd auditplan opgesteld, waarin staat welke interne audits worden uitgevoerd. De RvC stelt het auditplan vast. De Auditcommissie bespreekt de voortgang en de belangrijkste bevindingen van audits. Ook de externe accountant neemt kennis van de bevindingen van de interne auditfunctie.

EXTERNE ACCOUNTANT

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. is de externe accountant van Enexis. De Auditcommissie houdt toezicht op de relatie met de externe accountant. De externe accountant is jaarlijks aanwezig bij de AVA en is aanwezig bij alle vergaderingen van de Auditcommissie.

AFWIJKINGEN VAN DE CORPORATE GOVERNANCE CODE

- **Bepaling 2.2.1: maximale (her)benoemingstermijnen bestuurders** In het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur (vastgesteld op 5 december 2012 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders) is opgenomen dat arbeidsovereenkomsten met de leden van de Raad van Bestuur voor onbepaalde tijd worden aangegaan.
- **Bepaling 2.3.4: samenstelling commissies** De RvC ziet geen aanleiding om de bestaande praktijk te wijzigen. De voorzitter van de RvC bekleedt eveneens het voorzitterschap van de Remuneratie- en Selectiecommissie. Dit vanwege de adviesrol van de commissie richting RvC die als collectief verantwoordelijkheid draagt.
- **Van onderstaande bepalingen wordt afgeweken, omdat het structuurregime van toepassing is, aandelen van Enexis in handen zijn van Nederlandse (lagere) overheden en deze niet aan de beurs zijn genoteerd:**
  - 2.1.3.: executive committee
  - 2.8.2-2.8.3: overnamebod
  - 3.1.3: beloning executive committee
  - 3.3.2-3.3.3: beloning commissarissen in aandelen resp. aandelenbezit van commissarissen
  - 4.2.6: beschermingsmaatregelen
  - 4.3.3: ontnemen bindende karakter voordracht of ontslag
  - 4.3.4: stemrecht financieringspreferente aandelen
  - 4.3.5: publiceren stembeleid institutionele beleggers
  - 4.3.6: verslag uitvoering stembeleid institutionele beleggers
  - 4.4: certificering van aandelen
  - 5: one-tier bestuursstructuur

“

VASTSTAAT DAT
HET TOEKOMSTIGE
TAKENPAKKET
FORSE INVESTERINGEN
ZAL VRAGEN”

Piet Moerland voorzitter van de Raad van Commissarissen

Veiligheid, leveringszekerheid, klanttevredenheid en betaalbaarheid. De voorzitter van de Raad van Commissarissen (RvC), Piet Moerland, gaat in op zaken die in 2018 door de RvC werden besproken met de Raad van Bestuur.

“De in gang gezette transitie in de energiewereld stelt netwerkbedrijven voor uitdagende strategische vragen. Welke aanpassingen in het gasnet en in het elektriciteitsnet zijn er nodig en in welk tempo moeten die aanpassingen worden doorgevoerd? Welke rol krijgt Enexis bij de aanleg en de exploitatie van warmtenetten? Wat betekenen deze en aanverwante ontwikkelingen voor de medewerkers, is er steeds voldoende gekwalificeerd personeel voorhanden? Hoe onderhouden wij de goede relatie met onze aandeelhouders in een wereld van onzekerheid en snelle ontwikkelingen? Vaststaat dat het toekomstige takenpakket, hoe dat er ook precies uit komt te zien, forse investeringen zal vragen, zowel in termen van kapitaal en vermogen als in termen van bestuurskracht en inzet van medewerkers.

Het spreekt vanzelf dat de Raad van Commissarissen gedurende het verslagjaar geregeld en intensief met de Raad van Bestuur heeft gesproken over de energietransitie en de implicaties daarvan voor het bedrijf, de klanten, de medewerkers en de aandeelhouders. Wij vervullen daarbij zowel een adviserende als een toezichhoudende functie, een klankbordrol en een ratificerende rol. Behalve met de Raad van Bestuur onderhielden wij regelmatige contacten met de leden van het directieteam, de Ondernemingsraad en de Aandeelhouderscommissie.

PRIORITEIT AAN VEILIG WERKEN

Enexis is een onderneming met een maatschappelijke missie en opdracht: het in continuïteit zorgen voor een veilige, betrouwbare en betaalbare infrastructuur voor de energievoorziening in het werkgebied. Op een zodanige wijze dat de kredietwaardigheid van de onderneming op

een hoog peil blijft en de aandeelhouders een redelijk rendement mogen verwachten. Aan al deze voorwaarden en uitgangspunten is naar de mening van de Raad van Commissarissen voldaan, zij het dat er op het punt van de veiligheid een kanttekening valt te plaatsen.

In 2018 waren helaas opnieuw enkele zeer ernstige incidenten te betreuren, waaronder een ongeval met vier gewonden. De Raad van Commissarissen stelt zich volledig achter het door de Raad van Bestuur stelselmatig uitgedragen beleid om op het gebied van veiligheid geen concessies te doen. Zowel de eigen medewerkers als de medewerkers van aannemers wordt keer op keer voorgehouden om absolute prioriteit te geven aan veilig werken, in weerwil van eventuele druk vanuit klanten en, niet onbelangrijk, in weerwil van de neiging om te werken op basis van aannames (bijvoorbeeld bij het selecteren van te bewerken kabels) in plaats van gecontroleerde feiten. De zorg voor veiligheid strekt zich ook uit tot het domein van de klanten en de openbare ruimte als geheel. Burgers mogen er terecht op rekenen dat energievoorzieningen veilig zijn.

DYNAMIEK IN ONTWIKKELINGEN

Excellent netbeheer en versnelling van de energietransitie zijn de pijlers onder de strategie en activiteiten van Enexis. Leveringszekerheid, klanttevredenheid en betaalbaarheid van de energievoorziening zijn terugkerende onderwerpen in het overleg tussen bestuur en commissarissen.

Door de turbulente dynamiek van de energiewereld is het scoren op klanttevredenheid een uitdagende opgave, ook al omdat plotselinge verschuivingen van subsidiestromen de klantvraag beduidend kunnen doen wijzigen en het verwerven van vergunningen niet steeds voorspelbaar verloopt.

De energietransitie brengt met zich mee dat burgers, bedrijven en overheden ook zelf voor ingrijpende veranderingen in de toekomstige energievoorziening komen te staan. Van netbeheerders wordt meer dan in het verleden advies en ondersteuning verwacht bij het maken van hun afwegingen. Dat maakt dat netbeheerders meer zichtbaar worden, hetgeen noopt tot aanscherping van het communicatiebeleid, ook naar de samenleving als geheel. De Raad van Commissarissen juicht de door de Raad van Bestuur in 2018 publiekelijk geventileerde visie op de meest wenselijke aanpak van de gebouwde omgeving toe. De deelname aan het publieke debat op basis van gefundeerde analyses en inzichten is uitermate waardevol.

In de dynamiek van de ontwikkelingen doen zich ook nieuwe vragen voor ten aanzien van de toedeling van taken en verantwoordelijkheden, bijvoorbeeld wat betreft het aanleggen en exploiteren van warmtenetten. De Raad van Commissarissen ondersteunt de visie van de Raad van Bestuur dat infrastructuur ten behoeve van energietransport in handen hoort te zijn van organisaties met een maatschappelijke nutsfunctie en niet van primair winstgedreven bedrijven. Zij dient immers het publiek belang.

De aandelen van Enexis Holding N.V. zijn niet zonder reden in handen van overheden. Het waarborgen van veiligheid, leveringszekerheid en betaalbaarheid van de energievoorziening verdient het om te worden gekoesterd, juist ook in tijden van dynamiek. In het belang van klant en samenleving.

FREQUENTE EN INTENSIEVE AFSTEMMING

De jaarlijkse tweedaagse bijeenkomst van bestuur en commissarissen is gehouden in het district Limburg Zuid. Een deel van het programma werd gewijd aan een werkbezoek op diverse locaties om ons op de hoogte te stellen van de omstandigheden waaronder de medewerkers hun werk uitvoeren. Nuttig en leerzaam.

Voorts hebben wij, naast het reguliere vergaderprogramma, indringend met elkaar gesproken over de thema's veiligheid en cultuur. Bij beide thema's gaat het in belangrijke mate om houding en gedrag, integriteit en aanspreekbaarheid. Wij weten dat in elke organisatie naast merendeels gewenst gedrag ook ongewenst gedrag voorkomt. Hoe kan dit naar de oppervlakte worden gebracht en hoe gaan we ermee om? Belangrijke kwesties die nopen tot transparantie.

Aan het einde van 2018 heeft de Raad van Commissarissen zijn eigen functioneren geëvalueerd, met ondersteuning van een daarop gespecialiseerd extern bureau. De beoordeling was uiteraard mede gericht op de wijze waarop de contacten met het bestuur en de aandeelhouders worden onderhouden. De conclusie was dat de Raad van Commissarissen naar behoren en naar tevredenheid functioneert. Er zijn enige 'take-aways' meegenomen, die in 2019 worden geïmplementeerd. Zo zal er in de inrichting van het vergaderschema afzonderlijk worden voorzien in voldoende ruimte voor het bespreken van strategische onderwerpen. De snelle ontwikkelingen nopen immers tot frequente en intensieve afstemming."

Piet Moerland, voorzitter Raad van Commissarissen

VERSLAG RAAD VAN COMMISSARISSEN

SAMENSTELLING EN ORGANISATIE

Als Raad van Commissarissen houden wij toezicht op en geven wij gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur met betrekking tot het formuleren en realiseren van de doelstellingen, de strategie en het beleid van Enexis Holding N.V., hierna ook Enexis of de vennootschap. Wij treden op als werkgever van de Raad van Bestuur.

De samenstelling van onze raad is gedurende 2018 ongewijzigd. De commissies zijn als volgt samengesteld: de Auditcommissie bestaat uit Carmen Velthuis (voorzitter), Monique Caubo en Marc Calon. De Remuneratie- en Selectiecommissie bestaat uit Piet Moerland (voorzitter) en Joost van Dijk. Frans Voorwinde heeft in 2018 gefungeerd als secretaris van onze raad.

ONAFHANKELIJKHEID

Gedurende het hele jaar waren alle leden van de raad onafhankelijk van Enexis, zoals bedoeld in de Nederlandse Corporate Governance Code. De raad is van mening dat zijn samenstelling zodanig is, dat de leden ten opzichte van elkaar en de Raad van Bestuur onafhankelijk kunnen opereren. Geen van de leden heeft een nevenfunctie die conflicterend is met het commissariaat bij Enexis.

DIVERSITEIT

Volgend op de dialoogsessie met de Raad van Bestuur in 2017 over de onderwerpen diversiteit en cultuur is voor de Raad van Bestuur een profielschets opgesteld. Het advies van de Remuneratie- en Selectiecommissie voor het diversiteitsbeleid voor Raad van Bestuur en raad is overgenomen en vastgesteld door de raad. Enkele aspecten van diversiteit zijn vastgelegd in de profielschetsen voor Raad van Bestuur en raad, andere zijn samen te vatten in het streven naar een evenwichtige samenstelling van Raad van Bestuur en raad die een afspiegeling vormt van de na te streven maatschappelijk vereiste diversiteit.

EVALUATIE FUNCTIONEREN

Wij hebben ons functioneren in november 2018 geëvalueerd met externe begeleiding. Daarbij zijn het functioneren van de raad en dat van de commissies en de individuele commissarissen besproken.

ONZE WERKZAAMHEDEN

Als Raad van Commissarissen is onze belangrijkste taak het toezien op het beleid van de Raad van Bestuur en op de algemene gang van zaken van de vennootschap en haar ondernemingen. Wij oefenen dit toezicht uit voornamelijk via vergaderingen met de Raad van Bestuur, het afleggen van werkbezoeken, het bijwonen van vergaderingen van de Ondernemingsraad en het kennis nemen van rapportages, publicaties en andere informatie gemaakt door of over Enexis. Wij hebben regelmatig contact met de aandeelhouders via periodieke vergaderingen van- en dialoogsessies met de Aandeelhouderscommissie. Daarnaast zoeken we naar een

juiste balans tussen formele vergaderingen enerzijds en het voeren van een meer informele dialoog met de organisatie anderzijds. We streven ernaar om het directe, waardevolle contact met het directieteam zoals dat in 2017 en 2018 plaatsvond een vervolg te geven in 2019.

Wij hebben als raad viermaal vergaderd in 2018. Bij alle vergaderingen waren de commissarissen voltallig aanwezig. Naast onze reguliere vergaderingen hebben wij een tweedaagse verdiepingsbijeenkomst gehouden met de Raad van Bestuur.

Onze vergaderagenda wordt bepaald vanuit de belangrijkste toezichtstaken (zoals het realiseren van doelstellingen, strategie en risico's, naleving wet- en regelgeving) en bevat tevens een serie vaste onderwerpen. Als eerste inhoudelijk onderwerp wordt steeds veiligheid besproken.

De dagelijkse gang van zaken wordt in onze vergaderingen besproken aan de hand van een score card als onderdeel van een uitgebreide maandelijkse managementrapportage. De prestaties van de netbeheerder (betrouwbaarheid van levering) worden hier continu gerapporteerd. Eveneens werd gerapporteerd over belangrijke projecten, (klant)processen, klanttevredenheid en financiële gegevens op maandbasis en cumulatief en voor wat betreft de financiële resultaten en kasstroom ook in de vorm van prognoses. De productiviteit wordt gevolgd aan de hand van investeringsoverzichten en personeelsontwikkeling. Jaarverslag, jaarrekening, halfjaarbericht, jaarplan en risico-inventarisaties worden besproken en vastgesteld op basis van de adviezen van de Auditcommissie.

Gedurende 2018 hebben we op advies van de Auditcommissie het geactualiseerde liquiditeitsbeleid goedgekeurd, evenals de kaders voor een nieuwe revolving credit facility. Veel aandacht is besteed aan enkele grote ICT projecten die betrekking hebben op de herinrichting van het ICT landschap en de belangrijkste prioriteiten vanuit het bedrijfsplan voor 2019.

AUDITCOMMISSIE

De Auditcommissie heeft in 2018 zesmaal vergaderd. De Auditcommissie houdt toezicht op de interne systemen voor risicobeheersing en controle en de financiële verslaggeving en bereidt o.a. deze thema's de besluitvorming van de RvC voor. De periodieke managementrapportage is onderwerp van gesprek voor zover dit technische details betreft op het gebied van verslaggeving of waardering. De commissie heeft kennisgenomen van het controleplan van de externe accountant en het controleplan van de Internal Auditor besproken en voorzien van een positief advies ten behoeve van de vaststelling door de RvC. Verder stonden vooral reguliere onderwerpen op de agenda, waaronder de jaarrekening 2017, het halfjaarbericht 2018, de controlebevindingen van de externe accountant, de managementcommentaren, de bevindingen van de Internal Auditor en de bijbehorende acties. Er is gesproken over de strategische risico's en de ontwikkeling daarvan in de tijd. Met betrekking tot de grotere ICT projecten hebben wij vooral gekeken naar de financieel-technische aspecten alsmede beheersbaarheid en risico's en de RvC dienaangaande geadviseerd.

REMUNERATIE- EN SELECTIECOMMISSIE

De commissie heeft driemaal vergaderd in 2018. Belangrijke onderwerpen zijn het functioneren en de beloning van de leden van de Raad van Bestuur, het bespreken van het opvolgingspotentieel in het senior management en de ontwikkelingen rond de beloningen voor de Raad van Bestuur en topfunctionarissen in het kader van wetgeving (Wet normering topinkomens, WNT). Wij maken ons (blijvend) grote zorgen over de gevolgen van de mogelijke verbreding van de WNT voor de beschikbaarheid van voldoende gekwalificeerde leidinggevende en specialistische medewerkers voor Enexis. Tenslotte is in overleg met de Ondernemingsraad het traject opgestart voor de benoeming van een nieuwe commissaris in 2019 als opvolger voor de dan aftredende Monique Caubo.

AANWEZIGHEID COMMISSARISSEN

De aanwezigheidspercentages van de commissarissen bij de vergaderingen in 2018 zijn als volgt:

	P. Moerland	M. Calon	M. Caubo	J. v. Dijk	C. Velthuis
Raad van Commissarissen vergaderingen (4)	100%	100%	100%	100%	100%
Auditcommissie vergaderingen (6)	n.v.t.	67%	100%	n.v.t.	100%
Remuneratie- en Selectiecommissie vergaderingen (3)	100%	n.v.t.	n.v.t.	100%	n.v.t.

JAARVERSLAG EN JAARREKENING 2018

Wij hebben kennisgenomen van het jaarverslag en de jaarrekening over 2018, zoals deze is opgesteld door de Raad van Bestuur, en van de controlebevindingen en de goedkeurende controleverklaring en het assurance-rapport bij de duurzaamheidsinformatie van de externe accountant PwC. Wij bevelen de Algemene Vergadering van Aandeelhouders aan om de jaarrekening 2018 ongewijzigd vast te stellen.

WOORD VAN WAARDERING

Raad van Bestuur, directieteam, managers en medewerkers hebben gedurende 2018 weer goede resultaten behaald. Wij danken hen voor de inzet en betrokkenheid en wensen hen veel succes en werkplezier voor 2019.

's-Hertogenbosch, 19 februari 2019

Raad van Commissarissen

Piet Moerland, voorzitter
 Marc Calon, vice-voorzitter
 Monique Caubo
 Joost van Dijk
 Carmen Velthuis

STRATEGISCHE RISICO'S

Gebeurtenissen binnen en buiten Enexis kunnen een risico vormen voor onze continuïteit of strategische doelen. Per risico bepalen we de kans van optreden en de mogelijke impact op onze belangrijkste bedrijfswaarden. We nemen maatregelen gericht op behoud van onze bedrijfswaarden en het verbeteren van onze prestaties.

Over interne en externe risico's zijn we transparant en we volgen de ontwikkeling van risico's nauwgezet. Dit helpt om snel te kunnen bijsturen, waarde te creëren en te behouden, prestaties te verbeteren en te voldoen aan de eisen die wet- en regelgeving aan ons stellen. De ontwikkeling van de belangrijkste strategische risico's wordt periodiek gerapporteerd aan de Raad van Bestuur. Concrete mitigerende maatregelen zijn opgenomen in de meerjarenplannen van onze bedrijfsonderdelen en worden door het afdelingsmanagement gemonitord.

RISICOBEBEERSING

Enterprise Risk Management (ERM) stelt ons in staat om op een verantwoorde manier onze doelen te bereiken en hierover verantwoording af te leggen. Ons risicomanagementbeleid is gebaseerd op het COSO-ERM model en richt zich op alle facetten van de onderneming. Van strategische en operationele risico's tot de betrouwbaarheid van (financiële) rapportages en het voldoen aan wet- en regelgeving.

Risicomanagement is ingericht conform het '3 lines of defense' model. Op alle niveaus in de organisatie is lijnmanagement (1^e lijn) zelf verantwoordelijk voor het identificeren van risico's en het tijdig uitvoeren van beheersmaatregelen. Deze decentrale verantwoordelijkheid is een essentieel element in de manier waarop Enexis beheersing van risico's benadert. Onze Business Controllers (2^e lijn) ondersteunen het lijnmanagement. De afdeling Internal Audit & Risk (3^e lijn) coördineert het risicomanagement proces. Op centraal niveau worden risico's bewaakt in het Directie-Overleg.

Bij onze strategische risicoanalyse identificeren we gebeurtenissen die de continuïteit of de realisatie van onze strategische doelen bedreigen. We kwantificeren de onderkende risico's door de kans dat een gebeurtenis zich voordoet en de impact voor één of meerdere bedrijfswaarden te bepalen. De risicomatrix geeft per bedrijfswaarde de Risk Appetite van Enexis weer. Risico's met een score 'Hoog' vallen boven de Risk Appetite en moeten gemitigeerd worden door aanvullende maatregelen. Elk strategisch risico wordt toegewezen aan een eigenaar, die verantwoordelijk is voor het nemen van adequate maatregelen en het volgen van de ontwikkeling van het risico. Via de planning- en controlcyclus wordt de ontwikkeling van de risico's en de effectiviteit van de maatregelen bewaakt.

Via Operationele Risk Assessments worden op tactisch en operationeel niveau risico's geïdentificeerd die een bedreiging vormen voor de bedrijfsprocessen van Enexis. De risico's en beheersmaatregelen leggen we vast in het Enexis Internal Control Framework, waarvan de werking tweemaal per jaar door het lijnmanagement wordt beoordeeld via een Control Self-Assessment. De uitkomsten van dit assessment worden door het afdelingsmanagement gewogen en zo nodig toegevoegd aan de interne Letter of Representation (LOR). Hiermee verklaren afdelingen aan de RvB in hoeverre het geheel aan interne risicobeheersing- en controlesystemen op orde is. Naast de 'hard controls' in het Internal Control Framework besteden we veel aandacht aan 'soft controls', gericht op integer gedrag, bevoegenheid en onderlinge samenwerking.

Om de continuïteit van onze dienstverlening te garanderen, is ook Business Continuity Management en Crisismanagement ingericht.

De uitkomsten van de strategische risicoanalyse en het proces van de Control Self-Assessment/Letter of Representation worden tevens gerapporteerd aan en besproken in de Auditcommissie. Dit proces stelt de RvB in staat een 'Bestuursverklaring' af te geven.

In 2017 zijn er tekortkomingen geconstateerd in de aantoonbaarheid van de werking van de interne beheersingsmaatregelen rondom het proces van facturatie en autorisatie van afrekenstaten met derden. In 2018 is de kwaliteit van de interne beheersing verbeterd door onder meer het aanpassen van werkinstructies en het inrichten van steekproeven, maar de effectiviteit hiervan is nog niet in alle gevallen zichtbaar. Ook verrichten wij onderzoek naar het automatiseren van interne beheersingsmaatregelen in dit proces.

RISICOMATRIX ENEXIS VOOR STRATEGISCHE RISICO-ANALYSE

	Potentiële gevolgen						Frequentie of kans van optreden		
	Bedrijfswaarden						< 1x per 10 jaar	≥ 1x per 10 jaar	≥ 1x per jaar
	Betaalbaarheid	Betrouwbaarheid	Stakeholders	Compliance	Veiligheid	Duurzaamheid	< 10%	10-50%	≥ 50%
H	Schade > 50 mln	> 20.000.000 vbm ¹ (HS/MS station > 16 uur uitval)	Internationale commotie > 20.000 klachten Ernstig conflict met meerdere groepen stakeholders	Stille curator: strafzaak tegen directielid; geldboete > 0,1% omzet	Ongeval met 1 of meerdere doden tot gevolg	Emissie > 250 kton CO ₂	H	H	H
M	Schade 5-50 mln	2.000.000 tot 20.000.000 vbm ¹ (HS/MS station 4 uur uitval)	Nationale commotie 2.000-20.000 klachten Conflict met meerdere (groepen) stakeholders	Waarschuwing of aanwijzing bevoegd gezag; geldboete 4e-5e categorie	Ongevallen met letsel met verzuim	Emissie 25-250 kton CO ₂	M	M	H
L	Schade < 5 mln	< 2.000.000 vbm ¹ (MS-T station 4 uur uitval)	Lokale of regionale commotie < 2.000 klachten Conflict met een enkele (groep) stakeholder(s)	Onderzoek bevoegd gezag; geldboete < 4e categorie	Ongevallen met EHBO (geen verzuim) of incident	Emissie < 25 kton CO ₂	L	M	M

L = Laag / M = Medium / H = Hoog / Risico = Kans x Impact

■ Betreft 2017 ■ Betreft 2018

¹ Verbruiksm minuten: het aantal minuten dat een verbruiker als gevolg van een netstoring zonder stroom en/of gas zit.

1. Toenemende schaarste personeel, kwalitatief en kwantitatief (bij Enexis, aannemers en leveranciers)
2. Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie
3. Ontoereikend verandervermogen en focus organisatie voor realisatie energietransitie en digitale transitie
4. Veiligheid medewerkers
5. Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security)
6. Klantprocessen Enexis voldoen niet aan verwachting klanten
7. Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap
8. Publieke veiligheid (falende assets)
9. Energiewetgeving en beperkt extern draagvlak belemmerend voor rol van netwerkbedrijven bij faciliteren energietransitie

Risico's uit 2017 die in 2018 zijn samengevoegd in risico 9:

- 9a. Weinig extern draagvlak voor de rol van het netwerkbedrijf bij het realiseren van de energietransitie
- 9b. Energiewetgeving belemmert faciliteren Energietransitie

TOELICHTING PER RISICO

Hieronder zijn de strategische risico's beschreven. Specifieke risico's met betrekking tot de financiële instrumenten zijn beschreven in de jaarrekening.

1. Toenemende schaarste personeel, kwalitatief en kwantitatief (bij Enexis, aannemers en leveranciers)

Personele inzet wordt een steeds groter knelpunt. De energietransitie en de hoogconjunctuur vertaalt zich nu en de komende jaren naar meer netuitbreidingen en aansluitingen. Daarnaast is van belang dat de instandhoudingsinvesteringen in het net op peil blijven. Dit betekent een extra druk op beschikbare capaciteit (personele inzet) bij Enexis en haar aannemers. De gevolgen van deze schaarste trachten we op te vangen door nieuwe efficiëntere systemen en processen te implementeren, het optimaliseren van de operationele sturing van de beschikbare capaciteit en het verhogen van de capaciteit door extra instroom, opleidingscapaciteit en acties gericht op behoud van technisch gekwalificeerd personeel. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Expertise en veiligheid](#).

2. Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie

De energietransitie neemt toe in snelheid en omvang. Concrete projecten voor duurzame energieopwekking proberen we direct te faciliteren. Maar niet altijd is duidelijk waar en wanneer onze netten aangepast moeten zijn. In bepaalde delen van ons net kampen we met transportschaarste en kunnen nieuwe klanten niet direct worden aangesloten. De hoofdinfrastructuur realiseren we proactief, op basis van onze inschattingen van de klantverwachting. We brengen ontwikkelingen vroegtijdig in kaart door het opstellen van energieplannen met gemeenten. We ontwikkelen scenariobuilders, voor een lange termijn optimalisatie van uitbreidings- en vervangingsinvesteringen. We doen expertbeoordelingen om te bepalen in hoeverre ons netwerk toekomstbestendig is. De gevolgen van het huidige schaarsteprobleem adresseren we door middel van intensief contact met TenneT, lokale overheden en onze klanten. Meer context over dit risico is te vinden in de hoofdstukken [Klanten en netwerken](#) en [Duurzaam handelen](#).

3. Ontoereikend verandervermogen en focus organisatie voor realisatie energietransitie en digitale transitie

Maatschappelijke en technologische ontwikkelingen stellen andere eisen aan het verandervermogen van personeel en organisatie. Deze ontwikkelingen, maar ook het tot op hogere leeftijd doorwerken, kunnen leiden tot een hoger verzuim en meer kans op uitval. Een breed scala aan maatregelen is getroffen en in ontwikkeling om te komen tot een wendbare organisatie met bevlogen medewerkers. Denk aan strategische personeelsplanning, maatregelen gericht op duurzame inzetbaarheid en kennisontwikkeling van medewerkers, verhoging van het leiderschapsniveau in de organisatie, vereenvoudiging van de arbeidsvoorwaarden en het Enexis-brede transitieprogramma Gedrag & Leiderschap. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Expertise en veiligheid](#).

4. Veiligheid medewerkers

Het werk aan energienetten brengt risico's met zich mee voor de gezondheid van medewerkers. Vanwege de aard van de primaire processen; het werken in de elektriciteits- en gasinfrastructuur en het werken in de publieke ruimte, is de kans op een ongeval met gevolgen voor de gezondheid van medewerkers altijd aanwezig. Enexis geeft hoge prioriteit aan veiligheid. We verbeteren de veiligheidsmaatregelen en zorgen voor een veilig netwerk. Er wordt gewerkt aan versterking van het veiligheidsbewustzijn en de alertheid van personeel, management en aannemers. Er is extra aandacht voor de rol van Enexis als opdrachtgever en de performance van aannemers. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Expertise en veiligheid](#).

5. Ongeautoriseerde toegang tot systemen en data (privacy & security)

Het ongeautoriseerd toegang hebben of krijgen tot onze systemen en data kan leiden tot verstoringen in processen. Een van de oorzaken is een toename van activiteiten van hackers en cybercriminelen. We nemen een breed scala aan structurele security maatregelen, waaronder het verbeteren van autorisatiemanagement, security-audits, periodieke penetratietesten, security scanning, training en screening van personeel. Om onze operationele technologie (OT) te beschermen, nemen we specifieke maatregelen waaronder certificering van medewerkers, firewalls en security-assessments op onze stations. Om persoonsgegevens te beschermen worden periodiek Privacy Impact Assessments uitgevoerd en specifieke security- en privacy gerelateerde beheersmaatregelen aangescherpt. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Wet- en regelgeving](#).

6. Klantprocessen Enexis voldoen niet aan verwachting klanten

Enexis streeft naar 'state of the art' dienstverlening en een hoog niveau van klanttevredenheid. De toenemende vraag en verwachting van onze klanten stelt hoge eisen aan onze klantprocessen. Het risico bestaat dat wanneer onze klantprocessen onvoldoende snel verbeteren onze doelen op het gebied van klanttevredenheid in gevaar komen. Wij zijn daarom momenteel de klantprocessen verder aan het optimaliseren en digitaliseren. Om de verwachtingen beter te managen, zorgen wij voor proactieve communicatie, een versterkte samenwerking met ketenpartners (zoals aannemers) en voeren we actief stakeholdermanagement. Door een feedbackcyclus te organiseren, worden kritische klantsignalen eerder opgepakt. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Klanten en netwerken](#).

7. Onvoldoende wendbaarheid in snelheid en kosten van het ICT-landschap

De complexiteit van ICT neemt toe en heeft effect op ons verandervermogen en onze wendbaarheid. Als ICT-oplossingen niet snel genoeg beschikbaar zijn kan onvoldoende aan de toenemende eisen vanuit de markt en regelgeving worden voldaan. Tegelijk willen wij kosten besparen om bij te dragen aan ons strategisch efficiency-doel. Er loopt een omvangrijk transitieprogramma, ICT-projecten worden geprioriteerd op basis van onze strategische doelen en de noodzaak vanuit de markt. Tevens is in het afgelopen jaar de transitie van de SAP-systemen naar een cloud-omgeving gerealiseerd. We rationaliseren ons ICT-landschap. Er is nauwe samenwerking tussen business en ICT om doelarchitectuur te bereiken en ICT-kosten te verlagen. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Klanten en netwerken](#).

8. Publieke veiligheid (falende assets)

Als gevolg van falende assets kunnen ernstige veiligheidsrisico's ontstaan, zoals ongevallen met dodelijke afloop of zwaar lichamelijk letsel. Ook kunnen veiligheidsrisico's optreden als gevolg van materiaalfouten in een serie of batch slimme meters. Omdat veiligheid één van onze uitgangspunten is, analyseren wij het risico op onveilige situaties in onze elektriciteits- en gasnetten. We hebben een vervangingsprogramma Gas en Elektriciteit. Om de veiligheid van slimme meters te waarborgen hebben we een breed scala aan maatregelen getroffen, we testen meters uitgebreid, iedere partij slimme meters wordt technisch gecontroleerd. Er vinden periodiek kwaliteitsaudits plaats op het productieproces bij de meterleveranciers. Het tijdig oplossen van storingen wordt gemonitord. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Klanten en netwerken](#).

9. Energiewetgeving en beperkt extern draagvlak belemmerend voor rol van netwerkbedrijven bij faciliteren energietransitie

Enexis wil helpen de klimaatdoelen te realiseren en heeft als strategie om diensten te ontwikkelen op gebied van energietransitie, waaronder verduurzaming van de warmtelevering. Energiewetgeving, waarin de rol die de netwerkbedrijven willen innemen bij het realiseren van de energietransitie wordt beperkt tot wettelijke taken, kan leiden tot een vertraging of het niet kunnen realiseren van de doelen die Enexis heeft op het gebied van de energietransitie. De organisatie is aangepast aan de eisen die worden gesteld vanuit de wet Voortgang Energietransitie. Om beter aan te sluiten bij de maatschappelijke behoeften hebben wij stakeholdermanagement ingericht. Er zijn gebiedsteams, een regieteam en een Centraal Lobby Overleg. We werken gericht aan Public Affairs, een betere (interne) coördinatie en sluiten aan bij constructieve overleggen met partners. Meer context over dit risico is te vinden in het hoofdstuk [Wet- en regelgeving](#).

MEDEZEGGENSCHAP BIJ ENEXIS

De Ondernemingsraad maakt zich sterk voor een goed functionerende organisatie, waarin het voor alle medewerkers prettig werken is. Belangrijke thema's in 2018 waren de evaluatie van de DI+-regeling en de verkiezingen voor nieuwe medezeggenschapsleden.

Medezeggenschap bij Enexis leeft. Dat bleek in 2018 onder meer uit het aantal medewerkers dat zich kandidaat stelde voor de Ondernemingsraad (OR). Na de verkiezingen werd 14 juni 2018 een nieuwe ondernemingsraad geïnstalleerd met vijf onderdeelcommissies, waarin nu ook Enpuls is vertegenwoordigd. Door de toename van jonge medewerkers en vrouwen is de medezeggenschap een betere afspiegeling van de organisatie.

PRETTIG WERKEN

De start van de nieuwe Raad was een goed moment om stil te staan bij de koers van de Raad in de komende zittingsperiode 2018 – 2021. Tijdens de startconferentie is hierover uitvoerig gesproken met alle 54 gekozen collega's en zijn rollen en taken verdeeld. Begin 2018 werd ook met de bestuurder uitgebreid stilgestaan bij de onderlinge samenwerking en verwachtingen. Zo pleit de OR ervoor om in een vroeg stadium betrokken te worden bij ontwikkelingen in de organisatie.

EVALUATIE DI+

De OR merkt op dat de onvoorspelbaarheid en het effect van externe ontwikkelingen, zoals het afschaffen van de gasaansluitplicht, de organisatie en medewerkers raken. Over het veranderprogramma Enexis2020 is de OR daarom enthousiast. Het helpt medewerkers om te gaan met onzekerheid en elkaars talenten te benutten.

Bij ontwikkelingen die naar verwachting leiden tot boventaligheid onder medewerkers treedt de bedrijfsregeling DI+ in werking. De regeling voorziet sinds 2014 in extra faciliteiten en begeleiding om de inzetbaarheid van medewerkers te vergroten. In 2018 sprak de OR onderling en met leden van de directie uitvoerig over de regeling en het effect ervan. De OR constateert dat medewerkers veel mogelijkheden wordt geboden om zich te ontwikkelen, maar dat verbeteropties zeker aanwezig zijn. De OR werkt daarom aan een initiatiefvoorstel om de regeling DI+ te optimaliseren.

VOORDRACHT COMMISSARIS IN 2019

De OR waardeert de goede samenwerking met de bestuurder en de Raad van Commissarissen. In 2019 maakt de Raad gebruik van het recht een nieuwe commissaris voor te dragen, die de aftredende commissaris mevrouw M.E.J. Caubo kan vervangen.

BESTUURSVERKLARING

De Raad van Bestuur (RvB) is verantwoordelijk voor de effectiviteit van de opzet en werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem van Enexis. Dit systeem heeft als doel de realisatie van strategische, operationele en financiële doelstellingen te bewaken en richt zich op alle facetten van de onderneming. Van strategische en operationele risico's tot de betrouwbaarheid van (financiële) rapportages en het voldoen aan wet- en regelgeving.

In het hoofdstuk 'Governance en risicomanagement' zijn ons interne risicobeheersings- en controlesysteem en ons risicoprofiel beschreven.

Geen enkel systeem kan absolute zekerheid geven dat we ondernemingsdoelstellingen realiseren of materiële fouten, verliezen, fraude of overtreding van wet- en regelgeving in de processen en financiële verslaggeving voorkomen. De RvB heeft de opzet en werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem gedurende 2018 geëvalueerd, mede op basis van de business control-informatie, 'Letters of Representation' en rapportages van de interne auditor. De uitkomsten van deze evaluatie en het risicoprofiel zijn besproken met de Auditcommissie van de Raad van Commissarissen, in aanwezigheid van de interne auditor en externe accountant.

Wij verklaren dat:

- in dit verslag de materiële risico's en onzekerheden zijn vermeld die relevant zijn ter zake van de verwachting van de continuïteit van de vennootschap voor een periode van twaalf maanden na opstelling van dit verslag;
- het naar de huidige stand van zaken gerechtvaardigd is dat de financiële verslaggeving is opgesteld op going concern basis;
- dit verslag in voldoende mate inzicht geeft in tekortkomingen in de werking van het interne risicobeheersings- en controlesysteem;
- voornoemde systeem een redelijke mate van zekerheid geeft dat de (financiële) verslaggeving geen onjuistheden van materieel belang bevat.

's-Hertogenbosch, 19 februari 2019

De Raad van Bestuur

Peter Vermaat, voorzitter Raad van Bestuur
Maarten Blacquièrre, lid Raad van Bestuur

Peter Vermaat
CEO

Maarten Blacquièrè
CFO

RAAD VAN BESTUUR

PETER VERMAAT

VOORZITTER RAAD VAN BESTUUR

Peter Vermaat (1965) studeerde Civiele Techniek aan de Technische Universiteit Delft. Aansluitend behaalde hij zijn MBA aan de Rotterdam School of Management. In 1991 begon hij zijn loopbaan bij bouwconcern VolkerWessels, waar hij diverse directiefuncties vervulde. Vanaf 2008 tot medio 2014 was hij CEO van Waterbedrijf Evides. Vanaf 1 augustus 2014 vervult hij de functie van CEO bij Enexis. In de loop der jaren heeft hij, zowel nationaal als internationaal, veel ervaring opgedaan met het bedrijfsmatig managen van de publieke infrastructuur voor de transport-, energie- en waterketen, met speciale aandacht voor duurzaamheid en publiek-private samenwerking (PPS). Peter Vermaat is verder bestuurslid van de KVGN en de Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE).

MAARTEN BLACQUIÈRÈ

LID RAAD VAN BESTUUR/CFO

Maarten Blacquièrè (1967) studeerde Technische Bedrijfskunde aan de Universiteit Twente. In 1989 trad hij in dienst bij Esso Nederland waar hij diverse functies in binnen- en buitenland bekleedde. Van 2005 tot en met 2012 was hij CFO van gashandelonderneming GasTerra. Sinds 1 januari 2013 is hij lid van de Raad van Bestuur / CFO van Enexis. Daarnaast is Maarten Blacquièrè sinds 2011 lid van de Raad van Toezicht van Zorggroep Treant. In oktober 2014 trad hij toe tot de Raad van Commissarissen van Energie Data Services Nederland (EDSN). In 2018 trad Maarten Blacquièrè tevens toe tot de Raad van Commissarissen van Ultra-Centrifuge Nederland N.V.

Piet Moerland

Joost van Dijk

Monique Caubo

Marc Calon

Carmen Velthuis

RAAD VAN COMMISSARISSEN

DE HEER MARC CALON

De heer M.A.E. Calon (1959) is herbenoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Hij is vice-voorzitter van de Raad van Commissarissen en lid van de Auditcommissie. De heer Calon was Gedeputeerde in de provincie Groningen. Hij is voorzitter van LTO Nederland, voorzitter van Agriterra en lid van de SER. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

DE HEER JOOST VAN DIJK

De heer J.F.M. van Dijk (1961) is benoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Hij is tevens lid van de Remuneratie- en Selectiecommissie. De heer Van Dijk is verder actief als adviseur en coach van bestuurders van ondernemingen en begeleidt hen in het doorvoeren van strategische transitie. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

MEVROUW MONIQUE CAUBO

Mevrouw M.E.J. Caubo (1961) is herbenoemd als commissaris in 2015 en aftredend in 2019. Zij is tevens lid van de Auditcommissie. Mevrouw Caubo was tot eind 2018 directielid van Human Total Care en voorzitter van de Raad van Commissarissen van St. Wonen Limburg.

Zij werd in januari 2019 benoemd tot voorzitter van de Raad van Bestuur van Stichting Dichterbij. Daarnaast is zij lid van de Raad van Toezicht van de Maastricht School of Management. Zij heeft de Nederlandse nationaliteit.

DE HEER PIET MOERLAND

De heer P.W. Moerland (1949) is herbenoemd als commissaris in 2018 en aftredend in 2022. Hij is voorzitter van de Raad van Commissarissen en van de Remuneratie- en Selectiecommissie. Hiervoor was hij bestuursvoorzitter van Rabobank Nederland. Tevens is hij voorzitter van het bestuur St. Berenschot Beheer, voorzitter Raad van Toezicht van de St. Stadhuismuseum Zierikzee en bestuurslid Stichting Administratiekantoor Heijmans. Hij heeft de Nederlandse nationaliteit.

MEVROUW CARMEN VELTHUIS

Mevrouw C.M. Velthuis (1974) is benoemd als commissaris in 2016 en aftredend in 2020. Zij is tevens voorzitter van de Auditcommissie. Mevrouw Velthuis is sinds 2017 werkzaam als CFO van het Europese Cluster bij Vodafone Group in Londen, hiervoor was zij CFO bij Vodafone Nederland. Zij heeft de Nederlandse nationaliteit.

INHOUDSOPGAVE

75 GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2018

- 75 Geconsolideerde winst-en-verliesrekening
- 76 Geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat
- 77 Geconsolideerde balans
- 78 Geconsolideerd kasstroomoverzicht
- 79 Geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen

80 TOELICHTINGEN OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

- 80 1. Algemene informatie
- 80 2. Grondslagen voor de financiële verslaggeving
- 90 3. Segmentatie
- 92 4. Acquisities en verkopen

93 NOTEN BIJ DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

- 93 1. Netto-omzet
- 95 2. Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen
- 95 3. Overige bedrijfsopbrengsten
- 96 4. Personeelskosten
- 97 5. Afschrijvingen en buitengebruikstellingen
- 98 6. Kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten
- 98 7. Overige bedrijfskosten
- 98 8. Geactiveerde kosten eigen productie
- 99 9. Resultaat deelnemingen en joint arrangements
- 100 10. Financiële baten en lasten
- 100 11. Incidentele posten
- 102 12. Belastingen
- 103 13. Materiële vaste activa
- 105 14. Immateriële vaste activa
- 108 15. Deelnemingen en joint arrangements
- 110 16. Overige financiële vaste activa
- 110 17. Voorraden
- 111 18. Vorderingen
- 112 19. Winstbelasting
- 112 20. Overige financiële activa (kortlopend)
- 112 21. Liquide middelen
- 113 22. Eigen vermogen
- 113 23. Rentedragende verplichtingen (langlopend)
- 114 24. Voorzieningen
- 116 25. Vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen
- 116 26. Latente belastingen
- 117 27. Overige langlopende verplichtingen
- 117 28. Handelsschulden en overige te betalen posten

- 118 29. Rentedragende verplichtingen (kortlopend)
- 118 30. Toelichting op kasstroomoverzicht
- 119 31. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten
- 126 32. Informatie verbonden partijen
- 127 33. Niet uit de balans blijvende verplichtingen en activa
- 128 34. Beloning en Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen
publieke en semipublieke sector (WNT)
- 132 35. Gebeurtenissen na balansdatum

133 ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2018

- 133 Enkelvoudige winst-en-verliesrekening
- 134 Enkelvoudige balans

135 TOELICHTINGEN OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

- 135 Grondslagen voor de financiële verslaggeving

136 NOTEN BIJ DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

- 136 36. Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen
- 136 37. Financiële baten en lasten
- 137 38. Belastingen
- 138 39. Deelnemingen in groepsmaatschappijen
- 139 40. Overige financiële vaste activa
- 140 41. Vorderingen
- 140 42. Winstbelasting
- 140 43. Overige financiële activa (kortlopend)
- 141 44. Liquide middelen
- 141 45. Eigen vermogen
- 141 46. Latente belastingen
- 142 47. Voorziening deelneming
- 142 48. Rentedragende verplichtingen (langlopend)
- 143 49. Handelsschulden en overige te betalen posten
- 143 50. Rentedragende verplichtingen (kortlopend)
- 143 51. Informatie verbonden partijen
- 144 52. Beloning Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen
- 144 53. Deelnemingen en joint arrangements
- 146 54. Winstbestemming
- 146 55. Gebeurtenissen na balansdatum

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING 2018

GECONSOLIDEERDE WINST-EN-VERLIESREKENING

€ miljoen	Noot	2018	2017
Netto-omzet	1	1.445	1.398
Af: Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	2	228	231
Overige bedrijfsopbrengsten	3	4	4
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo		1.221	1.171
Personeelskosten	4	391	416
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	5	349	345
Kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten	6	217	202
Overige bedrijfskosten	7	29	21
Geactiveerde kosten van de eigen productie	8	-169	-152
		817	832
Bedrijfsresultaat		404	339
Resultaat deelnemingen en joint arrangements	9	0	-3
Financiële baten	10	3	2
Financiële lasten	10	61	61
Financiële baten en lasten		-58	-59
Resultaat vóór belastingen	11	346	277
Belastingen	12	-27	-70
Resultaat na belastingen		319	207
Toekomend aan:			
Minderheidsaandeelhouders		0	0
Aandeelhouders		319	207
Gemiddeld aantal aandelen in boekjaar		149.682.196	149.682.196
Winst per aandeel ¹⁾		2,13	1,38

¹ In euro's, verwatering van winsten is niet van toepassing.

GECONSOLIDEERD OVERZICHT VAN HET TOTAALRESULTAAT

€ miljoen	2018	2017
Resultaat na belastingen	319	207
Vrijval niet-gerealiseerde resultaten via hedgereserve	0	1
Belastingen vrijval niet-gerealiseerde resultaten via eigen vermogen	0	0
Totaalresultaat incl. niet-gerealiseerde resultaten ¹⁾	319	208
Toekomend aan:		
Minderheidsaandeelhouders	0	0
Aandeelhouders	319	208

¹⁾ De niet-gerealiseerde bedragen in het totaalresultaat betreffen louter bedragen die in latere periodes in de winst-en-verliesrekening worden verantwoord.

GECONSOLIDEERDE BALANS

€ miljoen	Noot	31 december 2018	31 december 2017
Activa			
Materiële vaste activa	13	7.226	6.956
Immateriële vaste activa	14	229	205
Deelnemingen en joint arrangements	15	9	8
Overige financiële vaste activa	16	16	12
Vaste activa		7.480	7.181
Voorraden	17	19	22
Vorderingen	18	160	161
Winstbelasting	19	22	14
Overige financiële activa (kortlopend)	20	3	4
Liquide middelen	21	31	286
vlottende activa		235	487
Totaal activa		7.715	7.668

€ miljoen	Noot	31 december 2018	31 december 2017
Passiva			
Geplaatst en gestort aandelenkapitaal		150	150
Agioreserve		2.436	2.436
Algemene reserve		1.121	1.017
Hedgereserve		-2	-2
Resultaat van het boekjaar		319	207
Eigen vermogen	22	4.024	3.808
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	23	1.790	2.139
Voorzieningen (langlopend)	24	37	86
Vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	25	777	716
Latente belastingen	26	262	293
Overige langlopende verplichtingen	27	2	2
Langlopende verplichtingen		2.868	3.236
Handelsschulden en overige te betalen posten	28	287	251
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	29	513	348
Voorzieningen (kortlopend)	24	3	7
In volgend jaar te amortiseren vooruitontvangen bijdragen	25	20	18
Kortlopende verplichtingen		823	624
Totaal passiva		7.715	7.668

GECONSOLIDEERD KASTROOMOVERZICHT

€ miljoen	Noot	2018	2017
Resultaat na belastingen		319	207
Afschrijvingen en overige waardeverminderingen	5	349	345
Geamortiseerde bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	25	-19	-18
Ontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen	25	82	71
Resultaat deelnemingen	9	0	4
Ontvangen dividend deelnemingen	15	0	1
Mutatie operationeel werkkapitaal	30	26	8
Mutatie latente belastingen	12	-31	8
Mutatie voorzieningen (langlopend)	24	-47	2
Mutatie overige langlopende verplichtingen		0	-1
Overige		0	1
Kasstroom uit operationele activiteiten		679	628
Investeringen in materiële vaste activa	13	-594	-554
Investeringen in immateriële vaste activa	14	-49	-31
Acquisitie N.V. Stedin Netten Weert		0	-59
Verstrekke leningen	16	-7	-9
Opname uit deposito's en geldmarktfondsen	20	0	50
Aflossing verstrekke leningen	16	4	6
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-646	-597
Kasstroom voor financieringsactiviteiten		33	31
Opname van rentedragende verplichtingen exclusief schulden aan kredietinstellingen	23 en 29	1.250	480
Aflossing van rentedragende verplichtingen exclusief schulden aan kredietinstellingen	23 en 29	-1.205	-385
Uitbetaald dividend		-103	-104
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-58	-9
Totaal kasstromen		-25	22
Netto liquide middelen begin boekjaar	30	56	34
Netto liquide middelen ultimo boekjaar	30	31	56

GECONSOLIDEERD MUTATIEOVERZICHT VAN HET EIGEN VERMOGEN

€ miljoen	Aantal gewone aandelen	Aandelen-kapitaal	Agio-reserve	Algemene reserve ¹⁾	Hedge-reserve	Resultaat boekjaar	Totaal eigen vermogen
Stand per 1 januari 2017	149.682.196	150	2.436	914	-3	207	3.704
Resultaat na belastingen 2017	-	-	-	-	-	207	207
Amortisatie hedgereserve in 2017	-	-	-	-	1	-	1
Totaalresultaat inclusief niet-gerealiseerde resultaten	-	-	-	-	1	207	208
Bestemming resultaat 2016	-	-	-	103	-	-103	-
Dividenduitkering over 2016	-	-	-	-	-	-104	-104
Stand per 31 december 2017 ²⁾	149.682.196	150	2.436	1.017	-2	207	3.808
Stand per 1 januari 2018	149.682.196	150	2.436	1.017	-2	207	3.808
Resultaat na belastingen 2018 ²⁾	-	-	-	-	-	319	319
Amortisatie hedgereserve in 2018	-	-	-	-	0	-	0
Totaalresultaat inclusief niet-gerealiseerde resultaten	-	-	-	-	-	319	319
Bestemming resultaat 2017	-	-	-	104	-	-104	-
Dividenduitkering over 2017	-	-	-	-	-	-103	-103
Stand per 31 december 2018 ³⁾	149.682.196	150	2.436	1.121	-2	319	4.024

- 1 Als gevolg van toepassing van IFRS 9 vanaf 1 januari 2018 zijn de debiteurenvoorzieningen en de waardering van verstrekte leningen aan deelnemingen en joint ventures per 1 januari 2018 aangepast. De impact van deze stelselwijziging bedraagt € 0,4 miljoen negatief en is per 1 januari 2018 verwerkt ten laste van de algemene reserve.
- 2 De in 2018 aan aandeelhouders toekomende en betaalde dividenduitkering over 2017 bedraagt € 0,69 per aandeel (2017: € 0,69), waarbij is gerekend met het aantal aandelen gedurende het boekjaar.
- 3 Ultimo 2018 bedroeg het totaal eigen vermogen (vóór winstbestemming) per aandeel € 26,88 (2017: € 25,44), waarbij is gerekend met het aantal aandelen ultimo boekjaar.

TOELICHTINGEN

OP DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

1. ALGEMENE INFORMATIE

Enexis Holding N.V. is gevestigd aan Magistratenlaan 116 te 's-Hertogenbosch in Nederland (KvK nummer 17238877) en is verantwoordelijk voor de aanleg, het onderhoud, het beheer en de ontwikkeling van distributienetten voor elektriciteit (stroomkabels en midden- en laagspanningsstations) en gas (gasleidingen en gasstations) en daaraan verwante activiteiten. De verwante diensten betreffen met name kernversterkende, niet-gereguleerde activiteiten op het gebied van meetdiensten, openbare verlichting, de verhuur van middenspanningsinstallaties, de aanleg en het beheer van particuliere energiedistributienetten en het versnellen van de transitie naar een duurzame energievoorziening.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap. De geconsolideerde jaarrekening van de vennootschap over het boekjaar 2018 omvat de vennootschap en haar dochterondernemingen (hierna te noemen Groep). Van de aandelen van Enexis Holding N.V. wordt circa 76% gehouden door 5 Nederlandse provincies en circa 24% door 97 gemeenten.

De door Enexis Holding N.V. opgestelde en door PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. gecontroleerde jaarrekening is op 19 februari 2019 ter ondertekening aangeboden aan de Raad van Commissarissen. De door de Raad van Commissarissen getekende jaarrekening wordt op 11 april 2019 ter vaststelling aangeboden aan de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.

2. GRONDSLAGEN VOOR DE FINANCIËLE VERSLAGGEVING

2.1 ALGEMEEN

De geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. bevat de geconsolideerde winst- en verliesrekening, het geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat, de geconsolideerde balans, het geconsolideerd kasstroomoverzicht en het geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen. De toelichtingen bij de in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen financiële overzichten maken integraal deel uit van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

De functionele valuta van Enexis Holding N.V. is de euro. Alle bedragen zijn, tenzij anders vermeld, opgenomen in miljoenen euro's. Aan- en verkooptransacties in vreemde valuta worden op transactiedatum verwerkt tegen de koers van afwikkeling.

Enexis Holding N.V. hanteert als grondslagen voor waardering en resultaatbepaling de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie. Voorts is de jaarrekening opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. De jaarrekening is opgesteld op basis van historische kosten, tenzij anders vermeld.

2.2 WIJZIGINGEN IN IFRS

Wijzigingen in 2018 zonder effect op vermogen en resultaat

Per 1 januari 2018 zijn de volgende nieuwe of gewijzigde IFRS-standaarden en IFRIC-interpretaties van kracht. Deze hebben geen directe gevolgen op het vermogen en het resultaat van Enexis of zijn niet van toepassing voor Enexis.

- IFRS 9 – Financiële instrumenten, van kracht per 1 januari 2018. De belangrijkste wijziging ten opzichte van IAS 39 betreft een nieuw raamwerk voor de rubricering en waardering van financiële activa, waarbij verwerking plaatsvindt tegen geamortiseerde kostprijs, reële waarde via niet gerealiseerde resultaten of reële waarde via de winst- en verliesrekening. Onder IFRS 9 wordt voor elke debiteurenvordering bij de eerste verwerking in de balans een voorziening voor het te verwachten kredietverlies opgenomen. Ook verstrekte leningen aan deelnemingen en joint arrangements worden onder de nieuwe standaard gewaardeerd rekening houdend met het te verwachten kredietverlies. Deze waarderingsmethodiek wijkt af van IAS 39 waarbij slechts een voorziening werd opgenomen voor vorderingen welke niet binnen de reguliere betalingstermijn zijn betaald en naar verwachting oninbaar zijn. Enexis heeft in overeenstemming met de transitiebepalingen ervoor gekozen om de impact te verwerken per 1 januari 2018, derhalve zijn de vergelijkende cijfers niet aangepast. Voor de Groep heeft de gewijzigde standaard impact op de debiteurenvoorziening en verstrekte leningen aan deelnemingen en joint arrangements. Als gevolg van de overgang van ‘incurred losses’ naar ‘expected credit losses’ zijn de debiteurenvoorzieningen € 0,4 miljoen hoger. Deze aanpassing is verwerkt ten laste van het eigen vermogen per 1 januari 2018. De gekozen uitgangspunten voor het bepalen van het te verwachten kredietverlies betreffen inschattingen die in belangrijke mate zijn gebaseerd op eigen historische incassogegevens en langdurig gemiddelde credit loss ratings en recovery rates zoals gepubliceerd door credit rating agencies. De wijzigingen die gedurende de verslagperiode, beginnend vanaf 1 januari 2018, hebben plaatsgevonden zijn verwerkt in de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening van de betreffende periode.
- IFRS 15 – Contractuele opbrengsten met klanten, van kracht per 1 januari 2018. Deze standaard vervangt de bestaande verslaggevingsregels ten aanzien van opbrengstverantwoording, waaronder de standaarden IAS 18 ‘Revenue Recognition’, IAS 11 ‘Construction Contracts’ en de interpretaties SIC 31 en IFRIC 13, 15 en 18. Vanaf 1 januari 2018 hanteert de Groep deze nieuwe standaard. De transitie naar IFRS 15 heeft geen cijfermatige impact op het resultaat en/of de balanswaarde van de Groep aangezien het identificeren van de prestatieverplichting, het alloceren van de transactieprijs en het moment van de verantwoording van de omzet niet tot wijzigingen heeft geleid. Wel zijn er wijzigingen aangebracht op de presentatie en de toelichtingen. Met ingang van 2018 worden de geamortiseerde bijdragen geclassificeerd als netto-omzet. Dit heeft geleid tot de volgende reclassificatie:

€ miljoen	2018	2017
Geconsolideerde winst-en-verliesrekening		
Netto-omzet	19	18
Overige bedrijfsopbrengsten	-19	-18
Totaal	0	0

- Wijzigingen in IFRS 2 – Classificatie en waardering van op aandelen gebaseerde betalingstransacties.
- IFRIC interpretatie 22 – Vooruitbetaalde vreemde valuta transacties geeft regels ter bepaling van de wisselkoers voor activa, kosten en opbrengsten.
- Wijzigingen in IAS 40 – Overdracht vastgoedbeleggingen van voorraad naar onderhanden of in ontwikkeling zijnde werken.
- Wijzigingen in IFRS 4 – Toepassing van IFRS 9 Financiële instrumenten met IFRS 4 ‘Verzekeringscontracten’. Deze wijzigingen zijn niet van toepassing voor de Groep.

Toekomstige standaarden die nog niet van kracht zijn in 2018

Onderstaande verbeteringen en wijzigingen van IFRS-standaarden zijn gepubliceerd en in 2018 aanvaard door de Europese Unie, maar nog niet van kracht in 2018 en als zodanig nog niet toegepast.

- IFRS 16 – Leases is door de IASB gepubliceerd op 13 januari 2016 en is van kracht per 1 januari 2019. IFRS 16 is door de Europese Unie aanvaard op 31 oktober 2017.

De nieuwe standaard betekent dat alle leases en huurverplichtingen die nu als niet uit de balans blijvende verplichtingen worden weergegeven, in de balans moeten worden verantwoord vanaf 2019. De standaard bevat tevens de mogelijkheid om contracten met een looptijd korter dan 12 maanden en contracten met een lage waarde uit te sluiten. Enexis zal van deze mogelijkheid gebruik maken voor leasecontracten die betrekking hebben op kantoorapparatuur zoals laptops en printers.

Eerste verwerking van de nieuwe standaard zal plaatsvinden met gebruikmaking van de mogelijkheid (via de “modified retrospective” methode) om de waarde van het gebruiksrecht (het actief) gelijk te stellen aan de waarde van de hieraan gerelateerde leaseverplichting (de schuld). Daarnaast is ervoor gekozen om voor de assetcategorie leaseauto’s gebruik te maken van de praktische mogelijkheid voor het niet uitsplitsen van de niet lease-componenten en lease-componenten.

Enexis heeft in 2018 de lease- en huurcontracten getoetst aan de IFRS 16 criteria. Ook is het bestaande control framework getoetst op toereikendheid. Op basis van de contractenportefeuille is geconcludeerd dat contracten met betrekking tot leaseauto’s en contracten met betrekking tot huurcontracten van kantoorlocaties als lease onder de nieuwe IFRS 16 standaard kwalificeren.

Per 31 december 2018 heeft Enexis niet-opzegbare (lease)verplichtingen voor leaseauto’s en kantoorlocaties van € 76 miljoen volgens IAS 17 grondslagen. Per 1 januari 2019 verwacht Enexis een gebruiksrecht voor activa en een leaseverplichting op de balans op te nemen van € 74 miljoen, waarbij de toekomstige betalingsverplichtingen contant zijn gemaakt middels een incrementele rentevoet. De wijziging heeft geen effect op het vermogen en het resultaat voor belastingen zal in 2019 naar verwachting met € 0,1 miljoen afnemen. De wijzigingen hebben geen impact op de latente belastingen per 1 januari 2019. De impact van IFRS 16 is in de fiscale literatuur nog onderwerp van discussie. De Belastingdienst heeft nog geen formeel standpunt ingenomen over toepassing van IFRS 16 voor fiscale winstbepaling, waardoor de huidige verwerkingswijze van leases in fiscaal perspectief gehandhaafd blijft. Dit heeft tot gevolg dat er in de loop van 2019 een latentie wordt gevormd.

Lessor accounting onder IFRS 16 is niet significant gewijzigd ten opzichte van de huidige accounting regels onder IAS 17. Lessors zullen alle leases classificeren zoals in IAS 17 waarbij onderscheid gemaakt dient te worden tussen operational en financial leases. IFRS 16 verplicht zowel lessees als lessors een diepgaandere toelichting in de jaarrekening op te nemen ten opzichte van IAS 17. De lessor contracten van Enexis hebben geen significante impact op de openingsbalans per 1 januari 2019.

- IFRIC interpretatie 23 – Onzekerheid over behandeling belastingposities, van kracht per 1 januari 2019. Enexis heeft de gevolgen van deze interpretatie onderzocht en concludeert dat er geen impact is op de financiële positie en de resultaten van de Groep.
- Wijzigingen in IFRS 9 – Vooruitbetalingskenmerken met negatieve compensatie, van kracht per 1 januari 2019. Deze wijzigingen zullen geen impact hebben op de financiële positie en de resultaten van de Groep.

Onderstaande verbeteringen en wijzigingen van IFRS-standaarden zijn gepubliceerd, maar in 2018 nog niet aanvaard door de Europese Unie. Mogelijke verbeteringen of wijzigingen zijn van toepassing met ingang van boekjaren na 2018 en zijn in 2018 nog niet toegepast.

- Wijzigingen in IAS 28 – Langetermijnbelangen in deelnemingen en joint arrangements, van kracht per 1 januari 2019.
- Jaarlijkse verbeteringen van IFRS standaarden, cyclus 2015-2017, van kracht per 1 januari 2019.
- Wijzigingen in IAS 19 – Plan wijzigingen, verkorting of verrekening, van kracht per 1 januari 2019.
- Wijzigingen in verwijzingen in het conceptuele raamwerk in IFRS standaarden, van kracht per 1 januari 2020.
- Wijzigingen in IFRS 3 – bedrijfscombinaties, van kracht per 1 januari 2020.
- Wijzigingen in IAS 1 en IAS 8 – definitie materialiteit, van kracht per 1 januari 2020.
- IFRS 17 – ‘Verzekeringscontracten’, van kracht per 1 januari 2021.

2.3 GRONDSLAGEN VOOR DE CONSOLIDATIE

De geconsolideerde jaarrekening bevat de jaarrekening van Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen.

Groepsmaatschappijen betreffen alle entiteiten waarover de groep de zeggenschap heeft, dat wil zeggen dat de groep blootgesteld is aan, of recht heeft op, variabele resultaten vanuit zijn betrokkenheid bij de entiteit en de mogelijkheid heeft om deze resultaten te beïnvloeden door zijn macht om de activiteiten van de entiteit te sturen. Groepsmaatschappijen worden betrokken in de consolidatie vanaf de datum waarop hier sprake van is. Vanaf de datum dat niet meer aan de criteria van groepsmaatschappijen wordt voldaan, wordt de groepsmaatschappij niet langer betrokken in de consolidatie.

Bij de consolidatie wordt de integrale methode toegepast. In het geval dat het belang van Enexis Holding N.V. in de groepsmaatschappij minder dan 100% bedraagt, wordt het aandeel van derden in het eigen vermogen en in het resultaat opgenomen. Financiële relaties en resultaten tussen geconsolideerde maatschappijen onderling worden geëlimineerd.

Bij verlies van zeggenschap worden de activa en verplichtingen van de dochteronderneming, eventuele minderheidsbelangen en overige met de dochteronderneming samenhangende vermogenscomponenten niet langer in de balans verantwoord. Het eventuele overschot of tekort op het verlies van zeggenschap wordt opgenomen in de winst-en-verliesrekening.

Indien de Groep een belang behoudt in de voormalige dochteronderneming, wordt dat belang tegen de reële waarde verantwoord per de datum dat niet langer sprake was van zeggenschap. Het belang wordt na eerste opname als een investering verwerkt volgens de 'equity'-methode.

2.4 GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Schattingen en veronderstellingen

Bij het opstellen van de jaarrekening worden bepaalde schattingen en veronderstellingen gedaan die medebepalend zijn voor de opgenomen bedragen. Verschillen tussen de werkelijke uitkomsten en de schattingen en veronderstellingen zijn van invloed op de bedragen die in toekomstige periodes worden gerapporteerd.

Door het management gehanteerde veronderstellingen, aannames en schattingen zijn met name van invloed op de waardering van materiële en immateriële vaste activa (noot 13 en 14), de noodzaak tot bijzondere waardeverminderingen van materiële en immateriële vaste activa (noot 13 en 14; zie tevens 'Bijzondere waardeverminderingen' in de grondslagen), de noodzaak tot eventuele waardeverminderingen van debiteuren (noot 18), de waarderingen van voorzieningen (noot 24) en de verantwoording van netto-omzet (noot 1).

Vooruitontvangen bijdragen ontvangen van klanten voor het maken van een aansluiting en de aanleg van het net ziet Enexis niet als separate prestatieverplichting. Voor een verdere toelichting van de getroffen aannames verwijzen we naar noot 25.

Valuta

Niet-monetaire activa die volgens de verkrijgingsprijs worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op de transactiedatum. Niet-monetaire activa die volgens de actuele waarde worden gewaardeerd in een vreemde valuta worden omgerekend tegen de wisselkoers op het moment waarop de actuele waarde werd bepaald.

Saldering

Saldering van actief- en passiefposten vindt per tegenpartij plaats indien er sprake is van een contractueel recht om de opgenomen bedragen te salderen en er sprake is van de intentie om te salderen. Ontbreekt het recht om bedragen te salderen of het voornemen actief- en passiefposten gelijktijdig af te wikkelen, dan worden deze apart verantwoord.

Daar waar op basis van een contract het recht bestaat tot het salderen van actief- en passiefposten, wordt dit in de betreffende noot toegelicht. Hierbij worden tevens de saldi van de actief- en passiefpost nader toegelicht.

Presentatie

De presentatie van de winst-en-verliesrekening volgt de categoriale indeling. De kosten van transportdiensten en van distributieverliezen worden meteen na de netto-omzet en overige bedrijfsopbrengsten gepresenteerd vanwege de relatie met de netto-omzet, alsmede het onderscheid ten opzichte van de door onze organisatie op korte termijn meer beïnvloedbare andere bedrijfskosten.

Waardering tegen reële waarde

De Groep waardeert een aantal financiële instrumenten (zoals derivaten) per balansdatum tegen reële waarde. Bovendien worden de reële waarden van de rentedragende verplichtingen toegelicht in noot 31. 'Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten'. De reële waarde is de prijs die zou worden ontvangen indien het actief op de waarderingsdatum zou worden verkocht of die zou worden betaald om een verplichting over te dragen indien regelmatig transacties tussen marktdeelnemers zouden plaatsvinden. Bij een waardering tegen reële waarde wordt ervan uitgegaan dat de transactie om het actief te verkopen of de verplichting over te dragen plaatsvindt:

- op de belangrijkste markt voor het actief of de verplichting; of, als die er niet is,
- op de voordeligste markt voor het actief of de verplichting.

De Groep dient toegang te hebben tot de belangrijkste of voordeligste markt.

De reële waarde van een actief of een verplichting wordt bepaald met behulp van de veronderstellingen waarvan marktdeelnemers zouden uitgaan bij het waarderen van het actief of de verplichting, in de veronderstelling dat marktdeelnemers in hun economisch belang handelen. Bij de waardering van een niet-financieel actief tegen reële waarde wordt rekening gehouden met het vermogen van een marktdeelnemer om economische voordelen te genereren door het actief maximaal en optimaal te gebruiken óf door het te verkopen aan een andere marktdeelnemer die het actief maximaal en optimaal zou gebruiken.

De Groep gebruikt waarderingstechnieken die in de gegeven omstandigheden geëigend zijn en waarvoor voldoende gegevens beschikbaar zijn om de reële waarde te bepalen, en waarbij zo veel mogelijk relevante waarneembare inputs en zo weinig mogelijk niet-waarneembare inputs worden gebruikt.

Alle activa en verplichtingen ten aanzien waarvan de reële waarde wordt bepaald of in de jaarrekening wordt vermeld, worden in de navolgende reële waarde hiërarchie ingedeeld, op basis van de input van het laagste niveau dat significant is voor de gehele waardering:

- Niveau 1: De reële waarde is gelijk aan genoteerde prijzen in een actieve markt.
- Niveau 2: De reële waarde is gebaseerd op parameters die direct of indirect in de markt waarneembaar zijn.
- Niveau 3: De reële waarde is gebaseerd op parameters die niet in de markt waarneembaar zijn.

Voor activa en verplichtingen die op terugkerende basis in de jaarrekening worden opgenomen tegen reële waarde, stelt de Groep aan het einde van iedere verslagperiode door herbeoordeling vast of er sprake is van wijzigingen in de niveau-indeling van de hiërarchie (op basis van de input van het laagste niveau dat significant is voor de gehele waardering).

Ten behoeve van de vermelding van reële waarden heeft de Groep categorieën activa en verplichtingen vastgesteld op basis van aard, eigenschappen en risico's van de activa en verplichtingen en het niveau in de reële waarde hiërarchie zoals in het bovenstaande is toegelicht.

BEDRIJFSCOMBINATIES EN GOODWILL

Bedrijfscombinaties worden administratief verwerkt via toepassing van de overnamemethode. De kosten van de overname worden gewaardeerd tegen de som van de reële waarde op overnamedatum van de overgedragen vergoeding en het bedrag van de minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit. Voor iedere bedrijfscombinatie bepaalt de Groep of de

minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit worden gewaardeerd tegen reële waarde of het proportionele aandeel van de identificeerbare netto-activa van de overgenomen entiteit. Kosten die verband houden met de overname worden in het resultaat genomen in het jaar waarin deze kosten worden gemaakt.

Wanneer de Groep een bedrijf overneemt, beoordeelt ze de financiële activa en overgenomen verplichtingen voor gepaste classificering en toewijzing op basis van contractuele voorwaarden, economische omstandigheden en relevante omstandigheden op de verwervingsdatum. Dit omvat ook de scheiding van in contracten besloten afgeleide instrumenten in basiscontracten van de overgenomen partij.

Elke voorwaardelijke vergoeding die door de Groep wordt overgedragen, zal initieel worden gewaardeerd tegen reële waarde op de verwervingsdatum. Een voorwaardelijke vergoeding die classificeert als een actief of verplichting als financieel instrument, wordt tegen reële waarde gewaardeerd, waarbij wijzigingen in reële waarde worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Goodwill is het verschil tussen de kosten van overname van de onderneming minus het saldo van de reële waarde van identificeerbare activa en de reële waarde van de overgenomen verplichtingen van de onderneming. De kosten van overname van de onderneming zijn gewaardeerd tegen de som van de reële waarde op overnamedatum van de overgedragen vergoeding en het bedrag van de minderheidsbelangen in de overgenomen entiteit. Goodwill wordt gewaardeerd tegen de kostprijs minus eventuele bijzondere waardeverminderingen. Goodwill wordt jaarlijks getoetst op bijzondere waardevermindering en wordt additioneel getoetst indien gebeurtenissen of veranderingen in omstandigheden erop wijzen dat de boekwaarde mogelijk een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een eenmaal genomen bijzondere waardevermindering van goodwill wordt nooit teruggedraaid.

Daar waar goodwill is gealloceerd aan een kasstroomgenererende eenheid en deel uitmaakt van de afgestoten activiteiten binnen deze eenheid, maakt de goodwill die betrekking heeft op de afgestoten activiteiten deel uit van de boekwaarde van de activiteiten bij het bepalen van het boekresultaat op de afgestoten activiteiten. Goodwill die onder deze omstandigheden wordt afgestoten, wordt gewaardeerd op basis van de relatieve waarden van de afgestoten activiteiten en het deel dat gehandhaafd blijft in de kasstroomgenererende eenheid.

Bijzondere waardeverminderingen

Gedurende het verslagjaar wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van activa. Indien dergelijke aanwijzingen bestaan, wordt een schatting gemaakt van de realiseerbare waarde van het actief. Voor de activa is de realiseerbare waarde gelijk aan de hoogste van de reële waarde minus verkoopkosten of de indirecte opbrengstwaarde.

Een bijzondere waardevermindering wordt opgenomen indien de boekwaarde van activa, of de kasstroomgenererende eenheid waartoe de activa behoren, hoger is dan de realiseerbare waarde. Bijzondere waardeverminderingen worden ten laste van het resultaat gebracht.

Een bijzondere waardevermindering wordt teruggenomen indien vastgesteld wordt dat de uitgangspunten zijn veranderd op basis waarvan destijds de realiseerbare waarde is bepaald en voor zover de resterende boekwaarde van de activa lager is dan de boekwaarde die zou zijn bepaald, na aftrek van afschrijvingen, als in voorgaande jaren geen bijzondere waardevermindering voor het actief was opgenomen. Effecten van terugname van bijzondere waardeverminderingen worden ten gunste van het resultaat gebracht. Bijzondere waardeverminderingen op goodwill worden niet teruggenomen.

Financiële instrumenten

Classificatie

Alle activa worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, reële waarde via niet gerealiseerde resultaten of reële waarde via de winst- en verliesrekening. De classificatie is afhankelijk van het bedrijfsmodel dat Enexis hanteert voor het houden van deze financiële activa en de karakteristieken van met de financiële activa gegenereerde kasstromen.

Verwerking bij eerste opname

Aankopen en verkopen van financiële instrumenten worden verantwoord op transactiedatum. De Groep neemt een financieel actief niet langer op in de balans als de contractuele rechten op de kasstromen uit het actief aflopen, of als de Groep de contractuele rechten op de ontvangst van de kasstromen uit het financieel actief overdraagt door middel van een transactie, waarbij alle aan het eigendom van dit actief verbonden risico's en voordelen worden overgedragen. De verwerking bij eerste opname vindt plaats tegen reële waarde.

Financiële activa en verplichtingen tegen geamortiseerde kostprijs

Deze categorie financiële instrumenten omvat handelsdebiteuren en overige vorderingen, verstrekte leningen, opgenomen leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Deze financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Na de eerste opname worden deze gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode.

Financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde via niet gerealiseerde resultaten

Enexis houdt geen belangen die worden geclassificeerd tegen reële waarde via niet gerealiseerde resultaten.

Financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde via de winst- en verliesrekening

Binnen deze categorie houdt Enexis enkel derivaten.

Afgeleide financiële instrumenten (derivaten)

De Groep kan gebruikmaken van afgeleide financiële instrumenten om het risico van wijzigingen in toekomstige kasstromen van periodiek te betalen rentes of risico's van vreemde valuta's af te dekken. Deze wijzigingen in kasstromen kunnen het gevolg zijn van ontwikkelingen in marktrente of marktcoersen van vreemde valuta's. Gezien de specifieke aanwending van derivaten ten behoeve van mitigering van het rente- en koersrisico op kasstromen, past Enexis eventueel hedge accounting toe.

Waardering van derivaten vindt plaats tegen reële waarde. De reële waarde van rentederivaten wordt bepaald door middel van de discontering van de toekomstige kasstromen. De reële waarde van valutaderivaten wordt bepaald door middel van discontering van toekomstige

kasstromen omgerekend tegen de marktkoersen. De discontering wordt bepaald op basis van de marktrente ultimo boekjaar. De kasstromen worden bepaald op basis van de contractueel overeengekomen rentevoeten, vervaldata en nominale bedragen. Mutaties in de reële waarde worden verantwoord in de hedgereserve (onderdeel van het eigen vermogen), mits de afdekking in hoge mate effectief is. Het ineffektieve gedeelte van de hedge wordt direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

Derivaten worden onder de kortlopende, respectievelijk langlopende overige financiële activa geclassificeerd indien de reële waarde positief is, en onder de kortlopende, respectievelijk langlopende financiële verplichtingen indien de reële waarde negatief is.

Bijzondere waardevermindingsverliezen

Eventuele bijzondere waardevermindingsverliezen worden geïdentificeerd middels de generieke of gesimplificeerde methode.

De generieke methode hanteert het volgende model:

- 12 maanden verwacht kredietverlies; of
- Levenslang verwachte kredietverliezen voor financiële activa wanneer het kredietrisico door omstandigheden significant stijgt. Hierbij worden alle verwachte kredietverliezen voor de levensduur van het actief verantwoord; of
- Levenslang verwachte kredietverliezen, waarbij rente wordt berekend over de netto vordering verminderd met bijzondere waardevermindingsverliezen.

Het verwachte kredietverlies wordt bepaald op basis van een langdurig gemiddelde credit loss rating die is gebaseerd op een door credit rating agencies toegekend risicoprofiel.

Verstekte leningen aan deelnemingen en joint arrangements, vorderingen op leveranciers uit hoofde van het leveranciersmodel en alle overige vorderingen worden door middel van het generieke model getoetst op mogelijke bijzondere waardevermindingsverliezen.

De gesimplificeerde methode wordt toegepast op de overige debiteuren. Hierbij worden direct de levenslang verwachte kredietverliezen verantwoord, bepaald aan de hand van een historische reeks gemiddelde oninbare bedragen (op basis van historische incassogegevens).

Lease

Classificatie

De activa waarvan de vennootschap of haar dochterondernemingen krachtens een leaseovereenkomst het economisch eigendom hebben, worden geclassificeerd als financiële lease. De vennootschap of haar dochterondernemingen hebben het economisch eigendom indien vrijwel alle aan het eigendom verbonden risico's en voordelen aan haar zijn overgedragen. Contracten waar het economisch eigendom in handen is van derden worden geclassificeerd als operationele lease. Bij de classificatie van leaseovereenkomsten, als operationele of financiële lease, is de economische realiteit leidend (niet de vorm van het contract).

Enexis Groep als huurder in een financiële lease

De betreffende activa worden verantwoord onder activa ten behoeve van operationele activiteiten of onder andere vaste bedrijfsmiddelen. De leningen die verband houden met

deze overeenkomsten worden verantwoord onder de leaseverplichtingen. De betreffende activa en verplichtingen worden initieel opgenomen tegen bedragen die, op het tijdstip van het aangaan van de leaseovereenkomst, gelijk zijn aan de reële waarde van de geleasede activa of, indien lager, tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen. Op de activa wordt vervolgens afgeschreven in overeenstemming met identieke activa die de vennootschap zelf in eigendom heeft. De afschrijvingstermijn kan korter zijn indien de leasetermijn korter is, niet verlengd zal worden en de betreffende activa niet overgenomen zullen worden. De betaalde leasetermijnen worden op een zodanige manier verdeeld tussen de financieringslasten en aflossing van de uitstaande verplichting dat gedurende elke periode van de lease een constante periodieke rentevoet op het resterende saldo van de verplichtingen wordt getoond.

Enexis Groep als huurder in een operationele lease

Voor contracten waar het economisch eigendom in handen is van derden, worden uitsluitend de huurtermijnen lineair als kosten verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Enexis Groep als verhuurder in een operationele lease

Enexis is operationele leases aangegaan voor energiegerelateerde installaties. Operationele leases betreffen leases die niet als financiële leases worden aangemerkt. Risico's en voordelen die samenhangen met het eigendom van de betrokken activa zijn niet overgedragen aan de lessee.

De activa die ter beschikking zijn gesteld aan derden onder operationele leases worden verantwoord onder materiële vaste activa. De opbrengsten uit operationele leases worden over de looptijd in de winst-en-verliesrekening verwerkt als overige verkopen en diensten die deel uitmaakt van de netto-omzet.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de indirecte methode, waarbij voor de herleiding van de mutatie in de netto liquide middelen wordt uitgegaan van het resultaat na belastingen. Het in het kasstroomoverzicht gehanteerde begrip netto liquide middelen betreft de liquide middelen zoals in de balans gehanteerd minus de kortlopende bankverplichtingen.

Segmentinformatie

Segmenten worden gerapporteerd in overeenstemming met de wijze waarop intern gerapporteerd wordt aan de 'Chief Operating Decision-Maker' (CODM). De Raad van Bestuur is geïdentificeerd als de hoogst geplaatste functionaris (CODM), die verantwoordelijk is voor de toewijzing van middelen en voor de beoordeling van prestaties van de segmenten. De interne rapportages zijn gebaseerd op de grondslagen die ook voor de geconsolideerde jaarrekening worden toegepast. Hierbij vindt een correctie plaats voor bijzondere posten en fair value-mutaties.

3. SEGMENTATIE

Enexis Holding N.V. onderkent een tweetal rapportagesegmenten, te weten:

- Enexis gereguleerd; en
- Enexis overig.

Bovenstaande indeling is gebaseerd op de interne rapportagestructuur, met name de geconsolideerde maandrapportage en het bedrijfs(jaar)plan.

Het segment 'Enexis gereguleerd' betreft Enexis Netbeheer B.V. en Enexis Personeel B.V. tezamen en vormt verreweg het grootste onderdeel binnen Enexis (zowel qua netto-omzet als totaal activa is het aandeel van deze activiteiten meer dan 90%). Enexis Netbeheer B.V. is verantwoordelijk voor de aanleg en het beheer, onderhoud en vernieuwing van het regionale gas- en elektriciteitsnetwerk waarover de leverancier gas of stroom bij de consument thuis of bij het bedrijf brengt. Enexis Personeel B.V. voorziet in de factor arbeid ten behoeve van de met haar in een groep verbonden vennootschappen alsmede het verlenen van overige diensten en het leveren van goederen met betrekking tot het eigen personeel. Voor zover Enexis Personeel B.V. werkzaam is voor de buiten het segment 'Enexis gereguleerd' opererende entiteiten heeft kostenverrekening plaatsgevonden.

Het als 'Enexis overig' opgenomen segment betreft de activiteiten van Enexis Vastgoed B.V., Enpuls B.V. (waarin begrepen Enpuls Projecten B.V.) en Fudura B.V. Enexis Vastgoed B.V. verhuurt eigen onroerend goed binnen Enexis. Enpuls B.V. en de daaraan gelieerde entiteit Enpuls Projecten B.V. is opgericht met als doel energiebesparing en -vergroening mogelijk te maken door schaalbare oplossingen te realiseren in het kader van de doelstellingen van Enexis. Fudura B.V. biedt organisaties aanvullende diensten, zoals het meten van energiestromen, ontwerp en realisatie van infrastructuur, verhuur en onderhoud van behuizing, transformatoren en schakelinstallaties en advies. Fudura B.V. zorgt ervoor dat bedrijven hun energievoorziening goed kunnen regelen. Daarnaast is Fudura B.V. verantwoordelijk voor niet-gereguleerde activiteiten die organisaties helpen hun energiehuishouding te verduurzamen.

Enexis Holding N.V., verantwoordelijk voor de financiering van alle binnen Enexis opererende entiteiten is, evenals Endinet Groep B.V., niet als een segment te onderkennen en maakt als zodanig deel uit van de kolom 'Normalisaties, eliminaties en aansluitingen'.

€ miljoen	Enexis gereguleerd		Enexis overig		Normalisaties, eliminaties en aansluitingen		Enexis totaal	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Winst-en-verliesrekening								
Netto-omzet	1.378	1.294	82	123	-15	-19	1.445	1.398
Kosten van transportdiensten en van distributieverliezen	228	231	0	0	0	0	228	231
Overige bedrijfsopbrengsten	5	5	4	4	-5	-5	4	4
Voor bedrijfsactiviteiten beschikbaar saldo	1.155	1.068	86	127	-20	-24	1.221	1.171
Bedrijfskosten	763	786	72	68	-18	-22	817	832
Bedrijfsresultaat	392	282	14	59	-2	-2	404	339
Resultaat deelnemingen en joint arrangements	0	-3	0	0	0	0	0	-3
Financiële baten/lasten	-50	-51	-3	-3	-5	-11	-58	-59
Resultaat na belastingen	256	170	8	41	55	-4	319	207
Activa en verplichtingen								
Totaal activa	6.960	7.138	240	240	515	290	7.715	7.668
Niet-geconsolideerde deelnemingen en joint arrangements	8	8	1	0	0	0	9	8
Verplichtingen (voorzieningen en schulden)	2.758	3.108	99	131	834	621	3.691	3.860
Overige gegevens								
Investerings in (I)MVA	625	565	17	16	1	4	643	585
Eigen medewerkers ultimo jaar (in fte's)	3.921	3.953	246	222	0	0	4.167	4.175

Kosten en opbrengsten die onderling tussen de onderscheiden segmenten in rekening zijn gebracht alsmede onderlinge vorderingen, schulden en rekening-courantverhoudingen zijn geëlimineerd. In het segmentatieoverzicht zijn deze kosten en opbrengsten opgenomen onder 'Normalisaties, eliminaties en aansluitingen'. De geëlimineerde kosten en de opbrengsten betreffen voornamelijk door de afdeling INFRA verrichte diensten voor Fudura B.V., door Enexis Vastgoed B.V. doorbelaste huisvestingskosten en door Enexis Personeel B.V. in rekening gebrachte kosten voor verrichte dienstverlening.

INCIDENTELE POSTEN PER SEGMENT

Enexis rapporteert intern per segment de genormaliseerde resultaten. Deze normalisatie vindt plaats op basis van de posten zoals deze in noot II. Incidentele posten opgenomen zijn. De incidentele posten kunnen voor 2018 als volgt verdeeld worden over de segmenten:

€ miljoen	Gereguleerde activiteiten	Overig	Totaal 2018
Vrijval voorziening Doelgebonden verlof	-39	-1	-40
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	9	0	9
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	10	0	10
Totaal	-20	-1	-21

In 2017 waren de incidentele posten als volgt verdeeld over de segmenten:

€ miljoen	Gereguleerde activiteiten	Overig	Totaal 2017
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	9	0	9
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	4	0	4
Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.	6	0	6
Totaal	19	0	19

4. ACQUISITIES EN VERKOPEN

VERWERVING SUSTAINABLE BUILDINGS B.V.

In 2018 heeft Fudura B.V. voor € 0,4 miljoen 40% van de aandelen van Sustainable Buildings B.V. verworven. Sustainable Buildings is een high-tech softwarebedrijf en verzorgt een innovatief energie management systeem dat gebouwen slimmer, gezonder en meer energie-efficiënt maakt. Met deze verwerving wil Fudura B.V. haar rol en invloed in de energiebesparing vergroten.

MOGELIJKE VERKOOP EXTRA HOGEDRUKNETTEN

Enexis Netbeheer en Enduris hebben samen met landelijk netbeheerder Gasunie Transport Services (GTS) onderzocht of de extra hogedruknetten die in eigendom zijn van ZEBRA Gasnetwerk, alsmede van Enexis Netbeheer en Enduris, onderdeel kunnen worden van het landelijk gastransportnetwerk van GTS. Met het oog op een mogelijke verkoop werd op 18 juni 2018 een Heads of Agreement (HoA) getekend. Het onderzoek heeft echter uitgewezen dat een overgang van de extra hogedruknetten naar het landelijke gastransportnetwerk van GTS momenteel niet haalbaar is, waarna verdere verkooponderhandelingen per 21 december 2018 zijn gestaakt. ZEBRA, Enduris/Stedin en Enexis beraden zich thans over hoe de toekomst van ZEBRA eruit gaat zien.

NOTEN BIJ DE GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

1. NETTO-OMZET

De netto-omzet bestaat uit gereguleerde en niet gereguleerde opbrengsten.

Onder de gereguleerde netto-omzet worden de opbrengsten, na aftrek van omzet- en energiebelasting, verantwoord van verrichte diensten voor de aansluiting en het transport van elektriciteit en gas, meetdiensten en overige dienstverlening. Onder de niet-gereguleerde netto-omzet worden de opbrengsten verantwoord van verrichte diensten zoals het meten van energiestromen, ontwerp en realisatie van infrastructuur, verhuur en onderhoud van behuizing, transformatoren en schakelinstallaties en advies.

De transport- en aansluitvergoedingen die zijn afgesproken in de contracten met kleinverbruikers en grootzakelijke klanten worden als één prestatieverplichting gezien aangezien het transport van elektriciteit en gas zonder aansluiting en netwerk niet kan plaatsvinden. De transactieprijs wordt geïdentificeerd op basis van de door Enexis vastgestelde standaardtarieven, welke voor de gereguleerde omzet gebaseerd zijn op de door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) vastgestelde maximale tarieven. Het voorzien in transporteren van elektriciteit of gas gedurende de contractperiode betreft een serie van diensten, die over tijd worden gerealiseerd. De voortgang wordt gemeten op basis van het aantal dagen dat Enexis haar diensten levert aan de klant. Enexis levert alleen goederen en diensten binnen de Nederlandse markt.

De omzet wordt vastgesteld door de gefactureerde netwerkvergoeding te vermeerderen met de raming van de nog te factureren netwerkvergoeding en te verminderen met de raming van de nog te factureren netwerkvergoeding ultimo vorige verslagperiode. De afrekening met kleinverbruikers van energie geschiedt op basis van vaste bedragen, afhankelijk van de grootte (capaciteit) van de aansluiting, en wordt in rekening gebracht en geïnd door de energieleveranciers. De energieleveranciers dragen de in rekening gebrachte bedragen aan kleinverbruikers periodiek af aan Enexis. De afrekening van grootzakelijke klanten geschiedt periodiek op basis van contractueel overeengekomen capaciteit en daarnaast bij elektriciteit op basis van gemeten verbruik en opgetreden netbelasting.

Voor de niet-gereguleerde opbrengstverantwoording heeft Enexis geconcludeerd dat de opbrengsten uit verhuur niet onder de reikwijdte van IFRS 15 vallen, deze opbrengsten kwalificeren als lease onder de lease accounting standaarden. Met ingang van 2018 worden deze opbrengsten als aparte categorie onder de netto-omzet geclassificeerd, niet zijnde contracten met klanten. De niet- gereguleerde opbrengstverantwoording wijkt onder IFRS 15 niet significant af van de verantwoording onder de voormalige standaarden. In de specificatie van de netto-omzet is een nadere splitsing naar gereguleerd en niet-gereguleerd gemaakt:

€ miljoen	2018	2017
Gereguleerd		
Periodieke transport- en aansluitvergoedingen Elektriciteit		
Grootverbruik	320	306
Kleinverbruik	527	505
Periodieke transport- en aansluitvergoedingen Gas		
Grootverbruik	41	41
Kleinverbruik	282	278
Meetdiensten	128	123
Geamortiseerde bijdragen	19	18
Overig	5	4
Totaal gereguleerd	1.322	1.275
Niet-gereguleerd		
Opbrengsten uit verkopen en diensten	56	56
Meetdiensten	33	35
Totaal niet gereguleerd	89	91
Overige netto-omzet		
Verhuuropbrengsten	34	32
Totaal	1.445	1.398

In de netto-omzet over 2018 bedroeg de geraamde netwerkvergoeding voor kleinverbruik € 80 miljoen (2017: € 77 miljoen) en voor grootverbruikers € 30 miljoen (2017: € 29 miljoen), tezamen 7,6% (2017: 7,7%) van de totale omzet). De afloopverschillen op deze nog te factureren opbrengsten zijn over het algemeen gering. De geraamde omzet heeft betrekking op de maand december en is grotendeels gebaseerd op de in november gerealiseerde omzetten.

2. KOSTEN VAN TRANSPORTDIENSTEN EN VAN DISTRIBUTIEVERLIEZEN

Hieronder worden gerekend de door TenneT in rekening gebrachte kosten van transportdiensten alsmede de distributieverliezen die gerelateerd zijn aan de netto-omzet.

€ miljoen	2018	2017
Transportdiensten	186	185
Distributieverliezen	42	45
Totaal	228	231

Enexis verdeelt de getransporteerde energie onder haar klanten middels haar allocatie- en reconciliatieproces. Hierbij is de allocatie het voorschot en de reconciliatie de eindafrekening. Het verschil tussen de in het distributienet ingenomen energie en de energie toegekend aan eindgebruikers na allocatie en reconciliatie vormt het distributieverlies. Pas na een proces van 20 maanden is de reconciliatie van het betreffende kalenderjaar definitief. Op basis van prognoses probeert Enexis het eindresultaat van de definitieve reconciliatie zo nauwkeurig mogelijk in te schatten, waarbij het jaarlijkse distributieverlies wordt ingeschat tussen de € 5 en € 10 miljoen op basis van ervaringscijfers over de afgelopen 5 jaar.

De kosten van transportdiensten en van distributieverliezen zijn in 2018 met € 3 miljoen afgenomen tot € 228 miljoen. Deze afname wordt voornamelijk verklaard door lagere kosten voor netverlies uit allocatie van € 5 miljoen. Daar staan hogere kosten voor groencertificaten (GVO's) en hogere TenneT transportkosten vanwege een hogere piekbelasting van tezamen € 2 miljoen tegenover.

3. OVERIGE BEDRIJFSOPBRENGSTEN

Onder de overige bedrijfsopbrengsten worden opbrengsten verantwoord die niet direct gerelateerd zijn aan de kernactiviteiten.

Exploitatiesubsidies worden in het resultaat verantwoord in de periode waarop de subsidie betrekking heeft. Subsidies worden slechts opgenomen zodra de ontvangst hiervan met redelijke zekerheid kan worden vastgesteld.

€ miljoen	2018	2017
Ontvangen subsidies en restituties	3	2
Opbrengsten verhuur gebouwen	0	1
Overige opbrengsten	1	1
Totaal	4	4

4. PERSONEELSKOSTEN

Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben. Voor geactiveerde productie voor eigen bedrijf zie noot 8. Geactiveerde kosten eigen productie.

€ miljoen	2018	2017
Salarissen	254	255
Sociale lasten	35	34
Pensioenlasten	33	32
Inhuur van derden	83	63
Dotatie/vrijval personeelsgerelateerde voorzieningen	-57	3
Overige personeelskosten	43	30
Totaal	391	416

De ontwikkeling van het personeelsbestand in 2018 is als volgt:

	2018	2017	
Eigen personeel	4.167	4.175	-8
Ingehuurd personeel met een tijdelijk dienstverband	920	651	269
Totaal FTE's per jaareinde	5.087	4.826	261

De hoge vrijval van de personeelsgerelateerde voorzieningen worden, buiten de reguliere wijzigingen van € 6 miljoen als gevolg van gewijzigde rentedisconteringspercentage en parameters (verhoging uitstroompercentage van 1,8% naar 2,5%), voor € 11 miljoen veroorzaakt door de gedeeltelijke vrijval van de voorziening voor Diensttijdgebonden uitkeringen voortvloeiende uit het op 13 december 2018 getekende CAO-akkoord (zie tevens de hieronder genoemde stijging van de overige personeelskosten) en voor € 40 miljoen door het opheffen van de voorziening Doelgebonden verlof. Zie verder noot 11. Incidentele posten en noot 24. Voorzieningen.

De stijging van overige personeelskosten ten opzichte van vorig jaar wordt nagenoeg geheel veroorzaakt door in het getekende CAO-akkoord overeengekomen afkoopsommen van vervallen regelingen voor jubileumuitkeringen en overwerkverlof van tezamen € 10 miljoen.

Pensioenverplichtingen

De medewerkers van Enexis zijn voor de pensioenvoorziening aangesloten bij Stichting Pensioenfonds ABP. Eind 2018 was bij pensioenfonds ABP de dekkingsgraad 97% (2017: 104,4%). De dekkingsgraad is eind 2018 met 4,8 procentpunt gedaald. Het bereikte niveau van de dekkingsgraad is niet voldoende om de pensioenen van deelnemers te verhogen; de kans op een verlaging van de pensioenen in 2019 is gering. Voor de daaropvolgende jaren blijft de kans op verlaging aanwezig; verhoging zit er de komende jaren niet in.

Voor 2018 bedraagt de premie voor ouderdoms- en nabestaandenpensioen 22,9% (21,1% in 2017). De verhoging van de premie houdt verband met de nog steeds te lage dekkingsgraad van het fonds eind 2018.

Per 1 januari 2019 is de premie ouderdoms- en nabestaandenpensioen vastgesteld op 24,9%. Het fonds heeft een structureel hoger premieniveau nodig om de pensioenregeling betaalbaar te houden. In 2020 wordt naar verwachting een verdere stap gezet.

In 2018 is de premieverdeling tussen werkgever en werknemer 70 respectievelijk 30 procent (2017: idem).

5. AFSCHRIJVINGEN EN BUITENGEBRUIKSTELLINGEN

De specificatie van de afschrijvingskosten is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Afschrijving materiële vaste activa	308	293
Afschrijving immateriële vaste activa	24	29
Buitengebruikstellingen	17	23
Totaal	349	345

Materiële vaste activa

De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. Bij de bepaling van de afschrijving wordt rekening gehouden met de verwachte gebruiksduur van het actief. Beoordeling van de gebruiksduur en restwaarde vindt jaarlijks plaats. Eventuele aanpassingen worden prospectief verwerkt. Op bedrijfsterreinen wordt niet afgeschreven. Een materieel vast actief wordt niet langer in de balans opgenomen wanneer het wordt afgestoten of wanneer er geen economische voordelen meer worden verwacht uit de verdere aanwending of verkoop van het actief. Een eventuele bate dan wel eventueel verlies voortvloeiende uit het niet langer in de balans opnemen van het actief wordt in het resultaat verwerkt.

De verwachte gebruiksduren van de belangrijkste materiële vaste activa categorieën zijn als volgt:

	Termijnen
Bedrijfsgebouwen	25-50 jaar
Leidingen en installaties	25-55 jaar
Andere vaste bedrijfsmiddelen	5 - 15 jaar

Immateriële vaste activa

De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. Bij de bepaling van de afschrijving wordt rekening gehouden met de verwachte gebruiksduur. Beoordeling van de gebruiksduur vindt jaarlijks plaats. Eventuele aanpassingen worden prospectief verwerkt.

De verwachte gebruiksduren van de belangrijkste immateriële vaste activa categorieën zijn als volgt:

	Termijnen
Software	5 jaar
Goodwill	n.v.t.

Bijzondere waardeverminderingen

Voor toelichting op de bijzondere waardeverminderingen wordt verwezen naar noot 14: Immateriële vaste activa.

6. KOSTEN UITBESTEED WERK, MATERIALEN EN ANDERE EXTERNE KOSTEN

Kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben. Voor geactiveerde productie voor eigen bedrijf zie noot 8. Geactiveerde kosten eigen productie.

De kosten uitbesteed werk, materialen en andere externe kosten zijn € 16 miljoen toegenomen ten opzichte van 2017. Deze toename wordt voornamelijk verklaard door een stijging van de ICT-kosten met € 13 miljoen, die grotendeels te relateren is aan lopende projecten om de transformatie van applicaties van KPN naar de 'cloud' en om een nieuw werkmanagement- en SAP-systeem te realiseren.

€ miljoen	2018	2017
Uitbesteed werk	65	70
Kosten materialen	23	27
ICT kosten	61	51
Overige externe kosten	68	54
Totaal	217	202

Accountantskosten

De in het boekjaar door PricewaterhouseCoopers accountants N.V. in rekening gebrachte honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening bedroegen in 2018 € 0,6 miljoen (2017: € 0,6 miljoen) en voor andere controleopdrachten € 0,0 miljoen (2017: € 0,1 miljoen). Er heeft geen andersoortige dienstverlening plaatsgevonden.

7. OVERIGE BEDRIJFSKOSTEN

€ miljoen	2018	2017
Dotatie (vrijval) van voorzieningen	12	6
Overige bedrijfskosten	17	15
Totaal	29	21

De overige bedrijfskosten betreffen voornamelijk dotaties en/of vrijval van niet-personeelgerelateerde voorzieningen, zakelijke belastingen en kosten voor compensatie en servicegaranties.

8. GEACTIVEERDE KOSTEN EIGEN PRODUCTIE

€ miljoen	2018	2017
Geactiveerde kosten personeel	-133	-117
Geactiveerde toeslagen en logistieke opslag	-36	-35
Totaal	-169	-152

Om het inzicht in de kosten gepresenteerd in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening te vergroten worden de direct aan eigen investeringsprojecten toegerekende uren van eigen en van ingehuurd personeel, op investeringsprojecten verantwoorde toeslagen en logistieke opslag met ingang van 2018 niet meer als geactiveerde productie in mindering gebracht op de betreffende kostenpost, maar apart in de winst-en-verliesrekening als "Geactiveerde kosten eigen productie" gepresenteerd.

De kosten van de voor investeringsprojecten aangewende materialen, uitbestede werk, andere externe kosten en overige bedrijfskosten worden niet via de resultatenrekening maar direct als investeringsuitgaven verantwoord

De presentatie in voorgaand jaar was als volgt:

€ miljoen	2018 - vóór presentatiewijziging	2017 - vóór presentatiewijziging
Personeelskosten	258	298
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	348	345
Kosten uitbestede werk, materialen en andere externe kosten	182	168
Overige bedrijfskosten	29	21
Totaal	817	832

De presentatie is per ultimo 2018 gewijzigd naar:

€ miljoen	2018 - na presentatiewijziging	2017 - na presentatiewijziging
Personeelskosten	391	416
Afschrijvingen en buitengebruikstellingen	348	345
Kosten uitbestede werk, materialen en andere externe kosten	218	202
Overige bedrijfskosten	29	21
Geactiveerde kosten eigen productie	-169	-152
Totaal	817	832

9. RESULTAAT DEELNEMINGEN EN JOINT ARRANGEMENTS

€ miljoen	2018	2017
ZEBRA Gasnetwerk B.V.	0	-3
Totaal	0	-3

Voor een verdere toelichting op de resultaten en boekwaarden van de deelnemingen en joint arrangements en de ontvangen dividenden wordt verwezen naar noot 15. Deelnemingen en joint arrangements.

10. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

De rentebaten en -lasten worden op basis van tijdsevenredigheid toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben, onder toepassing van de effectieve rentemethode. Aan investeringsprojecten waarvan de geschatte looptijd langer dan 12 maanden is, wordt bouwrente toegerekend. Indien hedge accounting wordt toegepast, wordt het ineffectieve gedeelte van derivaten direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

€ miljoen	2018	2017
Rentebaten	3	2
Totaal financiële baten	3	2
Rentetoevoegingen voorzieningen	-2	1
Overige rentelasten	63	60
Totaal financiële lasten	61	61
Totaal, per saldo lasten	-58	-59

De financiële lasten bestaan met name uit de rentevergoedingen in verband met de opgenomen leningen. Voor een nadere toelichting van deze leningen wordt verwezen naar noot 23. Rentedragende verplichtingen (langlopend) en noot 29. Rentedragende verplichtingen (kortlopend).

11. INCIDENTELE POSTEN

Onder de incidentele posten worden baten en lasten opgenomen die naar de mening van het management niet direct voortvloeien uit de reguliere bedrijfsuitoefening en/of die qua aard en omvang, omwille van een betere analyse van de resultaten apart dienen te worden beschouwd. Als ondergrens wordt hierbij een bedrag van € 5 miljoen gehanteerd waarbij vergelijkende cijfers bij incidenten, voor zover deze zich voordoen, ongelimiteerd worden weergegeven.

Onder het resultaat zijn de volgende incidentele posten opgenomen:

2018

Vrijval voorziening Doelgebonden verlof

In 2018 heeft een heroverweging plaatsgevonden van de voorzieningen waarbij op grond van de aangescherpte interpretatie van de geldende richtlijnen de voorziening voor Doelgebonden verlof is komen te vervallen hetgeen heeft geresulteerd in een vrijval van € 40 miljoen.

Incidentele baten VpB

Als gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019, waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen, is de per saldo passieve belastinglatentie in 2018 gedeeltelijk vrijgevallen, voor een bedrag van € 56 miljoen.

Als gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019 waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen, ontstaat een gedeeltelijke vrijval van de per saldo passieve belastinglatentie, die voor € 56 miljoen ten gunste van het resultaat van 2018 is gekomen. Voorts heeft de in 2018 opgestelde aangifte vennootschapsbelasting 2017 geresulteerd in een bate van € 4 miljoen. Beide posten zijn tezamen voor € 60 miljoen als incidentele baten VpB gekwalificeerd.

Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters

Besloten is om vóór 1 maart 2019 meters van een specifieke type te gaan vervangen of niet meer te plaatsen. Dit betreft meters die mogelijk een relatief kleine hoeveelheid gas lekten, waardoor ze niet aan de geldende kwaliteitseisen voldoen. In verband met het preventief vervangen van deze meters is de verwachte gebruiksduur aangepast, hetgeen in 2018 heeft geleid tot een additionele afschrijvingslast van € 4 miljoen voor meters in gebruik en een bijzondere waardevermindering van nog niet geplaatste meters van € 5 miljoen (totaal: € 9 miljoen). Daarnaast heeft € 1 miljoen betrekking op het restant van de versnelde afschrijving van de in 2017 besloten vervanging van slimme meters.

Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims

Enxsis heeft een voorziening gevormd voor geschillen. In 2018 bedraagt de dotatie aan deze voorziening verminderd met de vrijval per saldo € 9 miljoen en in 2017 € 4 miljoen.

2017

Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters

In 2017 is besloten dat meters die niet voldeden aan de geldende kwaliteitseisen te vervangen of niet te plaatsen. De hieruit voortvloeiende versnelde afschrijving bedraagt voor 2017 € 9 miljoen en € 1 miljoen in 2018.

Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.

In verband met de verwachte daling van de verdien capaciteit van ZEBRA Gasnetwerk B.V. waardoor de potentie van de voor de bedrijfsactiviteiten beschikbare activa van ZEBRA Gasnetwerk B.V. om toekomstige economische voordelen te genereren zal afnemen, is de deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V. met € 6 miljoen afgewaardeerd.

Het effect van bovenstaande posten op het resultaat vóór en na belastingen is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Resultaat vóór belastingen (inclusief incidentele posten)	346	277
Vrijval voorziening Doelgebonden verlof	-40	0
Resultaateffecten als gevolg van ingediende claims	9	4
Afboeking en/of versnelde afschrijving van slimme meters met bijzondere oorzaak	10	9
Afwaardering van deelneming ZEBRA Gasnetwerk B.V.	0	6
Saldo incidentele posten	-21	19
Genormaliseerd resultaat vóór belastingen	325	296

€ miljoen	2018	2017
Resultaat na belastingen (inclusief incidentele posten)	319	207
Saldo incidentele posten	-21	19
Belastingdruk over incidentele posten	5	-3
Resultaat na belastingen (exclusief incidentele posten)	303	222
Incidentele baten VpB	60	0
Genormaliseerd resultaat ná belastingen	243	222

12. BELASTINGEN

De bedrijfsactiviteiten van Enexis Groep zijn onderworpen aan winstbelasting. Enexis Holding N.V. is voor de winstbelasting (vennootschapsbelasting) hoofd van de fiscale eenheid en in die hoedanigheid hoofdelijk aansprakelijk voor de verplichtingen van de in de fiscale eenheid opgenomen vennootschappen. De gevoegde vennootschappen zijn Enexis Netbeheer B.V., Enexis Personeel B.V., Enexis Vastgoed B.V., Endinet Groep B.V., Fudura B.V., Enpuls B.V. en Enpuls Projecten B.V. Voor alle afzonderlijke vennootschappen worden, op basis van de gerealiseerde commerciële resultaten, de te betalen bedragen aan vennootschapsbelasting vastgesteld en vereffend met Enexis Holding N.V.

De belasting over het resultaat van de verslagperiode omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen en uitgestelde winstbelastingen. De winstbelasting wordt opgenomen in de winst-en-verliesrekening behalve voor zover zij betrekking heeft op posten die rechtstreeks zijn opgenomen in het eigen vermogen.

De winstbelasting bedraagt in 2018 € 27 miljoen. Dit is met inachtneming van de gedeeltelijke vrijval van de per saldo passieve belastinglatentie als gevolg van de stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting vanaf 2020, ter hoogte van € 56 miljoen.

	2018	2017
Acuut gedeelte winstbelasting	65	61
Latent gedeelte winstbelasting boekjaar	22	9
	87	70
Vrijval latente belastingverplichting naar aanleiding van tariefsverlaging	-56	
	31	70
Acuut gedeelte winstbelasting voorgaande jaren	-7	0
Latent gedeelte winstbelasting voorgaande jaren	3	0
Totaal winstbelasting	27	70

De winstbelasting voorgaande jaren ten bedrage van per saldo € 4 miljoen, waarvan acute winstbelasting € 7 miljoen (bate) en latente belasting € 3 miljoen (last), is het gevolg van de in het boekjaar opgestelde aangifte vennootschapsbelasting 2017. Definitieve aanslagen vennootschapsbelasting zijn opgelegd over de jaren tot en met 2016. De aangifte vennootschapsbelasting 2017 is eind 2018 besproken met de Belastingdienst en zal begin 2019 worden ingediend. In de jaarrekening is de belasting verantwoord op basis van de ingediende aangifte(n) en de daarin gehanteerde uitgangspunten.

De winstbelasting kan als volgt worden gespecificeerd:

€ miljoen	2018	2017
Resultaat vóór belastingen	346	277
Niet-belastbare resultaten en niet-afrekbare kosten	1	4
Resultaat voor berekening winstbelasting	347	281
Belasting over lopend boekjaar	87	70
Correctie toekomstige jaren door verlaging winstbelasting vanaf 2020	-56	0
Correctie(s) voorgaande jaren	-4	0
Totaal winstbelasting	27	70

De niet-belastbare resultaten en niet-aftrekbare kosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

€ miljoen	2018	2017
Resultaat deelnemingen (ZEBRA)	0	3
Niet aftrekbaar deel belastbaar loon	1	1
Totaal niet-belastbare resultaten en niet-aftrekbare kosten	1	4

De aansluiting tussen het wettelijke winstbelastingtarief en de gerapporteerde winstbelasting, uitgedrukt in een percentage van het resultaat voor belasting, is als volgt:

	2018	2017
Nominaal wettelijk winstbelastingtarief in Nederland	25,00%	25,00%
Effect van de fiscale jaarwinstbepaling op de effectieve belastingdruk	0,08%	0,40%
Effect van correcties voorgaande jaren	-1,11%	-0,07%
Effect van correctie toekomstige jaren door verlaging winstbelasting vanaf 2020	-16,14%	0,00%
Effectieve belastingdruk ¹⁾	7,83%	25,33%

¹ Totaal winstbelasting in procenten van resultaat vóór belastingen

De effectieve belastingdruk 2018 is lager dan het nominale belastingtarief. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vrijval van de latente belastingpositie als gevolg van de stapsgewijze daling van het vennootschapstarief vanaf 2020.

13. MATERIËLE VASTE ACTIVA

De waardering van materiële vaste activa vindt plaats tegen verkrijgings- of (interne) vervaardigingsprijs, verminderd met de over deze waarde berekende afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Investeringsubsidies worden in mindering gebracht op de aanschafwaarde van het betreffende actief en op basis van de gebruiksduur ten gunste van het resultaat gebracht.

Het verloop van de materiële vaste activa over 2018 is als volgt:

€ miljoen	Bedrijfsgebouwen en -terreinen	Leidingen en installaties	Andere vaste bedrijfsmiddelen	Werken in uitvoering	Totaal 2018
Aanschafwaarde 1 januari 2018	709	11.896	239	209	13.053
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2018	330	5.590	177	0	6.097
Boekwaarde 1 januari 2018	379	6.306	62	209	6.956
Herrubricering	-1	2	-1	0	0
Herrubricering werken in uitvoering	5	129	2	-136	0
Investerings ¹⁾	7	392	10	185	594
Afschrijvingen	-13	-280	-15	0	-308
Buitengebruikstellingen	0	-16	0	0	-16
Boekwaarde 31 december 2018	377	6.533	58	258	7.226
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2018	343	5.794	181	0	6.318
Aanschafwaarde 31 december 2018	720	12.327	239	258	13.544

¹ In 2018 is € 2,6 miljoen (2017: € 1,4 miljoen) aan bouwrente geactiveerd en ten gunste van de financiële baten en lasten in de winst-en-verliesrekening gebracht. Hierbij is gerekend met een rentetarief van 2,62% (2017: 2,69%).

Het vergelijkende overzicht over 2017 is als volgt:

€ miljoen	Bedrijfsgebouwen en -terreinen	Leidingen en installaties	Andere vaste bedrijfsmiddelen	Werken in uitvoering	Totaal 2017
Aanschafwaarde 1 januari 2017	693	11.604	246	176	12.719
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2017	322	5.564	174	0	6.060
Boekwaarde 1 januari 2017	371	6.040	72	176	6.659
Herrubricering werken in uitvoering	6	121	2	-129	0
Door acquisitie verworven	6	52	0	0	58
Investerings	9	379	4	162	554
Afschrijvingen	-13	-265	-15	0	-293
Buitengebruikstellingen	0	-21	-1	0	-22
Boekwaarde 31 december 2017	379	6.306	62	209	6.956
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2017	330	5.590	177	0	6.097
Aanschafwaarde 31 december 2017	709	11.896	239	209	13.053

In verband met het preventief vervangen van gasmeters van een specifiek type is de verwachte gebruiksduur aangepast, hetgeen in 2018 heeft geleid tot een additionele afschrijvingslast van € 4 miljoen voor betreffende gasmeters in gebruik en een afboeking van nog niet geplaatste gasmeters van € 5 miljoen die zijn opgenomen in de regel afschrijvingen.

De buitengebruikstellingen hebben vooral betrekking op buiten bedrijf gestelde kabels, leidingen en elektriciteits- en gasmeters.

Bijzondere waardeverminderingen

Voor de toetsing op bijzondere waardeverminderingen en toekomstvisie van het gasnet wordt verwezen naar noot 14. Immateriële vaste activa.

14. IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

De immateriële vaste activa bestaan uit goodwill, verworven of zelf vervaardigde applicatiesoftware en geactiveerde verhuurcontracten. De immateriële vaste activa, voor zover niet betrekking hebbende op goodwill, worden gewaardeerd tegen kostprijs, verminderd met de over deze waarde berekende afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Kosten worden uitsluitend geactiveerd wanneer het waarschijnlijk is dat er toekomstige economische voordelen voortvloeien uit het gebruik van een specifiek actief.

Het verloop van de immateriële vaste activa over 2018 is als volgt:

€ miljoen	Goodwill	Software	Verhuur contracten	In uitvoering	Totaal 2018
Aanschafwaarde 1 januari 2018	115	362	7	19	503
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2018	0	298	0	0	298
Boekwaarde 1 januari 2018	115	64	7	19	205
Herrubricering	0	0	-1	1	0
Herrubricering werken in uitvoering	0	22	0	-22	0
Investerings	0	21	0	28	49
Afschrijvingen	0	-24	0	0	-24
Buitengebruikstellingen	0	0	-1	0	-1
Boekwaarde 31 december 2018	115	83	5	26	229
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2018	0	319	2	0	321
Aanschafwaarde 31 december 2018	115	402	7	26	550

Het vergelijkende overzicht over 2017 is als volgt:

€ miljoen	Goodwill	Software	Verhuur contracten	In uitvoering	Totaal 2017
Aanschafwaarde 1 januari 2017	112	353	7	17	489
Cumulatieve afschrijvingen 1 januari 2017	0	288	0	0	288
Boekwaarde 1 januari 2017	112	65	7	17	201
Herrubricering werken in uitvoering	0	17	0	-17	0
Investerings	0	12	0	19	31
Acquisitie	3	0	0	0	3
Afschrijvingen	0	-29	0	0	-29
Buitengebruikstellingen	0	-1	0	0	-1
Boekwaarde 31 december 2017	115	64	7	19	205
Cumulatieve afschrijvingen 31 december 2017	0	298	0	0	298
Aanschafwaarde 31 december 2017	115	362	7	19	503

De als software aangemerkte activa betreffen voornamelijk het netregistratiesysteem, diverse besturingssystemen, aansluitregisters, klanteninformatiesystemen, werkordermanagementsystemen en overige ondersteunende systemen.

De goodwill heeft betrekking op de acquisities van Intergas Energie B.V. in 2011, Endinet Groep B.V. in 2016 en N.V. Stedin Netten Weert in 2017 en betreft het verschil tussen de kostprijs van de overname en de reële waarde van de netto-activa op het moment van overname.

Gedurende het verslagjaar is beoordeeld of er aanwijzingen zijn voor een bijzondere waardevermindering van de door Enexis geïdentificeerde kasstroomgenererende eenheden Elektriciteit, Gas en Overige activa, waarbij de directe opbrengstwaarde als uitgangspunt is genomen. Los daarvan wordt jaarlijks in december de impairment test uitgevoerd bij de kasstroomgenererende eenheden waarin goodwill is opgenomen.

De goodwill die is voortgekomen uit acquisities is als volgt toegerekend aan de kasstroomgenererende eenheden:

€ miljoen	Elektriciteit	Gas	Overig	Totaal
Intergas Energie B.V.	0	15	0	15
Endinet Groep B.V.	19	59	19	97
N.V. Stedin Netten Weert	2	1	0	3
Totaal	21	75	19	115

Voor alle individuele activa vindt een dergelijke berekening alleen plaats indien gebeurtenissen of veranderingen in omstandigheden hiertoe aanleiding geven (triggering event analyse).

Op basis van de uitkomsten van deze berekening wordt vastgesteld of er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Jaarlijks en bij tussentijdse publicatie wordt geëvalueerd of dergelijke gebeurtenissen of veranderingen aan de orde zijn.

De directe opbrengstwaarden van de Elektriciteit, Gas en Overige activa worden bepaald op basis van de meest recente Lange Termijn Financiële Doorrekening. Deze doorrekening beslaat een periode van vijf jaar. De belangrijkste uitgangspunten die in deze doorrekening zijn opgenomen zijn een inschatting van onder meer de disconteringsvoet op basis van de door ACM gehanteerde WACC-percentages, de gereguleerde tarieven en de ontwikkeling van het aantal aansluitingen en diensten alsmede van de operationele en andere kosten (waaronder kosten in verband met verkoop). De gekozen uitgangspunten betreffen inschattingen en zijn in belangrijke mate gebaseerd op de meest actuele informatie met betrekking tot tariefregulering (methodebesluit 2017-2021), het investeringsprogramma (kwaliteits- en capaciteitsdocument en strategisch asset management plan), het uitrolprogramma slimme meters en de efficiencydoelstellingen van Enexis.

De omzet zal ingevolge het methodebesluit 2017-2021 afnemen als gevolg van de daarin vastgestelde x-factoren, hetgeen een korting is ter bevordering van een doelmatige bedrijfsvoering. Daar staat een toename van de omzet tegenover als gevolg van inflatiecorrectie en een combinatie van de groei van het aantal aansluitingen en de verwachte capaciteitsvraag van klanten. De omzetgroei als gevolg van deze effecten zal over het geheel van de periode 2017-2021 naar verwachting een lichte cumulatieve stijging vertonen tussen 0% en 0,5%. Nacalculatie van ACM maakt geen onderdeel uit van deze verwachting. Het operationele kostenniveau zal naar verwachting constant zijn, doordat Enexis veel aandacht heeft voor een efficiënte bedrijfsvoering, waarbij programma's worden geïnitieerd die gericht zijn op het voorkomen van een toename van de kosten als gevolg van inflatie.

In de regulering is verder bepaald dat de efficiënte (gemiddelde) kosten worden vergoed in de door ACM vast te stellen tarieven. Ingeschat wordt dat Enexis Netbeheer B.V. gemiddeld zal presteren ten opzichte van de andere netbeheerders op het gebied van investeringen, aangezien de netten van alle netbeheerders in de sector vergelijkbaar zijn.

Ter bepaling van de eindwaarde, wordt gerekend met een groeivoet voor gereguleerde activiteiten van 0% omdat wordt verondersteld dat de gehele sector op dat moment even efficiënt opereert. De eindwaarde wordt daarom gelijk verondersteld aan de efficiënte boekwaarde (Gereguleerde Activa Waarde) van dat moment. Voor niet-gereguleerde activiteiten geldt een groeivoet van 1,6% op basis van de vrije kasstromen.

De vastgestelde directe opbrengstwaarden van de Elektriciteit, Gas en Overige activa zijn ruim hoger dan de boekwaarden van de corresponderende activa, vermeerderd met de daaraan gealloceerde goodwill. Er is derhalve geen noodzaak tot bijzondere waardeverminderingen van goodwill.

Onderdeel van de Nationale Energieagenda van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is de visie dat de energievoorziening van Nederland in 2050 CO₂-arm moet zijn. Als tussendoel is gesteld dat de gehele Nederlandse uitstoot in 2030 ten minste 49% daalt ten opzichte van 1990. In 2018 zijn in de hoofdlijnen voor het klimaatakkoord diverse maatregelen voorgesteld om deze ambitie te verwezenlijken en de bijdrage van aardgas aan het geheel van de energievoorziening sterk te beperken en waar mogelijk geheel te beëindigen. In de gebouwde omgeving is het afschaffen van de aansluitplicht gas voor nieuwbouw één van de eerste concrete maatregelen, voor 2021 wordt middels de Regionale Energie Strategieën en Gemeentelijke Transitievisies Warmte ook voor de bestaande bouw de afhankelijkheid van aardgas afgebouwd. Een potentieel risico dat hiermee gepaard zou kunnen gaan, is dat de periode dat er nog behoefte is aan gasnetten die dit aardgas transporteren korter wordt dan de huidige vastgestelde afschrijvingstermijnen.

In de optiek van Enexis Netbeheer B.V. is het echter niet zo dat het gaandeweg uitfaseren van aardgas ook leidt tot het op grote schaal buiten gebruik stellen van gasnetten. Er is sprake van een steeds bredere consensus dat het vrijwel onmogelijk is om zonder gasvormige energiedrager in de warmtevraag te voorzien. Toepassing van uitsluitend elektriciteit is technisch en economisch niet altijd een reële optie. Een warmtenet kan lang niet overal toegepast worden. Toepassing van duurzame gasvormige energiedragers – zoals waterstof geproduceerd uit duurzame elektriciteit of groen gas – in combinatie met de inzet van hybride warmtepompen is in dergelijke situaties de meest begaanbare route naar verduurzaming. Een veilig en betrouwbaar gasnet blijft naar verwachting noodzakelijk – ook in een duurzame(re) energievoorziening.

Enexis ziet daarom op dit moment geen aanleiding om de afschrijvingstermijnen van de bestaande gasnetten in te korten of tot afwaardering van de bestaande gasnetten over te gaan. Om dit risico verder te beperken is Enexis Netbeheer B.V. wel uiterst terughoudend met het nieuw aanleggen en vervangen van gasnetten wanneer alternatieve warmtevoorzieningen zoals warmtenetten of all-electric oplossingen in beeld zijn. Hierover wordt in een voorkomend geval daarom intensief overlegd met andere betrokken partijen zoals gemeenten, projectontwikkelaars en woningcorporaties.

De toetsing op bijzondere waardeverminderingen is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

	Uitgangspunten gereguleerde activa	Uitgangspunten niet-gereguleerde activa
Variabelen		
Kasstroomgenererende eenheden	Elektriciteit en Gas	Overig
Bron: bedrijfsresultaten toekomstige jaren	Lange Termijn Financiële Doorrekening	Lange Termijn Financiële Doorrekening
Kosten vreemd vermogen	3,1%	5,9%
Kosten eigen vermogen	5,5%	15,7%
Disconteringsvoet na belastingen	3,9%	7,8%

15. DEELNEMINGEN EN JOINT ARRANGEMENTS

Deelnemingen

De waardering van economische belangen die niet in de consolidatie worden betrokken maar waarin Enexis wél invloed van betekenis heeft, vindt plaats op basis van de equity-methode gebaseerd op de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van Enexis Holding N.V. Volgens deze methode wordt het economisch belang aanvankelijk op kostprijs gewaardeerd, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel van Enexis Holding N.V. in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

Bij een negatieve vermogenswaarde worden verliezen op deelnemingen verwerkt tot het bedrag van de netto-investering in de deelneming. In deze netto-investering zijn ook leningen begrepen die aan deelnemingen zijn verstrekt, voor zover deze feitelijk deel uitmaken van de netto-investering. Voor het aandeel in verdere verliezen wordt uitsluitend een voorziening opgenomen indien en voor zover op grond van juridische verplichtingen wordt ingestaan voor de schulden van de deelneming of indien er een feitelijke verplichting is om de deelneming (voor het aandeel) tot betaling van de schulden in staat te stellen.

Bij mogelijke impairment van deelnemingen wordt verwezen naar de verwerkingswijze zoals opgenomen in de paragraaf 'Bijzondere waardeverminderingen' in de 'Grondslagen voor de financiële verslaglegging'.

Joint arrangements

De financiële gegevens van entiteiten die als joint arrangement kwalificeren worden onderscheiden in joint arrangements en joint operations, afhankelijk van de wettelijke en contractuele rechten en plichten die iedere investeerder heeft bedongen. De bestaande contractuele overeenkomsten kwalificeren alle als joint arrangements. Joint arrangements zijn entiteiten waarin Enexis, tezamen met één of meer andere investeerders, gezamenlijke zeggenschap heeft. Deze worden gewaardeerd op basis van de equity-methode.

De deelnemingen en joint arrangements zijn als volgt samengesteld:

€ miljoen	2018	2017
Deelnemingen:		
- Energie Data Services Nederland B.V.	0	0
- Overige deelnemingen en stichtingen	1	0
Joint arrangements:		
- Zebra Gasnetwerk B.V.	8	8
Saldo per 31 december	9	8

ZEBRA Gasnetwerk B.V., waarin Enexis voor 67% participeert, is niet in de consolidatie betrokken omdat voor de besluitvorming een meerderheid van 75% wordt vereist. De waarde van deze deelneming op basis van berekening van de bedrijfswaarde komt, rekening houdende met informatie uit de thans geldende en bekend zijnde reguleringsdata en de beste inschatting van het management van de verwachte toekomstige volumes, nagenoeg overeen met de boekwaarde van € 8 miljoen per jaareinde 2018.

Het verloop van de waarde van de deelnemingen en joint arrangements is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Stand per 1 januari	8	13
Door aankoop verkregen	1	0
Resultaten over het jaar	2	2
Bijzondere waardeverminderingen	-2	-6
Ontvangen dividenden	0	-1
Saldo per 31 december	9	8

Hierna is van het totaal van de deelnemingen en joint arrangements de relevante informatie betreffende het belang van Enexis Holding N.V. weergegeven.

€ miljoen	2018	2017
Vaste activa	19	16
Vlottende activa	9	13
Langlopende verplichtingen	-9	-15
Kortlopende verplichtingen	-10	-6
Boekwaarde 31 december	9	8
Netto-omzet	13	12
Kosten (inclusief financiële baten en lasten)	-10	-15
Resultaat vóór belastingen	3	-3
Belastingen	-1	0
Resultaat na belastingen	2	-3

Een overzicht van alle deelnemingen en joint arrangements (groepsmaatschappijen, joint arrangements en overige deelnemingen) is opgenomen in noot 53. 'Deelnemingen en joint arrangements'. Geen van de deelnemingen en joint arrangements is ter beurse genoteerd.

16. OVERIGE FINANCIËLE VASTE ACTIVA

De overige financiële vaste activa zijn als volgt samengesteld:

€ miljoen	2018	2017
Leningen en vorderingen	16	12
Totaal	16	12

Het verloop van de financiële vaste activa over 2018 is als volgt:

€ miljoen	Aan personeel verstrekte leningen	Overige leningen	Totaal 2018
Stand per 1 januari 2018	2	14	16
Nieuwe leningen	1	6	7
Aflossingen	1	3	4
Stand per 31 december 2018	2	17	19
Af: kortlopend deel	0	3	3
Totaal langlopend deel	2	14	16

De overige financiële vaste activa betreffen verstrekte leningen aan EDSN B.V. en de stichting Mijnaansluiting.nl, alsmede aan personeel verstrekte leningen in het kader van financieringsregelingen. De gemiddelde gewogen effectieve rentevoet bedraagt ca. 1,6% (2017: 1,5%).

De rentevoet die in rekening wordt gebracht voor de onder overige financiële vaste activa opgenomen leningen wijkt af van de marktrente ultimo 2018. Vanwege de beperkte omvang heeft de afwijking van de rente geen significant effect op de reële waarde. De overeengekomen rente op de vermelde leningen aan EDSN B.V. en Mijnaansluiting.nl is ten tijde van afsluiten volgens het arm's length-principe bepaald, hetgeen per deelneming resulteert in een marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere marktrente.

In 2018 zijn nieuwe leningen verstrekt aan EDSN voor een totaalbedrag van € 9 miljoen, waarvan per eind 2018 totaal € 6 miljoen is opgenomen.

17. VOORRADEN

De voorraden worden gewaardeerd tegen de kostprijs of lagere verwachte opbrengstwaarde (in het kader van de normale bedrijfsvoering de geschatte verkoopprijs minus verkoopkosten). De kostprijs is berekend op basis van het systeem van gewogen gemiddelde kostprijzen.

De kostprijs omvat de uitgaven en direct toerekenbare kosten bij verwerving van de voorraden en het naar de bestaande locatie en in bestaande toestand brengen daarvan.

€ miljoen	2018	2017
Materialen	22	24
Voorziening incurantheid	-3	-2
Totaal	19	22

De materialen hebben betrekking op artikelen die in voorraad worden aangehouden voor de investerings-, onderhouds-, storings- en werken voor derden activiteiten.

De bijzondere waardevermindering van de voorraden in 2018 is nihil (2017: idem).

18. VORDERINGEN

€ miljoen	2018	2017
Handelsdebiteuren	53	59
Nog te ontvangen bedragen	109	108
Overige vorderingen	11	8
Voorziening voor verwacht kredietverlies	-13	-14
Totaal	160	161

De nog te ontvangen bedragen betreffen met name de maandelijkse bijraming van transportvergoedingen aan grootverbruikers en kleinverbruikers.

€ miljoen	2018							
	Handelsdebiteuren			Nog te ontvangen bedragen			Overige vorderingen	Totaal
	Verwacht kredietverlies	Bruto	Voorziening	Verwacht kredietverlies	Bruto	Voorziening	Bruto	Netto
Nog niet vervallen	1%	19	0	0,5%	109	-1	11	138
0-30 dagen vervallen	3%	13	0	0%	0	0	0	13
31-60 dagen vervallen	32%	3	-1	0%	0	0	0	2
61-90 dagen vervallen	54%	2	-1	0%	0	0	0	1
91-365 dagen vervallen	50%	4	-2	0%	0	0	0	2
> 365 dagen vervallen	70%	12	-8	0%	0	0	0	4
Totaal		53	-12		109	-1	11	160

De ouderdom van de handelsdebiteuren zonder aftrek van de voorziening dubieuze debiteuren is per 31 december 2017 als volgt:

€ miljoen	2017							
	Handelsdebiteuren			Nog te ontvangen bedragen			Overige vorderingen	Totaal
	Verwacht kredietverlies	Bruto	Voorziening	Verwacht kredietverlies	Bruto	Voorziening	Bruto	Netto
Nog niet vervallen	0%	25	0	0%	107	-1	8	139
0-30 dagen vervallen	1%	11	0	0%	1	0	0	12
31-60 dagen vervallen	17%	1	0	0%	0	0	0	1
61-90 dagen vervallen	24%	1	0	0%	0	0	0	1
91-365 dagen vervallen	53%	4	-2	0%	0	0	0	2
> 365 dagen vervallen	65%	17	-11	0%	0	0	0	6
Totaal		59	-13		108	-1	8	161

19. WINSTBELASTING

De post winstbelasting bestaat uit de verschuldigde winstbelasting verminderd met de op voorlopige aanslagen betaalde bedragen.

€ miljoen	2018	2017
Vooruitbetaalde winstbelasting	22	14
Totaal	22	14

20. OVERIGE FINANCIËLE ACTIVA (KORTLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Verstrekte leningen met looptijd < 1 jaar	3	4
Saldo 31 december	3	4

Het deel van de aan EDSN B.V. verstrekte leningen dat in 2019 wordt afgelost van € 3 miljoen is verantwoord als kortlopend deel van de overige financiële activa.

21. LIQUIDE MIDDELEN

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Onder de liquide middelen worden louter de direct opeisbare liquide middelen opgenomen. Niet direct opeisbare liquide middelen worden, afhankelijk van de geldende looptijden en condities, opgenomen onder de overige financiële activa (kortlopend).

€ miljoen	2018	2017
Bank- en kassaldi	31	286
Totaal	31	286

Voor een uitsplitsing van de kasstromen wordt verwezen naar het kasstroomoverzicht en de toelichting hierop zoals opgenomen in noot 30. Toelichting op kasstroomoverzicht.

Het saldo van de liquide middelen bestaat uit de saldi van de bij de Rabobank ondergebrachte cashpool. Hierbij zijn de tegoeden van Enexis Holding N.V., Fudura B.V., Enexis Vastgoed B.V., Enexis Personeel B.V., Enpuls B.V. en Endinet Groep B.V. in de cashpool bij de Rabobank verpand ten behoeve van het krediet van Enexis Netbeheer B.V. en ten behoeve van schulden jegens elkaar.

De liquide middelen binnen de groep worden met ingang van 2018 netto gerapporteerd omdat aan het einde van 2018 voor het eerst zero balancing is toepast. Hierbij worden automatisch de saldi van de vennootschappen op de hoofdrekening geconcentreerd of worden negatieve saldi vanaf deze hoofdrekening aangezuiverd. De netto liquide middelen bedragen ultimo 2018 € 31 miljoen.

Vorig jaar werd zero balancing nog niet toegepast en werden de saldi op de bankrekeningen van de verschillende vennootschappen als gevolg daarvan niet gesaldeerd. Na saldering van de bank- en kassaldi met de schulden aan kredietinstellingen van € 230 miljoen bedroegen de netto liquide middelen ultimo 2017 € 56 miljoen.

22. EIGEN VERMOGEN

Het maatschappelijk kapitaal van de vennootschap bedraagt driehonderd miljoen euro (€ 300.000.000) en is verdeeld in driehonderd miljoen (300.000.000) gewone aandelen van een euro (€ 1,00). Hiervan zijn 149.682.196 aandelen met een totale nominale waarde van € 149.682.196 geplaatst en volgestort.

De agioreserve betreft fiscaal erkend agio.

De kasstroomhedgereserve betreft de tegenwaarde van de in 2012 afgewikkelde renteswaps die Enexis in de fase voorafgaand aan de uitgifte van de notes (€ 300 miljoen in januari 2012) had afgesloten met als doel de risico's uit hoofde van de verwachte toekomstige interestbetalingen af te dekken. Bij de uitgifte van de obligatielening van € 300 miljoen onder het EMTN-programma in 2012 zijn de renteswaps afgerekend en wordt het tot dat moment in de kasstroomhedgereserve opgenomen verlies over de resterende duur van de leningen ten laste van het resultaat gebracht. De mutatie van de hedgereserve bedraagt € 1 miljoen positief (2017: € 1 miljoen positief).

De voorgestelde dividend uitkering is voor 2018 gebaseerd op 50% van het genormaliseerde resultaat na belastingen (zijnde een bedrag van € 243 miljoen, zie noot 11 Incidentele posten) en wordt als exact bedrag naar rato van het aantal aandelen uitgekeerd aan de aandeelhouders. De in bovenstaand overzicht opgenomen bedragen zijn afgerond in miljoenen euro's. De voor 2018 voorgestelde dividenduitkering bedraagt € 0,82 per aandeel (2017: € 0,69 per aandeel). Het voorstel voor winstbestemming is niet in de balans per 31 december 2018 verwerkt.

Het via de winst-en-verliesrekening gevormde resultaat van het boekjaar 2018 vóór belastingen betreft louter gerealiseerde resultaten. De voorgestelde dividend uitkering is voor 2018 gebaseerd op 50% van het genormaliseerde resultaat na belastingen (zijnde een bedrag van € 243 miljoen, zie noot 11. Incidentele posten). De voorgestelde dividenduitkering bedraagt € 122 miljoen; diensengevolge bedraagt de reservering ten gunste van de algemene reserve € 197 miljoen. Met dit voorstel voor winstbestemming is bij het vaststellen van de hoogte van het eigen vermogen geen rekening gehouden. Einde 2018 bedroeg het eigen vermogen € 4.024 miljoen (2017: € 3.808 miljoen). Ultimo 2018 bedroeg het totaal eigen vermogen per aandeel € 26,88 (2017: € 25,44).

Voor verdere toelichting wordt verwezen naar het geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen.

23. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (LANGLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Beursgenoteerde obligatieleningen	1.788	1.786
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	0	350
Onderhandse lening	2	3
Totaal	1.790	2.139

Onder de langlopende rentedragende verplichtingen worden leningen opgenomen die nog langer dan een jaar aan Enexis ter beschikking staan. De bedragen voor aflossing die binnen een jaar vervallen, worden opgenomen onder de rentedragende verplichtingen (kortlopend). De aandeelhouderslening (Tranche D) is als zodanig als kortlopende schuld gekwalificeerd.

Voor een nadere toelichting omtrent de rentedragende verplichtingen (langlopend) wordt verwezen naar noot 31. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten.

De beursgenoteerde obligatieleningen bedragen tezamen € 1.800 miljoen nominaal; onder aftrek van de aan deze leningen te amortiseren kosten, resteert een waarde van € 1.788 miljoen.

24. VOORZIENINGEN

Voorzieningen worden opgenomen voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen van een onzekere omvang of met een onzeker tijdstip als gevolg van gebeurtenissen in het verleden. Indien het effect daarvan materieel is, worden de voorzieningen bepaald door de verwachte toekomstige kasstromen contant te maken met behulp van een actuele disconteringsvoet, waarbij rekening is gehouden met de specifieke risico's die inherent zijn aan de verplichting. De berekening van de contante waarde vindt voor de personeelsgerelateerde voorzieningen plaats volgens de 'project unit credit'-methode. Actuariële resultaten worden hierbij direct in het resultaat verwerkt.

Een verhoging van de gehanteerde disconteringsvoet en aanpassingen van de gehanteerde parameters waarbij met name de uitstroomkans is verhoogd van 1,8% naar 2,5% hebben geresulteerd in een "reguliere" vrijval van de personeelsgerelateerde voorzieningen van € 6 miljoen.

De verwachte uitgaven binnen een jaar na balansdatum worden als afzonderlijke post opgenomen onder de kortlopende verplichtingen.

De voorzieningen zijn ultimo 2018 als volgt te specificeren:

€ miljoen	Diensttijdgebonden uitkeringen	Werktijdverkorting en doelgebonden verlof	Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten	Overige voorzieningen	Totaal 2018
Aanspraken begin boekjaar	36	45	4	8	93
Rente	0	1	0	0	1
Toegekende aanspraken boekjaar	3	0	1	9	13
Vrijval	-15	-46	0	0	-61
Uitkeringen	-3	0	-1	-2	-6
Totaal	21	0	4	15	40
Af: kortlopend deel	2	0	1	0	3
Totaal langlopend deel	19	0	3	15	37

Het kortlopend deel van de voorzieningen van € 3 miljoen (2017: € 7 miljoen) is afzonderlijk opgenomen onder de kortlopende verplichtingen.

Het vergelijkend overzicht voor 2017:

€ miljoen	Diensttijdgebonden uitkeringen	Werktijdverkorting en doelgebonden verlof	Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten	Overige voorzieningen	Totaal 2017
Aanspraken begin boekjaar	36	44	5	7	92
Door acquisitie verworven	0	0	0	0	0
Rente	1	1	0	0	2
Toegekende aanspraken boekjaar	3	2	1	7	13
Vrijval	-1	-2	0	-3	-6
Uitkeringen	-3	0	-2	-3	-8
Totaal	36	45	4	8	93
Af: kortlopend deel	2	3	2	0	7
Totaal langlopend deel	34	42	2	8	86

Schattingen personeelsgerelateerde voorzieningen

De belangrijkste veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de berekeningen van de personeelsgerelateerde voorzieningen zijn als volgt:

	2018	2017
Disconteringspercentages	-0,18%-2,05%	-0,29%-1,81%
Geschatte toekomstige jaarlijkse salarisstijgingen cao	1,2%	1,2%
Bedrijfsspecifieke jaarlijkse periodieke indexering	1,0%	1,0%
Inschatting toekomstige jaarlijkse vertrekkans	2,5%	1,8%
Vakantietoeslag en opslag sociale lasten	15,6%	15,4%

Diensttijdgebonden uitkeringen

Enexis kent als gevolg van cao-bepalingen diensttijdgebonden uitkeringen toe aan personeelsleden. Vanaf het moment van indiensttreding wordt voor deze diensttijdgebonden uitkeringen een voorziening gevormd op basis van het aantal verstreken dienstjaren, verwachte prijs- en salarisstijgingen, de kans op sterfte, invaliditeit en ontslag. Door het op 13 december 2018 getekende CAO-akkoord is € 11 miljoen van de voorziening komen te vervallen.

Werktijdverkorting en doelgebonden verlof

De voorziening heeft betrekking op verplichtingen inzake de overgangsregeling werktijdverkorting voor oudere werknemers en verplichtingen voortvloeiende uit de doelgebonden verlofregeling. Per jaareinde heeft een heroverweging van deze voorziening plaatsgevonden waarbij op grond van een verscherpte interpretatie van de geldende richtlijnen de voorziening is komen te vervallen. Na de reguliere verwerking van aanspraken en gewijzigde disconteringsvoet en parameters (tezamen € 6 miljoen), is het restant van de voorziening vrijgevallen en voor € 40 miljoen ten gunste van het resultaat gebracht.

Voorziening overige personeelsgerelateerde kosten

De voorziening heeft betrekking op verschillende personeelsgerelateerde kosten, waaronder kosten voor uitkeringen na uitdiensttreding en ontslag, ziektekosten voor oud-medewerkers, retentie en reorganisatie.

De reorganisatievoorzieningen zijn op individueel niveau berekend op basis van het brutosalaris, de duur van het dienstverband, de verwachting van de duur van het boventallig zijn en een opslag voor werkgeverslasten van 35%. Voor een deel van de voorzieningen is een inschatting gemaakt van het toekomstige verloop van de boventallige medewerkers.

Overige voorzieningen

De post overige voorzieningen bestaat ultimo 2018 uit een voorziening inzake geschillen (2017: idem) waaraan in 2018 € 9 miljoen (2017: per saldo € 4 miljoen) is gedoteerd.

25. VOORUITONTVANGEN BIJDAGEN IN AANLEG VAN NETTEN EN AANSLUITINGEN

Vooruitontvangen bijdragen ontvangen van klanten voor het maken van een aansluiting en de aanleg van het net ziet Enexis niet als separate prestatieverplichting. Dit betekent dat een voor de aansluiting ontvangen aansluitbijdrage als prestatieverplichting (contract liability) is te beschouwen en als zodanig deel zal uitmaken van de omzet. Vanwege het causale verband van de ontvangen aansluitbijdragen met de voor de realisatie van de aansluiting gemaakte investeringsuitgaven kiest Enexis voor een timing van de omzetverantwoording van de ontvangen bijdragen op basis van de levensduur van de aansluiting.

De vooruitontvangen bijdragen bij investeringen in aanleg van netten en aansluitingen zijn als volgt te specificeren:

€ miljoen	2018	2017
Stand per 1 januari	734	681
Ontvangen in het jaar	84	71
Geamortiseerd	-21	-18
Totaal	797	734
Af: kortlopend deel in volgend boekjaar te amortiseren	20	18
Totaal langlopend deel	777	716

26. LATENTE BELASTINGEN

Latente belastingvorderingen en -verplichtingen worden gevormd voor tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde van activa en verplichtingen in de financiële verslaggeving en de fiscale boekwaarde van die posten.

De latente belastingvorderingen, vanwege fiscaal niet gevormde of anders gewaardeerde voorzieningen, is in 2018 nagenoeg geheel gerealiseerd. Ook de latente belastingvordering vanwege de perpetuele lening is, door de volledige aflossing in het boekjaar, gerealiseerd. Ultimo 2018 resteert nog een latente belastingvordering voor niet-gerealiseerde resultaten van derivatentransacties die via het overige totaalresultaat als hedgereserve zijn gevormd. De latente belastingvorderingen worden in de balans opgenomen indien en voorzover het waarschijnlijk is dat voldoende fiscale winst beschikbaar zal zijn.

De latente belastingverplichting is gevormd vanwege de fiscaal lagere waardering van (im) materiële vaste activa. Waarderingsverschillen zijn hoofdzakelijk ontstaan bij de aanvang van de fiscale belastingplicht (1998), de eigendomssplitsing met Essent (2009) en de fiscale stimuleringsregeling willekeurige afschrijvingen 2009, 2010, 2011 en in de tweede helft van 2013.

Saldering van latente belastingvorderingen en latente belastingverplichtingen vindt uitsluitend plaats indien sprake is van een formeel recht tot saldering en het voornemen bestaat tot gelijktijdige verrekening van latente belastingposities.

Latente belastingposities worden opgenomen tegen de nominale waarde. De berekening hiervan is gebaseerd op de belastingtarieven die naar verwachting van toepassing zullen zijn bij terugname van de tijdelijke verschillen, op basis van de belastingtarieven die per verslagdatum zijn vastgesteld dan wel waartoe materieel al op balansdatum is besloten. Als gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019, waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen, is in 2018 de latente belastingpositie voor € 56 miljoen vrijgevallen ten gunste van het resultaat.

De latente belastingpositie is als volgt opgebouwd:

€ miljoen	2018	2017
Latente belastingvordering inzake voorzieningen	0	-10
Latente belastingvordering derivaten	-1	-1
Latente belastingvordering vaststellingsovereenkomsten aflossing perpetuele lening	0	-2
Latente belastingverplichting materiële vaste activa	263	306
Totaal	262	293

27. OVERIGE LANGLOPENDE VERPLICHTINGEN

€ miljoen	2018	2017
Vergoedingen aan personeel	2	2
Totaal	2	2

Deze verplichtingen hebben betrekking op verlofrechten van personeel.

28. HANDELSSCHULDEN EN OVERIGE TE BETALEN POSTEN

€ miljoen	2018	2017
Leveranciers	90	78
Belastingen en premies sociale verzekeringen	67	62
Vergoedingen aan personeel	45	36
Overig	85	75
Totaal	287	251

De uit het op 13 december 2018 getekende CAO-akkoord voortvloeiende verplichtingen voor de afkoop van de reeds opgebouwde rechten ten aanzien van de vervallen jubileum- en overwerkverlofregelingen zijn voor € 10 miljoen in de post "Vergoedingen aan personeel" als kortlopende schuld opgenomen.

29. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (KORTLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	0
Overeenkomsten aflossing perpetuele lening	0	5
Lening ZEBRA Gasnetwerk B.V.	12	12
Leaseverplichtingen	0	1
Euro Commercial Paper	150	100
Schulden aan kredietinstellingen	0	230
Overig	1	0
Totaal	513	348

Onder de kortlopende rentedragende verplichtingen worden leningen opgenomen die nog korter dan een jaar aan Enexis ter beschikking staan. De bedragen voor aflossing die binnen een jaar vervallen, worden opgenomen onder de rentedragende verplichtingen (kortlopend). De aandeelhouderslening (Tranche D) wordt als gevolg hiervan verantwoord als kortlopende verplichting.

Van de verplichting die ultimo 2015 is ontstaan door de met de leningverstrekkers van de perpetuele lening getekende vaststellingsovereenkomst van € 108 miljoen is in 2016 € 98 miljoen afgewikkeld, in 2017 € 5 miljoen en eind 2018 € 5 miljoen. Ultimo 2018 resteert geen verplichting meer voor rentesuppletie aan de oorspronkelijke verstrekkers van de perpetuele lening.

In 2018 is door ZEBRA Gasnetwerk B.V. de bestaande lening van € 12 miljoen geprolongeerd tegen een ultimo 2018 geldend variabel rentepercentage van 0,0%. Deze lening heeft een looptijd tot mei 2019.

Door de uitgifte van commercial paper onder het Euro Commercial Paper (ECP) programma zijn in 2018 liquide middelen aangetrokken ter financiering van de liquiditeitsbehoefte. Hiervan staat ultimo 2018 nog € 150 miljoen open.

Enexis heeft in 2018 voor het eerst zero balancing toegepast. Hierbij worden automatisch de saldi van de vennootschappen op de hoofdrekening geconcentreerd of worden negatieve saldi vanaf deze hoofdrekening aangezuiverd. Het gevolg hiervan is dat eind 2018 geen sprake is van negatieve saldi op de bankrekeningen van de vennootschappen en daarmee geen schulden aan kredietinstellingen.

30. TOELICHTING OP KASSTROOMOVERZICHT

Ten behoeve van het geconsolideerd kasstroomoverzicht wordt onder de post netto liquide middelen het volgende opgenomen:

€ miljoen	2018	2017
Bank- en kassaldi	31	286
Schulden aan kredietinstellingen	0	-230
Totaal	31	56

De belangrijkste posten in het kasstroomoverzicht worden hieronder nader gespecificeerd.

De mutatie van het netto werkkapitaal is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Belastingen ten laste van het resultaat	27	70
Betaalde/ontvangen belastingen	-73	-60
Rentebaten en -lasten in het resultaat	58	59
Betaalde rente	-58	-57
Ontvangen rente	3	2
Werkkapitaal exclusief belastingen en rente	123	-6
Totaal	26	8

Specificatie netto werkkapitaal:

€ miljoen	2018	2017	Mutatie
Voorraden	19	22	-3
Vorderingen	160	161	-1
Subtotaal	179	183	-4
Handelsschulden en overige te betalen posten	-287	-253	-34
Winstbelasting	22	14	8
Voorzieningen (kortlopend)	-3	-7	4
Subtotaal	-268	-246	-22
Totaal	-89	-63	-26

De mutaties in de netto-rentedragende schulden in 2018 zijn als volgt:

€ miljoen	Overige activa	Verplichtingen uit financieringsactiviteiten		Totaal
	Netto liquide middelen	Rentedragende verplichtingen langlopend	Rentedragende verplichtingen kortlopend ¹⁾	
Stand per 1 januari	56	-2.139	-118	-2.201
Kasstroom ²⁾	-25	0	-44	-69
Herrubricering van langlopend naar kortlopend	0	351	-351	0
Overige niet-kasstroomgenererende mutaties	0	-2	0	-2
Stand per 31 december	31	-1.790	-513	-2.272

1 Exclusief schulden aan kredietinstellingen

2 De totale inkomende kasstroom van opgenomen leningen in 2018 bedraagt € 1.250 miljoen en de totale uitgaande kasstroom van in 2018 afgeloste leningen bedraagt € 1.205 miljoen.

31. FINANCIERINGSBELEID EN RISICO'S FINANCIËLE INSTRUMENTEN

Algemeen

Het financieringsbeleid van de Enexis Groep is erop gericht om de zelfstandige financiering zeker te stellen door tijdig, blijvend en voldoende toegang te realiseren tot kapitaal- en geldmarkten en tegelijk de financieringsstructuur, financieringskosten en -risico's te optimaliseren. De uitvoering van het financieringsbeleid is vastgelegd in een Treasury Statuut, met daarin opgenomen doelstellingen, taakomschrijving en mandaat van de afdeling Treasury, rapportering, risicobeheer en organisatorische en administratieve kaders ten behoeve van de financiering.

De financiering van de Enexis Groep vindt plaats door het aantrekken van externe financiering door Enexis Holding N.V., welke financiering intercompany wordt doorgeleend aan de groepsmaatschappijen. In het kader van haar bedrijfsvoering is Enexis Holding N.V. blootgesteld aan een aantal risico's, zoals onder meer: marktrisico, kredietrisico, solvabiliteits-/liquiditeitsrisico en procesrisico. Het beleid is er mede op gericht om de impact van de vermelde risico's op de financiële resultaten en het vermogen te minimaliseren. Hiervoor kan Enexis Holding N.V. financiële instrumenten/derivaten inzetten.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat gelopen wordt met betrekking tot waardeveranderingen in kasstromen en financiële instrumenten als gevolg van gewijzigde markttrente, valutakoersen en marktprijzen. Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen houden geen financiële instrumenten voor handelsdoeleinden aan.

Marktrisico bestaat uit renterisico, valutarisico en commodityprijsrisico:

Renterisico

Het renterisico bestaat enerzijds uit het risico dat de gereguleerde rentevergoeding in de toekomst lager uitvalt dan de uit hoofde van bestaande leningsovereenkomsten vastgelegde rente en anderzijds uit het risico dat de te betalen rente met betrekking tot toekomstige financieringen hoger uitvalt dan de huidige markttrente. Daarnaast is er een risico dat de waarde van een financieel instrument wijzigt als gevolg van veranderingen in markttrentes.

Basis voor het renterisicobeleid is spreiding. Door spreiding in (her)financiering en looptijd van leningen, rentevaststelling en rente-typische looptijd (vast of variabel), soort lening en eventueel geografische spreiding over financieringsmarkten, wordt beschikbaarheid zeker gesteld en wordt het renterisico beperkt.

Enexis Holding N.V. heeft verder binnen het vastgestelde beleid de mogelijkheid om gebruik te maken van derivaten voor de afdekking van bepaalde risicoposities, zoals onder meer het renterisico. In 2018 heeft Enexis Holding N.V. evenals in 2017, geen gebruik gemaakt van derivaten ten behoeve van het afdekken van renterisico's en ook geen derivaten uitstaan.

Vorderingen

Enexis beperkt het renterisico op vorderingen op twee manieren:

- het afstemmen van de looptijden van de vorderingen, waaronder de financiële activa, op de liquiditeitsprognose; én
- het vooraf contractueel overeenkomen van rentepercentages met betrekking tot de financiële activa tot aan de einddatum van de afgesloten contracten. Slechts een deel van de overtollige liquide middelen kan omwille van spreiding en flexibiliteit belegd worden met een korte horizon c.q. tegen variabele rente.

Vreemd vermogen

De rentedragende leningen kennen de navolgende looptijden, rentepercentages en vervaldagen:

€ miljoen	Nominale waarde	Boekwaarde	Contractuele einddatum	Initiële looptijd (jaren)	Resterende looptijd (jaren)	Rente
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	350	30 september 2019	10	0,8	7,200%
Beursgenoteerde obligatielening — eerste uitgifte	300	299	26 januari 2022	10	3,1	3,375%
Beursgenoteerde obligatielening — tweede uitgifte	500	499	13 november 2020	8	1,9	1,875%
Beursgenoteerde obligatielening — derde uitgifte	500	496	20 oktober 2023	8	4,8	1,500%
Beursgenoteerde obligatielening — vierde uitgifte	500	494	28 april 2026	10	7,3	0,875%
Onderhandse lening	3	2	26 april 2023	diversen	4,3	1,700%
Lening Zebra Gasnetwerk B.V.	12	12	7 mei 2019	0,5	0,4	0,000%
Euro Commercial Paper	150	150	diversen	diversen	0,1	-0,393%
Totaal	2.315	2.302				

De fair value van de rentedragende leningen bedraagt circa € 2.417 miljoen ultimo 2018 (ultimo 2017: € 2.409 miljoen). Deze fair value is voor de obligatieleningen conform beursnotering en voor de overige leningen conform de berekeningssystematiek op basis van de Euro Utility (A) BFV rentecurve per 31 december 2018. De reële waarde is stabiel gebleven door aan de ene kant een toegenomen uitgifte van Euro Commercial Paper, waarvan ultimo 2018 € 150 miljoen nog uitstaat. Daarentegen is met de couponrentebetalingen van de aandeelhouderslening tranche D en de obligatieleningen de waarde met circa € 42 miljoen afgenomen. Per ultimo 2018 waren alle rentedragende leningen, met uitzondering van uitstaand ECP, vastrentend.

De obligatieleningen betreffen zogenaamde level 1 financiële instrumenten. Dit houdt voor Enexis in dat de fair value gebaseerd is op genoteerde prijzen in een actieve markt. De overige leningen betreffen zogenaamde level 2 financiële instrumenten. Dit houdt voor Enexis Holding N.V. in dat de fair value gebaseerd wordt op discontering van de nominale cashflows tegen uit de markt afkomstige disconteringscurves.

Ingevolge de Aanwijzing van de minister van Economische Zaken dient in het kader van de splitsing de aandeelhouderslening tranche D ten bedrage van € 350 miljoen, in geval van structureel vermogenstekort, converteerbaar te zijn in eigen vermogen. Enexis Holding N.V. heeft het recht de geldgever te verzoeken de lening geheel of in delen om te zetten in eigen vermogen van Enexis Holding N.V.; dit indien dit naar het oordeel van Enexis Holding N.V., en onderschreven door haar Raad van Commissarissen, noodzakelijk is. Dit verzoek dient te geschieden met het oog op de continuïteit van de uitoefening van haar taak als netbeheerder en in overeenstemming met de eisen van de energieregelgeving. Aandeelhouders hebben als geldgever de verplichting aan de gevraagde omzetting mee te werken als er sprake is van een structureel vermogenstekort, slechts voor zover die omzetting noodzakelijk is om Enexis Holding N.V. respectievelijk Enexis Netbeheer B.V. in staat te stellen structureel aan de bancaire respectievelijk wettelijke financiële ratio's te kunnen laten voldoen.

Gevoeligheidsanalyse met betrekking tot kasstromen voor variabel rentende financiële activa en verplichtingen

Een wijziging van 100 basispunten in de rentetarieven per 31 december 2018 zou, indien alle andere omstandigheden ongewijzigd blijven, een effect vóór belasting hebben op het vermogen en op het resultaat van € 0,1 miljoen.

Valutarisico

Enexis kan geconfronteerd worden met valutarisico in geval van uitgifte van financieringsinstrumenten en het doen van inkopen in een andere valuta dan de euro. Als beleid geldt dat Enexis Holding N.V. bij uitgifte van financieringsinstrumenten in vreemde valuta zowel het koersrisico als het renterisico direct indekt. Voor investeringen of grotere inkoopopdrachten geldt dat bij opdrachten in vreemde valuta met een tegenwaarde groter dan € 250.000, overwogen wordt het koersrisico direct te fixeren.

Het totaalbedrag aan liquiditeiten, vorderingen en verplichtingen in vreemde valuta is eind 2018 nihil, waardoor valutarisico's en gevoeligheid voor koersveranderingen niet relevant zijn. In 2018 heeft Enexis Holding N.V. evenals in 2017, geen gebruik gemaakt van derivaten ten behoeve van het afdekken van valutarisico's en ook geen derivaten ter afdekking van valutarisico's uitstaan.

Commodityprijsrisico

Dit betreft voor de Enexis Groep het risico van de verandering van commodityprijzen, voor met name de energie-inkoop voor netverliezen bij Enexis Netbeheer B.V. en in beperkte mate voor Garanties van Oorsprong inzake verduurzaming van de energie-inkoop. Het risico voor de energie-inkoop wordt in belangrijke mate afgedekt door de prijs te fixeren door middel van termijnaankopen, waardoor aan het begin van het jaar de geprognosticeerde hoeveelheid fysiek reeds is ingekocht. De inkoopmethode levert een voorspelbaar resultaat op en is alleen gevoelig voor hoeveelheidsverschillen en onvoorspelbare prijsverschillen voor reguliere koop- en verkoopacties in een leveringsjaar. Het inkooprisico wordt verminderd door gespreid, over ongeveer twee jaar voorafgaand aan het moment van daadwerkelijke verrekening, in te kopen tegen vastgestelde prijzen. Derivaten worden voor de energie-inkoop voor netverliezen niet ingezet.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van een verlies dat ontstaat als een tegenpartij niet kan of zal voldoen aan haar verplichtingen. Het grootste deel van de activiteiten van Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen is gereguleerd. De debiteurenrisico's in gereguleerde markten zijn lager dan die in geliberaliseerde energiemarkten. Voor alle kleinverbruikersdebiteuren inzake de te betalen netwerkvergoedingen worden de vorderingen geïnd door energieleveranciers die debiteurenrisico op de eindklanten dragen. Enexis Netbeheer B.V. heeft daarentegen wel een debiteurenrisico op de energieleveranciers.

Het maximale kredietrisico is in beginsel gelijk aan de boekwaarde van de vorderingen en vlottende activa.

Liquiditeitsoverschotten worden tegen marktconforme voorwaarden uitgezet bij financiële instellingen en fondsen die onder toezicht staan van een centrale bank of wettelijk aangewezen toezichthouder en Nederlandse landelijke of regionale netbeheerders die voldoen aan vastgelegde minimale ratingvereisten, of bij de Nederlandse overheid in door haar gegarandeerd waardepapier. Tevens wordt een risicospreiding van beleggingen nagestreefd door het hanteren van tegenpartijlimieten gekoppeld aan minimale ratingvereisten.

Solvabiliteits- en liquiditeitsrisico

Solvabiliteitsrisico

Het solvabiliteitsrisico is het risico dat het eigen vermogen of het garantievermogen op lange termijn onvoldoende is om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Voor zowel Enexis Holding N.V. als Enexis Netbeheer B.V. streven we naar minimaal een A rating (A/A2 met stable outlook). Bewaking van deze doelstelling vindt plaats op basis van vastgestelde minimale financiële kengetallen ten aanzien van interest coverage, debt coverage en solvabiliteit. Deze credit rating verschaft Enexis Holding N.V. een goede toegang tot de internationale kapitaalmarkten.

Liquiditeitsrisico en contractuele looptijdanalyse

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat de Enexis Groep niet aan haar betalingsverplichtingen op korte termijn kan voldoen.

Enexis Holding N.V. streeft naar minimaal een "adequate" liquiditeitsprofiel conform de geldende definities van rating agency S&P voor gereguleerde netwerkbedrijven, wat onder meer betekent dat de liquiditeitsbehoefte altijd voor een jaar vooruit gedekt moet zijn met een veiligheidsbuffer van 10%. Enexis Holding N.V. toetst haar liquiditeitsprofiel en stuurt deze, op regelmatige basis bij op lange, middellange en korte termijn.

Ter afdekking van het liquiditeitsrisico heeft Enexis Holding N.V. onder meer een gecommiteerde Revolving Credit Facility (RCF) beschikbaar. In december 2018 is de bestaande RCF van € 600 miljoen vervangen door een nieuwe RCF van € 850 miljoen. De nieuwe RCF is afgesloten met een groep van acht banken en heeft een looptijd van 5 jaar.

In 2018 heeft Enexis Holding N.V. geen gebruik gemaakt van de RCF, maar ze houdt deze in stand voor een eventuele onvoorziene liquiditeitsbehoefte. Voor het in stand houden van de RCF heeft Enexis Holding N.V. contractuele verplichtingen richting de participerende banken.

Deze verplichtingen liggen, naast een vergoeding voor beschikbaarheid, voornamelijk op het vlak van informatievoorziening aan de betrokken banken, en overige, voor deze faciliteiten gebruikelijke algemene convenanten als pari passu en negative pledge. De RCF kent geen financiële convenanten.

Daarnaast hebben Enexis Holding N.V. en haar groepsmaatschappijen alle bankrekeningen in een cashpool ondergebracht. Aan deze cashpool is een niet-gecommiteerde kredietfaciliteit van € 20 miljoen verleend.

Eind 2018 had Enexis Holding N.V. geconsolideerd per saldo een positief kassaldo van € 31 miljoen (ultimo 2017: per saldo € 56 miljoen positief).

Contractuele looptijdanalyse

De navolgende tabel laat de contractuele niet-gedisconteerde kasstromen zien geldend per ultimo 2018:

€ miljoen	< 1 mnd	< 3 mnd	3-12 mnd	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	0	0	0	1.293	497	1.790
Handelsschulden en overige te betalen posten	157	0	130	0	0	287
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	150	0	363	0	0	513
Rente over rentedragende verplichtingen	0	0	52	79	8	139
Totaal	307	0	545	1.372	505	2.729

Ultimo 2017 bedroegen de contractuele niet-gedisconteerde kasstromen:

€ miljoen	< 1 mnd	< 3 mnd	3-12 mnd	1-5 jaar	> 5 jaar	Totaal
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	0	0	0	1.144	995	2.139
Handelsschulden en overige te betalen posten	140	0	111	0	0	251
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	100	0	248	0	0	348
Rente over rentedragende verplichtingen	0	0	58	119	18	195
Totaal	240	0	417	1.263	1.013	2.933

Procesrisico

Het procesrisico omvat de risico's samenhangend met de inrichting van de organisatie, de procedures en activiteiten van de Treasury-afdeling van Enexis Holding N.V.. Deze risico's worden afgedekt middels een organisatorische functiescheiding tussen frontoffice en backoffice, alsmede door middel van het vastgestelde financieringsbeleid, het Treasury Statuut, het Treasury Control Framework en daaraan gerelateerde interne assessments en interne audits.

Kapitaalbeheer

Het kapitaal dat door de onderneming beheerd wordt, omvat het door aandeelhouders gestorte aandelenkapitaal en de opgebouwde algemene reserves.

Het kapitaalbeheer van de Enexis Groep is gericht op een financieel gezonde kapitaalstructuur en het behoud van een minimale A credit rating (A/A2 met stable outlook) voor Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V. Dit ter ondersteuning van de continuïteit van haar bedrijfsprocessen en het kunnen realiseren van geplande investeringen.

Daarbij wordt ernaar gestreefd om voor aandeelhouders de, door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) vastgestelde, eigenvermogensvergoeding te realiseren, met inachtneming van de belangen van vreemd vermogen verschaffers en andere belanghebbenden ('Stakeholders') van de Enexis Groep.

Om de doelstelling van handhaving van minimaal een A credit rating en een financieel gezonde kapitaalstructuur te realiseren, worden de navolgende financiële kengetallen nagestreefd:

	Norm	Werkelijk 2018	Werkelijk 2017
FFO-rentedekking ¹⁾	≥ 3,5	10,9	9,9
FFO/netto rentedragende schulden ¹⁾	≥ 16%	27%	25%
Netto rentedragende schulden/(eigen vermogen + netto rentedragende schulden) ¹⁾	≤ 60%	36%	37%

¹ Zie definities in hoofdstuk Begrippenlijst.

De lange termijn credit rating van Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V. is in 2018 herbevestigd door rating agencies. De credit rating afgegeven door Standard & Poor's (S&P) voor Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V. bleef ongewijzigd op A+ stable outlook. Door Moody's wordt alleen een credit rating afgegeven voor Enexis Holding N.V. en deze bleef ongewijzigd op Aa3 stable outlook. De lange termijn credit ratings eind 2018 van Aa3/A+ met stable outlook, voldoen ruimschoots aan de interne eisen voor het behoud van een A credit rating-profiel.

De korte termijn credit rating van Enexis Holding N.V. is per ultimo 2018, P-1 (Moody's) en A-1 (Standard and Poor's).

Door naleving van de financiële kengetallen en de handhaving van de credit rating-doelstelling wordt ruimschoots voldaan aan wettelijke verplichtingen (Besluit financieel beheer netbeheerders) inzake vermogensverhoudingen en kredietwaardigheid, alsmede aan de financiële convenanten uit bestaande financieringsovereenkomsten.

De Enexis Groep beheert haar kapitaalstructuur en past deze aan, met inachtneming van de nagestreefde minimale financiële kengetallen, aan veranderende economische omstandigheden en wettelijke of regulatorische verplichtingen. Ten behoeve van het handhaven of aanpassen van de kapitaalstructuur kan de Enexis Groep onder bepaalde voorwaarden haar dividendbeleid aanpassen, kapitaal uitkeren aan aandeelhouders, gebruikmaken van haar conversierecht gekoppeld aan aandeelhouderslening tranche D of nieuwe aandelen uitgeven.

Concernfinanciering

Binnen de Enexis Groep is sprake van concernfinanciering, hetgeen betekent dat Enexis Holding N.V. de benodigde financiering voor de gehele Enexis Groep aantrekt in de externe kapitaal- en geldmarkt, alsmede, indien noodzakelijk, gebruik maakt van, met banken overeengekomen, kredietfaciliteiten. Voorts hebben alle vennootschappen een rekening courant verhouding met Enexis Holding N.V. zodat onderlinge vorderingen en schulden intern met elkaar kunnen worden verrekend.

De extern aangetrokken financiering wordt intercompany aan andere groepsmaatschappijen doorgeleend, via de bankrekeningen van de groepsmaatschappijen afgewikkeld en in de gezamenlijke cashpool opgenomen. Binnen de cashpool is er sprake van rente- en saldocompensatie ("Notional cashpooling"). De intercompany leningen en de cashpool structuur voldoen aan de wettelijke vereisten voor de concernfinanciering van netwerkbedrijven, waarbij de netbeheerder geen zekerheden mag stellen of aansprakelijkheid op zich neemt voor de financiering van niet-gereguleerde activiteiten.

Voor de financieringscondities en de rentetarieven van intercompany leningen wordt onderscheid gemaakt naar de gereguleerde activiteiten en de niet-gereguleerde activiteiten. Concernfinanciering voor gereguleerde activiteiten vindt plaats op basis van gelijkwaardige condities en rentetarieven, vergeleken met de extern aangetrokken financiering door Enexis Holding N.V., ervan uitgaande dat Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V., als netbeheerder met de gereguleerde activiteiten, beide een gelijke kredietwaardigheid/credit rating hebben. Concernfinanciering voor niet-gereguleerde activiteiten vindt plaats tegen

condities en rentetarieven op at arm's length-basis, hetgeen resulteert in een marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere markttrente overeenkomend met het ingeschatte kredietrisico van de betreffende vennootschap.

Financiering van deelnemingen vindt eveneens plaats vanuit Enexis Holding N.V. tegen at arm's length-condities en een per deelneming vastgestelde, marktconforme kredietopslag bovenop de reguliere markttrente.

Voor de rentetarieven binnen de gezamenlijke cashpool wordt eveneens onderscheid gemaakt naar gereguleerde en niet-gereguleerde activiteiten, door de inrichting van 2 sub-cashpools. De sub-cashpool gereguleerd omvat de bankrekeningen van de netbeheerder Enexis Netbeheer B.V. en de rentetoerekening is gebaseerd op het met de bank overeengekomen rekening-courant tarief. De sub-cashpool niet-gereguleerd omvat de bankrekeningen van de overige groepsmaatschappijen incl. Enexis Holding N.V., waarbij een marktconforme kredietopslag geldt boven op het banktarief.

De voordelen van de concernfinanciering worden toegerekend aan Enexis Holding N.V. en Enexis Netbeheer B.V.

32. INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme prijzen en voorwaarden. Vorderingen en schulden ultimo boekjaar worden afgewikkeld tegen contante betalingen. Er zijn geen garanties ontvangen dan wel afgegeven betreffende de vorderingen en schulden van verbonden partijen. De waardecorrectie in verband met oninbaarheid is nihil.

In 2018 onderscheidde Enexis Holding N.V. als verbonden partijen de aandeelhouders, de daaraan gelieerde entiteiten, deelnemingen en topfunctionarissen. De aandelen van Enexis Holding N.V. worden gehouden door provincies en gemeenten.

Met de grootaandeelhouders (belang > 20%) hebben gedurende het jaar 2018, anders dan uit hoofde van reguliere activiteiten, voor € 0,4 miljoen aan inkooptransacties plaatsgevonden. Ultimo 2018 bedroeg het totaalbedrag aan schulden nihil.

De door de aandeelhouders verstrekte aandeelhoudersleningen bedroegen per ultimo 2018 € 350 miljoen (2017: € 350 miljoen). De over deze leningen betaalde rentevergoedingen bedroegen in 2018 € 25 miljoen (2017: € 25 miljoen). De aan aandeelhouders betaalde dividenduitkering bedroeg € 103 miljoen (2017: € 104 miljoen).

Met aan aandeelhouders gelieerde entiteiten hebben geen transacties plaatsgevonden anders dan uit hoofde van reguliere bedrijfsactiviteiten.

Met eigen deelnemingen en participaties hebben voor € 1 miljoen (2017: € 4 miljoen) aan verkooptransacties en voor € 16 miljoen (2017: € 15 miljoen) aan inkooptransacties plaatsgevonden.

Ultimo 2018 bedroeg het totaalbedrag aan schulden aan eigen deelnemingen € 1 miljoen.

De door Enexis Holding N.V. aan deelnemingen verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2018 € 17 miljoen (2017: € 14 miljoen). De door deelnemingen aan Enexis Holding N.V. verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2018 € 12 miljoen (2017: € 12 miljoen).

In 2018 is van deelnemingen geen dividend ontvangen (2017: € 1 miljoen).

Als topfunctionarissen beschouwen wij de leden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen. Transacties met topfunctionarissen hebben louter betrekking op beloningen. Voor de toelichting wordt verwezen naar noot 34. Beloning en Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector.

De niet in de consolidatie van Enexis Holding N.V. betrokken deelnemingen van Enexis Holding N.V. of de aan haar gelieerde entiteiten zijn hieronder weergegeven (WNT).

	Statutaire zetel	Aandeel Enexis Holding N.V. 31 december 2018	Aandeel Enexis Holding N.V. 31 december 2017	onderdeel van
ZEBRA Gasnetwerk B.V. ¹⁾	Bergen op Zoom	67%	67%	Enexis Netbeheer B.V.
Energie Data Services Nederland B.V.	Arnhem	23%	23%	Enexis Netbeheer B.V.
Sustainable Buildings B.V. ²⁾	Groningen	40%	-	Fudura B.V.

¹ Deelnemingen worden niet in de consolidatie betrokken omdat er geen sprake is van beslissende zeggenschap (besluitvorming met meerderheid van 75%).

² In september 2018 heeft Fudura een belang van 40% verworven in Sustainable Buildings B.V.

33. NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE VERPLICHTINGEN EN ACTIVA

Huur, lease en inkoopverplichtingen

Ultimo 2018 is Enexis Holding N.V. door haar groepsmaatschappijen Enexis Netbeheer B.V., Enexis Personeel B.V., Enpuls B.V., Fudura B.V. en Enexis Vastgoed B.V. en Endinet groep B.V. inkoopverplichtingen (m.u.v. inkoop van materialen) aangegaan voor € 282 miljoen (2017: € 286 miljoen).

€ miljoen	2018			2017		
	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar	< 1 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar
Leaseauto's (operationele lease)	15	26	3	13	22	2
Huur kantoorlocaties	8	20	3	8	21	4
Serviceovereenkomsten	11	22		10	31	
ICT	42	16		52	34	1
Netverlies	52	59	2	47	38	
Overig		1	2		1	2
Totaal	128	144	10	130	147	9

De nieuwe standaard IFRS 16 "Leases" betekent dat alle leases en huurverplichtingen die nu als niet uit de balans blijkende verplichtingen worden weergegeven, in de balans moeten worden verantwoord vanaf 2019. Enexis heeft geconcludeerd dat contracten met betrekking tot leaseauto's en huurcontracten met betrekking tot kantoorlocaties als lease onder de nieuwe IFRS 16 standaard kwalificeren. Voor een verdere toelichting met betrekking tot de impact van IFRS 16 wordt verwezen naar paragraaf 2.2.

Gerechtelijke procedures en juridische geschillen

Ultimo 2018 was Enexis Holding N.V. inclusief haar groepsmaatschappijen betrokken bij verschillende rechtszaken en juridische geschillen. Op basis van financieel risico zijn met betrekking tot de ontvangen claims voorzieningen getroffen of zijn verplichtingen verwerkt in de jaarrekening.

Afgegeven garanties

Enexis Holding N.V. heeft middels haar groepsmaatschappijen Enexis Netbeheer B.V., Enexis Personeel B.V., Fudura B.V., Enexis Vastgoed B.V., Enpuls B.V. en Endinet Groep B.V. in totaal voor € 6 miljoen garanties afgegeven ten behoeve van derden (2017: € 6 miljoen).

Bij de verkooptransactie van Ziut in 2017 zijn aan SPIE garanties afgegeven. Het betreft Titel garanties, Fiscale garanties en waarborgen die zijn ontstaan in de periode voorafgaande aan de verkoop, waarbij aansprakelijkheid tot maximaal 7 jaar na transactiedatum is gelimiteerd en waarbij tevens drempelbedragen zijn overeengekomen.

34. BELONING EN WET NORMERING BEZOLDIGING TOPFUNCTIONARISSEN PUBLIEKE EN SEMIPUBLIEKE SECTOR (WNT)

Op 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) in werking getreden. Op 1 januari 2015 is voor topfunctionarissen de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT in werking getreden. Ingaande 1 januari 2015 bedraagt daarmee het wettelijk bezoldigingsmaximum op grond van de WNT voor topfunctionarissen 100% van de bezoldiging van een minister.

Dit maximum wordt jaarlijks per ministeriële regeling aangepast. Voor 2018 is het maximum van de WNT vastgesteld op een bedrag van € 189.000 en voor 2019 op een bedrag van € 194.000. In 2014, vóór de inwerkingtreding op 1 januari 2015 van de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT, was dat maximumbedrag € 230.474 op basis van 130% van de bezoldiging van een minister. Voor topfunctionaris-toezichthouders (voorzitter en leden van de Raad van Commissarissen) geldt ook een bezoldigingsmaximum. Het maximum voor de leden is in 2018 10% en voor de voorzitter 15% van het geldende bezoldigingsmaximum volgens de WNT.

Overgangsrecht voorziet erin dat een ontstane overschrijding van het maximum bij een topfunctionaris gedurende een overgangperiode is toegestaan.

Beloningsbeleid topfunctionarissen

De WNT is van toepassing op Enexis Netbeheer B.V., een dochtermaatschappij van Enexis Holding N.V.. De leden van de Raad van Bestuur van Enexis Holding N.V. zijn als natuurlijke persoon en statutaire directie verantwoordelijk voor de directievoering van de Enexis Netbeheer B.V.; de leden van de Raad van Bestuur en de leden van de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V. zijn daarmee topfunctionaris in de zin van de WNT.

Het overgangsrecht in de WNT is van toepassing op de leden van de Raad van Bestuur. Volgens dit overgangsrecht is voor de leden van de Raad van Bestuur tot en met 2018 de bestaande bezoldiging ter hoogte van € 230.474 gerespecteerd; Enexis Netbeheer B.V. voldoet daarmee in 2018 aan de bepalingen van de WNT.

Vanaf 1 januari 2019 start de afbouwperiode en wordt in drie jaar de bezoldiging afgebouwd, zodat met ingang van 2022 de norm van 100% van de bezoldiging van een minister zal zijn bereikt. De bezoldiging van de leden van de Raad van Bestuur wordt volgens het overgangsrecht WNT in het eerste jaar van afbouw verminderd met 25% van het af te bouwen bedrag en bedraagt daarmee in 2019 maximaal € 221.355.

Beloningsbeleid overige (niet-top)functionarissen

Directieleden bij Enexis geven leiding aan het eigen bedrijfsonderdeel en zijn in die hoedanigheid geen topfunctionaris in de zin van de WNT. Het beleid en de beloning van de directieleden bij Enexis passen wel binnen de WNT-kaders die op 1 januari 2013 in werking zijn getreden. In verband met de verlaagde norm per 1 januari 2015 tot 100% van de bezoldiging van een minister is de bezoldiging van enkele functionarissen hoger dan de verlaagde WNT-norm van € 189.000 voor 2018.

Beloning topfunctionarissen (Raad van Bestuur en Raad van Commissarissen)

De beloning aan de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen bedroeg in 2018 € 0,56 miljoen (2017: € 0,56 miljoen).

Beloningsbeleid Raad van Bestuur

Het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur van Enexis Holding N.V. is op 5 december 2012 door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vastgesteld en in werking getreden op 1 januari 2013.

Aangezien het bezoldigingsniveau van functies met vergelijkbare complexiteit en maatschappelijke impact ruim boven de absoluut gemaximeerde norm van de WNT is gelegen, is besloten de beloning voor de Raad van Bestuur van Enexis vast te stellen op het niveau dat maximaal is toegestaan door de WNT. In het beloningsbeleid voor de Raad van Bestuur is geen variabele beloning opgenomen

Pensioenregeling

De leden van de Raad van Bestuur nemen deel in de pensioenregeling zoals die is ondergebracht bij de Stichting Pensioenfonds ABP, in overeenstemming met het voor de werknemers van Enexis geldende pensioenreglement. De leden van de Raad van Bestuur zijn een eigen bijdrage verschuldigd voor deelname aan de pensioenregeling.

Overige arbeidsvoorwaarden

Als uitgangspunt geldt dat de collectieve arbeidsovereenkomst Netwerkbedrijven van de Energie- en Nutsbedrijven (ENb) en de collectieve arbeidsovereenkomst van Enexis Personeel B.V., die beide van toepassing zijn voor het personeel werkzaam bij Enexis, ook voor de leden van de Raad van Bestuur gelden, echter telkens met inachtneming van de bepalingen in de WNT. Relevante arbeidsvoorwaarden voortvloeiend uit de collectieve arbeidsvoorwaarden geldend voor het personeel binnen Enexis worden derhalve, indien en voor zover passend binnen de WNT, meegenomen in de beloning van de leden van de Raad van Bestuur. Leden van de Raad van Bestuur hebben recht op de vakantieverlofdagen en de arbeidsongeschiktheidsregeling volgens de bepalingen in de collectieve arbeidsovereenkomst Netwerkbedrijven ENb.

Het beleid omvat voor het overige een vaste netto onkostenvergoeding die zal zijn gemaximeerd volgens fiscaal toegestane regels, een bedrijfsauto die aan duurzaamheidseisen voldoet, een ongevallenverzekering en een bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.

Er zijn geen leningen of voorschotten verstrekt aan de leden van de Raad van Bestuur.

Arbeidsovereenkomsten

Met beide leden van de Raad van Bestuur is, volgens het eind 2012 vastgestelde beloningsbeleid, een contract voor onbepaalde tijd aangegaan. Dit beleid wijkt af van de richtlijnen in de Corporate Governance Code van 2016. De Raad van Commissarissen ziet geen aanleiding een beleid te volgen waarin contracten voor bepaalde tijd worden afgesloten. Een beleid met arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde tijd voldoet; er zijn voldoende mogelijkheden om maatregelen te treffen in geval van niet-functionerende leden van de Raad van Bestuur. De vergoeding bij ontslag in geval van niet-functioneren wordt bepaald op basis van een rechterlijke uitspraak.

Enexis Personeel B.V., een dochtermaatschappij van Enexis Holding N.V., dient als werkgever van de leden van de Raad van Bestuur.

Beloning Raad van Bestuur 2018

Jaarlijks stelt de Raad van Commissarissen de individuele beloning van de leden van de Raad van Bestuur vast op basis van het geldende beloningsbeleid. De hiernavolgende tabel toont de ontwikkeling van de beloning van de leden van de Raad van Bestuur. De tabel volgt de beloningscomponenten zoals vermeld in de WNT.

in €	2018	2017
M. Blacquièr ¹⁾		
Basissalaris (salaris inclusief vakantietoeslag)	187.340	187.340
Toelage pensioen ²⁾	11.642	11.642
Algemene kostenvergoeding ³⁾	11.333	12.582
Pensioenkosten ⁴⁾	20.159	18.909
Subtotaal ⁵⁾	230.474	230.474
P. Vermaat ¹⁾		
Basissalaris (salaris inclusief vakantietoeslag)	187.340	187.340
Toelage pensioen ²⁾	11.642	11.642
Algemene kostenvergoeding ³⁾	11.333	12.582
Pensioenkosten ⁴⁾	20.159	18.909
Subtotaal ⁵⁾	230.474	230.474
Totaal	460.948	460.948

1 De heren Blacquièr en Vermaat hebben het volledige boekjaar hun functie vervuld met een omvang dienstverband van 100%.

2 Het bedrag van € 11.642 (€ 970,20 bruto per maand) is aan de heren Blacquièr en Vermaat toegekend per 1 januari 2015 in verband met de aftopping van de pensioenopbouw boven € 100.000.

3 De toekenning van een belastbaar vergoedingsbedrag voor algemene kosten is bepaald op € 11.333. Dat kan met het oog op de ruimte die is ontstaan door de lagere pensioenkosten als gevolg van de aftopping van de pensioenopbouw boven € 100.000.

4 Betreft werkgeverslasten pensioenregeling zoals in rekening gebracht door het pensioenfonds; de bijdrage van de bestuurder is niet meegenomen.

5 Het bedrag dat is gepresenteerd bij Subtotaal is het bedrag dat vanaf 2015 volgens het overgangsregime van de WNT gedurende vier jaar kan worden gehanteerd. Dit bedrag van € 230.474 was de maximum WNT norm volgens het WNT regime in 2014.

Naast bovenstaande beloning ontvangen de leden van de Raad van Bestuur een vaste onbelaste kostenvergoeding op jaarbasis van € 3.600 voor de voorzitter en € 3.300 voor de CFO. De sociale lasten die de werkgever wettelijk verplicht is af te dragen (in 2018 € 7.963 voor zowel de voorzitter als de CFO; dit was in 2017 € 7.566) zijn in bovenstaande tabel niet meegenomen; de sociale lasten tellen niet mee voor de WNT.

Beloning Raad van Commissarissen 2018

De Algemene Vergadering van Aandeelhouders heeft het beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Commissarissen op 18 april 2016 vastgesteld. Dit beloningsbeleid voor de leden van de Raad van Commissarissen is vastgesteld conform het maximum van de WNT.

De WNT maximeert de bezoldiging van het hoogste toezichthoudende orgaan tot 10% voor de leden en 15% voor de voorzitter van de maximale bezoldiging zoals die voor Enexis Netbeheer B.V. geldt. Dit betekent voor het jaar 2018 dat het maximum voor de voorzitter van de RvC op jaarbasis € 28.350 bedraagt (15% van € 189.000) en voor de leden van de RvC op jaarbasis € 18.900 (10% van € 189.000). Jaarlijks worden deze bedragen aangepast volgens de geïndexeerde beloning in de WNT-regelgeving.

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de beloning van de individuele leden van de Raad van Commissarissen

in €	Betaalde beloning 2018	Betaalde beloning 2017
Dhr. M.A.E. Calon	18.900	18.100
Mevr. M.E.J. Caubo	18.900	18.100
Dhr. J.F.M. van Dijk	18.900	18.100
Dhr. P.W. Moerland	28.350	27.150
Mevr. C.M. Velthuis	18.900	18.100
Totaal	103.950	99.550

Naast bovenstaande beloning ontvangen de leden van de Raad van Commissarissen een vaste onbelaste kostenvergoeding op jaarbasis van € 2.000 voor de voorzitter en € 1.500 voor de leden van de Raad van Commissarissen.

Publicatie op grond van de WNT

Overeenkomstig de publicatieplicht van de WNT dient de bezoldiging van niet-topfunctionarissen van Enexis Netbeheer B.V. gepubliceerd te worden indien de bezoldiging meer bedraagt dan het geldende bezoldigingsmaximum van de WNT; voor 2018 is het bezoldigingsmaximum van de WNT een bedrag van € 189.000. De publicatie van de niet-topfunctionarissen die werkzaam zijn voor Enexis Netbeheer B.V. vindt plaats op functienaam en is in het schema hierna weergegeven.

Functionarissen bij Enexis die werkzaam zijn voor de niet-gereguleerde activiteiten (Enpuls en Fudura) zijn niet meegenomen in de publicatie.

Conform Enexis-beleid heeft geen enkele functionaris in dienst van een Enexis-entiteit over 2018 een bezoldiging genoten die hoger is dan de gemaximeerde norm van het oude WNT-regime uit 2014 (€ 230.474).

Bedragen in euro's	Deeltijd factor ¹⁾	Beloning ²⁾	Kosten vergoeding ³⁾	Pensioen lasten ⁴⁾	Enmalige pensioen bedrag 2018 en 2017 ⁵⁾	Totaal 2018 en 2017 ⁶⁾	
Directeur lijnafdeling	1,0	170.069	-	19.399	-	189.468	2018
	1,0	180.266	21.845	18.000	-	220.111	2017
Directeur stafafdeling	1,0	187.940	15.623	19.712	-	223.275	2018
	1,0	187.532	13.046	18.473	11.223	230.274	2017
Directeur stafafdeling	1,0	163.905	7.511	19.061	-	190.477	2018
	1,0	146.971	13.815	15.826	-	176.612	2017
Directeur lijnafdeling	1,0	178.402	-	19.409	-	197.811	2018
	1,0	173.226	3.483	18.063	-	194.772	2017
Directeur stafafdeling	1,0	173.197	-	19.712	-	192.909	2018
	1,0	171.749	-	18.421	-	190.170	2017
Directeur lijnafdeling ⁶⁾	1,0	173.368	-	19.320	-	192.688	2018
	1,0	168.355	-2.579	18.051	-	183.827	2017
Manager stafafdeling	1,0	154.752	24.331	18.802	-	197.885	2018
	1,0	156.103	33.827	17.533	-	207.463	2017
Adviseur stafafdeling	1,0	150.583	22.154	18.818	-	191.555	2018
	1,0	159.440	22.439	17.811	-	199.690	2017
Manager lijnafdeling	1,0	177.190	12.712	19.380	-	209.282	2018
	1,0	175.754	17.246	18.089	10.934	222.023	2017

1 Alle niet-topfunctionarissen hebben een volledig boekjaar hun functie vervuld.

2 Bij de component 'Beloning' is meegenomen het bruto salaris (inclusief een eventuele garantietoelage salaris), de vakantie-uitkering, de bijtelling voor de auto van de zaak en het zogeheten budget eenmalig (variabele beloning en eenmalige uitkeringen in verband met cao-maatregelen).

3 Bij de component 'Kostenvergoeding' is meegenomen de representatievergoeding, de werkgeversbijdragen Zilveren Kruis Achmea en Aanvullend invaliditeitspensioen, budget maandelijks, budget verlof en flexbudget.

4 De component 'Pensioenlasten' betreft de werkgeverslasten voor de pensioenregeling zoals in rekening gebracht door het pensioenfonds; de bijdrage van de functionaris zelf is niet meegenomen.

5 In verband met de aftopping van de pensioenopbouw boven € 100.000 heeft de Raad van Bestuur in 2015 besloten om aan de belanghebbenden een tegemoetkoming toe te kennen. In beginsel was het bedrag een eenmalige betaling ineens tenzij door het uitbetalen van dit bedrag de WNT-norm werd overschreden; in dat geval is het restant nog in 2016 en 2017 uitgekeerd. In 2017 zijn de laatste betalingen gedaan.

6 Bij de kolom 'Totaal 2018 en 2017' is het totaalbedrag van de bezoldiging zoals bedoeld in de WNT opgenomen, zowel voor het jaar 2018 als voor het jaar 2017.

7 Functionaris heeft in 2017 voor een bedrag van € 2.579 extra verlofuren aangekocht

35. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Hiervoor wordt verwezen naar noot 55. Gebeurtenissen na balansdatum.

ENKELVOUDIGE JAARREKENING 2018

ENKELVOUDIGE WINST-EN-VERLIESREKENING

€ miljoen	Noot	2018	2017
Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen	36	264	211
Financiële baten	37	56	56
Financiële lasten	37	62	61
Financiële baten en lasten		-6	-5
Resultaat vóór belastingen		258	206
Belastingen	38	61	1
Resultaat na belastingen		319	207

ENKELVOUDIGE BALANS

(VOOR VOORSTEL WINSTBESTEMMING)

€ miljoen	Noot	31 december 2018	31 december 2017
Activa			
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	39	4.407	4.235
Overige financiële vaste activa	40	1.376	1.729
Vaste activa		5.783	5.964
Vorderingen	41	404	133
Winstbelasting	42	22	14
Overige financiële activa (kortlopend)	43	360	10
Liquide middelen	44	31	263
Vlottende activa		817	420
Totaal activa		6.600	6.384

€ miljoen	Noot	31 december 2018	31 december 2017
Passiva			
Geplaatst en gestort aandelenkapitaal		150	150
Agioreserve		2.436	2.436
Hedgereserve		-2	-2
Algemene reserve		1.121	1.017
Resultaat van het boekjaar		319	207
Eigen vermogen	45	4.024	3.808
Latente belastingen	46	262	293
Voorziening deelneming	47	0	13
Voorzieningen		262	306
Rentedragende verplichtingen (langlopend)	48	1.790	2.138
Langlopende verplichtingen		1.790	2.138
Handelsschulden en overige te betalen posten	49	24	27
Rentedragende verplichtingen (kortlopend)	50	500	105
Kortlopende verplichtingen		524	132
Totaal passiva		6.600	6.384

TOELICHTINGEN OP DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

GRONDSLAGEN VOOR DE FINANCIËLE VERSLAGGEVING

De enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. is opgesteld volgens de bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW. De gebruikte waarderingsgrondslagen zijn dezelfde als die welke gebruikt worden voor de geconsolideerde jaarrekening volgens de bepalingen van artikel 362 lid 8 Titel 9 Boek 2 BW, waarbij investeringen in groepsmaatschappijen worden verantwoord tegen de equity-methode van de activa.

De enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. bevat de enkelvoudige winst-en-verliesrekening, het enkelvoudig overzicht van het totaalresultaat en de enkelvoudige balans. De toelichtingen bij de in de enkelvoudige jaarrekening opgenomen financiële overzichten maken integraal deel uit van de enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V.

Enexis Holding N.V. is een naamloze vennootschap. Van de aandelen van Enexis wordt ca. 76% gehouden door 5 Nederlandse provincies en ca. 24% door 97 gemeenten.

De waardering van de in de consolidatie betrokken partijen vindt plaats volgens de equity-methode die is gebaseerd op de grondslagen van de geconsolideerde jaarrekening. Hierbij wordt het economisch belang aanvankelijk gewaardeerd tegen kostprijs, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

De functionele valuta van Enexis Holding N.V. is de euro. Alle bedragen zijn, tenzij anders vermeld, opgenomen in miljoenen euro's. Voor de grondslagen verwijzen wij naar de grondslagen voor de financiële verslaggeving van de geconsolideerde jaarrekening.

NOTEN BIJ DE ENKELVOUDIGE JAARREKENING

36. RESULTAAT DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

€ miljoen	2018	2017
Enexis Netbeheer B.V.	256	203
Fudura B.V.	23	24
Enexis Vastgoed B.V.	0	-1
Enexis Personeel B.V.	0	0
Endinet Groep B.V.	-1	-1
Enpuls B.V.	-14	-14
Totaal	264	211

Per 1 januari 2018 is de naam Enexis B.V. gewijzigd in Enexis Netbeheer B.V. Enexis Personeel B.V. en Enexis Vastgoed B.V. zijn volledig werkzaam voor de andere binnen de Groep opererende entiteiten op grond waarvan een volledige kostenverrekening heeft plaatsgevonden. Tegenover de door Enpuls B.V. gemaakte kosten met als doel energiebesparing en -vergroening mogelijk te maken staan geen opbrengsten als gevolg waarvan het resultaat negatief is.

37. FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

De rentebaten en -lasten worden op basis van tijdsevenredigheid toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben, onder toepassing van de effectieve rentemethode. Aan investeringsprojecten waarvan de geschatte looptijd langer dan 12 maanden is, wordt bouwrente toegerekend. Indien hedge accounting wordt toegepast, wordt het ineffectieve gedeelte van derivaten direct verantwoord in de winst-en-verliesrekening onder de financiële baten en lasten.

€ miljoen	2018	2017
Rentebaten	56	56
Totaal financiële baten	56	56
Overige rentelasten	62	61
Totaal financiële lasten	62	61
Totaal, per saldo lasten	-6	-5

De rentebaten betreffen de rente inzake de aandeelhouderslening en een deel van de obligatieleningen die volledig en tegen dezelfde condities zijn doorgeleend aan Enexis Netbeheer B.V. Uitgezonderd is hier de in 2015 uitgegeven obligatielening van € 500 miljoen die niet is doorgeleend aan Enexis Netbeheer B.V. en grotendeels is aangewend voor de acquisitie van Endinet Groep B.V. in 2016.

De overige rentelasten betreffen de rentekosten over de door de aandeelhouders verstrekte en nog niet afgeloste lening, alsmede de rentekosten over de uitgegeven obligatieleningen.

38. BELASTINGEN

De belasting over het resultaat over de verslagperiode omvat de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winstbelastingen, uitgestelde winstbelastingen alsmede de vennootschapsbelasting die binnen de fiscale eenheid doorberekend wordt aan dochtermaatschappijen.

Belastingen worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening behalve voor zover zij betrekking hebben op posten die rechtstreeks zijn opgenomen in het eigen vermogen.

€ miljoen	2018	2017
Winstbelasting	-61	-1
Totaal winstbelasting	-61	-1

Als hoofd van de fiscale eenheid is Enexis Holding N.V. aansprakelijk voor de door de fiscale eenheid verschuldigde belastingen. De door Enexis Holding N.V. namens de fiscale eenheid over 2018 verschuldigde winstbelasting bedraagt € 65 miljoen. Van de verschuldigde winstbelasting 2018 is € 67 miljoen toerekenbaar aan de in de fiscale eenheid opgenomen groepsmaatschappijen. Aan Enexis Holding N.V. kan een belastingbate van € 2 miljoen worden toegerekend over het boekjaar 2018. Tevens is in de winst-en-verliesrekening van Enexis Holding N.V. een bate uit voorgaande jaren opgenomen van € 7 miljoen.

Als gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019, waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen, is de per saldo passieve belastinglatentie in 2018 gedeeltelijk vrijgevallen voor een bedrag van € 56 miljoen. Voorts heeft de in 2018 opgestelde aangifte vennootschapsbelasting 2017 geresulteerd in een bate van € 4 miljoen. Beide baten zijn ten gunste van Enexis Holding N.V. gekomen, als hoofd van de fiscale eenheid.

De effectieve belastingdruk is voor Enexis Holding N.V. in 2018 -23,54% (2017: - 0,45%). Voor de gehele groep is dit in 2018 7,83 % (2017: 25,33%). Zie noot 12. Belastingen in de geconsolideerde jaarrekening.

De te betalen vennootschapsbelasting wordt berekend en vereffend met de onderliggende entiteiten op basis van commerciële resultaten, rekening houdende met de geldende vrijstellingen.

39. DEELNEMINGEN IN GROEPSMAATSCHAPPIJEN

€ miljoen	2018	2017
Enexis Netbeheer B.V.	4.184	4.030
Fudura B.V.	128	114
Enexis Vastgoed B.V.	14	14
Endinet Groep B.V.	77	77
Enexis Personeel B.V.	0	-0
Enpuls B.V.	4	0
Saldo per 31 december	4.407	4.235

Het verloop van de deelnemingen in groepsmaatschappijen is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Stand per 1 januari	4.235	4.048
Stelselwijziging	0	0
Resultaten over het jaar	264	211
Ontvangen dividenden	-111	-87
Kapitaalstorting	32	0
Fusies en afsplitsingen	0	50
Naar voorziening deelneming ¹⁾	-13	13
Saldo per 31 december	4.407	4.235

¹ De in 2017 gevormde voorziening voor de negatieve vermogenswaarde van Enpuls B.V., is in 2018 vrij gevallen als gevolg van een kapitaalstorting.

Per 1 januari 2018 is de naam Enexis B.V. gewijzigd in Enexis Netbeheer B.V. Voor de specificatie van de resultaten over 2018 wordt verwezen naar noot 36. Resultaat deelnemingen in groepsmaatschappijen. In 2018 is € 102 miljoen aan dividend over 2017 van Enexis Netbeheer B.V. ontvangen en € 9 miljoen van Fudura B.V. Hiertegenover heeft in 2018 een kapitaalstorting van € 32 miljoen aan Enpuls B.V. plaatsgevonden, waardoor de negatieve deelnemingswaarde omslaat naar een positieve deelnemingswaarde.

Als gevolg van toepassing van IFRS 9 vanaf 1 januari 2018 zijn de debiteurenvoorzieningen en de waardering van verstrekte leningen aan deelnemingen en joint arrangements per 1 januari 2018 aangepast. De impact van deze stelselwijziging bedraagt € 0,4 miljoen negatief en is per 1 januari 2018 verwerkt ten laste van de algemene reserve.

Voor verdere informatie over de deelnemingen in groepsmaatschappijen wordt verwezen naar noot 53. Deelnemingen en joint arrangements.

40. OVERIGE FINANCIËLE VASTE ACTIVA

In de geconsolideerde jaarrekening worden te verwachten kredietverliezen inzake leningen en vorderingen op geconsolideerde deelnemingen geëlimineerd. Voor de enkelvoudige jaarrekening geldt dat ook voor leningen en vorderingen op de geconsolideerde deelneming. Bij de waardering van de deelneming volgens de vermogensmutatiemethode wordt de deelneming beschouwd als een samenstel van activa en passiva en niet als een ondeelbaar actief. Het effect van te verwachten kredietverliezen (expected credit loss) op leningen en vorderingen op de deelnemingen wordt eveneens geëlimineerd.

€ miljoen	2018	2017
Leningen aan groepsmaatschappijen	1.363	1.720
Leningen aan participaties	13	9
Totaal	1.376	1.729

De voorwaarden zoals gesteld in de huidige financiering vereisen dat er geen contractuele noch een structurele achterstelling van bestaande leningen ten opzichte van nieuwe externe financiering ontstaat. Om 'structural subordination' te voorkomen wordt externe financiering aangegaan door Enexis Holding N.V. Vanuit deze vennootschap worden de voor de bedrijfsvoering of investeringen in de energienetten van Enexis benodigde middelen doorgeleend aan Enexis Netbeheer B.V. in een back-to-back-lening onder gelijke condities.

Voor de relevante condities wordt verwezen naar noot 31. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten. Enkele externe leningen met een beperkte omvang, oorspronkelijk overgenomen van Essent, hebben van oudsher Enexis Netbeheer B.V. als contractpartij en zijn in de financieringsdocumentatie als uitzondering geaccepteerd.

De verstrekte leningen aan groepsmaatschappijen zijn voor € 350 miljoen gekwantificeerd als kortlopende overige financiële activa in verband met de geplande aflossing van de aandeelhouderslening (Tranche D) in 2019.

De verstrekte leningen aan participaties betreffen de aan EDSN B.V. verstrekte leningen.

De mutaties van de overige financiële vaste activa, inclusief het kortlopende deel hiervan, is als volgt.

€ miljoen	Leningen aan groepsmaatschappijen	Leningen aan participaties	Totaal 2018
Stand per 1 januari 2018	1.727	13	1.740
Nieuwe leningen	0	6	6
Aflossingen	7	3	10
Stand per 31 december 2018	1.720	16	1.736
Af: kortlopend deel	357	3	360
Totaal langlopend deel	1.363	13	1.376

41. VORDERINGEN

€ miljoen	2018	2017
Vorderingen op groepsmaatschappijen	384	113
Te vorderen rente op groepsmaatschappijen	20	20
Totaal	404	133

De vorderingen op groepsmaatschappijen hebben met name betrekking op de rekening-courantpositie ontstaan vanuit concernfinanciering en de afwikkeling van de af te dragen vennootschapsbelasting. Vereffening van belastingposities vindt via Enexis Holding N.V. plaats uit hoofde van haar positie als hoofd van de fiscale eenheid.

De post te vorderen rente heeft betrekking op de van Enexis Netbeheer B.V. te ontvangen rentevergoeding.

42. WINSTBELASTING

De post winstbelasting bestaat uit de verschuldigde winstbelasting verminderd met de op voorlopige aanslagen betaalde bedragen.

€ miljoen	2018	2017
Vooruitbetaalde winstbelasting	22	14
Totaal	22	14

Voor winstbelasting wordt verwezen naar noot 12. Belastingen en noot 19. Winstbelasting.

43. OVERIGE FINANCIËLE ACTIVA (KORTLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Verstreckte leningen aan groepsmaatschappijen	357	7
Verstreckte leningen aan participaties	3	3
Totaal	360	10

De verstreckte leningen aan groepsmaatschappijen hebben betrekking op het kortlopend deel van de aan Enexis Netbeheer B.V., Fudura B.V. en Enexis Vastgoed B.V. verstreckte leningen. Voor € 350 miljoen zijn deze leningen gekwantificeerd als kortlopende overige financiële activa in verband met de geplande aflossing van de aandeelhouderslening (Tranche D) in 2019.

De verstreckte leningen aan participaties hebben betrekking op het kortlopend deel van de aan EDSN B.V. verstreckte leningen.

44. LIQUIDE MIDDELEN

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, normaliter gelijk aan de nominale waarde. Onder de liquide middelen worden louter de direct opeisbare liquide middelen opgenomen. Niet direct opeisbare liquide middelen worden, afhankelijk van de geldende looptijden en condities, opgenomen onder de overige financiële activa (kortlopend).

€ miljoen	2018	2017
Bank- en kassaldi	31	263
Totaal	31	263

45. EIGEN VERMOGEN

Er is geen wettelijke reserve opgenomen voor het cumulatief resultaat uit minderheidsdeelnemingen omdat dit resultaat, voor zover niet uitgekeerd, nihil is. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar noot 22. Eigen vermogen.

46. LATENTE BELASTINGEN

Omdat met de deelnemingen in groepsmaatschappijen op basis van het commerciële resultaat de winstbelasting wordt afgerekend, worden de latenties op holdingniveau vastgesteld en als belastingen gepresenteerd.

De aanwezige latenties hebben betrekking op tijdelijke verschillen tussen de commerciële en fiscale waardering van materiële vaste activa en personeelsgerelateerde voorzieningen. Daarnaast hebben de latente belastingen betrekking op niet-gerealiseerde resultaten van derivatentransacties die via het overige totaalresultaat als hedgereserve zijn gevormd en de verplichting uit hoofde van de vaststellingsovereenkomsten voor de aflossing van de perpetuele lening.

Saldering van uitgestelde belastingvorderingen en uitgestelde belastingschulden vindt uitsluitend plaats indien er sprake is van een formeel recht tot saldering, verband houdend met winstbelastingen die door dezelfde belastingautoriteit worden geheven, en het voornemen bestaat tot gelijktijdige verrekening van latente belastingen.

Latente belastingposities worden opgenomen tegen de nominale waarde. De berekening hiervan is gebaseerd op de belastingtarieven die naar verwachting van toepassing zullen zijn bij terugname van de tijdelijke verschillen op basis van de belastingtarieven die per verslagdatum zijn vastgesteld dan wel waartoe materieel al op balansdatum is besloten.

€ miljoen	2018	2017
Latente belastingen	262	293
Totaal	262	293

Als gevolg van het eind 2018 aangenomen Belastingplan 2019, waarin een stapsgewijze tariefsverlaging van de vennootschapsbelasting is opgenomen, is de per saldo passieve belastinglatentie in 2018 gedeeltelijk vrijgevallen voor een bedrag van € 56 miljoen.

47. VOORZIENING DEELNEMING

€ miljoen	2018	2017
Voorziening deelneming Enpuls	0	13
Totaal	0	13

De mutaties in de voorziening in het jaar zijn als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Stand per 1 januari	13	0
Dotatie	0	13
Vrijval	-13	0
Saldo per 31 december	0	13

De voorziening is in 2017 gevormd voor de negatieve deelnemingswaarde van Enpuls B.V. welke is veroorzaakt door het negatieve resultaat in 2017 van € 13 miljoen. In 2018 heeft er een kapitaalstorting van € 32 miljoen in Enpuls B.V. plaatsgevonden, waardoor er per ultimo 2018 sprake is van een positieve deelnemingswaarde en daarmee geen noodzaak voor een voorziening.

48. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (LANGLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Beursgenoteerde obligatieleningen	1.788	1.786
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	0	350
Onderhandse leningen	2	2
Totaal	1.790	2.138

De langlopende rentedragende verplichtingen zijn als volgt te specificeren naar resterende looptijd en rentepercentages:

bedragen in miljoenen euro's	Rente	Resterende looptijd (jaren)		2018		2017	
		1-5 jaar	> 5 jaar	1-5 jaar	> 5 jaar		
Beursgenoteerde obligatielening — eerste uitgifte	3,375%	3,1	299	0	797	989	
Beursgenoteerde obligatielening — tweede uitgifte	1,875%	1,9	499	0	0	0	
Beursgenoteerde obligatielening — derde uitgifte	1,500%	4,8	496	0	0	0	
Beursgenoteerde obligatielening — vierde uitgifte	0,875%	7,3	0	494	0	0	
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	7,200%	0,8	0	0	350	0	
Onderhandse leningen	1,700%	4,3	2	0	2	0	
Totaal	-	-	1.296	494	1.149	989	

Ingevolge de Aanwijzing van de minister van Economische Zaken dient in het kader van de splitsing een gedeelte van de aandeelhoudersleningen ten bedrage van € 350 miljoen in geval van een structureel vermogenstekort converteerbaar te zijn in eigen vermogen. Voor deze lening geldt een rentepercentage van 7,2% en is de resterende looptijd 0,8 jaar. Deze lening (Tranche D) is als kortlopende verplichting gerubriceerd.

Voor de conversievoorwaarden aan deze lening alsmede voor de voor de overige leningen van belang zijnde informatie wordt verwezen naar noot 31. Financieringsbeleid en risico's financiële instrumenten.

De beursgenoteerde obligatieleningen bedragen tezamen € 1.800 miljoen nominaal; onder aftrek van de aan deze leningen gerelateerde te amortiseren kosten, resteert een waarde van € 1.788 miljoen.

49. HANDELSSCHULDEN EN OVERIGE TE BETALEN POSTEN

€ miljoen	2018	2017
Te betalen rentekosten	21	21
Overige kortlopende verplichtingen	3	5
Totaal	24	27

De te betalen rentekosten betreffen de per ultimo jaar te betalen rentevergoedingen op enerzijds de door aandeelhouders verstrekte leningen en anderzijds de obligaties uitgegeven onder het EMTN-programma.

50. RENTEDRAGENDE VERPLICHTINGEN (KORTLOPEND)

€ miljoen	2018	2017
Aandeelhouderslening met conditioneel conversierecht tot omzetting in eigen vermogen (tranche D)	350	0
Euro Commercial Paper Leningen	150	100
Overeenkomsten aflossing perpetuele lening	0	5
Totaal	500	105

Onder de kortlopende rentedragende verplichtingen worden leningen opgenomen die nog korter dan een jaar ter beschikking staan. De bedragen voor aflossing die binnen een jaar vervallen, worden opgenomen onder de rentedragende verplichtingen (kortlopend). De aandeelhouderslening (Tranche D) wordt als gevolg hiervan verantwoord als kortlopende verplichting.

Ultimo 2018 staat een bedrag van € 150 miljoen aan kortlopende leningen uit onder het Euro Commercial Paper programma.

51. INFORMATIE VERBONDEN PARTIJEN

Transacties met verbonden partijen vinden plaats tegen marktconforme prijzen en voorwaarden. Vorderingen en schulden ultimo boekjaar worden normaal gesproken afgewikkeld tegen contante betalingen. Er zijn geen garanties ontvangen dan wel afgegeven betreffende de vorderingen en schulden van verbonden partijen. De waardecorrectie in verband met oninbaarheid is nihil.

Door aandeelhouders verstrekte aandeelhoudersleningen en de vaststellingsovereenkomsten zijn per ultimo 2018 € 350 miljoen (2017: € 350 miljoen). De over de aandeelhoudersleningen en over de in 2018 van Enexis Netbeheer B.V. aan de holding overgedragen perpetuele lening betaalde rentevergoedingen bedroegen in 2018 € 25 miljoen (2017: € 25 miljoen). De aan aandeelhouders betaalde dividenduitkering bedroeg € 103 miljoen (2017: € 104 miljoen).

De aan groepsmaatschappijen verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2018 € 1.720 miljoen (2017: € 1.726 miljoen). De aan participaties verstrekte leningen bedroegen per ultimo 2018 € 16 miljoen (2017: € 13 miljoen).

52. BELONING RAAD VAN BESTUUR EN RAAD VAN COMMISSARISSEN

Beloning Raad van Bestuur

Voor nadere toelichting wordt verwezen naar noot 34. Beloning en Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

Beloning Raad van Commissarissen

Voor nadere toelichting wordt verwezen naar noot 34. Beloning en Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

53. DEELNEMINGEN EN JOINT ARRANGEMENTS

Deelnemingen

De waardering van economische belangen die niet in de consolidatie worden betrokken, vindt plaats op basis van de equity-methode gebaseerd op de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling van Enexis Holding N.V. Volgens deze methode wordt het economisch belang aanvankelijk op kostprijs gewaardeerd, waarbij de boekwaarde na eerste opname wordt verhoogd of verlaagd met het aandeel van Enexis Holding N.V. in het resultaat. Ontvangen dividenden worden op de boekwaarde in mindering gebracht.

Bij een deelnemingswaarde van nihil worden verliezen op deelnemingen verwerkt tot het bedrag van de netto-investering in de deelneming. In deze netto-investering zijn ook leningen begrepen die aan deelnemingen zijn verstrekt, voor zover deze feitelijk deel uitmaken van de netto-investering. Voor het aandeel in verdere verliezen wordt uitsluitend een voorziening opgenomen indien en voor zover op grond van juridische verplichtingen wordt ingestaan voor de schulden van de deelneming.

Bij mogelijke impairment van deelnemingen wordt verwezen naar de verwerkingswijze zoals opgenomen in de paragraaf 'Bijzondere waardeverminderingen' in de 'Grondslagen voor de financiële verslaggeving'.

Joint arrangements

De financiële gegevens van entiteiten die als joint arrangement kwalificeren worden onderscheiden in joint arrangements en joint operations, afhankelijk van de wettelijke en contractuele rechten en plichten die iedere investeerder heeft bedongen. De bestaande contractuele overeenkomsten kwalificeren alle als joint arrangements. Joint arrangements zijn entiteiten waarin Enexis, tezamen met één of meer andere investeerders, gezamenlijke zeggenschap heeft. Deze worden gewaardeerd op basis van de equity-methode.

	Statutaire zetel	Aandeel Enexis Holding N.V.	Aandeel Enexis Holding N.V.	403-verklaring	
		31 december 2018	31 december 2017	onderdeel van	
Groepsmaatschappijen					
Enexis Netbeheer B.V. ¹⁾	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Enexis Personeel B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Endinet Groep B.V.	Eindhoven	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Enpuls B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Fudura B.V. ²⁾	Zwolle	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Enexis Vastgoed B.V. ³⁾	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enexis Holding N.V.	ja
Enpuls Projecten B.V.	s-Hertogenbosch	100%	100%	Enpuls B.V.	
Overige deelnemingen en Joint ventures (geen overwegende zeggenschap)					
ZEBRA Gasnetwerk B.V. ⁴⁾	Bergen op Zoom	67%	67%	Enexis Netbeheer B.V.	
Energie Data Services Nederland B.V.	Baarn	23%	23%	Enexis Netbeheer B.V.	
Entrade Pipe B.V. ⁴⁾	Tilburg	67%	67%	Zebra Gasnetwerk B.V.	
ZEBRA Activa B.V. ⁴⁾	Middelburg	67%	67%	Zebra Gasnetwerk B.V.	
ZEBRA Pijpleiding V.O.F. ⁴⁾	Middelburg	67%	67%	Entrade Pipe B.V.	
Breedband Regio Eindhoven (BRE) B.V.	Eindhoven	2%	2%	Endinet Groep B.V.	
Sustainable Buildings B.V. ⁵⁾	Groningen	40%	-	Fudura B.V.	
Cohere Energy Solutions B.V.	Amsterdam	5%	5%	Fudura B.V.	

1 Per 1 januari 2018 is de naam gewijzigd in Enexis Netbeheer B.V met vestigingsplaats 's Hertogenbosch.

2 Per 1 januari 2018 is de vestigingsplaats gewijzigd in Zwolle.

3 Per 1 januari 2018 is de vestigingsplaats gewijzigd in 's Hertogenbosch.

4 Deelnemingen worden niet in de consolidatie betrokken omdat er geen sprake is van beslissende zeggenschap (besluitvorming met meerderheid van 75%).

5 In 2018 heeft Fudura 40% van de aandelen van Sustainable Buildings B.V. verworven. Sustainable Buildings is een high-tech softwarebedrijf en verzorgt een innovatief energie management systeem dat gebouwen slimmer, gezonder en meer energie-efficiënt maakt. Met deze verwerving wil Fudura haar rol en invloed in de energiebesparing vergroten.

54. WINSTBESTEMMING

Overeenkomstig de statuten staat de winst, voor zover die niet wordt gereserveerd, ter vrije beschikking van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (artikel 36.2). Aanvullend op deze statutaire bepalingen is met de aandeelhouders overeengekomen dat het uit te keren dividend over de planperiode van het Strategisch Plan maximaal 50% van de nettowinst zal bedragen, waarbij een minimumniveau van jaarlijks € 100 miljoen wordt nagestreefd. Dit percentage zal verlaagd worden als deze uitkering ertoe leidt dat het bedrijf binnen vijf jaar haar A rating-profiel kan verliezen.

De voorgestelde dividenduitkering is voor 2018 gebaseerd op 50% van het genormaliseerde resultaat na belastingen (zijnde een bedrag van € 243 miljoen, zie noot 11. Incidentele posten) en wordt als exact bedrag naar rato van het aantal aandelen uitgekeerd aan de aandeelhouders. De in bovenstaand overzicht opgenomen bedragen zijn afgerond in miljoenen euro's. De voor 2018 voorgestelde dividenduitkering bedraagt € 0,82 per aandeel (2017: € 0,69 per aandeel). Het voorstel voor winstbestemming is niet in de balans per 31 december 2018 verwerkt.

Het voorstel van de bestemming van het resultaat over 2018 is als volgt:

€ miljoen	2018	2017
Resultaat	319	207
Reservering ten gunste van de algemene reserve	-197	-104
Voorgestelde dividenduitkering	122	103

55. GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum die impact hebben op deze jaarrekening.

CONTROLEVERKLARING

VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Algemene Vergadering en de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V.

VERKLARING OVER DE JAARREKENING 2018

ONS OORDEEL

Naar ons oordeel:

- geeft de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de vennootschap en de groep op 31 december 2018 en van het resultaat en de kasstromen over 2018 in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie (EU-IFRS) en met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW) en de bepalingen bij en krachtens de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).
- geeft de enkelvoudige jaarrekening van Enexis Holding N.V. een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de vennootschap op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Enexis Holding N.V. te 's-Hertogenbosch ('de vennootschap') gecontroleerd. De jaarrekening omvat de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V. samen met haar dochtermaatschappijen ('de groep') en de enkelvoudige jaarrekening.

De geconsolideerde jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde winst-en-verliesrekening over 2018;
- het geconsolideerd overzicht van het totaalresultaat over 2018;
- de geconsolideerde balans per 31 december 2018;
- het geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2018;
- het geconsolideerd mutatieoverzicht van het eigen vermogen over 2018; en
- de toelichting met de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De enkelvoudige jaarrekening bestaat uit:

- de enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2018;
- de enkelvoudige balans per 31 december 2018; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is EU-IFRS, de relevante bepalingen uit Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT en het stelsel dat is gebruikt voor het opmaken van de enkelvoudige jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en de Regeling Controleprotocol WNT 2018 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Enexis Holding N.V. zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Onze controleaanpak

Samenvatting en context

Enexis Holding N.V. is een netwerkgroep en is verantwoordelijk voor de aanleg, het onderhoud, het beheer en de ontwikkeling van distributienetten voor elektriciteit en gas in de provincies Groningen, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg, en daaraan verwante activiteiten. De groep bestaat uit verschillende groepsonderdelen en daarom hebben wij de reikwijdte en aanpak van de groepscontrole overwogen zoals uiteengezet in de paragraaf 'De reikwijdte van onze groepscontrole'. We hebben in het bijzonder aandacht besteed aan de gebieden die gerelateerd zijn aan de specifieke bedrijfsactiviteiten van de groep.

Wij ontwerpen onze controle-aanpak door het bepalen van materialiteit en het identificeren en inschatten van het risico van materiële afwijkingen in de jaarrekening. Wij besteden bijzondere aandacht aan die gebieden waar het bestuur subjectieve schattingen heeft gemaakt, bijvoorbeeld bij significante transacties en schattingen waarbij veronderstellingen over toekomstige gebeurtenissen worden gemaakt die inherent onzeker zijn zoals de veronderstellingen bij de waardering van de materiële en immateriële vaste activa, de waardering van debiteuren, de waardering van voorzieningen en de verantwoording van de netto-omzet. In paragraaf 2.4 van de geconsolideerde jaarrekening heeft Enexis Holding N.V. de schattingsposten en de belangrijkste bronnen van schattingsonzekerheid uiteengezet. Vanwege de significante schattingselementen verbonden aan de waardering van (im)materiële vaste activa hebben wij deze schatting aangemerkt als kernpunt in de controle.

Ook is specifiek aandacht besteed aan de elementen die als gevolg van de gereguleerde omgeving waarin de groep opereert van belang zijn, zoals bijvoorbeeld de gereguleerde opbrengsten uit hoofde van transport- en aansluitdiensten van elektriciteit en gas naar klanten.

Naast de waardering van (im)materiele vaste activa hebben wij conform voorgaand jaar de additionele controlewerkzaamheden voortvloeiende uit onze bevinding bij de interne beheersing van projectgerelateerde uitgaven als kernpunt in de controle aangemerkt.

Mede vanwege het sterk geautomatiseerde karakter van de bedrijfsprocessen van de groep en de significante IT-projecten die in 2018 zijn uitgevoerd en/of aangevangen, heeft IT veel aandacht gekregen in onze controle. De betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking van de groep is in belangrijke mate afhankelijk van de effectiviteit van IT-beheersmaatregelen. Deze beheersmaatregelen hebben met name betrekking op de continuïteit, toegangsbeveiliging en wijzigingsbeheer. Wij hebben de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst op bestaan en effectiviteit, voor zover passend bij de reikwijdte van de controle op de jaarrekening 2018. Gezien het belang hiervan hebben we dit als kernpunt van de controle aangemerkt.

Voorgaand jaar hebben wij een kernpunt gerapporteerd in onze controleverklaring met betrekking tot de aankoop van N.V. Stedin Netten Weert. Deze aankoop is voorgaand jaar financieel verwerkt en daarmee afgewikkeld. Er zijn door de groep in 2018 geen materiële overnames verricht.

Bij al onze controles besteden wij aandacht aan het risico van het doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen door het bestuur waaronder het evalueren van risico's op materiële afwijkingen als gevolg van fraude op basis van een analyse van mogelijke belangen van het bestuur. Wij hebben onze IT-specialisten betrokken bij het toepassen van data-analyses op memoriaalboekingen, data-analyses ten aanzien van transacties en/of processen op het gebied van logische toegangsbeveiliging en projectbeheersing.

Wij hebben ervoor gezorgd dat het controleteam over voldoende specialistische kennis en expertise beschikt die nodig is voor de controle van een netbeheerder. Wij hebben daarom specialisten op het gebied van IT, regulering, belastingen en waarderingen bij ons team betrokken. Alle werkzaamheden bij de groepsonderdelen zijn door hetzelfde controleteam uitgevoerd.

De hoofdlijnen van onze controleaanpak waren als volgt:

Materialiteit

- Materialiteit: €16 miljoen, gebaseerd op 5% van het resultaat vóór belastingen, exclusief incidentele posten.

Reikwijdte van de controle

- We hebben Enexis Netbeheer B.V. en Enexis Personeel B.V. tezamen als één significante component aangemerkt. Onze controlewerkzaamheden op deze significante component dekken 90% van de geconsolideerde omzet, balanstotaal en resultaat vóór belastingen af.

Kernpunten

- Waardering van de (im)materiële vaste activa.
- Betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking.
- Juistheid van de projectgerelateerde uitgaven aan derden.

Materialiteit

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit.

Het begrip ‘materieel’ wordt toegelicht in de paragraaf ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij bepalen, op basis van ons professionele oordeel, kwantitatieve grenzen voor materialiteit waaronder de materialiteit voor de jaarrekening als geheel, zoals uiteengezet in onderstaande tabel. Deze grenzen, evenals de kwalitatieve overwegingen daarbij, helpen ons om de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden voor de individuele posten en toelichtingen in de jaarrekening te bepalen en om het effect van onderkende afwijkingen, zowel individueel als gezamenlijk, op de jaarrekening als geheel en op ons oordeel, te evalueren.

Materialiteit voor de groep	€16 miljoen (2017: €13 miljoen).
Hoe is de materialiteit bepaald	Wij bepalen de materialiteit op basis van ons professionele oordeel. Als basis voor deze oordeelsvorming gebruikten we 5% van het resultaat voor belastingen, exclusief incidentele posten.
De overwegingen voor de gekozen benchmark	We hebben deze, algemeen geaccepteerde, benchmark toegepast op basis van onze analyse van de gemeenschappelijke informatiebehoeften van gebruikers van de jaarrekening. Op basis daarvan zijn wij van mening dat het rendement en daarmee het genormaliseerde resultaat voor belastingen een belangrijk kengetal is voor de financiële prestaties van de vennootschap.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de Raad van Commissarissen overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de €800.000 (2017: €650.000) aan hen rapporteren evenals kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De reikwijdte van onze groepscontrole

Enexis Holding N.V. staat aan het hoofd van een groep van entiteiten. De financiële informatie van deze groep is opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Enexis Holding N.V.

Wij hebben de reikwijdte van onze controle zodanig bepaald dat we voldoende controlewerkzaamheden verrichten om in staat te zijn een oordeel te geven over de jaarrekening als geheel. Daarbij hebben wij, onder meer, in aanmerking genomen de managementstructuur van de groep, de aard van de activiteiten van de groepsonderdelen, de bedrijfsprocessen en interne beheersingsmaatregelen en de bedrijfstak waarin de vennootschap opereert.

De activiteiten van de groep vinden volledig plaats in Nederland en aansturing van de groepsonderdelen vindt plaats vanuit geconsolideerd perspectief. Wij hebben Enexis Netbeheer B.V. en Enexis Personeel B.V. tezamen als significante component van de groep geïdentificeerd. Voor deze component zijn de administratieve processen en interne beheersingsmaatregelen grotendeels gecentraliseerd. Onze controle vindt plaats door één centraal team.

In totaal hebben wij met onze controlewerkzaamheden op deze significante component een dekking van 90% verkregen op de geconsolideerde omzet, het balanstotaal en het resultaat vóór belastingen.

De groepsonderdelen die niet onder de reikwijdte van de controle vallen, Fudura B.V., Enpuls B.V., Enpuls projecten B.V., Endinet groep B.V. en Enexis Vastgoed B.V. vertegenwoordigen geen van alle meer dan 5% van de geconsolideerde omzet of het geconsolideerde balanstotaal. Op de financiële informatie van deze resterende groepsonderdelen hebben we op groepsniveau, onder meer cijferanalyses uitgevoerd om onze inschatting dat deze onderdelen geen significante risico's op materiële fouten bevatten, te bevestigen.

Door bovengenoemde werkzaamheden zijn wij in staat geweest om voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van de groep te verkrijgen als basis voor ons oordeel over de jaarrekening.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens de controle van de jaarrekening. Wij hebben de Raad van Commissarissen op de hoogte gebracht van de kernpunten. De kernpunten vormen geen volledige weergave van alle risico's en punten die wij tijdens onze controle hebben geïdentificeerd en hebben besproken. Wij hebben in deze paragraaf de kernpunten beschreven met daarbij een samenvatting van de op deze punten door ons uitgevoerde werkzaamheden.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen en observaties ten aanzien van individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten of over specifieke elementen van de jaarrekening.

Kernpunten**Waardering van de (im)materiële vaste activa**

De toelichtingen op de waardering van de (im)materiële vaste activa zijn opgenomen in noot 13 en 14 van de jaarrekening.

De (im)materiële vaste activa, minus vooruitontvangen bijdragen in aanleg van netten en aansluitingen hebben op 31 december 2018 een boekwaarde van €6.658 miljoen en vormen daarmee een belangrijke post in de geconsolideerde jaarrekening van de groep. De groep voert jaarlijks een analyse naar de aanwezigheid van duurzame waardeverminderingen uit waarbij de bedrijfswaarde wordt vergeleken met de boekwaarde.

De energietransitie en het regeerakkoord brengen echter verdergaande veranderingen in het energielandschap met zich mee en leiden bijvoorbeeld tot onzekerheid over de toekomstige rol van aardgas. Deze factoren kunnen van invloed zijn op de waardering van de (im)materiële vaste activa van netbeheerders. Derhalve is door het bestuur specifiek aandacht besteed aan de verwachte gebruiksduur van het gasnetwerk en traditionele meters. Deze analyses zijn significant voor onze controle en zijn gebaseerd op belangrijke veronderstellingen van het bestuur rondom bijvoorbeeld toekomstige kasstromen, die echter in belangrijke mate gereguleerd zijn, en gehanteerde gebruiksduren.

Het bestuur heeft vastgesteld dat er geen indicaties voor duurzame waardeverminderingen zijn en in noot 14 toegelicht dat het verschil tussen de bedrijfswaarde van de activa inclusief goodwill en de boekwaarde per 31 december 2018 nog steeds als ruim kan worden gekwalificeerd.

Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten

Wij hebben controlewerkzaamheden uitgevoerd op de analyse naar de aanwezigheid van duurzame waardeverminderingen van de groep, met specifieke aandacht voor de vaststelling van de kasstroomgenererende eenheden, de redelijkheid en onderbouwing van de geprognosticeerde toekomstige kasstromen, gereguleerde tarieven en de gehanteerde vermogenskostenvoet (WACC). Hierbij hebben wij onder meer de veronderstellingen getoetst aan interne budgetten, historische financiële gegevens van de groep, het geldende methodebesluit (2017- 2021) en marktinformatie rondom de implicaties van de energietransitie. Tevens hebben wij het door de groep gehanteerde rekenmodel gecontroleerd. Als onderdeel van onze controlewerkzaamheden hebben wij getest dat veronderstellingen in de jaarlijks door het management uitgevoerde evaluatie van de gebruiksduur, mede in het licht van de ontwikkelingen in het energielandschap, redelijk zijn en consistent zijn toegepast.

Kernpunten**Betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.**

De toelichting op het strategische belang van IT-systemen is opgenomen in de paragraaf 'strategische risico's' in het jaarverslag.

De betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking van de groep is gebaseerd op de effectiviteit van de IT General Controls en relevante IT-beheersmaatregelen. Deze beheersmaatregelen hebben onder meer betrekking op continuïteit, toegangsbeveiliging en wijzigingenbeheer. De groep maakt gebruik van diverse applicaties, databases en interfaces die relevant zijn voor de primaire processen en totstandkoming van de jaarrekening.

Dat onze aandacht in toenemende mate uitgaat naar de IT-omgeving ligt in het verlengde van de strategie van de groep, waarin IT een steeds prominenter rol inneemt. Daarnaast zijn gedurende 2018 enkele significante IT-projecten uitgevoerd en/of aangevangen, waaronder de transitie van de SAP-systemen naar een cloud-omgeving.

Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten

Wij hebben de effectiviteit van de IT General Controls en de IT-beheersmaatregelen getoetst voor zover passend bij de reikwijdte van de controle van de jaarrekening. Relevante aspecten tijdens de controle waren continuïteit en betrouwbaarheid van de gegevensverwerking, het wijzigingenbeheer en de logische toegangsbeveiliging tot het netwerk en de applicaties. Wij hebben controlewerkzaamheden uitgevoerd middels het testen van de opzet, het bestaan en de werking van relevante IT-beheersingsmaatregelen. Deze werkzaamheden zijn in het kader van de jaarrekeningcontrole uitgevoerd door gespecialiseerde IT-auditors als onderdeel van het controleteam.

Als onderdeel van bovengenoemde controlewerkzaamheden hebben wij ook werkzaamheden op de transitie van de SAP-systemen naar een cloud-omgeving en daaraan gerelateerde data-migraties en wijzigingen in de beheersomgeving uitgevoerd.

Daar waar tekortkomingen in de interne beheersing geconstateerd zijn, zijn door de groep aanvullende maatregelen genomen en zijn door ons aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd.

Kernpunten**Onze controlewerkzaamheden op de kernpunten****Juistheid van de project-gerelateerde uitgaven aan derden**

De toelichting op de tekortkomingen in de interne beheersing zijn opgenomen in de paragraaf 'strategische risico's' in het jaarverslag.

De totale project-gerelateerde uitgaven bestaan met name uit personeelskosten, materiaalkosten en kosten uitbesteed werk ('uitgaven aan derden'). Afhankelijk van de aard van het project worden deze uitgaven geactiveerd of direct ten laste van het resultaat gebracht.

De kwaliteit van de interne beheersing op de projectuitgaven is ten opzichte van 2017 verbeterd, maar de effectiviteit hiervan is nog niet in alle gevallen zichtbaar. Dit betreft met name het in sommige gevallen ontbreken van zichtbare en consistente autorisatie van afrekenstaten met derden. Hierdoor is er ook in 2018 nog sprake van een verhoogd risico ten aanzien van de juistheid en toelaatbaarheid van project-gerelateerde uitgaven aan derden. Het bestuur heeft naar aanleiding van deze constatering additionele controles laten uitvoeren op de juistheid van de afrekenstaten die basis zijn voor uitbetaling aan leveranciers.

Wij hebben aanvullende deelwaarnemingen uitgevoerd ten aanzien van de juistheid van de projectuitgaven, waarbij wij specifiek aandacht hebben besteed aan de juistheid van de gerealiseerde kosten ten opzichte van de genormeerde kosten. Ook hebben wij additionele werkzaamheden uitgevoerd op de nacalculatie van projecten, waarbij we extra aandacht hebben besteed aan de kwaliteit van de voorcalculatie en de diepgang van de nacalculatie. Indien nodig hebben we door middel van interviews en de ontvangst van additionele brondocumentatie zekerheid verkregen rondom de kwaliteit van de voor- en nacalculatie van projecten. Tenslotte hebben we andere mitigerende interne controles beoordeeld, waaronder de aanwezige managementinformatie op het gebied van projecten, alsook de wijze waarop deze intern worden opgevolgd.

NALEVING ANTICUMULATIEBEPALING WNT NIET GECONTROLEERD

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

VERKLARING OVER DE IN HET JAARVERSLAG OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit de hoofdstukken:

- Opbouw van dit verslag;
- Voorwoord Raad van Bestuur;
- Over Enexis;
- Verslag over 2018;
- Governance en risicomanagement;
- Aanvullende informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

VERKLARING BETREFFENDE OVERIGE DOOR WET- EN REGELGEVING GESTELDE VEREISTEN

ONZE BENOEMING

Wij zijn op 20 april 2015 benoemd als externe accountant van Enexis Holding N.V. door de Raad van Commissarissen volgend een besluit van de Algemene Vergadering op 20 april 2015 dat jaarlijks is herbevestigd door de aandeelhouders. Wij zijn nu voor een onafgebroken periode van vier jaar accountant van de vennootschap.

GEEN VERBODEN DIENSTEN

Wij hebben, naar ons beste weten en overtuiging, geen verboden diensten, als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, geleverd.

GELEVERDE DIENSTEN

De diensten die wij, in aanvulling op de controle van de jaarrekening, hebben geleverd aan de vennootschap en haar dochtermaatschappijen, in de periode waarop onze wettelijke controle betrekking heeft, zijn toegelicht in noot 6 van de toelichting van de jaarrekening.

VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING EN DE ACCOUNTANTSCONTROLE

Verantwoordelijkheden van de Raad van Bestuur en de Raad van Commissarissen voor de jaarrekening

De Raad van Bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met EU-IFRS en met Titel 9 Boek 2 BW en de bepalingen bij en krachtens de WNT; en voor
- een zodanige interne beheersing die de Raad van Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de Raad van Bestuur afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet de Raad van Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de Raad van Bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De Raad van Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Utrecht, 19 februari 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. K. Hofstede RA

BIJLAGE BIJ ONZE CONTROLEVERKLARING OVER DE JAARREKENING 2018 VAN ENEXIS HOLDING N.V.

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, de Regeling Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de Raad van Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door de Raad van Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen bepaald om te waarborgen dat we voldoende controlewerkzaamheden verrichten om in staat te zijn een oordeel te geven over de jaarrekening als geheel. Bepalend hierbij zijn de geografische structuur van de groep, de omvang en/of het risicoprofiel van de

groepsonderdelen of de activiteiten, de bedrijfsprocessen en interne beheersingsmaatregelen en de bedrijfstak waarin de vennootschap opereert. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de Raad van Commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. In dit kader geven wij ook een verklaring aan de Auditcommissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan de Raad van Commissarissen dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met hen over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening vanuit alle zaken die wij met de Raad van Commissarissen hebben besproken. Wij beschrijven deze zaken in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang is van het maatschappelijk verkeer.

ASSURANCE-RAPPORT

VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de Algemene Vergadering en de Raad van Commissarissen van Enexis Holding N.V.

ASSURANCERAPPORT BIJ DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE 2018

ONZE CONCLUSIE

Op grond van onze werkzaamheden is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de duurzaamheidsinformatie opgenomen in het jaarverslag 2018 van Enexis Holding N.V., niet in alle van materieel belang zijnde aspecten, een betrouwbare en toereikende weergave geeft van:

- het beleid en de bedrijfsvoering ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen; en
- de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied voor het jaar geëindigd op 31 december 2018, in overeenstemming met de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI) en de intern gehanteerde verslaggevingscriteria zoals toegelicht in de paragraaf 'Verslaggevingscriteria'.

Wat we hebben beoordeeld

Wij hebben de duurzaamheidsinformatie opgenomen in het jaarverslag beoordeeld voor het jaar geëindigd op 31 december 2018 zoals opgenomen in de volgende secties in het jaarverslag (hierna: "de duurzaamheidsinformatie"):

- Opbouw van dit verslag;
- Voorwoord Raad van Bestuur;
- Over Enexis;
- Verslag over 2018 (met uitzondering van de paragraaf "Financiële positie");
- Aanvullende informatie, voor wat betreft de paragrafen "Over dit verslag" en "Feiten en cijfers".

Deze beoordeling is gericht op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid.

De duurzaamheidsinformatie omvat een weergave van het beleid en de bedrijfsvoering van Enexis Holding N.V., te 's Hertogenbosch (hierna: "Enexis") ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen en van de gebeurtenissen en de prestaties op dat gebied gedurende 2018.

DE BASIS VOOR ONZE CONCLUSIE

Wij hebben onze beoordeling uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse Standaard 3810N 'Assuranceopdrachten inzake maatschappelijke verslagen' valt. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de beoordeling van de duurzaamheidsinformatie'.

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Onafhankelijkheid en kwaliteitsbeheersing

Wij zijn onafhankelijk van Enexis zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij passen de Nadere voorschriften kwaliteitssystemen (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing, inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Verslaggevingscriteria

De duurzaamheidsinformatie dient gelezen en begrepen te worden in de context van de verslaggevingscriteria. Het bestuur van Enexis is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze verslaggevingscriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde verslaggevingscriteria voor het opstellen van de duurzaamheidsinformatie zijn de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI) en de intern gehanteerde verslaggevingscriteria, zoals toegelicht in de paragraaf “Over dit verslag” van het jaarverslag. Het ontbreken van gevestigde praktijken ter beoordeling en meting van niet-financiële informatie biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen. Hierdoor kan de vergelijkbaarheid tussen entiteiten en in de tijd beïnvloed worden.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

In de duurzaamheidsinformatie is toekomstgerichte informatie opgenomen zoals verwachtingen ten aanzien van ambities, strategie, plannen en ramingen en risico-inschattingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst waarschijnlijk zullen afwijken van deze verwachtingen. De hieruit voortvloeiende afwijkingen kunnen van materieel belang zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in de duurzaamheidsinformatie.

De verwijzingen naar externe bronnen of websites in de duurzaamheidsinformatie maken geen onderdeel uit van de duurzaamheidsinformatie die door ons is beoordeeld. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie buiten het jaarverslag.

VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE EN DE BEOORDELING

VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN HET BESTUUR EN DE RAAD VAN COMMISSARISSEN

Het bestuur van Enexis is verantwoordelijk voor het opstellen van de duurzaamheidsinformatie in overeenstemming met de verslaggevingscriteria zoals toegelicht in de paragraaf 'Verslaggevingscriteria', inclusief het identificeren van de beoogde gebruikers, het bepalen van materiële onderwerpen. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de duurzaamheidsinformatie en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in paragraaf "Over dit verslag" van het jaarverslag. Het bestuur is verantwoordelijk voor het bepalen of de toegepaste verslaggevingscriteria acceptabel zijn in deze situatie.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de duurzaamheidsinformatie mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

De Raad van Commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces van de vennootschap ten aanzien van de duurzaamheidsinformatie.

ONZE VERANTWOORDELIJKHEDEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE DUURZAAMHEIDSINFORMATIE

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een beoordelingsopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn geringer in omvang, dan die bij een controleopdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij beoordelingsopdrachten is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij controleopdrachten.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de duurzaamheidsinformatie nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze beoordelingswerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op onze conclusie.

UITGEVOERDE WERKZAAMHEDEN

Wij hebben deze beoordeling professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3810N, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze werkzaamheden bestonden onder andere uit:

- Het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte verslaggevingscriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in de duurzaamheidsinformatie staan. Dit omvat het evalueren van de uitkomsten van de dialoog met belanghebbenden en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur.
- Het verkrijgen van inzicht in de verslaggevingsprocessen die ten grondslag liggen aan de duurzaamheidsinformatie inclusief het op hoofdlijnen kennismaken van de interne beheersing, voor zover relevant is voor onze beoordeling.
- Het identificeren van gebieden in de duurzaamheidsinformatie met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen, van materieel belang als gevolg van fraude of fouten. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de duurzaamheidsinformatie. Deze werkzaamheden bestonden onder meer uit:
  - Het afnemen van interviews met het management (en/of relevante medewerkers) op groepsniveau verantwoordelijk voor de (duurzaamheids)strategie en het -beleid en de -prestaties
  - Het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in de duurzaamheidsinformatie;
  - Het bepalen van de aard en omvang van de uit te voeren beoordelingswerkzaamheden voor de groepsonderdelen en locaties. Bepalend hierbij zijn de aard, omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen, locaties of de activiteiten;
  - Het verkrijgen van assurance-informatie dat de duurzaamheidsinformatie aansluit op de onderliggende administraties van de entiteit;
  - Het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
  - Het analytisch evalueren van data en trends aangeleverd voor consolidatie op groepsniveau.
- Het evalueren van de consistentie van de duurzaamheidsinformatie met de overige informatie in het jaarverslag buiten de reikwijdte van onze beoordeling.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de duurzaamheidsinformatie.
- Het overwegen of de duurzaamheidsinformatie als geheel het beeld weergeeft in relatie tot het doel van de gehanteerde verslaggevingscriteria.

Wij communiceren met de Raad van Commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de beoordeling en over de significante bevindingen die uit onze beoordeling naar voren zijn gekomen.

Utrecht, 19 februari 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. K. Hofstede RA

INHOUDSOPGAVE

163 OVER DIT VERSLAG

- 163 Reikwijdte
- 163 Geïntegreerd verslag
- 163 Transparantie
- 163 Dialoog met stakeholders
- 165 Bepalen van de inhoud (materialiteit)
- 166 Management van materiële onderwerpen
- 167 Meetmethodes en dataverzameling
- 169 Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)
- 169 Veranderingen t.o.v. voorgaande verslagjaren
- 169 Assurance
- 169 Reacties

170 STATUTAIRE REGELING TEN AANZIEN VAN DE WINSTBESTEMMING

171 FEITEN EN CIJFERS

- 171 Klanten en netwerken
- 174 Duurzaam handelen
- 176 Expertise en veiligheid
- 177 Wet- en regelgeving
- 178 Benchmarks

180 GRI-INDEX

186 BEKENDMAKING NIET-FINANCIËLE INFORMATIE

188 BEGRIPPENLIJST

OVER DIT VERSLAG

REIKWIJDTE

De reikwijdte van het verslag is Enexis Holding N.V., gevestigd te 's-Hertogenbosch. Hieronder vallen de activiteiten van Enexis Netbeheer B.V., Fudura B.V., Enexis Personeel B.V., Enexis Vastgoed B.V., Endinet Groep B.V. en Enpuls B.V. De activiteiten van andere deelnemingen vallen niet onder de reikwijdte.

Het wettelijk bestuursverslag is opgenomen op de pagina's 19 tot en met 70.

De rapportageperiode loopt van 1 januari 2018 t/m 31 december 2018. Enexis rapporteert halfjaarlijks over de strategische en financiële prestaties. Het jaarverslag wordt in het eerste kwartaal van elk jaar gepubliceerd op de website www.enexisgroep.nl; dit jaar op 21 februari 2019. Het verslag over 2017 verscheen op 21 februari 2018.

GEÏNTEGREERD VERSLAG

In dit jaarverslag is financiële, operationele en maatschappelijke informatie verwerkt in een geïntegreerd verslag.

- De financiële informatie is geconsolideerd. De financiële verantwoording is in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards (IFRS) zoals aanvaard binnen de Europese Unie en bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.
- De niet-financiële verantwoording is geconsolideerd. In het algemeen streven wij ernaar niet-financiële gegevens van nieuwe acquisities zo snel mogelijk, doch uiterlijk na een vol jaar van eigenaarschap, te integreren.
- De niet-financiële verantwoording is opgesteld in overeenstemming met de Sustainability Reporting Standards van het Global Reporting Initiative (GRI) en het Electric Utilities Sector Supplement. In 2018 zijn wij overgegaan van rapportering in overeenstemming met GRI Guidelines 4.0 naar GRI Standards.

TRANSPARANTIE

Onze stakeholders hechten, net als wij, veel waarde aan transparantie. Wij hebben de ambitie om in de verslaggeving tot de koplopers te blijven behoren in de Transparantiebenchmark van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. In dit verslag rapporteren wij in overeenstemming met de:

- Sustainability Reporting Standards van het GRI, toepassingsniveau CORE;
- Intern gehanteerde verslaggevingscriteria;
- Transparantierichtlijn;
- Corporate Governance Code, voor zover mogelijk en van toepassing;
- EU-richtlijn bekendmaking van niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit.

DIALOOG MET STAKEHOLDERS

Enexis onderscheidt in totaal acht groepen stakeholders. Deze stakeholderindeling is in 2016 vastgesteld door de directie en komt voort uit een heroriëntatie op de strategie. De stakeholdergroepen klanten, medewerkers en aandeelhouders bleven ongewijzigd.

De initiële stakeholdergroep ‘maatschappij’ werd als te breed ervaren en is daarom uitgesplitst naar lokale energiepartners, markt- en ketenpartners, investeerders, beleidsbepalers en belangenverenigingen.

Wij streven ernaar om met stakeholders ook te spreken over brede maatschappelijke ontwikkelingen op lange termijn, zoals de Sustainable Development Goals, en onze bijdrage hieraan. Onderstaand overzicht laat op hoofdlijnen zien hoe de dialoog met stakeholders wordt geborgd, maar is geen uitputtende opsomming. De belangrijkste bespreekpunten zijn geformuleerd naar materiële thema's.

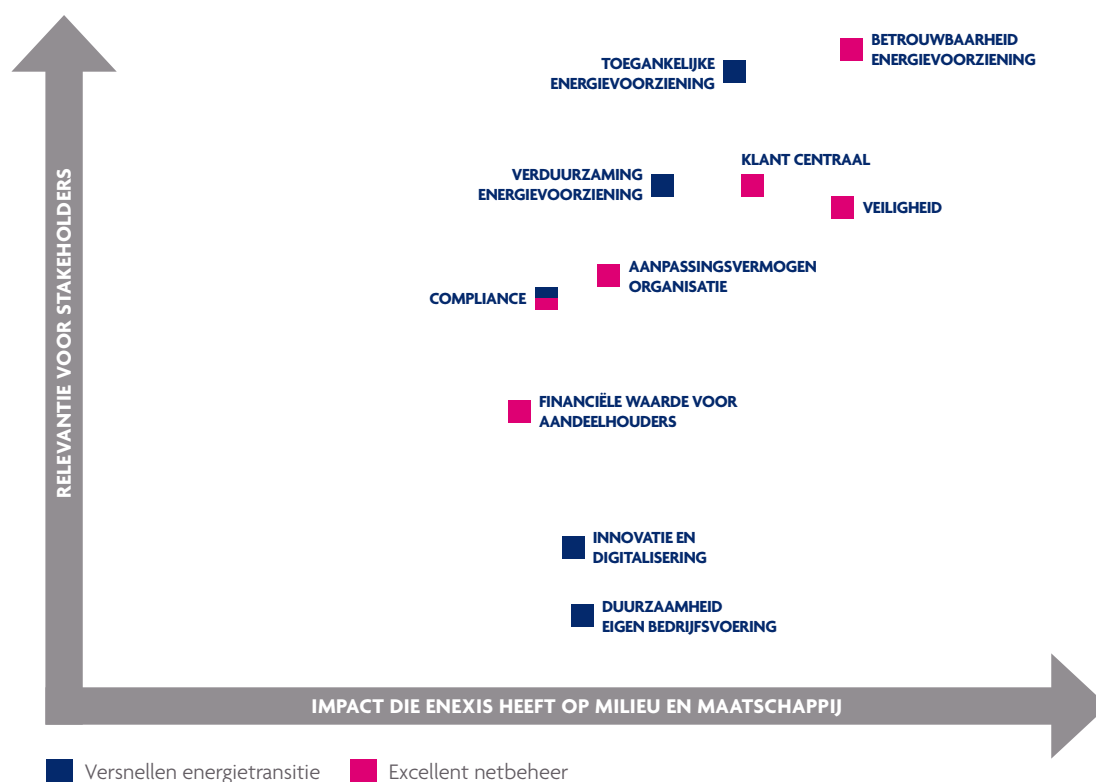
Stakeholdermodel

Stakeholdergroep	Voorbeelden	Belangrijkste bespreekpunten ¹	Interactie met Enexis via
KLANTEN	Kleinverbruik klanten (consumenten en MKB-bedrijven), grootverbruik klanten (corporates)	Klant centraal, betrouwbaarheid, toegankelijke energievoorziening	Periodiek klanttevredenheidsonderzoek, klantenservice, accountmanagers
MEDEWERKERS	Ondernemingsraad, vakbonden	Aanpassingsvermogen organisatie, veiligheid	Interne media, werkoverleggen, circa 8 keer per jaar overlegt de Ondernemingsraad met directie
AANDEELHOUDERS	Provincies en gemeenten in de rol van aandeelhouder	Verduurzaming energievoorziening financiële waarde, duurzaamheid eigen bedrijfsvoering, compliance	Jaarlijkse Algemene Vergadering van Aandeelhouders, Aandeelhouderscommissie die 3 à 4 keer per jaar overlegt met de Raad van Bestuur
LOKALE ENERGIEPARTNERS	Gemeenten, energiecoöperaties, waterschappen, project ontwikkelaars, woningbouw verenigingen	Innovatie en digitalisering, verduurzaming energievoorziening, aanpassingsvermogen organisatie	Gebiedsteams, stakeholdermanagers, omgevingsverkenners, FD Energiedebat
MARKT- EN KETENPARTNERS	Aannemers, infrabedrijven, technologiebedrijven, energieleveranciers, ODA's, start-up	Innovatie en digitalisering, veiligheid, betrouwbaarheid, toegankelijke energievoorziening	Periodiek overleg binnen de NEDU, periodiek Kabels- en Leidingenoverleg, via accountmanagers, FD Energiedebat
INVESTEERDERS	Obligatiebeleggers, banken, rating agencies	Financiële waarde	Investor presentatie, jaarverslag
BELEIDSBEPALERS	Politieke partijen, ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Autoriteit Consument & Markt, Staatstoezicht op de Mijnen, Autoriteit Persoonsgegevens, Uneto-VNI en KVGJ	Verduurzaming energievoorziening, compliance, veiligheid, betrouwbaarheid, innovatie en digitalisering, toegankelijke energievoorziening	Consultaties, Public Affairs, periodieke overleggen met toezichthouders
BELANGEN-VERENIGINGEN	NBNL, NVDE, VNG, IPO, Energie Nederland, Unie van Waterschappen	Divers	Periodiek Public Affairs overleg en bestuurlijk overleg, FD Energiedebat

1 Het betreft hier een eigen interpretatie van wat er uit de diverse stakeholderdialogen naar voren is gekomen.

BEPALEN VAN DE INHOUD (MATERIALITEIT)

In het jaarverslag leggen wij verantwoording af over onderwerpen die voor stakeholders relevant zijn en impact hebben op Enexis. Dit noemen wij ‘materiële onderwerpen’. Eens in de vier jaar voeren wij een gedetailleerde materialiteitsanalyse uit en iedere twee jaar een update. In 2018 vond de tweejaarlijkse update plaats, waarin onder meer is gekeken of de materiële onderwerpen nog aansluiten bij de interesses van onze stakeholders. Naast een benchmark van netbeheerders en een media-analyse heeft een interne consultatie plaatsgevonden. Er is onder meer gesproken met klanten, markt- en ketenpartners en investeerders. Onze medewerkers hebben externe stakeholders gevraagd welke onderwerpen voor hen materieel zijn. Het resultaat is besproken in het directieoverleg en hier is ook de impact van materiële onderwerpen op economisch, ecologisch en sociaal vlak bepaald. Op basis van onze bevindingen is onze materialiteitsmatrix gevalideerd en herijkt. Behalve aanscherping van de definities van de materiële onderwerpen heeft de update van 2018 geen significante wijzigingen opgeleverd ten opzichte van 2016 en 2017.

DEFINITIES VAN MATERIËLE ONDERWERPEN

De naamgeving en enkele definities van materiële onderwerpen zijn in het afgelopen jaar aangepast om beter te duiden wat ermee wordt bedoeld en aan te sluiten bij de actualiteit. Met een * is aangegeven welke definities geüpdatet zijn.

Veiligheid

Het beperken van het geheel aan risico's voor mens en maatschappij dat voortkomt uit het werken aan en gebruik maken van het energienetwerk en het datasysteem.

Betrouwbaarheid energievoorziening

De mate van betrouwbaarheid van de energievoorziening, uitgedrukt in de gemiddelde tijdsduur en frequentie van onderbrekingen van energiedistributie naar eindafnemers.

Verduurzaming energievoorziening*

Het terugdringen van de milieu impact door als onafhankelijke partij in samenspraak met stakeholders de energievoorziening te ontwikkelen.

Klant centraal*

De grondhouding waarin de wens en tevredenheid van de klant het vertrekpunt vormt voor het niveau van dienstverlening en de performance in de klantprocessen.

Innovatie en digitalisering*

De verandering van bedrijfs- en klantprocessen en netwerken door de toepassing van innovaties en digitale technologieën.

Aanpassingsvermogen organisatie*

De mate waarin de organisatie en haar medewerkers in staat zijn om tijdig in te spelen op organisatie- en energietransitievraagstukken.

Toegankelijke energievoorziening*

De gelijke behandeling van onze klanten die kunnen rekenen op voldoende netcapaciteit, een goed werkende energiemarkt en een betaalbare dienstverlening.

Financiële waarde voor aandeelhouders*

De totale gecreëerde waarde die toekomt aan aandeelhouders.

Compliance*

Het naleven van wet- en regelgeving die van toepassing is op het domein van de netbeheerder en het netwerkbedrijf inclusief het geheel aan gedragscriteria voor medewerkers en ketenpartners.

Duurzaamheid eigen bedrijfsvoering*

De (in)directe voetafdruk van de organisatie op de maatschappij en het milieu en de inspanningen die verricht worden om deze te verbeteren.

MANAGEMENT VAN MATERIËLE ONDERWERPEN

Het management stuurt op allerhande maatschappelijke aspecten van ondernemen, als onderdeel van de Balanced Score Card, zoals het bevorderen van veilig en gezond werken, een betrouwbare en veilige energievoorziening, reductie energieverbruik en CO₂-uitstoot, het bijdragen aan de energietransitie en een beheerste kostenontwikkeling. Deze aspecten zijn, als onderdeel van de Balanced Score Card, tevens onderwerp van audits en rapportage aan de Raad van Commissarissen.

Enexis hanteert een integraal managementsysteem, waarin zowel financiële als niet-financiële materiële onderwerpen worden gemanaged. Dit wordt beschreven in het hoofdstuk 'Governance en risicomanagement'. In de jaarlijkse bedrijfsplancyclus wordt de vertaling gemaakt van strategische doelen naar bedrijfsplan, inclusief concrete doelstellingen. Afgeleid van de strategie worden jaarlijkse doelstellingen geformuleerd en opgenomen in het bedrijfsplan en de Balanced Score Card. De voortgang wordt maandelijks gerapporteerd aan de Raad van Bestuur en tevens besproken met de Raad van Commissarissen. Er is een formeel risicomanagementproces, een interne auditfunctie en een compliancefunctie aanwezig.

De herkenning en erkenning van strategische risico's vloeien voort uit de activiteiten van dit proces en deze functies. Op de kernactiviteit wordt toezicht gehouden door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) en Staatstoezicht op de Mijnen (SodM).

In het hoofdstuk 'Duurzaam handelen' is een toelichting opgenomen op de wijze waarop het onderwerp duurzaamheid is geborgd. Daarnaast is een uitwerking van de managementbenadering naar maatschappelijk thema, gebaseerd op de richtlijn ISO 26000, te vinden in de MVO-principes op de website van Enexis.

MEETMETHODES EN DATAVERZAMELING

De kwantitatieve informatie in dit verslag hebben we waar mogelijk ontleend aan de systemen van Enexis. Voor deze systemen gelden interne controlemaatregelen. De afdeling External Reporting & Accounting van Financiën is – met betrokkenheid van Business Control – verantwoordelijk voor de verzameling en onderbouwing van de niet-financiële data. De GRI-index is opgenomen in het hoofdstuk Aanvullende informatie.

De voor de verschillende onderwerpen verantwoordelijke medewerkers in de organisatie hebben de kwalitatieve informatie aangeleverd en onderbouwd. De gerapporteerde gegevens zijn met de grootst mogelijke betrouwbaarheid gegenereerd. Wij onderkennen dat een deel van de informatie onzekerheden kan bevatten die inherent zijn aan beperkingen van meetmethodes en dataverzameling. Op hoofdlijnen is de dataverzameling over materiële onderwerpen als volgt opgebouwd:

Veiligheid

Meldingen ongevallen en incidenten 2018, rapportages over HSE en VGWM, berekening van het aantal ongevallen met verzuim per 1 miljoen gewerkte uren. Dodelijke ongevallen in de woon-werkverkeerssituatie behoren niet tot de scope van de Lost Time Injury Frequency.

Betrouwbaarheid energievoorziening

Rapportages over de uitvalduur elektriciteit en gas, getransporteerde hoeveelheden en trajectlengtes, rapportages van SodM meldingen 2018, meting publieke veiligheid.

Verduurzaming energievoorziening

Overzicht van de genomen maatregelen en CO₂-besparingen in 2018, resultaten en analyse van enquêtes.

Klant centraal

Rapportages van marktonderzoeksinstituut GfK, rapportages van Perspective en Avaya, resultaten van het websitebezoek van Enexis.nl.

Innovatie en digitalisering

Rapportages over de aantallen stations voorzien van distributieautomatisering (Light).

Aanpassingsvermogen organisatie

Medewerkersonderzoek, rapportages over het personeelsbestand met onder meer aantallen fte's, man/vrouw-verhouding, leeftijdscategorieën, in- en uitstroom, ziekteverzuim, ontwikkelingsbudget.

Toegankelijke energievoorziening

Rapportage van integraal vergunningbeheersysteem WAVE.

Financiële waarde voor aandeelhouders

Overzicht beïnvloedbare kosten en opbrengsten Enexis Netbeheer B.V. (inclusief staven).

Compliance

Rapportage van eventuele datalekmeldingen, rapportage van eventuele boetes van toezichthouders.

Duurzaamheid eigen bedrijfsvoering

Brondocumentatie over gedeclareerde kilometers, brandstofverbruik leasewagens, CO₂-uitstoot als gevolg van net- en lekverlies en de afvalstoffenrapportage van afvalverwerkers. Alle afvalstoffen worden opgeslagen en verwerkt op een manier die past bij de betreffende afvalstof, omdat iedere afvalstof zijn eigen risico's meebrengt.

MANAGEMENTBENADERING VAN MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD ONDERNEMEN (MVO)

Enexis onderschrijft het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) in relatie tot haar publieke opdracht en geeft daar invulling aan vanuit verschillende principes van goed ondernemerschap en goed werkgeverschap. Hoewel we geen MVO-certificering hebben, volgen we wel de internationale richtlijn voor MVO: de ISO 26000.

De ISO 26000 richtlijn benoemt het belang van de omgeving voor de organisatie en van de organisatie voor de omgeving. Gebaseerd op deze richtlijn, heeft Enexis de MVO thema's geïntegreerd in de strategie. Dit is vastgesteld in MVO-principes en een MVO-verklaring. In 2017 heeft Enexis haar MVO-principes en verklaring geactualiseerd. De thema's van deze richtlijn geven ook invulling aan de doelen vanuit de Verenigde Naties, de Sustainable Development Goals (SDG's).

In het hoofdstuk [Duurzaam handelen](#) is een toelichting opgenomen op de wijze waarop het onderwerp duurzaamheid is geborgd.

VERANDERINGEN T.O.V. VOORGAANDE VERSLAGJAREN

-

ASSURANCE

PwC heeft een assurance-opdracht uitgevoerd die gericht was op het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid dat de duurzaamheidsinformatie in de hoofdstukken 'Opbouw van dit verslag', 'Voorwoord Raad van Bestuur', 'Over Enexis', 'Verslag over 2018' (met uitzondering van de paragraaf "Financiële positie") en de Aanvullende informatie (paragrafen 'Over dit verslag' en 'Feiten en cijfers') in het Jaarverslag 2018 van Enexis in alle van materieel belang zijnde aspecten juist is weergegeven in overeenstemming met de 'Sustainability Reporting Standards' van het Global Reporting Initiative en de interne verslaggevingscriteria van Enexis. Wij verwijzen naar pagina 158 voor het assurancerapport van de onafhankelijke accountant.

REACTIES

We streven ernaar om jaar na jaar onze verslaglegging te verbeteren. Daarbij is de inbreng van kritische lezers steeds een welkome steun. Hebt u ideeën voor verbetering? Mail dan naar communicatie@enexis.nl.

STATUTAIRE REGELING TEN AANZIEN VAN DE WINSTBESTEMMING

Overeenkomstig de statuten staat de winst, voor zover die niet wordt gereserveerd, ter vrije beschikking van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders (artikel 36.2).

Aanvullend op deze statutaire bepalingen is met de aandeelhouders overeengekomen dat het uit te keren dividend over de planperiode van het Strategisch Plan maximaal 50% van de nettowinst zal bedragen, waarbij een minimumniveau van jaarlijks € 100 miljoen wordt nagestreefd. Dit percentage zal verlaagd worden als deze uitkering ertoe leidt dat het bedrijf binnen vijf jaar haar A rating-profiel kan verliezen.

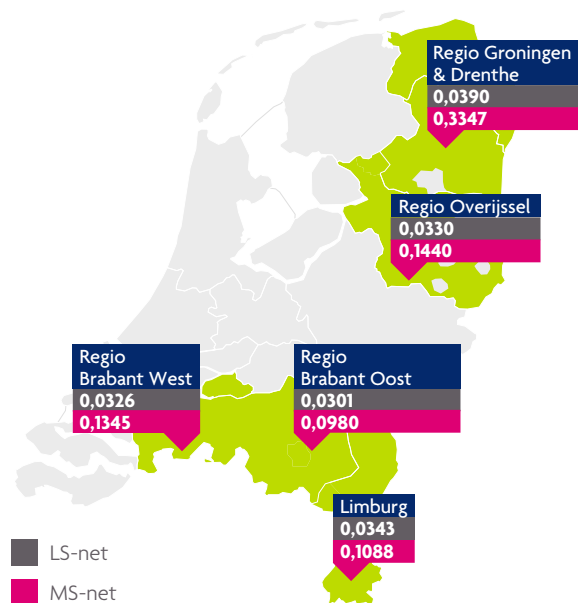
Dit dividendbeleid zorgt ervoor dat de aandeelhouders een voorspelbaar en stabiel dividend kunnen verwachten. Tegelijkertijd borgt het beleid voldoende eigen vermogensgroei en toont het actieve steun van de aandeelhouders aan een gezonde financiële positie.

Voor het voorstel voor de bestemming van het resultaat over boekjaar 2018 wordt verwezen naar 'Winstbestemming'.

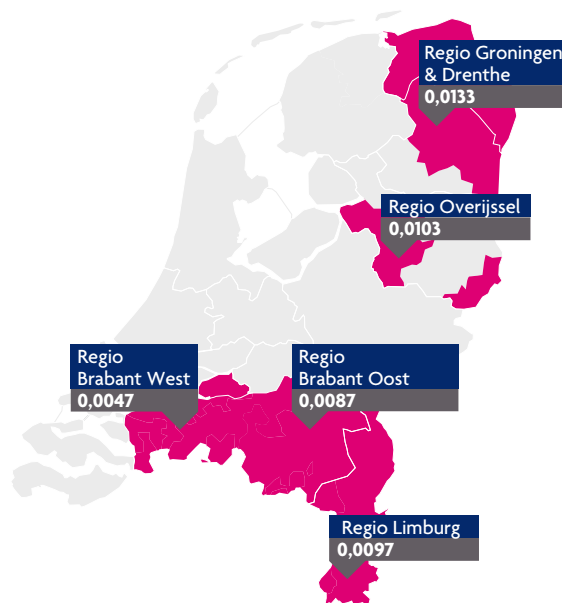
FEITEN EN CIJFERS

KLANTEN EN NETWERKEN

GEMIDDELD AANTAL LS- EN MS-STORINGEN PER KLANT

GEMIDDELD AANTAL GASSTORINGEN PER KLANT

De storingsduur in onze gasnetten liep in 2018 op tot 90 seconden. De oorzaak hiervan ligt in een beperkt aantal bijzondere storingen, waarbij water en grond in onze gasleidingen terecht kwamen. De herstelwerkzaamheden van dit type storing neemt relatief veel tijd in beslag.

	2018	2017	2016	2015	2014
De netten					
Trajectlengtes (x 1.000 km)					
Elektriciteitsnet	139,9	139,1	136,9	138,0	137,2
- Laagspanning	95,3	94,7	92,8	93,3	92,8
- Middenspanning	44,5	44,4	43,9	44,6	44,4
- Tussenspanning	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Gasnet	46,4	46,4	46,2	44,8	44,7
- Lage druk	37,6	37,5	37,4	35,8	35,7
- Hoge druk	8,8	8,9	8,9	9,0	9,0
Stations (x 1.000)					
E-stations	53,8	53,1	53,1	53,2	53,0
G-stations	22,5	22,7	22,8	24,4	24,5
Aantal aansluitingen (x 1.000)					
Elektriciteit	2.814	2.786	2.752	2.698	2.683
- Huishoudelijk (t/m 3x25 A)	2.597	2.578	2.549	-	-
- Laagspanningsaansluitingen overig (klein zakelijk vanaf 3x25 A)	202	193	189	-	-
- Middenspanningsaansluitingen	15	15	14	-	-
Gas	2.324	2.315	2.285	2.091	2.083
- Huishoudelijk (G4 en G6)	2.260	2.249	2.213	-	-
- Lagedruk overig (klein zakelijk vanaf G10)	61	63	69	-	-
- Hogedrukaansluitingen	3	3	3	-	-
Getransporteerde hoeveelheden					
Elektriciteit (GWh) ¹⁾	34.112	33.544	34.453	34.121	34.050
Gas (Mm ³)	6.204	6.194	6.075	5.530	5.111
Waarvan groen gas	54,0	50,8	45,0	41,0	37,0
Productkwaliteit					
Uitvalduur elektriciteit (in minuten)	16,0	13,8	15,2	14,2	17,7
- Hoogspanning	0,2	0,1	0,2	0,9	0,6
- Middenspanning	10,5	8,7	10,0	8,2	12,2
- Laagspanning	5,3	5,1	5,0	5,1	4,8
Uitvalduur gas (in seconden)	90	50	45	78	89,5

1 December 2018 betreft een raming.

INCIDENTEN IN HET GASNET

Om de publieke veiligheid te beschermen en incidenten te voorkomen, volgen we nauwkeurig wat er gebeurt in onze netwerken. We meten het aantal gasincidenten op basis van de ernst. In 2018 hebben zich, net als in 2017, geen ernstige ongevallen voorgedaan.

Om de publieke veiligheid op peil te houden, heeft Enexis een intensief, risicogebaseerd vervangingsprogramma voor hoofd- en aansluitleidingen. Daarnaast wordt veel aandacht besteed aan het voorkomen van graafschades. Op dit gebied zijn aanvullende maatregelen met betrekking tot CROW 500 en KLIC/WIBON genomen.

Mijlpalen	Status ultimo 2018
Aantal incidenten met een verwaarloosbaar of klein effect:	
Aantal gaslekken (Nestor registraties gaslucht-/lekkage voor netbeheerder) ≤ 13.000	12.064
Aantal incidenten met ontruiming > 10 personen, of > 10 afnemers getroffen door afwijkende gasdruk (te hoog/te laag) en/of afwijkende gaskwaliteit (qua samenstelling of reukbaarheid) ≤ 55	62
Aantal incidenten met brand/explosie, of ontruiming > 250 personen of omgeving, of > 250 afnemers getroffen door afwijkende gasdruk (te hoog/te laag) en/of afwijkende gaskwaliteit (qua samenstelling of reukbaarheid) ≤ 18	19
Aantal incidenten met een matig of behoorlijk effect¹ ≤ 4	2
Aantal incidenten met een ernstig effect² ≤ 2	0
Aantal incidenten met een desastreus effect³ = 0	0

- 1 Matig of behoorlijk effect: ongeval met EHBO of behandeling door medisch personeel (slachtoffer(s) onder het publiek), of omgevingschade tussen € 10.000 en € 1 miljoen.
- 2 Ernstig effect: ongeval met ernstig (blijvend) letsel (slachtoffer(s) onder het publiek), of omgevingschade tussen € 1 miljoen en € 10 miljoen.
- 3 Desastreus effect: ongeval met één of meerdere doden (slachtoffer(s) onder het publiek), of omgevingschade > € 10 miljoen.

PROCEDURE BIJ KLACHTEN EN GESCHILLEN

Het kan voorkomen dat klanten niet tevreden zijn over onze dienstverlening. Via onze website en telefonisch kunnen zij een klacht indienen of schade melden. Elke klacht of schademelding beoordeelt Enexis Netbeheer apart. Binnen 5 werkdagen ontvangen klanten een ontvangstbevestiging en doorgaans binnen 30 dagen een inhoudelijk antwoord.

Enexis wil klachten graag voorkomen en neemt het oplossen ervan serieus. Wij zijn aangesloten bij de Geschillencommissie. Daar kunnen klanten naartoe gaan als zij niet tevreden zijn met ons oordeel over een klacht of claim. De commissie Energie van de Geschillencommissie behandelt klachten van consumenten tegen energieleveranciers over afsluiten, levering of tarieven van gas, elektriciteit en warmte. Ook behandelt de commissie klachten van consumenten tegen de netbeheerder over het functioneren van de meter (ijking) of schade als gevolg van een stroomstoring.

DUURZAAM HANDELEN

CO₂-VOETAFDruk

De CO₂-voetafdruk, zoals gepresenteerd in het hoofdstuk 'Duurzaam handelen', is opgesteld volgens de richtlijnen van het internationale GreenHouseGas (GHG) protocol. Net zoals in 2017 rapporteren we de emissies in drie verschillende scopes. Deze scopes worden hieronder toegelicht.

Scope 1: Directe emissies

Dit zijn emissies van broeikasgassen van eigendommen of door geleasede apparatuur die tot direct gevolg zijn van de kernactiviteiten.

Enexis rapporteert in deze categorie over de CO₂-emissie als gevolg van lekverlies gas, lekkages uit schakelapparatuur (SF₆), gebruik van de lease- en dienstauto's en het verwarmen van de gebouwen. De broeikasgassen die zijn gerapporteerd in onze voetafdruk worden uitgedrukt in CO₂-equivalenten. Naast CO₂ worden methaan en SF₆-emissies gerapporteerd. De conversiefactoren en emissiefactoren waarmee is gerekend, zijn ontleend aan het IPCC Fifth Assessment Report en de bron www.CO2emissiefactoren.nl.

Over 2017 zijn de equivalenten van methaan en SF₆ nog gerapporteerd volgens de conversiefactoren ontleend aan het IPCC Fourth Assessment. Hierdoor valt de CO₂-emissie over 2018 circa 10% voor het lekverlies gas. Zonder deze aanpassing zou er een daling zijn voornamelijk veroorzaakt door het vervangingsprogramma van grijs gietijzeren leidingen. Deze materiaalsoort is verouderd en heeft een bovengemiddelde lekfrequentie. We liggen op schema om ons doel, om alle hoofdleidingen voor 2024 te vervangen, te behalen.

Scope 2: Indirecte emissies

Dit betreft alle uitstoot van broeikasgassen bij het opwekken van elektriciteit die wordt gebruikt door het bedrijf, maar wordt opgewekt door derden.

Bij de distributie van elektriciteit gaat altijd energie verloren, bijvoorbeeld als gevolg van elektrische weerstand. Gedurende 2018 zijn de netverliezen elektriciteit met 38 miljoen kWh gestegen; dit komt vooral door meer elektriciteitsvraag van onze klanten. De allocatie van het inkoopvolume is op basis van het profiel naar beneden bijgesteld en daarom is er 61 GWh minder gealloceerd netverlies ingekocht. Hiertegenover staat dat het resultaat op basis van eindafrekening het met 99 GWh (minder netwinst) is toegenomen. Het percentage netverlies is licht gestegen in 2018: 3,91% (2017: 3,81%).

De hoeveelheid ingekochte Garanties van Oorsprong van Nederlandse bodem zijn ook dit jaar gestegen. In 2023 willen we dat 40% van onze netverliezen duurzaam zijn opgewekt met additioneel in Nederland opgewekte duurzame energie.

Scope 3: Andere indirecte emissies

Dit betreft de uitstoot van broeikasgassen door energie en brandstofgebruik vanuit vervoer, winning, energieproductie (excl. elektriciteitsopwekking) en emissies bij derden, die het gevolg zijn van de activiteiten van de netbeheerder.

Deze laatste categorie bevat een aantal elementen waarop Enexis direct invloed kan uitoefenen, zoals woon-werkverkeer, openbaar vervoer en dienstreizen. Daarnaast rapporteren we in deze scope over een aantal elementen waarop Enexis in beperktere en minder directe mate invloed kan uitoefenen, zoals de netwerkcomponenten door leveranciers en het verwerken van afval. Niet alle netwerkcomponenten zijn gerapporteerd, omdat we van sommige componenten nog niet alle informatie van onze partners hebben ontvangen. De belangrijkste ontbrekende component is die van de slimme meters.

Over de ketenemissie van ICT is geen informatie meer beschikbaar, omdat onze nieuwe cloud-providers deze informatie niet per klant inzichtelijk kunnen maken. Onze leveranciers (Microsoft en Amazon) hebben echter wel programma's om te komen tot 100% klimaatneutrale dienstverlening. De schaalgrootte van de nieuwe cloud-providers is bovendien dusdanig groot dat zij eigen zon- en windparken hebben en dus niet alleen CO₂ compenseren, maar daadwerkelijk groene energie gebruiken. Nu wij via onze cloud-providers de mogelijkheid hebben om ICT-systemen tijdelijk uit te zetten (bijvoorbeeld buiten kantooruren), reduceren we voor die omgevingen 65% in energiegebruik en kosten. De intentie is dat dit in 2019 voor alle non-productie ICT-systemen wordt doorgevoerd.

De voetafdruk met betrekking tot mobiliteit is gedaald. Dit komt met name door vergroening van het wagenpark, toename van het gebruik van openbaar vervoer en minder vlieguren door onze medewerkers. De CO₂-uitstoot van vlieguren is overigens wel toegenomen. De reden hiervoor is dat we sinds 2018 gebruikmaken van de nauwkeurige gegevens van onze leverancier. De vergelijkende cijfers van 2017 zijn niet aangepast.

Alle emissies waar Enexis zelf invloed op heeft, worden volledig gecompenseerd via Gold Standard Certificaten of Garanties van Oorsprong. Dit betekent dat scope 1 en 2 en een groot deel van scope 3 volledig worden gecompenseerd, waarmee onze netto eigen emissie voor 2018 gelijk is aan 0.

We voelen ons ook verantwoordelijk voor de uitstoot in de keten (restant scope 3), zoals bij de productie van kabels en leidingen en bij de verwerking van afval. Onze leveranciers van netwerkcomponenten werken actief mee aan het verstrekken van informatie ten aanzien van CO₂-uitstoot, waardoor we steeds uitgebreider en nauwkeuriger kunnen rapporteren over de CO₂-uitstoot afkomstig van onze ketenpartners.

EXPERTISE EN VEILIGHEID

Enexis streeft naar een divers personeelsbestand. We geven invulling aan de Participatiewet door werk te bieden aan mensen met een arbeidsbeperking. Onderstaande tabellen geven een beeld van de personeelsontwikkeling in 2018. 99,72% van het personeel valt onder de cao Netwerkbedrijven.

	Man	Vrouw	Ultimo 2018
Personeel			
Fte's	3.483	684	4.167
Arbeidscontract:			
- bepaald	195	42	237
- onbepaald	3.288	642	3.930
Aantal	3.521	803	4.324
Arbeidscontract:			
- bepaald	196	45	241
- onbepaald	3.325	758	4.083

	Ultimo 2018
Ander personeel	
Aantal	1.262
- uitzendkrachten	320
- consultants	511
- oproepspecialisten	236
- fixed price	195

	Bepaalde tijd	Onbepaalde tijd	Totaal
Herkomst en type arbeidsovereenkomst			
België	1	37	38
Duitsland	1	27	28
Totaal Buitenland	2	64	66
Groningen	24	438	462
Friesland	5	91	96
Drenthe	17	344	361
Gelderland	12	133	145
Overijssel	31	539	570
Flevoland	2	14	16
Noord-Holland	2	15	17
Zuid-Holland	2	25	27
Utrecht	8	55	63
Noord-Brabant	89	1.404	1.493
Zeeland	1	10	11
Limburg	46	951	997
Totaal Nederland	239	4.019	4.258
Totaal	241	4.083	4.324

	LTIF Enexis
LTIF¹⁾	
vestiging Groningen	2,05
vestiging Drenthe	3,40
vestiging Noord Brabant-NO	5,34
vestiging Noord Brabant-W	11,46
Logistiek	5,43
EBS	1,28
Klant & Markt	1,86
Gemiddeld	1,48

1 Als regio-indeling wordt het organogram gevolgd.

Het aantal ongevallen met verzuim was in 2018 relatief hoog in Noord-Brabant. Dit komt voornamelijk door een zeer ernstig ongeval in Bergen op Zoom in november 2018, waarbij drie Enexis-collega's gewond raakten.

STANDAARDEN EN NORMEN

Enexis hangt de richtlijnen aan voor arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden die gelden als fundamentele principes en rechten op het werk, zoals deze zijn geformuleerd door de International Labour Organization (ILO).

Voor medewerkers hebben wij zowel een gedragswijzer als een Compliancy protocol. Alle medewerkers moeten bij indiensttreding een vertrouwelijkheidsverklaring ondertekenen waarin zij aangeven zich te zullen houden aan hetgeen in het Compliancy protocol staat vermeld. Daarnaast moeten medewerkers met toegang tot koersgevoelige informatie een verklaring ondertekenen in het kader van vertrouwelijkheid. Zoals beschreven in het hoofdstuk 'Duurzaam handelen' geldt voor leveranciers de supplier code of conduct.

Tot slot heeft Enexis het MVO-beleid en -activiteiten ingericht naar de internationale ISO 26000-richtlijn voor MVO. Het MVO-beleid is verankerd in een bestuursverklaring en in principes.

WET- EN REGELGEVING

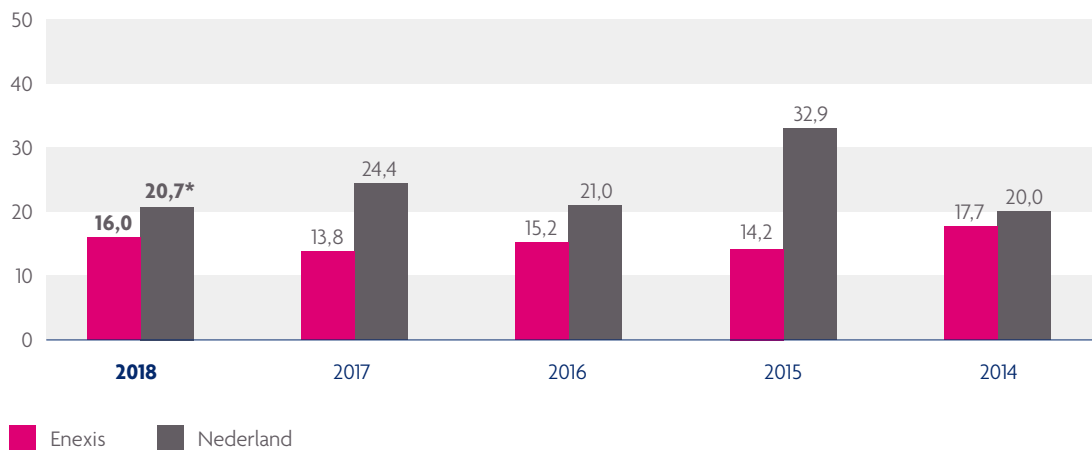
In 2018 zijn er bij de afdelingen Bestuurlijke en Juridische zaken (BJZ) en overige betrokken afdelingen geen boetes ontvangen met betrekking tot de dienstverlening van Enexis, noch voor non-compliance met de E-wet, G-wet en milieuwetgeving.

BENCHMARKS

Om de kwaliteit van ons werk steeds te kunnen verbeteren, vergelijken we onze prestaties met die van vergelijkbare bedrijven.

UITVALDUUR ELEKTRICITEIT

In de afgelopen jaren was de uitvalduur van elektriciteit van Enexis Netbeheer lager dan het Nederlandse gemiddelde. Onderstaande grafiek toont de jaarlijkse uitvalduur per elektriciteitsaansluiting (ten gevolge van HS-, MS- en LS-storingen) in minuten per aansluiting.

* Dit betreft een schatting

TRANSPARANTIE

De Transparantiebenchmark, die ieder jaar werd uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, is vernieuwd. Anders dan andere jaren is er geen assessment uitgevoerd, maar is ons jaarverslag van 2017 beoordeeld op het thema 'ketentransparantie en -verantwoordelijkheid'. We merken dat andere organisaties de keten beter in beeld hebben. Zij zijn hierdoor in staat om verantwoordelijkheid te tonen voor de mogelijke risico's voor de eigen organisatie en de (in)directe gevolgen voor mens, milieu en natuurlijk kapitaal. Daar kunnen wij een voorbeeld aan nemen.

In 2019 vindt voor het jaarverslag 2018 wel weer een assessment plaats voor de Transparantiebenchmark. Het is onze ambitie om hiermee, evenals voorgaande jaren, tot de koplopers te behoren van meest transparante organisaties op het gebied van maatschappelijke verslaggeving in Nederland.

WERKGEVERSCHAP

Van onze medewerkers verwachten we een proactieve rol in de energietransitie. Zij kunnen ontwikkelingen signaleren, bouwen aan innovaties en meedenken met de energievraagstukken van klanten. Daartegenover staat dat we medewerkers faciliteren, zodat zij hun werk optimaal en met plezier uitvoeren. Dit geldt onder meer voor veiligheid op de werkvloer en voor een sociaal veilige werkomgeving.

In 2018 is overeenstemming tussen werkgevers en vakbonden bereikt over een nieuwe cao NWb. De cao biedt een mix van salarisverhoging, een Persoonlijk Budget en extra verlof. Dat geeft werknemers in elke levensfase maximale keuzevrijheid tussen geld en vrije tijd én de mogelijkheid om verlof te sparen. Daarnaast kunnen werknemers vanaf 62 jaar gebruik maken van een vitaliteitsregeling om minder te werken met behoud van pensioen.

ZIEKTEVERZUIM

Het gemiddelde ziekteverzuimpercentage in Nederland is met 3,9% al enkele jaren vrij stabiel, maar verschilt sterk tussen verschillende bedrijfstakken. Dit verschil hangt samen met kenmerken van het werk en werknemers. Energiebedrijven behoren tot de sectoren met het hoogste verzuim. Bij Enexis was het ziekteverzuim in het afgelopen jaar met 5,61% hoger dan het Nederlandse gemiddelde. Het branchegemiddelde over 2018 was bij de publicatie van dit jaarverslag nog niet beschikbaar.

GRI-INDEX

De duurzaamheidsverslaglegging is opgesteld in overeenstemming met de Sustainability Reporting Standards van het GRI, applicatieniveau CORE.

Voor een beschrijving van de aspecten management en evaluatie van materiële onderwerpen, behorend bij de 'disclosures on management approach' (DMA), verwijzen we naar de paragraaf [Management van materiële onderwerpen](#).

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

GENERAL STANDARD DISCLOSURES

GRI 102-1	Naam van de organisatie.	Profiel	
GRI 102-2	a. Een beschrijving van de activiteiten van de organisatie. b. Primaire merken, producten en/of diensten met inbegrip van een beschrijving van de producten en/of diensten die in bepaalde markten verboden zijn.	Profiel	
GRI 102-3	Locatie van het hoofdkantoor van de organisatie.	Bijlage: Colofon	
GRI 102-4	Het aantal landen waar de organisatie actief is en namen van landen met ofwel grootschalige activiteiten, ofwel met specifieke relevantie voor de duurzaamheidskwesities die in het verslag aan de orde komen.	Nederland	
GRI 102-5	Eigendomsstructuur en de rechtsvorm.	Profiel ; Onze organisatie Governance en risicomanagement ; Aandelen Enexis Holding N.V.	
GRI 102-6	Afzetmarkten (geografische verdeling, sectoren die worden bediend en soorten klanten/begunstigden).	Profiel ; Verzorgingsgebied 2018	
GRI 102-7	Omvang van de verslaggevende organisatie.	Kerngegevens 2018 - Aantal personeelsleden	
GRI 102-8	a. Aantal werknemers naar type arbeidscontract (bepaald en onbepaald) en geslacht. b. Aantal werknemers naar type arbeidsovereenkomst (bepaald en onbepaald) en regio. c. Aantal werknemers naar type arbeidscontract (voltijds en deeltijds) en geslacht. d. Of een aanzienlijk deel van de activiteiten van de organisatie worden uitgevoerd door werknemers die geen werknemers zijn. Indien van toepassing, een beschrijving van de aard en omvang van de werkzaamheden uitgevoerd door werknemers die geen werknemers zijn. e. Eventuele aanzienlijke variaties in de cijfers gerapporteerd in informatieverstopping 102-8a, 102-8b en 102-8c (zoals seizoensgebonden variaties in de toeristische of agrarische industrie). f. Een uitleg van hoe de gegevens zijn samengesteld, met inbegrip van aannames.	Bijlage: Feiten en cijfers Expertise en veiligheid	
GRI 102-9	Beschrijving van de toeleveringsketen van de organisatie, met inbegrip van de belangrijkste elementen met betrekking tot de activiteiten, primaire merken, producten en/of diensten van de organisatie.	Profiel ; Verbinder in de energieketen	
GRI 102-10	Significante veranderingen tijdens de verslagperiode wat betreft omvang, structuur, eigendom of leveringsketen van de organisatie.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte	
GRI 102-11	Uitleg over de toepassing van het voorzorgsprincipe door de verslaggevende organisatie.	Strategische risico's; Risicobeheersing	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
GRI 102-12	Extern ontwikkelde economische, milieugerelateerde en sociale handvesten, principes of andere initiatieven die door de organisatie worden onderschreven.	Bijlage: Feiten en cijfers; Standaarden en Normen	
GRI 102-13	Belangrijkste lidmaatschappen van verenigingen (zoals brancheverenigingen) en nationale en internationale belangenorganisaties.	Duurzaam handelen; Samenwerking met lokale partners	
GRI 102-14	De verklaring van de hoogste beslissingbevoegde van de organisatie over de relevantie van duurzaamheid voor de organisatie en haar strategie voor de aanpak van duurzaamheid.	Voorwoord Raad van Bestuur	
EU3	Het aantal huishoudelijke, industriële en institutionele klanten.	Bijlage: Feiten en cijfers; Klanten en netwerken Kerncijfers 2018 - De netten	Enexis heeft gekozen voor een afwijkende klantindeling gericht op netbeheerder.
EU4	De lengte van de transmissie en distributienetwerken per regulatorisch regime.	Bijlage: Feiten en cijfers; Klanten en netwerken Kerncijfers 2018 - De netten	
GRI 102-16	Beschrijving van de door de organisatie gehanteerde waarden, principes, standaarden en gedragsnormen, zoals een gedragscode.	Expertise en veiligheid; Personeelsbeleid	
GRI 102-18	De bestuursstructuur van de organisatie, met inbegrip van commissies die onder het hoogste bestuurslichaam vallen. Vermeld de commissies die verantwoordelijk zijn voor de besluitvorming over economische, milieugerelateerde en maatschappelijke onderwerpen.	Governance en risicomanagement ; Bijlage: Over dit verslag; Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)	
GRI 102-40	Lijst van groepen belanghebbenden die de organisatie heeft betrokken.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
GRI 102-41	Percentage medewerkers dat onder een collectieve arbeidsovereenkomst valt.	Bijlage: Over dit verslag; Expertise en veiligheid	
GRI 102-42	Basis voor inventarisatie en selectie van belanghebbenden die moeten worden betrokken.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
GRI 102-43	De aanpak voor de dialoog met belanghebbenden, inclusief de frequentie van het overleg per type en groep belanghebbenden en of zij specifiek zijn betrokken in het kader van het verslaggevingsproces.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
GRI 102-44	De belangrijkste onderwerpen en vraagstukken die uit het overleg met belanghebbenden naar voren zijn gekomen en hoe de organisatie hierop heeft gereageerd, onder meer via haar verslaggeving. Vermeld per onderwerp/vraagstuk door welke groep belanghebbenden dit naar voren is gebracht.	Bijlage: Over dit verslag; Dialoog met stakeholders	
GRI 102-45	a. Overzicht van alle ondernemingen die in de geconsolideerde jaarrekening of vergelijkbare stukken zijn opgenomen. b. Overzicht van alle in de geconsolideerde jaarrekening of vergelijkbare stukken opgenomen ondernemingen die niet onder dit verslag vallen.	Toelichting op geconsolideerde jaarrekening; Algemene informatie	
GRI 102-46	a. Proces voor het bepalen van de inhoud en specifieke afbakening van het verslag. b. Uitleg van de door de organisatie gehanteerde uitgangspunten voor het bepalen van de inhoud van het verslag.	Opbouw van dit verslag; Bijlage: Over dit verslag; Bepalen van de inhoud	
GRI 102-47	Overzicht van alle materiële onderwerpen die tijdens het proces ter bepaling van de inhoud van het verslag zijn vastgesteld.	Bijlage: Over dit verslag; Definities van materiële onderwerpen	
GRI 102-48	Gevolgen van een eventuele herformulering van informatie die in een eerder verslag is verstrekt en de redenen voor deze herformulering.	Definitiewijzigingen in 2018 zoals opgenomen in de voetnoten bij de desbetreffende KPI's	
GRI 102-49	Significante veranderingen ten opzichte van vorige verslagperiodes ten aanzien van reikwijdte en afbakening.	Bijlage: Over dit verslag; Veranderingen t.o.v. voorgaande verslagjaren	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
GRI 102-50	De verslagperiode waarop de verstrekte informatie betrekking heeft.	2018	
GRI 102-51	De datum van het meest recente vorige verslag.	Enexis Holding N.V. Jaarverslag 2017 21 februari 2018	
GRI 102-52	Verslaggevingscyclus.	Jaarlijks	
GRI 102-53	De contactpersoon voor vragen over het verslag of de inhoud ervan.	Bijlage: Over dit verslag; Reacties; Bijlage: Colofon	
GRI 102-54	Het gekozen applicatieniveau.	Core	
GRI 102-55	GRI content index.	-	
GRI 102-56	<p>a. Beleid en huidige praktijk met betrekking tot het verkrijgen van externe assurance voor het verslag.</p> <p>b. Indien het verslag externe assurance heeft verkregen:</p> <p>i. Een verwijzing naar het externe assurance rapport, verklaringen of adviezen. Een beschrijving van hetgeen wel en niet van assurance is voorzien en op wat voor basis, inclusief de normen, de mate van zekerheid en eventuele beperkingen indien niet genoemd in de assuranceverklaring bij het duurzaamheidsverslag.</p> <p>ii. De relatie tussen de organisatie en de assurance-aanbieder.</p> <p>iii. Vermeld of en hoe het hoogste bestuurslichaam of hogere leidinggevendend betrokken zijn bij het verkrijgen van assurance voor het duurzaamheidsverslag.</p>	Bijlage: Over dit verslag; Assurance	

SPECIFIC STANDARD DISCLOSURES

Financiële waarde voor aandeelhouders

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Financiële positie; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 201-1	Directe economische waarden die zijn gegeneerd en gedistribueerd.	Financiële positie; Geconsolideerde jaarrekening	

Duurzaamheid eigen bedrijfsvoering

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Duurzaam handelen; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; Bepalen van de inhoud	
GRI 305-1	Directe uitstoot van broeikasgas (scope 1).	Duurzaam handelen; Bijlage: Feiten en cijfers; CO ₂ -voetafdruk	
GRI 305-2	Indirecte uitstoot van broeikasgas (scope 2).	Duurzaam handelen; Bijlage: Feiten en cijfers; CO ₂ -voetafdruk	
GRI 305-3	Andere indirecte uitstoot van broeikasgas (scope 3).	Duurzaam handelen; Bijlage: Feiten en cijfers; CO ₂ -voetafdruk	

Categoriernaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

Veiligheid

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Expertise en veiligheid; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 403-2	Type en mate van letslele, beroepsziekte,afwezigheid en verzuim, en het totale aantal werkgerelateerde sterfgevallen, per regio en per geslacht voor zowel Enexis als derden.	<u>Expertise en veiligheid</u>	

Aanpassingsvermogen organisatie

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Expertise en veiligheid; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 404-1	Gemiddeld aantal uren dat een werknemer per jaar besteedt aan opleidingen, onderverdeeld naar werknemerscategorie en geslacht.	Expertise en veiligheid; Expertise en veiligheid; <u>Zoektocht naar nieuwe medewerkers</u>	Werknemerscategorie wordt niet gerapporteerd; niet van belang voor Enexis. Functieniveau wordt niet gerapporteerd. In 2018 is Enexis gestart met een gefaseerde invoering van rollen.
GRI 404-2	Programma's voor competentie management en 'een leven lang leren', waardoor de blijvende inzetbaarheid van medewerkers wordt gegarandeerd en zij geholpen worden bij het afronden van hun loopbaan.	Expertise en veiligheid; Expertise en veiligheid; <u>Aanpassingsvermogen van de organisatie</u>	

Compliance

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Wet-en regelgeving; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 307-1	Hoogte van significante boetes en totaal aantal niet-geldelijke sancties wegens het niet naleven van milieuwet-en regelgeving.	Wet-en regelgeving; Bijlage: Feiten en cijfers; Wet-en regelgeving	
GRI 419-1	a. Aanzienlijke boetes en niet-monetaire sancties wegens niet-naleving van de wetten en verordeningen op het gebied van het sociale- en het economische in termen van: i. geldwaarde; ii. niet-monetaire sancties; iii. zaken aanhangig door middel van geschillenbeslechting. b. Als de organisatie geen niet-naleving van wetten en/of verordeningen geïdentificeerd heeft, is een korte verklaring voor dit feit voldoende. c. De context waartegen aanzienlijke boetes en niet-monetaire sancties werden aangegaan.	Wet-en regelgeving; Bijlage: Feiten en cijfers; <u>Wet-en regelgeving</u>	

Categoriennaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
------------------------------	-----------------------	------------	--------------------

Klant Centraal

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Klanten en netwerken; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
Enexis indicator	Customer Effort Scores.	Doelstellingen en prestaties; Klanten en netwerken; Dienstverlening aan klanten	

Verduurzaming energievoorziening

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Duurzaam handelen; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
Enexis indicator	Aantal ton bespaarde CO ₂ -uitstoot project Buurkracht.	Duurzaam handelen; Energiebesparing	

Innovatie en digitalisering

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Klanten en netwerken; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
Enexis indicator	Aantal stations voorzien van Distributie Automatisering (Light).	Doelstellingen en prestaties; Klanten en netwerken; Intelligente netten	

Toegankelijke energievoorziening

GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Duurzaam handelen; Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; Reikwijdte; <u>Bepalen van de inhoud</u>	
Enexis indicator	Verduurzaming gebouwde omgeving.	Duurzaam handelen; Verduurzaming gebouwde omgeving	

Categoriennaam/ indicator	Naam van de indicator	Verwijzing	Niet gerapporteerd
Betrouwbaarheid energievoorziening			
GRI 103-1	Beschrijving en afbakening materiële onderwerpen.	Bijlage: Over dit verslag; <u>Reikwijdte; Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-2	Managementbenadering.	Klanten en netwerken; Bijlage: Over dit verslag; <u>Reikwijdte; Bepalen van de inhoud</u>	
GRI 103-3	Evaluatie managementbenadering.	Bijlage: Over dit verslag; <u>Reikwijdte; Bepalen van de inhoud</u>	
EU 28	De frequentie dat de stroom uitvalt.	Klanten en netwerken; Bijlage: Feiten en cijfers; <u>Klanten en netwerken</u>	
EU29	Gemiddelde uitvalduur.	<u>Klanten en netwerken</u>	

BEKENDMAKING NIET-FINANCIËLE INFORMATIE

	Omschrijving	Verwijzing
--	--------------	------------

EU-RICHTLIJN BEKENDMAKING VAN NIET-FINANCIËLE INFORMATIE EN INFORMATIE INZAKE DIVERSITEIT

Bedrijfsmodel

	Algemene beschrijving van de kernprocessen en activiteiten om niet-financiële informatie in de juiste context te plaatsen.	<u>Profiel</u>
--	--	----------------

Milieu aangelegenheden

(Resultaten) gevoerde beleid		<u>Duurzaam handelen</u> ; Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>
(Beheersing) risico's	Energienet niet tijdig aangepast voor energietransitie.	Governance en risicomanagement; <u>Strategische risico's</u>
Niet-financiële prestatie-indicatoren	Aantal ton bespaarde CO ₂ -uitstoot project Buurkracht. CO ₂ -reductie leasewagens en gedeclareerde kilometers. Afval. CO ₂ -voetafdruk.	<u>Duurzaam handelen</u>

Sociale- en personeelsaangelegenheden

(Resultaten) gevoerde beleid		<u>Expertise en veiligheid</u> ; Bijlage: Over dit verslag; <u>Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)</u>
(Beheersing) risico's		Governance en risicomanagement; <u>Strategische risico's</u>
Niet-financiële prestatie-indicatoren	LTIF Enexis. Training en opleiding. Bevlogenheid en samenwerking. Duurzame inzetbaarheid. Leeftijdscategorie. In- en uitstroom. Arbeidsparticipatie.	<u>Expertise en veiligheid</u>

	Omschrijving	Verwijzing
--	--------------	------------

Eerbiediging van mensenrechten

(Resultaten) gevoerde beleid	Enexis onderkent en onderschrijft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de Verenigde Naties. Aspecten met betrekking tot mensenrechten zijn uitgewerkt in de CAO's, bedrijfsregelingen en gedragswijzer. Voor melding van eventuele schendingen heeft Enexis een klachtenprocedure, vertrouwenspersonen en klokkenluidersregeling. Gedragswijzer is publiekelijk toegankelijk via de website. In geval van schendingen, wordt dit gerapporteerd.	Duurzaam handelen: Maatschappelijk verantwoord inkopen ; Expertise en veiligheid: Personeelsbeleid ; Bijlage: Over dit verslag; Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)
(Beheersing) risico's		Enexis heeft in het kader van de richtlijnen en afspraken op dit gebied geen specifieke risico's geïdentificeerd
Niet-financiële prestatie-indicatoren	Gedragscode leveranciers (Code of Conduct). Gedragswijzer. Klachtenregeling. Frauderegeling en uitvoeringsprotocol.	Enexis hanteert geen specifieke kwantitatieve KPI op het gebied van eerbiediging van mensenrechten. Het meetbaar maken van onze maatschappelijke prestaties zien wij als een belangrijk thema, dat in de komende jaren onze aandacht heeft.

Bestrijding van corruptie en omkoping

(Resultaten) gevoerde beleid		Duurzaam handelen: Maatschappelijk verantwoord inkopen ; Bijlage: Over dit verslag; Managementbenadering van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)
(Beheersing) risico's		Enexis heeft in het kader van de richtlijnen en afspraken op dit gebied geen specifieke risico's geïdentificeerd.
Niet-financiële prestatie-indicatoren	Gedragscode leveranciers (Code of Conduct). Gedragswijzer. Klachtenregeling. Frauderegeling en uitvoeringsprotocol.	Enexis hanteert geen specifieke kwantitatieve KPI op het gebied van corruptie en omkoping. Het meetbaar maken van onze maatschappelijke prestaties zien wij als een belangrijk thema, dat in de komende jaren onze aandacht heeft.

BEGRIPPENLIJST

NIET-FINANCIËLE BEGRIPPEN

AUTORITEIT CONSUMENT & MARKT (ACM)

De Autoriteit Consument & Markt ziet erop toe dat bedrijven eerlijk concurreren en beschermt consumentenbelangen, reguleert de tarieven van energiebedrijven en ziet toe op de naleving van de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet.

AUTORITEIT PERSOONSgegevens (AP)

De Autoriteit Persoonsgegevens is de onafhankelijke toezichthouder in Nederland die de bescherming van persoonsgegevens bevordert en bewaakt.

BETROUWBAAR

De mate van betrouwbaarheid van de energievoorziening wordt uitgedrukt in de gemiddelde tijdsduur en frequentie van onderbrekingen van energiedistributie naar eindafnemers.

CUSTOMER EFFORT SCORE (CES)

De Customer Effort Score laat zien hoeveel moeite een klant heeft moeten doen om zijn of haar verzoek af te handelen.

DUURZAAMHEID

'Duurzame ontwikkeling is de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen'. Enexis interpreteert dit korthedshalve, en gericht op de primaire taken, als 'Het streven om verstandig met energiebronnen en het milieu om te gaan.'

DUURZAME INZETBAARHEID PLUS (DI+)

De bedrijfsregeling die in werking treedt als er ontwikkelingen zijn die naar verwachting leiden tot toekomstige boventaligheid onder medewerkers. Deze bedrijfsregeling voorziet in extra faciliteiten en begeleiding om de inzetbaarheid van medewerkers te vergroten.

ENERGIEAKKOORD

Het akkoord dat in september 2013 door veertig partijen, waaronder de Nederlandse overheid, is getekend met als doel de energievoorziening te verduurzamen.

ENERGIEKETEN

Alles wat te maken heeft met de herkomst, de productie, het transport en het eindverbruik van energie.

ENERGIETRANSITIE

Aanduiding voor de verandering van de energievoorziening van centrale opwekking vanuit fossiele energiebronnen naar decentrale opwekking vanuit duurzame energiebronnen.

GRI

Global Reporting Initiative. Een wereldwijde standaard voor jaarverslaglegging met betrekking tot duurzaamheid.

JAARLIJKSE UITVALDUUR (JUD)

Jaarlijkse uitvalduur als gevolg van onvoorziene onderbrekingen (storingen). Het aantal minuten (elektriciteit) of seconden (gas) dat de klant gemiddeld geen energietoevoer heeft in een kalenderjaar.

KETEN

De verzameling partijen die met elkaar een proces uitvoeren. Enexis is actief in de energieketen en in de grondstoffenketen.

KLANTTEVREDENHEID

Aanduiding voor de beoordeling van de prestaties van Enexis door klanten.

LTIF

Lost Time Injury Frequency. Indicator voor medewerkersveiligheid in de uitvoering van werkzaamheden uitgedrukt in het aantal ongevallen met verzuim per 1 miljoen gewerkte uren.

MAATSCHAPPIJ

De samenleving waarin Enexis opereert, inclusief organisaties, individuen en ontwikkelingen.

MARKTMODEL

De afspraken en regels die de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de partijen in de energiesector bepalen.

MVO

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Wijze van ondernemen die als doel heeft de negatieve invloed van de bedrijfsvoering op de omgeving te beperken en positieve invloed uit te oefenen op de maatschappij.

NETBEHEERDER

Een onafhankelijk nutsbedrijf dat is aangewezen om in een vastgesteld gebied het transport van gas en elektriciteit tussen leverancier en klant te verzorgen en daarvoor netten aan te leggen en te onderhouden. De taken van de netbeheerder zijn vastgelegd in de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet.

PRODUCTKWALITEIT

Verwijst bij Enexis naar de kwaliteit van de dienstverlening. Een belangrijke indicator hiervoor is de jaarlijkse uitvalduur (JUD).

REGULERING

De ontwikkeling en afstemming van wet- en regelgeving voor de activiteiten van bedrijven, zoals netbeheerders en netwerkbedrijven, en het overheidstoezicht op de naleving ervan.

SLIMME METER

Een verbruiksmeter voor elektriciteit en/of gas die op afstand uit te lezen is door de netbeheerder en die de klant via een lokale toegangspoort verbruiksgegevens ter beschikking stelt voor verdere verwerking via eigen randapparatuur.

SMART GRID

Een energienetwerk dat met behulp van ICT kan reageren op situaties waarin vraag en aanbod van energie sturing behoeven.

STAATSTOEZICHT OP DE MIJNEN

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) is de onafhankelijke toezichthouder op de delfstoffen- en energiewinning in Nederland en gasveiligheid.

STAKEHOLDER

Partij die betrokken is bij of geraakt wordt door de activiteiten van Enexis. Enexis definieert de volgende stakeholders: klanten, medewerkers, aandeelhouders, markt- en ketenpartners, investeerders, beleidsbepalers, belangenverenigingen, lokale energiepartners.

TERUGLEVERING

Energielevering door een klant aan het energienet als gevolg van eigen opwek van (doorgaans duurzame) energie.

VEILIGHEIDSBEWUSTZIJN

Het vermogen om gevoelens en ervaringen effectief om te zetten in preventieve acties en alerte reacties op (potentieel) gevaarlijke situaties, zodat in te zetten acties vrij van gevaar kunnen worden uitgevoerd.

VOETAFDruk

Weergave van de omvang van de CO₂-emissie van Enexis in een kalenderjaar. Enexis maakt binnen de voetafdruk onderscheid tussen eigen emissie en ketenemissie.

FINANCIËLE BEGRIPPEN**DEGENERATIEKOSTEN**

Kosten die door gemeenten in rekening worden gebracht voor schade en ongemakken voortvloeiende uit werkzaamheden aan het netwerk in de gemeentegrond.

EBIT

Earnings Before Interest and Tax: resultaat vóór aftrek van rente en belastingen.

FFO/NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN

Deze wordt als volgt berekend: (bedrijfsresultaat + afschrijvingen – amortisaties + ontvangen dividend van deelnemingen – financiële lasten + financiële baten – acute belastingen) / netto rentedragende schulden.

FFO-RENTEDEKking

Deze wordt als volgt berekend: (bedrijfsresultaat + afschrijvingen – amortisaties + ontvangen dividend van deelnemingen + financiële baten – acute belastingen) / betaalde rentelasten.

GEÏNVESTEERD VERMOGEN

Vaste activa vermeerderd met activa aangehouden voor verkoop minus vooruitontvangen bijdragen (langlopend + kortlopend) vermeerderd met passiva aangehouden voor verkoop plus netto werkkapitaal.

NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN

Deze wordt als volgt berekend: totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen.

NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN / (EV + NETTO RENTEDRAGENDE SCHULDEN)

Deze wordt als volgt berekend: (totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen) / (eigen vermogen + (totaal rentedragende verplichtingen – deposito's – liquide middelen)).

NETTO WERKKAPITAAL

Totaal vlottende activa (exclusief liquide middelen, exclusief kortlopende financiële vaste activa en exclusief deposito's) minus kortlopende schulden (exclusief rentedragende verplichtingen, exclusief in volgend jaar te amortiseren vooruitontvangen bijdragen en exclusief derivaten).

RETURN ON EQUITY

Resultaat na belastingen gedeeld door het eigen vermogen per jaareinde.

ROIC

EBIT gedeeld door het geïnvesteerd vermogen per jaareinde.

SOLVABILITEIT

Eigen vermogen x 100% gedeeld door het balanstotaal.

COLOFON

Uitgave

Enexis Holding N.V.
Postbus 856
5201 AW 's-Hertogenbosch

Het jaarverslag is online beschikbaar op onze website: enexisgroep.nl/jaarverslag

Redactie en productie

Afdeling Communicatie & Public Affairs Enexis Groep, 's-Hertogenbosch

Concept & Vormgeving

DartGroup, Amsterdam

Fotografie

Beelden Enexis Groep

Illustraties

DartGroup, Amsterdam

Engelse vertaling

DartGroup, Amsterdam

Een Engelse vertaling van dit jaarverslag is beschikbaar op enexisgroep.com/annualreport.
De Nederlandse versie is leidend.

Enexis Holding N.V.

Postbus 856

5201 AW 's-Hertogenbosch

Tel: 088 857 77 77

www.enexisgroep.nl